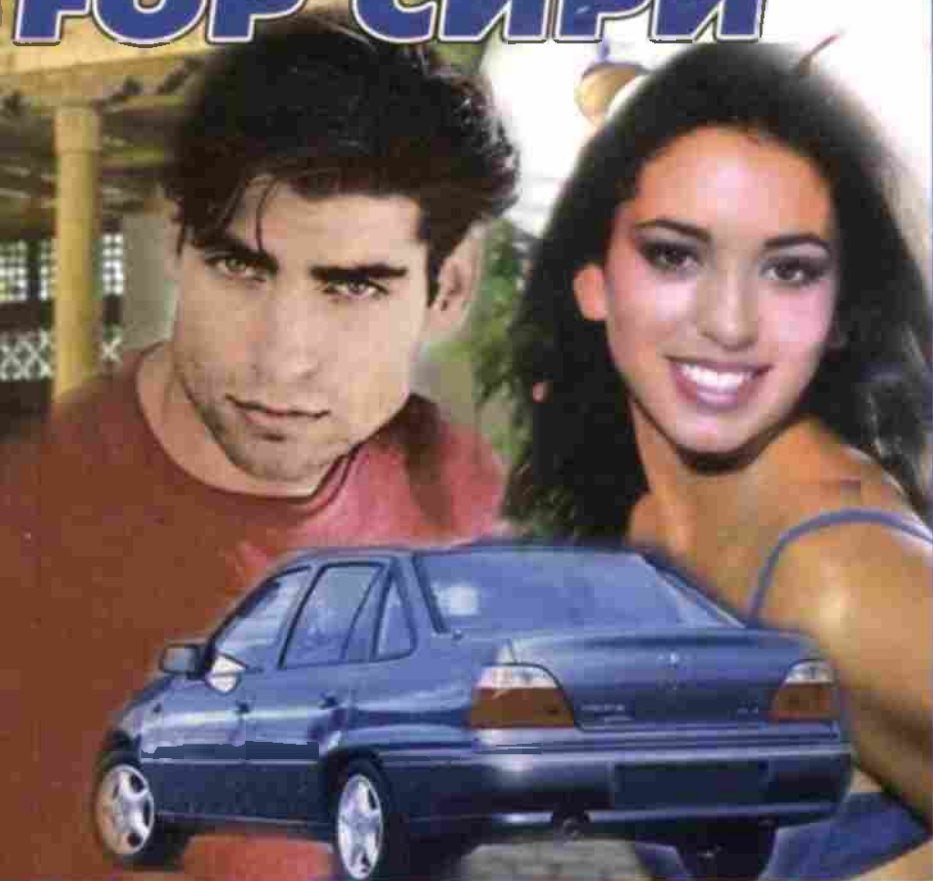

Нуриддин ИСМОЙЛОВ

ОМОНАТ FOR СИРИ

Нуриддин ИСМОИЛОВ

ОМОНАТ ҒОР СИРИ

Саргузашт-детектив роман

(Иккинчи нашри)

ТОШКЕНТ «O'ZBEKISTON» 2008

84(5У)6
И 81

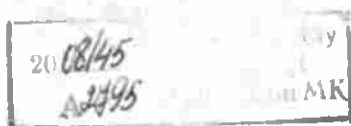
Исмоилов, Нуриддин.

Омонат гор сири: Саргузашт-детектив роман /
Нуриддин Исмоилов; [Кириш сўзи А.Отабоев-
ники]. — Т.: О'ЗБЕКИСТОН», 2008. — 176 б.

ББК 84(5У)6

№ 676-2006 Алишер Навоий
номидаги Ўзбекистон Миллий
кутубхонаси

FD 34511
291

ISBN 978-9943-01-010-9

© «О'ЗБЕКИСТОН» НМИУ, 2008.

— Ако, садақа қиленг. Манга садақа қилсангез бахтингиз очиладе, ако, — эгнига алламбало кийим кийиб олган ўн етти ёшлардаги қиз “Нексия”га суяниб сигарета чекиб турган Бобурга кўлини чўзди.

Йигитнинг энсаси қотди. Лўли қизга бошдан-оёқ разм солиб:

— Сенларни уруғинг бунча кўп! Ҳар қадамда икки-учтанг тиланиб турасан-а. Жонга тегиб кетдинглар-ку! Ҳозиргина бировингга садақа берувдим. Нима бало, келишиб олганмисилар? — деди.

— Ако, жаҳлингиз чиқса бурнингизни тишланг, ўтиб кетаде, — деди қиз бўш келмай. — Сизга уруғ бизниқидан каммас. Каттакон бой бўпсиз. Ман сизга бахт, деб айтобман...

— Қоч, йўқол, бахтим чиқиб турибди ўзи! — дея лўли қизни ҳайдади Бобур.

Лўли қиз парво ҳам қилмай баттар тирғалди:

— Ако, бахтингиз кетса, бебахт бўп қоласиз, охийр.

Бобур асабийлашиб чўнтагини қавлади. Аксига олгандай, майда пули йўқ экан, қўлига нуқул мингталиклар илинди.

— Мени қўя тур, ўзингни бахтинг йўқ экан. Майда пулим қолмабди, — деди энди Бобур илжайиб.

— Бахтимнинг борлиги шу-да, каттасидан бераверинг, ако.

— «Ако» демай ҳар бало бўлгур. Бунча лўлилик қиласан? Биласанми, минг сўм ишлаб топишимга қанча вақт кетади?

— Ман лўли-да, ако. Сиз бир минутда топасиз, “Нексия” миниб юрибсиз-ку.

— Уф-ф, нега аридай ёпишиб олдинг! Бор, ишингни қил! Оғриган бошимни баттар оғритма.

— Манга давоси бор-да бош оғригини.

— Сен тезроқ йўқолсанг, бошимнинг оғриғи қоларди.

— Сиз сотвоганмисиз бу ерни?

Бобур чидаб туrolмади. Битта мингталикни чўнтагидан олди-да, лўли қизнинг башарасига отди:

— Энди йўқол, қорангни кўрмай! — деди тутоқиб.

Лўли қиз бир зум ҳайкалдек қотди, ранги оқарди, кейин кўзларида ўт чақнаб Бобурга тик қараганча:

— Пулингиз бошингизда қолсин, ако! — деди-ю, ерда ётган пулни олиб йигитнинг башарасига қайтариб отди ва шарт бурилиб тез-тез юриб кетди.

Бобур нимадир демоқчи бўлди, бироқ тили айланмади. “Жа, ори баландга ўхшайди, — хаёлидан ўтди унинг, — бунақасини ҳали учратмагандим”.

* * *

Лўли қизнинг кўзидан тинимсиз ёш оқар, ўпкасини босолмасди. Аслида дийдаси қотиб, сўкишу камситишларга ўрганиб кетган бўлса-да, ҳозир йигитнинг қаттиқ жеркиганига чидолмади. Қарғаса бўларди, оғзига келганини қайтармай шармандасини чиқариши мумкин эди, йўқ, лўли қиз бундай қилолмади. Хўрлиги келиб, тили оғзида гўладай қотди. Энди изза бўлганидан ўксиб-ўксиб йиғлаб келаяпти.

Бир тўп лўлилар бозор дарвозасининг ёнида чуғурлашиб, ўтган-кетганга қўл чўзишиб ялтоқланишарди. Бўзлаб келаётган шерикларини кўриб, уларнинг кўзлари олайиб кетди. Бараварига югуришиб, қизга пешвоз чиқишди. Уларни кўриб қиз ўпкасини босолмай ўкириб юборди.

— Қайси мочағар сани йиғлатди?! — шанғиллади ўзининг шеvasида юзи қозоннинг куясидай қорақўнғир, кенг елкали қориндор хотин. У мана шу катта бозорнинг лўлиларига бош, ҳаммага отнинг қашқасидай таниш эди. Лўлининг на эркаги, на аёли унинг буйруғисиз бир иш қилмасди. Ҳаммаси ундан ўлгудай кўрқишарди. Важоҳатидан ит хуркар, тилидан ҳам, қўлидан ҳам анча-мунча иш келарди. Шунданми, ҳурмати ҳам баланд эди. Бу атрофдаги лўли борки, унинг ҳомийлигига муҳтожлик сезар, майда-чуйда жанжалларга у кўндаланг — барини осонгина, силлиққина ҳал қиларди. Шу боисдан ҳам у, кимсан, «Хосият биби» эди.

Йиғлаётган лўли қиз — Лола индамади, нозик бармоқлари билан лўлилардан тамоман фарқ қиладиган оппоқ юзини беркитиб, ҳиқиллашда давом этди.

— Хўнграма! — бақирди Хосият биби, — ким кўзингдан сувингни оқизди?

Лола кўли билан орқа томонга ишора қилди, лекин кимлигини айтмади. Хосият биби бировга ҳақини бериб кўядиган ландовурларни ёқтирмас, аяб ҳам ўтирмас, оғзига келганини айтиб-солиб, ер билан битта қилар, атрофида одам бор-йўқлигига қарамай, сочини битталаб юлиб, юзини қонга беларди. Лола ҳали бу кўйга тушмаган, майда хатоликлари учун уни озгина койиганди, холос. Мана энди у ҳам тумшугидан илиниб турибди. Нотаниш йигитнинг ҳақоратлаб хўрлагани бир бўлди-ю, Хосият бибининг қаҳр-газабига учрагани бир бўлди: лўлибоши хотин уни тегирмон тошидан ўтказмай кўймас, ҳар қалай.

— “Нексия” сига суяниб сигарет чекобди ташқарида, — деди Лола имкон қадар овозини дадилроқ чиқаришга уриниб.

Бироқ Лола ўйлаганчалик бўлмади. “Нексия”нинг эгаси ўғил бола эканини англабоқ Хосият бибининг тепа сочи тикка бўлди, енгини шимарди, қошлари чимирилиб туташганча бармоқдай йўғон чизик ҳосил қилди. У шиддат билан бозордан чиқиб, машиналар қатори томон жадал юриб кетди. Ортидан беш чоғли шотири эргашди. Уларнинг важоҳатида дунёни ағдар-тўнтар қилгулик шашт бор эди. Аскарлардай тизилиб бораётган лўлиларга ҳамма ҳайрон бўлиб қарар, ўзларини четга олиб йўл бўшатишарди. Қаққайиб турганларни Хосият биби туртиб ўтиб кетар, қарғишу сўкишларга парво қилмасди.

“Меҳрибон”ларидан ортда қолмай, деб илдамлаётган Лоланинг юраги така-пука, у муқаррар жанжални истамас, очиги, нотаниш йигитга ичи ачир, унинг шарманда бўлишини хоҳламасди. Машиналар турадиган жойга етиб Хосият биби тўхтади ва ортига бурилиб Лолага: “Қани?” дегандек бош силкиди. Қиз атрофига аланглади, бироқ бояги оппоқ “Нексия” жойида йўқ эди. “Худога шукр-э”, — хаёлидан ўтказди қиз ва елкасини қисди.

— Нумири неччи? Қараганмидинг нумирига?! — дағдағ қилди Хосият биби.

Лола каловланиб унинг юзига термилди, “Ҳозиргина шу ерда эди, кетиб қолибди”, демоқчи бўлди-ю, айтолмади, “қулт” этиб ютинди. Хосият бибининг кўзлари чақчайди. Бир қадам олдинга ташлаб, паншахадай қўллари билан Лоланинг нозик юзига қарсиллатиб тарсаки тортди. Қиз шундай бўлишини билар, бунга ҳатто тайёр ҳам эди. Аммо тарсакининг зарбидан оёқлари чалкашиб кетиб, ёнига қулади. Рўмоли бошидан тушиб, сочлари ёйилиб кетди. Хосият биби эса, баттар тутақди.

— Ҳали сан сочингни ёйиб юрибмисан?! — дея қичқириб қизнинг биқинига икки тепди. Лекин учинчи бор тепишга улгурмади, узоқдан можарони кузатиб турган милиционер югуриб келиб, «лўлибоши»нинг қўлидан ушлаб қолди.

— Аҳо, команди-ир, — илжайди Хосият, — мани танимабсиз-да.

— Танийман, — деди милиционер қовоғини уйиб, — лекин тартибни бузманг. Нима гап бўлса уларингга бориб олиб, кейин орани очиқ қилинглр.

— Хўп, аҳо командир, сиз боринг, биз гаплашиб олаверамиз, — дея Хосият биби тупроққа беланиб ётган қизни ўзининг эркакча сўкишлари билан яна бироз сийлади-да, бозордаги жойига қараб кетди.

* * *

— Кимни кўриб қолдинг? — қўлида иккита елим халтача кўтариб олган Дониёр Бобурнинг ёнига келиб сўради.

— Ҳеч кимни, — дея нигоҳини лўли қиздан узди Бобур ва секин машинасига ўтирди, — битта лўли тиланиб келди, чўнтагимни кавласам, вообше майда пулим йўқ. Тирғалаверганидан кейин эй, бор-эй, деб битта мингталикни башарасига отиб юборгандим, ранги бўзариб, қайтариб ўзимга отса бўладими? Духи баланд экан.

— Шунга боядан бери қоққан қозикдай серрайиб термилиб турганмидинг? Ундан кўра шефнинг буйруғини нима қиламиз, ўйладингми? — дея Дониёр чўнтагидан сигарета олиб лабига қистирди.

Бобур ён-атрофга қараб олиб, орада башараси тиришиб сигарет тутатаётган Дониёрга кўз ташлади-да, машинани юргизди.

— Нима қилишгаям ҳайронман, — деди у паришон ҳолатда.

— Менда битта зўр фикр бор, балки шуни қилармиз? — Дониёр машина ойнасини тушириб, сигарета ушлаган кўлини букиб, тирсагини ташқарига чиқариб олди.

— Айт-чи, — деди Бобур йўлдан кўзини узмай.

— Шефнинг кичик қизи — Лазокат какраз эртага Чимкентга кетади. Биз ундан олдинроқ борамиз-да, молни у ўтирган мошинага яшириб қўямиз. Унинг ўзи бу ёққа ўтказиб берганини билмай қолади. Қарабсанки, иш битди — эшак сувдан ўтди.

— Миянг жойидами сенинг? Шеф билиб қолса, теримзни шилади-ку! Кейин чегарада шефингми, бошқангми — қараб ўтирмайди.

— Мен...

— Кўй, бунақа гапни бир айтдинг, бошқа оғзингга олма, — дея унинг гапини чўрт кесди Бобур.

Шундан сўнг орага жимлик тушди. Иккиси ҳам ўз хаёллари билан банд бўлишди. Бобурнинг миясида лўли қизнинг: “Пуллингиз бошингиздан қолсин”, деган гапи айланарди. “Қарғаб кетган бўлса-я, йўғ-э, лўлининг қарғиши ўтмайди, дейишади-ку... Ўтса-чи? Лекин қомати келишган экан. Кўкраклари жонингни суғуриб оламан, дейди. Қизиқ, лўлиларнинг бунақасини ҳеч кўрмагандим. Оппоққина, кийимлариям тоза, тишлари ялтирайди, атирнинг ҳиди келадими-ей... Йўқ, аниқ, у лўли эмас, ўзини лўлиликка солиб юрибди, шекилли...”. Хаёл олиб қочиб, йигит рудалигини буткул унутган эди. Аксига олгандай, Дониёр ҳам йўл ёқасидаги қизлардан кўзини узмас, бири-биридан сулув қизларга ютоқиб қарар, ширин энтикиб қўяр, машинанинг эса йўлдан чиқиб кетаётганини сезмаётганди.

Бир маҳал Бобур ўтирган ўриндиқ тагидан чийиллаган товуш чиқди. У чўчиб кетди ва бирдан кўзи рўпарасидаги “КамАЗ”га тушди.

— Ўлдик!!! — дея бақирганча рулни ўнг томонга бурди. Бахтга қарши, рўпарадан елдай учиб “Тико” келарди... Кейин нима бўлганини Бобур англаёлмайди. «Қасир-қусур» товушларни, кимларнингдир бақиргани-ю машинанинг бир ёнбошга оғаётганини элас-элас эслайди. Кўз олдини туман

қоплади, сўнгра бутун борлиқ зулмат қўйнига сингиб кетди...

У йиғи товушидан уйғониб кетди. Кўзини очмоқчи бўлди, очолмади. “Нима бўлаяпти?” деган фикр ўтди хаёлидан. Кўзини босиб турган нарсани олиб ташламоқчи бўлиб қўлини кўтаришга уринди, бироқ қўли қимирламади. Сўнг оёғида ҳам жон йўқлигини сизди. “Ўлиб қолган бўлсам-а!” деган ўйдан кўрқиб кетди ва бақирмоқчи бўлди, бироқ овози чиқмади. Хаёлида қулоғидан бошқа биронта ҳам аъзоси ишламаётгандай. “Ҳақиқатан ҳам ўлибман. Ўлганлар фақат эшитса керак... Тўхта, нега ўлар эканман? Ким мени ўлдирди? Қандай қилиб?” Кейин бошида қаттиқ оғриқ турди. Бобур беихтиёр ўкириб юборди. Бўғзидан бу сафар товуш чиқди. Унинг инграганини тепасида турган — пешонасини ажин босган, сочига оқ оралаган, бошига оппоқ дока рўмол ўраб юрадиган эллик ёшлардаги Анбар опа, этаги тиззасидан бироз баланд, оппоқ юпқа спорт кийимини кийиб олган, елкасини қоплаган қоп-қора, майин сочлари тўлғониб турган Наргиза ҳам эшитди. Шу заҳоти улар бараварига дока билан ўраб-чирмаб ташланган Бобурнинг қўлларидан ушлашди.

— Болам! — пичирлади кўзидан дувиллаб ёш оқаётган Анбар опа, — ўзингга келиб қолдингми?

— Бошим! — ингради Бобур.

— Дўхтир! Дўхтир! Укам ўзига келди! Тезроқ қаранг! — жон ҳолатда бақирди Наргиза.

Йўлакда аллақандай қўшиқни хиргойи қилиб, бошини саланглатиб кетаётган Фатхулла дўхтир Наргизанинг овозини эшитиши билан жойида таққа тўхтади. “Ваҳ-ваҳ, — ютиниб олди у, — одам боласининг овози ҳам шунақа майин, ёқимли бўладими-а, юрагим тўкилиб кетди-я. Жонимни суғуриб олдинг-ку, қизгина!”

У зўр иштиёқ билан ортига бурилиб, Бобур ётган палата томон йўрғалаб кетди.

— Ака! — деди кўзидаги ёшини кафти билан артган Наргиза, — укам ўзига келди, ҳозиргина гапирди. Бошим, деди. Боши оғриётган бўлса керак. Битта укол қилинг, қийналмасин укажоним!

“Меники-чи?! — хаёлидан ўтказди дўхтир қизнинг кўзига хирс билан тикиларкан, — меники қийналса майлими?”

Сенинг бир қарашинг адои тамом қилди-ку мени”. Бироқ у ўйлаганини айтмади. Бобурнинг устига энгашди, бошини ушлаб кўрган бўлди, сўнг бироз ўйланиб турди-да, эндигина кириб келган ҳамширага укол қилишни буюриб, Анбар опага юзланди:

— Оғири ўтди, хола, энди хавотир олмасангиз ҳам бўлаверади, ўглингиз тезда тузалиб кетади.

— Худоё худованда, айтганингиз келсин, илойим, тузалиб кетсин, булар яшамаса менинг яшашимга ҳожат йўқ, шулар учун ер босиб юрибман-да, — деди Анбар опа кўзида ёш билан.

— Хола, куйинманг, ҳали бир невараларингиз бўлсин, кўзингизни қувнатади... Ҳа, айтганча, ҳозирча битта одам қолиши керак.

— Ўзим қоламан, — деди Анбар опа дўхтирнинг гапига жавобан.

Фатхулланинг ранги гезарди. У қиз қолса керак, деб ўйлаган эди. Ўйлагани чиқмагач, Анбар опага бироз термилиб турди-да, чиқмаган жондан умид қилиб:

— Кечаси ухлаб қоладиган одатингиз йўқми? — деб сўради қаншарини қашлаганча.

— Ўлибманми ухлаб, болам бир аҳволда ётади-ю, менинг кўзимга уйқу келарканми?

Фатхулла чуқур хўрсиниб хонани тарк этди.

— Ойижон, менам сиз билан бирга қолай, дўхтир айтганидай, мабодо ухлаб қолсангиз, укам бечора...

— Қўй, қизим, — Наргизанинг гапини бўлди онаси, — бир кеча минг кечамиди! Яхшиси, сен эртага қоласан, навбат қиламиз.

«Бемор сал безовталанса, мени чақирасизлар», деб айтиш баҳонасида, аслида Бобурнинг гўзал опасининг шаҳло кўзларига яна бир карра боқиб, роҳатланиш мақсадида ортига қайтган Фатхулла эшикка яқинлашган кез Анбар опанинг гапларини эшитди ва ширин энтикиб қўйди-да, изига қайтиб, бош врачдан навбатчилигини эртага қолдиришга руҳсат сўраш учун шошди.

* * *

Йигитларининг сонини йигирмадан ошириб, хизматларидан усталик билан фойдаланаётган Халил бойвачча ҳашаматли ҳовлисининг қоқ ўртасидаги фавворага тақаб қўйил-

ган чорпоя устида кўзини юмганча ширин хаёллар оғушида пар ёстиққа ёнбошлаб ётарди.

— Адажон! — кичкина қизининг бақирган овозидан унинг хаёли тўзғиб кетди.

— Нима гап? — деди бойвачча паст овозда, ўрнашиброқ чўзиларкан.

— Ваъдангизни эсингиздан чиқариб қўйдингизми? — деди қизи кўнғироқдай овозда.

Қизининг ажнабийча кийиниб олгани Халил бойваччанинг асабини бузди. Аслида ўзи кўча-қўйда очиқ-соchiқ қийиниб юрадиган қизларни кўрса, кўзи ўйнаб суқланиб қарар эди. Аммо ҳозир қизининг туриш-турмуши унга мутлақо ёқмади. «Менинг қизимга ҳам бошқалар шунақа қараса керак», деган фикр кечди хаёлидан.

— Одамга ўхшаб кийинсанг бўлмайдими, қизим? — деди у норозиланиб.

— Адажон, — Лазокат биланглаб унинг ёнига югуриб келди. — Сиз замонавий одамсиз, катта бизнесмен, бойсиз. Сизнинг қизингиз “дурандулетча” кийиниб юрса бошқалар нима дейди? Шундай одамнинг қизи замондан орқада қолиб кетибди, демайдими? Кейин ўзингиз уялиб қоласиз.

— Юз марта, майли, минг марта уялай! Кўчага чиқолмай қолай, агар сенинг одамга ўхшаб кийиниб юришинг уят саналса... Ўн саккизга кирдинг, ҳадемай, эшигимизни совчилар қоқишади. Улар сени бу аҳволда кўришса...

— Вой адажониси-ей, қаждаги гапларни гапирасиз-а, — Халил бойваччанинг хотини Мўътабархон эшикни очиб ташқарига чиқиб келди. — ёш нарса, тенқурларидай ўйнабукулай дейди-да. Кўйинг, майли, сизнинг давлатингизнинг соясида яйраб қолсин. Куёвга бериб юборсак, кейин эри нима деса шуни қилади.

— Ҳа, хоним, сиз шундай деб турганингиздан кейин булар менинг гапимни олармиди, билганидан қолмайди-да. Қиз бола дегани сал ўзини тутиб юриши керак, — тутақиб кетди бойвачча ва ўрнидан туриб, отилиб турган фаввора сувида юзини ювди.

Лазокат норози қиёфада онасига юзланди. “Кўявер, ҳали ўзим ақлини киритиб қўяман”, қабилида қўлини силтади

Мўътабархон. Унинг бу ҳаракатидан руҳланган қиз баггар тантиқлашди:

— Адажон, ваъдангизни эсингиздан чиқариб қўйдингизми?

— Нима ваъда берувдим, қизим? — деди қизига киноя қилиб нозли оҳангда ота.

— Бугун машина олиб бермоқчийдингиз-ку!

— Оббо, — дея пешонасини ушлади Халил бойвачча, — ҳали бунисиям бормиди? Қачон ваъда берган эканман, қизим, нимагадир ҳеч эслолмаяпман!

— Ойижоним айтдилар, эртага қизингга мошина олиб бераман, деганмишсиз-ку. Правам бўлса, бошқалардан нима кам, нукул автобуснинг сассиқ салоида юравериш жонимга тегиб кетди. Обери-и-инг, хўпми-и-и?! — Лазокат отасининг елкасига осилиб, сочини силай бошлади.

Халил бойвачча эслади. Кеча тунда хотинини бағрига босиб, ўткир хушбўй атир ҳидидан тўйиб-тўйиб ҳидлаб: “Қизимга ҳам битта мошина оберсам, яйраб юради-да”, деганди. Кайф устида айтганди бу гапни. Ўшандаям Лазокатта эмас, университетда ўқиётган, ақли, ўзи доим: «Очиқ-сочиқ кийинмайди», деб мақтайдиган камгап катта қизи Нилуфарни назарда тутганди. Бироқ фаросати ўзига яраша хотини Мўътабархон арзандасига бу гапни оқизмай-томизмай етказибди-да. Катта қизи эса хаёлининг бир чеккасига ҳам келмабди. Йўқ, Нилуфарни ҳам у тукқан. Фақат катта қизини қайнонаси, арзандасини ўзи тарбиялаган. Катта қизи ақли, гоҳида онасининг гапидан, ишидан камчилик топади. Элликни қоралаб қолганига қарамай, упа-эликни қалин қилиб суриб, бўй етган қизлар билан тенглашишга уринадиган Мўътабархон катта қизини «ақли кўплиги» учун ҳам унча хушламасди. Шу боис, кийимларнинг энг олди Лазокатники бўларди. Оғир-босиқ Нилуфар эса, онасининг қилиқларига кулиб қўя қоларди. Айни шунинг учун ҳам Нилуфарни Халил бойвачча яхши кўрарди. Бу эса, бир оиланинг иккита «фронт»га бўлиниб қолганини кўрсатиб турарди.

— Правани қаердан олдинг? — сўради бойвачча ҳайрон бўлиб қизидан.

— Адажон, ҳозир бунинг йўли жуда осон, ўзингиз биз-

несменсиз, яхши биласиз. Икки юз эллик «кўк»идан таш-ласангиз, хоҳлаган “учебний центр” тўғрилаб беради.

— Ҳа, шунга қолганда ақлим етмабди-да. Хўш, қаердан бошламоқчисиз?

— Нимани?! — ажабланди Лазокат.

— Афдаришни-да, қизим. Уйданми ёки столбаданми, нимадан? — деди бойвачча киноя билан.

— Адажон, ҳайдашни биламан. Анави югурдагингиз бор-у, Дониёр, ўша ўргатган.

— Тушунарли, — деди ота чуқур хўрсиниб, — сен ҳозир уйга киравер, кейин гаплашамиз.

— Алдамайсиз-а, обера-сиз-а? — дея Лазокат жойидан жилмай эркаланиб тураверди.

— Ҳали яхшилаб ўйлаб кўрамиз. Ундан кейин, аввал опанга оберамиз, тагин бир-икки йил ўтса, балки сенгаям насиб қилиб қолар.

Лазокатнинг қошлари чимирилиб, узун киприклари пир-пиради ва кўзлари жиққа ёшга тўлди. Шу алпозда бироз отасига чақчайиб қараб турди. Кейин кафтлари билан юзини бекитганча хўнграб йиғлаб уйга кириб кетди. Ҳаммасини кўриб-кузатиб турган Мўтабархон жиғибийрон бўлиб эрига бақирди:

— Нима бало бўлган сизга?!

— Ўчир! — деди бойвачча хотинига ўшқириб, — ҳаммасига сен айбдорсан, эркалатиб юборгансан!

Халил бойваччанинг вазоҳати тизгинсиз эди, кимдир унга гап қайтарса, тамом — қутуриб кетар, кейин кўзига ҳеч нарса кўринмай қоларди. Мўтабархон тилини тийди. Бошини эгиб бироз каловланиб турди-да:

— Чой дамлаб келайми? — деди синиқ овозда.

— Яхшиси, қорангни кўрсатма, — деди бойвачча ва ёстиққа бошини қўйиб, кўзини юмди.

Мўтабархон эрига еб қўйгудек бўлиб қараб қўйди-да, қайрилиб уйи томон кетди. У зиналарни оғир босиб кўтарилаётганида:

— Ҳамро қани? — дея сўраб қолди Халил бойвачча.

— Бозорга жўнатгандим. Ҳали-замон келиб қолар, — жавоб қилди Мўтабархон рўйхуш бермай.

Шу пайт дарвозанинг кичик эшиги очилиб, ҳовлиққан-ча Бердимурод кириб келди. У бойваччанинг ўнг қўли

ҳисобланар, нимаики нозик юмушлар бўлса барисини бир ўзи эпларди. Бўлар-бўлмаста хўжайинини безовта қилмас, қалтис вазиятлардагина: “Маслаҳатингиз керак”, деб келарди. Зарур пайтда бойваччанинг ўзи уни чақириб оларди.

Бердимуроднинг туйқусдан пайдо бўлиши бойваччани сергак торттирди. Унинг юзидан аллақандай ташвиш аломатлари сезилиб турарди. Бойвачча дарҳол ўрнидан турди.

— Нима гап?! — деди у ёрдамчиси ҳали етиб келиб қўл узатмасидан бурун сабри чидамай.

— Хўжайин, — деди Бердимурод қадамини тезлатиб, Мўътабархонга ўғринча бир қараб олар экан, паст овозда, — озгина иш чиқиб қолди.

Нимадир бўлганини англаган Мўътабархоннинг бирдан ичи қизиб кетди. Нима гаплигини билиш иштиёқи шунақанги гуркирадики, ўзини қўярга жой тополмади, бироқ уйга кириб кетмай иложи йўқ, чунки бундай кезде бойваччанинг қамчисидан қон томарди.

— Қанақа иш? — деди Халил бойвачча ва озгин қўллари билан олдидаги пиёланинг четини черта бошлади. Бу унинг одати — қачон асабийлашса олдида турган нарсани чертиб тақиллата бошларди.

— Аनावи Дониёр билан Бобур ишқал чиқариб қўйишибди.

— Нима, яна қанақа ишқал? — бойвачча ўтирган жойидан илкис қўзғалди.

— Мошинни ағдариб юборишибди.

— “Мол” йўқмикан?

— Ҳали олишга улгуришмаган экан. Менимча, энди боришаётган бўлса керак. Эртага Қозоғистонга кетиши керак эди.

— Тирикмикан онангни эмгурлар?

— Иккаласи ҳам тирик, лекин дабдаласи чиқиб кетган. Айниқса, Бобурга қараб бўлмайди... Кейин яна битта “но”-сиям бор.

Бойвачча кўзлари олайиб ёрдамчисига қаради.

— Дониёрнинг чўнтагидан юз грамм чиқибди!..

— Итдан тарқаган! Бу ерда бир грамм ҳам сотма дегандим-ку, падарингга лаънатга! — қичқириб юборди Халил

бойвачча ва жаҳл билан пиёлани фавворанинг гирдидаги тошга қулочкашлаб урди.

— Хўжайин, ҳаммасини текисладим. Ими-жимиди ҳал қилиб келдим. Биров хитлангани йўқ, — деди Бердимурод Халил бойваччани тинчлантириш мақсадида. У кутганидай, хўжайини қўлларини мушт қилиб, у ёқдан-бу ёққа асабий бориб-келиб, бироз босилди.

— Бугун Лазокат Чимкентга кетмоқчийди. Бирга ўқиган синфдоши ўша ёққа кўчиб кетган, шунинг туғилган кунига бормоқчийди. Бормайди, — деди Халил бойвачча ўзига ўзи гапиргандай гудраниб, сўнг Бердимуродга юзланди: — Ментлар кўрибдими Дониёрнинг чўнтагидан чиққан нар-сани?

— Кўришган, лекин ҳали чуқурлашиб кетмаган экан.

— Ҳм-м. Фақат уларнинг мошинаси ағанаганми?

— Йўқ. Яна битта “Тико”нинг дабдаласи чиқибди. Кўрганларнинг айтишича, бизнинг мошина аввалига қарама-қарши йўлга чиқиб кетибди. Қаршисидан “КамАЗ” келаётган экан. Бирдан ўзининг йўлига ўтмоқчи бўлиб “Тико”ни қарсиллатиб урибди. Тезлигим юздан кам бўлмаган. “Тико”нинг шофёри ўлибди, лекин ёнидаги тирик экан.

— Унда, — Халил бойвачча пешонасини қашлади, — битта милиционер эмас, кўпчилик кўрган Дониёрнинг чўнтагидагини. Буни чуқурлашмаган деб бўлмайди... Доим аксига олади-я! Бу ифлос Дониёр бир ой олдин биттасини зўрлаб қўлга тушувди. Ўшанда олиб чиқаётиб: «Бу — охиргиси!» деб уни огоҳлантиргандим. Энди кечириш йўқ. Касалхонага борасан. Бугун тунда. Олиб чиқасан... Гўрни ахлатхонадан қазиган яхшироқ, тўғрими, нима дейсан?

— Балки...

— Балки-малкисини билмайман. Тушундингми?! — деди Халил бойвачча ўткир нигоҳини ёрдамчисига қадаб. Бердимурод ютиниб олди-да:

— Бобурниямми? Ҳар қалай, иккаласи бирдан кетса, из йўқоларди, — деди.

* * *

Лоланинг қони қайнаб кетди. Ҳазоби жўшиб, Ҳосият бибининг орқасидан бориб уни юмдалаб ташлагиси келди. Қўлларини мушт қилиб ўрнидан турди. Аммо иккита лўли

хотиннинг туриб олишига кўмаклашгани бироз шаштини туширди. Лекин алами босилмади. “Шошмай тур, — дея тўшини қайради у, — сен мочағарнинг адабингни шундай берайки, умрбод эсингдан чиқмасин! Сенга бизни боғлаб бериб қўймаган. Қачонгача бошимизда ёнғоқ чақасан, қари алвасти!”

У қўлидан тутиб турганларга қараб илжайди.

Лола доим улардан четроқ юришга уринар, тер ҳидига чидолмасди. Уйидаям шу аҳвол — бадбўй ҳаводан бўғилиб кетади. Укаларини, опасини ҳоли-жонига қўймайди, овқат маҳали ким қўлини ювмаган бўлса, жеркиб беради, таъсир қилмаса, турткилайди. Бироқ бу билан аҳвол ўзгармайди, ачимсиқ ҳид анқийверади.

Лўли хотинлар унга “Нозикойим” деб лақаб қўйиб олишган. Бунга Лола бурнини жийириб қўяқолади. Лекин йигитларнинг суйкалиши жонига тегиб кетган. Бўй етганидан бери қўшнисидан тортиб маҳалланинг нариги четидаги бўз болаларгача уйининг атрофида ўралашади. Кошки биронтаси унга ёқса. Кўчага чиқди дегунча, бирваракайига ҳаммаси оч бўрилардай кўз осишади. Баъзилари гап отгани етмагандай, қўлидан ушлашга уриниб ҳам кўради. Авваллари Лола ҳайиқиб қочиб қоларди. Энди онасидан “кўл” олди-да, кўча эшигини очиши билан кашталаб қарғайдиган бўлди. Шундан кейин қоп-қора девдай лўли йигитлар бироз чекинишди. Чекинмаганига онаси “хужум” қилиб, қизига кўмаклашди. Бундан илҳомланган Лола шунчаки кўнглини хушлаш учун ҳам йигитлар билан жиқиллашар, уларни “бадбўй” деб бошлаб ҳақоратларди. Шу зайл у энг шаддод лўлиларни ҳам ортда қолдириб, “шартаки” деган “сийлов”га эга бўлди.

Бўйнига тилладан ясалган мўъжаз одам калдаси шаклини осиб юрадиган Барон пайдо бўлганидан кейин унинг попуги пасайгандай бўлди. Илгари, бундан етти йилча муқаддам унга Лоланинг кўзи тушиб турарди. Ўшанда ҳам Барон ҳозиргидай битта енги йўқ майкада юрар, доим атрофида беш-олти югурдаги бўларди. Ундан лўлиларнинг бари, ҳатто Хосият биби ҳам чўчирди. Чамаси, “Барон ўзининг қардошларини ҳам аямаган, қўйни бўғизлагандай бўғизлаб ташлаган, у балоданам қўрқмайди — кўкнорифу-

рушлик билан шуғулланади”, — деган узункулоқ гапларда жон бор эди.

Икки ҳафта олдин Лола уни тасодифан кўриб қолди. Кўча бошида шотирлари билан турган экан. Қизнинг бадани жимираб кетди. Бароннинг бўйнидаги занжирга осилган одам калласига кўзи тушиб, тиззаси қалтиради. Овози чиқар-чиқмас “Салом” деди-ю, зипиллаб ўтиб кетди.

Ўшанда кўнгли сезди Бароннинг ортидан тикилиб қолганини. Бундан баттар ваҳимага тушди. Адашмаган экан. Орадан бир кун ўтмай Бароннинг одамлари Лолани сўраб келишди. Ота-онаси нима деб жавоб беришни билмай га-рангсиз туришганда, Лолада журъат пайдо бўлди.

— Мен, — деди кўзларидаги нафратини яширмай Бароннинг одамларига тик қараб, — ҳеч қачон унга эрга тегмайман!

“Хушхабар”ни қўлтиқлаб кетган Бароннинг одамлари қайта келишмади. Аммо маҳалладошларнинг Лолага муомаласи ўзгариб қолди. Унга энди бирорта лўли жилмайиб қарамас, Хосият биби эса тўнани тескари кийиб олган, ҳар қадамда турткилайвериб жонидан ўтказиб юборарди. Бир марта ҳатто уни бозордан ҳайдаб чиқарди. Албатта, тазйиқлар сабабини бошқалар қатори Лола ҳам яхши биларди...

Ҳозирги аҳволда унинг ўрнида бошқа лўли хотин бўлганида, балки енгил койиш билан қутуларди-қўярди. Лекин Лола... Ҳалиям бахтига милиционер келиб қолди, йўқса...

Қизнинг илжайгани ёнидагиларни анча руҳлантирди. Улар Лола энди ўзига келолмайди, аразлаб юради, деб ўйлашган эди.

— Сассиқ кампир... ҳали мендан кўрадиганини кўради, — деди Лола тап тортмай.

— Иб-би, — чап тарафдаги лўли хотин лабини тишлади, — Лола, бу гапнинг эшитмасин биби. Калланг кетади.

— Фу! — лабини бурди Лола. — Бароннинг лайчаси.

Шу гапнинг ўзи кўзлари шокосадай лўли аёлларга етиб ортарди. Уларнинг ичлари қизиб, ҳозироқ Хосият бибига Лоланинг оғзидан чиққан гапни кўшиб-чатиб етказишга ошиқишарди. Лола улардан тўрт қадам узоқлашса бас, йўрғалашади. Уларнинг кўнглидаги бўлди: Лола қўлини силтаб ташлади-да, турнақатор “Икарус” автобуслари томон кет-

ди. Иккала дўли хотин кўз уриштириб олиб, Хосият бибининг “қароргоҳ”ига қараб чопишди.

Хосият биби хабарни эшитиб баттар қорайиб кетди, кўзлари олайди, пешона томирлари бўртди. Енгини асабий шимариб, кирнинг қалинлигидан ялтираб кетган қоп-қора тўрвасига косовдай қўлини тикиб, қўл телефони чиқарди-да, Бароннинг рақамини терди.

Бу пайтда Барон маишат билан банд — ароқ ичиб, газигига ҳил-ҳил пишган кўй гўштини иштаҳа билан чайнаб, ёнбошлаб ётарди. Жиринглаган телефонга бир қараб кўйдиди, кейин истамай қўлига олиб кўзгусига қаради. Унда Хосият бибининг рақамлари ёзилганди. Эриниб телефон тугмачасини босиб қулоғига олиб борди.

— Барон! — деди Хосият биби ўпкаси оғзига сиғмай. — Лолани ўлдираман!

* * *

Бош врач Фатхулланинг башарасига муғомбирлик билан тикилиб турди-да:

— Тўйга бизни айтмайсанми? — деди бармоқларини кўнғиз мўйловига босиб-босиб.

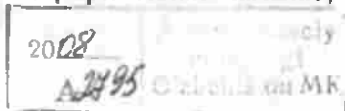
— Хўжайин, сизсиз маъракамиз ўтмайди-ку, ўзингиз биласиз. Сиз бормасангиз тўйда файз бўлармиди, — деди Фатхулла ўзига ярашмаган алпозда қилпанглаб.

— Жа опқочасан-да, Фатхулла. Бугун бўладиган тўйга ҳозир айтасанми? Бир ҳафта олдин айт, кеча айт. Биздаям орийат деган нарсалар бор. Тўртта одамга бошлиқмиз, ука.

— Ҳурматингизга гап йўқ, хўжайин! Ўзимизгаям кечроқ айтишди-да, шунга олдингизда ноқулай бўлиб ўтирибмиз.

— Хў-ў-ш, сенинг навбатчилигингни эртага кўчириш керакми?.. Бўпти, тўйдан тўбиқча, деган гап бор-а, биласанми? Атаганингни ҳозир ташлаб кетавер, ҳар қалай, Фанишерни навбатчиликка кўндиришим керак, бундоқ чиқиб озгина-озгина... Ичимиз микробга тўлиб кетди ўзиям. Дезинфекция қилиб олайлик, нима дединг?

“Падарингга лаънат, шу сафар харажатсиз чиқиб кетаманми, деб ўйлагандим. Ҳеч тўймадинг-тўймадинг-да, мешқорин... Бугунги доляниям тагига сув қуйдинг”, — хаёлидан ўтказди Фатхулла ва биров зўрлагандай оғриниб чўнтагига қўлини тикди ва бармоқлари билан чамалаб, ундирганининг ярмини чиқарди.

— Иш бошлаган пайтинг дангал эдинг, кундан-кун куруқлашиб кетаяпсан-а, — бош врач стол устидаги пулга қараб пешонаси тиришти, — чиқар, бунинг нима бўлади? Менинг ўзимгаям етмайди-ку.

Фатхулла бошлиқнинг хонасидан пешонаси терлаб чиқди.

* * *

Укаси гапирганидан кейин Наргизанинг бироз чиройи очилди-ю, Анбар опа эса ҳали-ҳануз паришон эди. Орасира йиғидан тўхтаб, ўйга толар, кейин: “Агар аданг тирик бўлганида сен бундай аҳволга тушмасдинг”, дея яна йиғлай бошларди.

— Ойижон, — деди юраги сиқилиб Наргиза, — ҳар нарсани эсингизга олаверманг, фалокат-да. Бунга адажонимнинг нима алоқаси бор? Тинчгина ётсинлар, руҳларини безовта қилманг. Худо хоҳласа, укажоним кўрмагандай бўп кетади.

Аёл кўзларини артди. Қизининг олдида йиғлайверганидан ўзи ҳам ийманди. Дока рўмолининг бир учи билан бурнини сиқиб олиб деди:

— Наргиз, қизим, майли, сен уйга боравер. Овқат-повқат қилиб ерсан.

— Бу ёққаям овқат олиб келайми? — сўради Наргиза.

— Мени қўяверинглар. Томоғимдан ҳеч нарса ўтмайди, — деди Анбар опа ҳазин товушда.

Онасининг гапидан Наргизанинг кўнгли бузилди-ю, бироқ сездирмади, пуштиранг сумкачасини елкасига илиб ташқарига чиқди.

Фатхулла яна бир марта Наргизанинг ҳусну жамолига тўймоқчи бўлиб ҳовлиққанча палатага кирганида ўғлининг ёнида Анбар опанинг бир ўзи ўтирарди.

— Яхши ўтирибсизми, хола? — деди у кўзлари олазарак боқиб.

— Ўтирибман... Пешонамда шу шўриш ҳам бор экан, иложим қанча...

— Ҳавотир олманг, ҳаммаси яхши бўп кетади. Бир ўзингиз ўтирибсиз...

— Қизимни уйга жўнатдим. Эртага келади, — деди соддадил аёл кўзларини Фатхуллага нажот тилагандай ти-

киб, — ўтирмоқчийди, мен қўймадим. Ҳозиргина чиқиб кетди.

Фатҳулла яна озгина бу ерда туриб қолса, Наргизани бугун кўришдан мосуво бўлишини англади.

— Майли, майли, — деди у илжайиб ва шошиб эшикка йўналди. Йўлакка чиқиб, ростмана югуришга тушди. Наргизанинг дарвозадан чиқаётганини кўрди. Тезроқ югурса ҳансираб қолади. Кейин атай унинг орқасидан чопгани ошкор бўлиши мумкин. У тўхтаб, бошини қашлаб бироз ўйланиб турди-да, машинаси томон кетди.

— Наргизахон, — деди у машинасини қизнинг ёнгинасида тўхтатиб, — ўтиринг, обориб қўяман.

— Э, сизмисиз? — қиз ҳайрон бўлганини яширмади, — Йўқ, ўзим етволаман. Сизни овора қилиб...

— Оворагарчилиги борми, ўтиринг, — Фатҳулла илжайиб Наргизанинг гапини бўлди.

Қизнинг ўтиргиси йўқ, ўз хаёллари билан бўлиб пиёда кетмоқчи эди. Лекин укасининг тақдири шу одамнинг қўлида. Уни ранжитиб қўймаслиги керак. Шу ўй билан Наргиза орқа эшикни очиб, машинага чиқди.

— Наргизахон, — деди Фатҳулла ойнадан қизга қараб олиб, — сизни кўриб мен ҳам хафа бўлиб кетаяпман. Очилиброқ ўтиринг.

— Менга эътибор қилманг, ўзим шундай, ўтиб кетади, — деди қиз бошқа гап тополмай.

— Мен сизга ваъда бераман. Укангиз отдай бўп кетади, мана кўрасиз.

— Айтганингиз келсин... Ўзингиз қаёққа кетаётгандингиз? — сўради тўсатдан Наргиза.

Шу жойда Фатҳулла бефаросатлик қилиб, “Чилонзорга”, деб қўйди.

— Мен Юнусободга кетаман-ку, — деди қиз безовталаниб.

— Ия, шунақами... Ҳечқиси йўқ. Аввал сизни ташлаб келаман. Кейин...

— Халатингиз эгнингизда, бирор зарур ишингиз бўлса керак. Балки беморингиз сизни кутиб тургандир. Яхшиси, мени шу ерда қолдиринг. Вақтингизни ўғирламай.

Фатҳулланинг юзи қизарди. Шошганидан халатини ҳам ечишни унутибди.

— Сизни шу аҳволда ёлғиз жўнатгим келмади. Йўлда машина кўп. Касбий бурчимиз. Чилонзорда шунчаки битта аптекага кириб ўтишим керак, холос. Бошқа ташвишим йўқ... Сал паришонхотирман, айбга йўймайсиз, баъзида беморларни ўйлаб, иш кийимида уйгайм кетиб қоламан, — деди Фатҳулла зўрма-зўраки илжайиб.

Наргиза унинг гапларига ишонди. Тўғрироғи, ишонишга ўзини мажбур этди. Шу боисдан:

— Майли, унда, — деб кўя қолди.

Фатҳулла терисига сизмай қувонди. Ўзини кўрсатиб қўйгиси келиб, “Жигули” сини рулидан бир қўллаб ушлаб, кескин орқага буриб юборди. Наргизанинг юраги “шиғ” этиб кетди. Орқадан келаётган машина чийиллаб тормоз берганча, “биб-биб” латиб сигналини босди. Фатҳулланинг ранги оқарди. Бироқ чўчиб кетганини билдирмасликка уриниб, ойнадан қизга қараб илжайиб қўйди.

— Шошилмасак ҳам бўлади, — деди Наргиза юраги “дук-дук” уриб, — сал бўлмаса укамнинг ёнига бориб қолай дедик.

— Эй, сиз хавотир олманг. Мен тўғри қилдим. Орқадаги машина тезликни оширмаслиги керак эди, — дея Фатҳулла гапни айлантириб ўзининг касбига боғлади. Шу билан унинг жағи очилди-кетди. Наргиза ҳеч нарсага тушунмаса-да, тасдиқлагандай бош ирғар, у ўзининг ўйлари билан банд эди. Шу боис, уйдан ўтиб кетганини пайқамай қолди ва шошиб Фатҳуллани тўхтатди.

— Касалхонага ҳали қайтиб келишим мумкин, телефон номерингизни берсангиз, кўнғироқ қилиб укамизнинг аҳволдан хабардор қилиб кўярдим, — деди Фатҳулла қизга суқланиб қараб.

Унинг сўзлари Наргизанинг бўғзига келганди. Яна жағи очилиб кетмасин, деган ўйда телефон рақамини айтди-ю машина эшигини ёпди.

Кечқурун Наргиза онасига овқат олиб борди, укасининг ҳолидан хабар олди. Кетар чоғи ҳамширадан Фатҳуллани сўради. “У киши бугунги навбатчилигини эртага қолдирди”, деди ҳамшира. Бу жавобдан Наргиза мийиғида кулиб қўйди.

Соат тўққизга бонг ураётган маҳал у касалхонадан чиқди. Ҳаво анча салқин, бундай қавода юрган сайин юргиси

келади одамнинг. Бироқ онасининг эгилган қадди ўғлига куйиб баттар букчайиб қолгани кўз олдига келиб, Наргиза хўрсинди. У машиналар серқатнов йўл бўйлаб юриб бекатдан ҳам ўтиб кетганини пайқамади. Бир пайт ёнгинасида “ғийқ-қ” этиб машина тўхтади. Қиз чўчиб ёнига қаради. Оппоқ “Нексия”дан иккита барваста йигит сакраб тушдида, ҳе йўқ-бе йўқ қизга ташланди. Нима бўлаётганига ақли етмаган Наргиза кўрққанидан бақририб юборди. Атрофда ҳеч ким йўқ эди, қизнинг овози бўм-бўш ҳавога сингиб кетди...

Икки йигит орасида бургут чангалидаги полапондай титраб ўтирган Наргиза типирчилайвериб ҳолдан тойгач, ялнишга ўтди:

— Акажонлар, илтимос, кўйиб юборинглар, укам оғир касал.

— Жонидан, бир кеча минг кеча бўлмайди, ўзинг ҳам, биз ҳам маишат қиламиз, тамом. Уканг эрталабгача ўлмай кутиб туради, — деди ўнг тарафдаги йигит ҳиринглаб.

* * *

— Бобур бизга керак. Унга яхшигина мерос қолган. Бунинг устига оғзига маҳкам бола. Бировга гулламайди. Хабар олиб турларинг. У тезроқ тузалиши керак, — деди Халил бойвачча ва Бердимуродга қўли билан “кетавер”, деган ишорани қилди. Кейин бўшашиб ўрнига чўкди. Кенжа қизи билан хотинининг қилиқларига Бердимурод топиб келган “янгилик” кўшилиб, боши шишиб кетгандай бўлди. “Ҳалиям жоним тошдан экан, — ўйлади у. — Мендан бошқа бўлса бунча ғавго ичида титилиб, увадаси чиқиб кетарди...” У ўзини-ўзи хаёлан мақтовлар уммонида ҳали анча суздиришни чоғлаганди, бўлмади. Илжайиб хотини кириб келди.

— Хўш, хотинбой, — ўзига ўзи берган рағбатнинг қуввати ҳали сусаймагани боис, у юмшоқ оҳангда гапирди, — хизмат борми бизга?

Эрини сув қилиб ичган Мўътабархон қилпанглашга тушди: у ёғига ўтиб эшилди, бу ёғига ўтиб эшилди, мушукдай суйкалди. Агар ярим соатча бурун шу қилиқларини кўрганида, Халил бойвачча уни онасидан туғилганига пушаймон қилдирарди. Лекин ҳозир кўнгли бироз ўсган, қийпаланг-

лаб суйкалишлар унинг ғашига тегмас, аксинча, бироз ёқаётганди.

— Айтавер дардингни, нима демоқчисан?

— Адажониси, — дея Мўътабархон эрининг орқасига ўтиб бўйнидан кучоқлади, — қизингизнинг бир ўзини Чимкентга жўнатмайлик. Бўй етган қиз, бунинг устига, қурмағур кўзга яқин. У ердагиларни ўзингиз биласиз-ку, чиройли қизни дарров олиб қочиш пайига тушади. Шунга... менам бирга борай. Бирдан бозор-мозорини айланиб келардим.

Бойвачча “пик” этиб кулиб юборди. Дам ўтмай кулгиси қаҳқаҳага айланди. Кулавериб ичаклари эшилиб қолаёзди. Мўътабархон унинг юзига безрайиб қараб турарди.

— Бозорини, майли, тушунаман, мазорингга бало борми? Ёки гўрингни ўша ердан қазиймизми? У ёқларнинг тупроғи қаттиқ... Қизингам, ўзингам ҳеч қаерга бормайсан. Бошқа ишлар чиқиб қолди. Дугонаси хафа бўлса, осмон узилиб ерга тушмайди.

Мўътабархоннинг қовоқ-тумшуғи осилиб кетди. Ранги гезариб, бошини осилтирганча эридан узоқлаша бошлади. “Гўдакка ўхшамай ўл, падарингга лаънат, қон билан кирган жон билан чиқади, деб бежиз айтишмаган-да”, дея ҳаёлидан ўтказди бойвачча. Ўйлаб кўрса, хотинини бир ёстиққа бош қўйганидан бери рангини чиқармаган экан. Авваллари Мўътабархонга, чиройи сабаб, бошқалардан қизганиб кун бермасди. “Хотиннинг бирозгина хунуги тузук экан, — деб ўйларди, — итдан ҳам, битдан ҳам рашк қилмайсан”. Энди яхшилаб мулоҳаза қилиб кўрса, хотини ёшлигида ҳам гўр эмаскан: чиройи бор экан-у, тутуруқсиз гапларини ичига ютиб юраркан.

У ўтириб чарчади. Ўрнидан туриб керишиб олди-да, машинаси томон юрди. Кўчада “ёниб” турган иши йўқ, шунчаки айланиб кўнглини ёзгиси келди. Бойвачча ялтираб турган қоп-қора “Мерс”ининг копотини силаб, эшигини очмоқчи бўлиб қўл узатганида:

— Ассалому алайкум, — дея дарвозадан суюкли қизи Нилуфар табассум қилиб кириб келди.

Халил бойвачча қизига пешвоз юриб, унинг пешонасидан меҳр билан ўпди. Ҳа, боядан бери нимадир етмаётгандек туйиларди. Топди ўшани. Қизи! Унинг салом бериши,

ийманиб табассум қилгани отасининг кўнглидаги губорларни тарқатиб юборди. Нозикниҳол, камтарин-камсуқум бу қизни Яратганнинг ўзи ақл-одобдан аямаган. Синглиси Лазокат ҳозир унинг ўрнида бўлганида отасининг бўйнига чирмашиб оларди. Бўй етиб қолганини, отанинг олдида босиқроқ бўлиш кераклигини хаёлига ҳам келтирмасди, Ўткир атир ҳиди отанинг кўнглини алғов-далғов қилиб юбориши, кейин падарининг асаби таранглашиб, таъби хира тортишига ақли етмасди. Бир-икки марта шундай бўлган-ди ҳам. Нилуфарнинг сочларини силаб туриб бойвачча шуларни ўйлади.

— Адажон, тобингиз йўққа ўхшайди, — деди Нилуфар отасининг бағридан чиқиб унинг кўзига тикиларкан.

— Ҳаммаси яхши, қизим. Озгина толиқдим шекилли, майли, сен уйга киравер, мен бир кўчани сайр қилиб келаман. Шу баҳона озгина ишларим бор, битириб қайтаман.

— Хўп бўлади, — Нилуфар уй томонга юрди.

Халил бойвачча машинаси томон бир одим ташлаган ҳам эдики:

— Войдод, қизимдан айрилиб қолдим!!! — дея қичқирган Мўътабархоннинг аччиқ овози чиқди. Бойваччанинг юраги “шиғ” этиб кетди. Жонҳолатда уйга югурди.

Мўътабархон бўсағада узала тушганча икки қўллаб ерни муштлар, сочларини юларди.

— Нима бўлди?! — ўқирди Халил бойвачча.

— Лазокат... Лазокат, осибди... осибди ўзини!

Бойвачча бир муддат тошдек қотди. Сўнгра қизининг хонаси томон югурди.

* * *

Бердимурод шу куни хўжайинининг топширигини бажаролмади. Қишлоқдан саксонни қоралаб қолган, оппоқ соқоли кўксига тушган, пешонаси серажин отаси келиб қолди. Вазифани удалашга отланган ўғил эшикни очдию, афти бужмайиб кетди. “Сиз етмай турувдингиз”, дея хаёлидан ўтказди.

— Болам, бугуннинг ўзида беш марта кеп кетдим, — деди ота ўғлини кўрганидан кўзи ёшланиб, саломини ҳам кутмай. — Пастроқда турсангам майлийди, тўртинчи этажга чиқовриб-тушовриб оёғим узилиб кетай деди.

— Э, ота, — дея чолга кўлини узатди Бердимурод, — нима қилардингиз сарсон бўп, ўзим эрта-индин бормоқчийдим.

— Икки йилдан ошиб кетди, болам, — деди ота худди ўгли қочиб кетадигандек кўлини маҳкам ушлаб.

— Майли, ота, киринг уйга, ичкарида гаплашамиз, — деди Бердимурод зўраки мулозамат қилиб.

Илгарилари отаси шаҳарга бир ташвиш билан келса, ўгли билан ҳаш-паш дегунча битириб ортига қайтарди. Бу сафарги ташриф мазмуни ўзгача экан.

Ота эринмай каталакдай уйни кўздан кечирди, ҳар тарафга бир нима қидирингандай синчиклаб қаради. Сўнг манглайда без бўлиб ўтирган ўғлига қараб гап бошлади:

— Уйинг бурунгидай, фақат манов гилам илибсан деворингга, деразангниям пардаси ўзгарибди. Қолгани шундайлигича... Ўзингам ўзгармабсан, болам, чочингга оқ оралабди, агар ўзингам ҳисоблаб юрган бўлсанг, бу йил ўттиз бирга кирдинг.

— Йўғ-э, — деб юборди беихтиёр Бердимурод кўзлари каттариб, — агар сиз ҳозир айтмаганингизда, вооше эсимда йўғакан.

— Улим, бошқа нарсаларам сенинг эсингда йўқ. Энанг бир йилдан бери кўрпага михланиб ётибди. Ҳар кун йўлингга термиледи. Ўлмай туриб шуни бир кўрсам, бошини иккита қисам армоним қолмасди, дейди. Сен бўлсанг кўнглингни кўчасидан бўшамайсан.

— Ота, ҳозир бошимни қашишга вақт йўқ. Иш устига иш. Бировини қисангиз иккинчиси чиқади. Кейин учинчиси... Куннинг қандай ўтганини сезмай қоламан... Уйланиш... тўғриси айтсам, ўттиз бир ёш ҳозир ҳеч гапмас, уч-тўрт йилда чиройли шаҳарлик қизни олиб бораман ўзим.

— Уканг-чи, сенга қараб униям ёши ўтиб кетаяпти. Ҳамсояннинг қизига уч йилдан бери гапирармиш. Бундай юриши уят-да, болам, сен уйлансанг, кейин униям уйлаб кўярдик-да. Бу ёқда энанг кетаман, деб пишиб турибди, менам қариб қолдим. Бугун борман, эртага худо пошшо...

— Кўйсангиз-чи, сиз ҳали бақувватсиз, бобой. Шунча йўл юриб менинг уйимга кепсизми, бу ёғига ҳам ҳали ўн беш-йигирма йил яшайсиз. Мамашканиям касаллигига ишонгим келмаяпти, Охирги кўрганимда чақмоқтошдай

эди. Икки этак гўзапояни икки кўлида тандирхонагача кўтариб борганини ўзим кўрдим-ку. Шундай кампир касалман деб кўрпа-тўшак қилиб олиши, биринчидан, уят, иккинчидан, бировга айтсангиз ишонмайди... Келинг, бўладиган гапдан гапиринг, бобой.

Қария ўғлини таниёлмай қолди: “Ёпирай, шу менинг улимми? Ё бошқа уйга адашиб кириб қолдимми?.. Энангни эмгурнинг боласи, нима дейди? Бобой деб мени айтаяптими? Мамашка дейдими?” У оғир кўзғалиб ўрнидан турди. “Бобой кетаман деб қолса-я?” — Бердимурод миясига яшин тезлигида келган фикрдан хурсанд бўлиб кетди. Қария эса қоматини кериб, яхшилаб оёққа туриб олгач, қулочкашлаб ўғлининг башарасига шундай урдик, Бердимуроднинг кўзида ўт чақнаб кетди.

— Ҳе, энангни!.. Мен сенга шундай тарбия берувдимми? — деди чол титраб-қақшаб.

Ўғил сакраб ўрнидан турди. Отасига ёвқараш қилди, ҳатто хезланди. Кейин рўпарасидаги падари экани ёдига тушиб қолгандай тишини-тишига босганча бошини эгди.

— Ашқол-дашқолингни йиғиштир! — деди ота аъзойи бадани титраб. — Ҳозироқ олдимга тушасан.

Бердимурод миқ этмади, қайрилиб ювиниш хонасига кириб кетди. Юзини совуқ сувда чайиб, ойнага қаради. Ўнг кўзи қонталаш бўлиб қизарибди. Отасининг қилигидан таъби тирриқлашди. Аммо унинг гапларини рад этадиган бирор сўз тополмади. Хўш, нима қилса бўлади? Туйқусдан миясига илгариги қўллаган шайтонликлари келди. Отаси бурунлари ҳам уни олиб кетмоқчи бўлганди. Бердимурод алдаб-аврар, отасининг кўйинини пуч ёнғоққа тўлдириб, совға-салом билан кузатиб юборар, ўз билганидан қолмасди. Ўша пайтлар кўлида тузук-қуруқ иши йўқ, кунини кўчада санқиб ўтказарди. Энди Халил бойваччадай одамни топди. Аста-секин унинг ишончига кираяпти. Кўли пул кўрди. Бундай пайтда ҳаммасини ташлаб қишлоққа бориш аҳмоқликдай туюларди унга. Уйланаман деса шаҳардаям қиз тўлиб ётибди. Қолаверса, Халил бойваччанинг Нилуфарини кўзининг остига олиб қўйган...

У отаси ўтирган хонага кирди-ю, ҳайрон қолди. Чол бошини эганча “пиқ-пиқ” йиғлар, яктагининг этагига кўёшини артиб оларди.

— Ота, — деди меҳри жўшиб Бердимурод, — мени хафа бўлди деб куйинаяпсизми? Сиз тўғри қилдингиз мени уриб, ўзимам тоза шаҳарлик бўп кетибман. Гапингиз ҳақ, қишлоққа қайтмасам бўмаскан.

— Бу гапларингни илгариям кўп эшитганман, — деди қария бурнини тортиб, — ҳозир олдимга тушмасанг кетмайман, мени судрабам кўчага чиқаролмайсан. Ана, энангни ўлигини қишлоқ кўмсин, уканг кўмсин.

— Уф-ф, нималар деяпсиз, ота, насиб этса, энамнинг умри узоқ бўлади, невараларининг тўйини кўради. Икковингизни ўзим видеога тушираман.

— Қўй бу гапларингни, олдимга туш.

— Ота, сиз кўп нарсани тушунмайсиз. Менинг бўйнимда жавоб беришим керак бўлган ишлар бор, уларни ташлаб кетолмайман. Ташлаб кетсам, эртага мени қамаб қўйишди. Боласи қамалибди, деган гап керакми сизга?

Бердимурод нишонни аниқ олганди. Отаси “қамоқ”ни эшитиб ўйланиб қолди. Бундан дадилланган ўғил отига кетма-кет қамчи босди. Ноилож қолган ота кўнди.

— Майли, бир ҳафтада ишларингни саранжомлаб, уйингни сотгин-да, қишлоққа бор, — деди чол “гап тамом” дегандай.

Ўғил терисига сиғмайдиган даражада қувониб, отасининг кўнглини олишга тушди. Хўжайини буюрган иш эса, бир кун орқага сурилди. Эртасига отасини қишлоққа жўнатиб, у ишга киришди.

У қамалиб чиққан, анча-мунча қарздор қилиб қўйган учта ҳамтовоғини учрашув жойига — ҳалқа йўлидаги чойхонага чақирди (уларни Бердимурод наша билан таъминлаб турар, бунинг эвазига улар “зарур топшириқ”ларни бажонидил бажаришарди). Тагин “жаннат роҳати”дан тотиниш илинжида йигитлар узун-қисқа бўлиб чойхонага кириб келишди. Бердимурод уларнинг кайфиятини билиб олиш учун бирма-бир юзларига разм солди. Кейин олиб келган оппоқ кукунни дастурхон четига қўйиб:

— Бугунам сизларни бир сийламоқчиман, ҳадеб беш қўлни оғизга тикаверсам, жағим йиртилади, — деди илжайиб.

Йигитларга бу гап мойдай ёқди. Узун бўйли, ориқ,

доим қалта иштон кийиб юрадиган йигит кафтларини бир-бирига уриб ишқарқан, “оҳ” деб юборди...

Икки соат ичида йигитларнинг кўзлари сузилиб қолди. Улар бир-бирига гап бермас, кайфлари тароқ эди. Фақат Бердимурод ишини ўйлаб кўп ичмаган, тетик эди. Шу иш билан шуғулланса-да, у ҳали томирига игна санчмаганди.

— Ярим оқшом яна бир маишат қилсак, нима дейсизлар? — деди Бердимурод кўзлари қисилиб бораётган ҳам-товоқларига.

Нашавандлар бири кўйиб бошқаси уни олқишлай кетишди.

— Лекин унғача битта иш бор. Уддасидан чиқсак, сизларни бир ҳафта сийлайман.

— Менга қара, — деди чап юзида чандиғи бор Мансур исмли нашаванд дўриллаган овозда, — сен эркаклик қилдингми, бизам шундай жавоб қиламиз!

— Раҳмат, сизларга ўзимга ишонгандай ишониб хато қилмаганман. Энди гап бундай, яхшилаб эшитиб олинглар, — деди Бердимурод ва Халил бойваччадан олган топшириқни бирма-бир уларга уқтирди. У фақат битта жойда чалкашиб кетди. Айғоқчилари Бердимуродга Бобур ўн еттинчи, Дониёр эса ўн иккинчи палатада ётибди, деган хабар етказишганди. У эса ўшанда фалокатга учраган йигитлар ётган палаталарни чалкаштириб кўйганди. Оқибатда у нашавандларга ўн еттинчи палатада ётган беморни тинчитишни буюрди.

* * *

— Санга ўлдир, дедемми?! — қичқирди Барон ўзбекчалаб. — Уйингни ёқаман, мочағар, бетта сочи тўкилса!

Бу дўқдан Хосият бибининг шашти қайтди. Шалвираб атрофидагиларга қаради. Лўлибошининг чақчайган кўзлари бақрайиб бир нуқтага миҳланиб қолганидан қавмдошлари ҳайрон эди.

...Лола, одатдагидай, автобусларга чиқиб-тушиб ризқини термоқчи эди, бироқ туйқус ниятидан қайтди. Биринчи “Икарус”га яқинлашган кезде ортига қайтмоқчи бўлди.

— Лўлилар гўзалининг бугун кайфияти йўққа ўхшайди, — деган овоз келди ортидан.

Лола ўгирилиб, иржайиб турган таниш ҳайдовчига кўзи тушди. Бу жойдаги ҳайдовчиларнинг бари уни танир, унга

«лўлиларнинг гўзали», «сулув лўли», «эрка лўли», «оппоқ лўли» деб ўзига хуш ёқадиган лақаблар қўйиб олишганди. Ҳатто бир ёшроқ ҳайдовчи: “Агар лўли бўлмаганингда ўзим сени олиб қочиб кетардим”, дея ҳазиллашди ҳам. Бошқа лўлиларни киритавермайдиган ҳайдовчилар ҳам Лола учун автобус эшигини очиб қўяр, гоҳида эриб кетиб Лолага ўзлари ҳам “ризқ” улашиб юборарди.

— Атаганимиз бор. Олиб, бошимизни балодан халос қилмайсанми? — деди ҳайдовчи Лоланинг назаридан эриб.

— Сийзнинг балоингийз кўп, амак, сийз кўп садақа қилишнгиз керак. Манга аён, — деди Лола ҳам ҳазиллашиб. — Пулингийз энди етмайдий.

— Тағин долларнинг нархи ошдими, осмондан келасан?

— Доллар турибдий, амак, маний нархийм ошгон.

— Сенам лўли бўп қопсан-да.

— Ман аввал лўлийдим, амак, эндий...

— Циган бўлдингми? — Лоланинг гапини бўлди ҳайдовчи кулиб.

— Циган ким бўлтий, ман бизнесмен лўлийман... Маний куф-суфийм қиммат.

— Во, барака топгур, ҳали мартабама ошиб кетди, дегин. Унда таниш-билишчилик қиларсан.

— Майлий, амак. Сийз ўзимизникий, «почин» қиламиз. Текинга бошингийздаги балоний қувиб ҳайдаймиз, — деди Лола.

Унинг охирги гапи шунақанги юмшоқ, ширин чиқдики, ҳайдовчи яйраб кетди. Ёнига келиб ичида Қуръон тиловат қилаётган (Лолага ёшлигидан одамларни ўзига кўпроқ ийдирсин, деб беш-олтита сура ёдлатишган эди) қизни елкасидан кучиб пешонасидан ўпиб қўймоқчи бўлди. Бироқ Лола унинг қўлларини силтаб ташлади.

— Амак, — деди сергак тортиб қиз, — сиз ёмон бўлиб-сийз, ман номаҳрам. Одамлар уят қиладий.

— Эй-й, — деди ҳайдовчи елка қисиб, — қизимданам кичкина бўлсанг. Яхши кўриб пешонангдан ўпиб қўймоқчийдим-да.

— Маний бўйим етгон...

— Балосан, бало, — деди ҳайдовчи бошини сарак-сарак қилиб куларкан, чўнтагидан иккита минг сўмлик чиқариб Лолага узатди.

— Омайман! — қиз титраб орқага тисарилди. — Текин айтдим-ку, амак.

— Сенга бир бало бўлдими? Ўзгариб...

— Ҳа, ўзгардем, — деди-да Лола орқасига кескин бурилиб кетиб қолди.

Унинг хўрлиги келди. Хилват жойга бориб сочларини юлиб, юзини тимдалаб бор овозда йиғласа, ҳеч ким халал бермаса. У холироқ жой излаб анча юрди. Аммо ҳаммаёқ одам билан тирбанд. Бўзлаб йиғласа, албатта, кимдир сийласа: “Нега йиғлаяпсан?” деб кўнгил сўрайди, сийламаган тақдирда: “Бунча улийсан?” дея ўшқиради. У шаҳар ичида қатнайдиган автобусга ўтирди. Автобус қаергача боради, нега бунга ўтирди — энди унга барибир эди. Муҳими, бозордан узоқроққа — кўз кўриб, қулоқ эшитмайдиган жойга кетса бўлгани.

Автобуснинг орқа ўриндигига ўтириб олган Лола деразга бошини кўйиб ухлаб қолди. Одамларнинг ғала-ғовури, бекатларда биров тушиб, бировнинг чиққани, чиптачининг “Йўл ҳақини узатинглар!” дея қичқиргани ҳам унинг қулоғига кирмади. Фақат охирги бекатга етиб келиб, ҳамма тушиб кетгач, ҳайдовчининг семиз, бироқ овози аёлларникидай чийиллаб чиқадиغان ёрдамчиси туртганида Лола уйғониб кетди. У қаерга келиб қолганини билолмай атрофга аланглади. Уйқу босиб, яна кўзларини юмди.

— Бўл тез, туш! Охирги бекат бу, — чийиллади чиптачи лўли қизнинг қилиғидан жиғибийрон бўлиб.

Лоланинг энсаси қотиб, эринибгина автобусдан тушди. Уйқу зўрлик қилиб, кўзлари юмилиб кетаверди. Ўтирадиган жой бормикан, деб чор-атрофга қаради. Шу пайт:

— Яна бир киши, кетамиз! — деб қичқираётган бошқа бир ҳайдовчига кўзи тушиб, микроавтобусига чиқиб олди. Омадини қарангки, унга деразанинг ёнидаги охирги бўш жой тегди. Лола кўзларини беҳол юмиб ухлаб қолди. Уйқусида алғов-далғов тушлар кўрди. Бир гал Хосият бибининг катта қорни шардай шишиб, лўлибошини осмонга учириб кетибди. Орада Баронни кўрди. У Лолани қувлаб кетаётибди, қиз кўрққанидан чинқириб қочаётган экан, олдида оқ “Нексия”ли ўша йигит пайдо бўлди. Бир чиройли нотаниш қиз ялиниб-ёлвориб ёрдам сўрайдими-ей... Бир маҳал узунлиги ўн қулоч, оғзи ўрадай, кўзлари бўртиб

чиққан мўйловли илон осмонда пайдо бўлди, кейин вишиллаб унинг тепасига келди. Айри тилларини чиқариб бир муддат ҳавода муаллақ қотиб турди-да, кейин Лолага ташланди... “Вой дод!” — босинқираб қичқириб юборди қиз ва ўрнидан сапчиб турганида бошини микроавтобуснинг шифтига урди. Йўловчилар аччиқ овоздан чўчиб аланглашди. Аввал ёнидагиларга, кейин бўйинларини буриб, бошини чангаллаб ушлаб ўтирган қизга қарашди.

— Нима бўлди? — деди олдинги ўриндикдаги сочлари оппоқ киши ортига ўгирилиб.

Лоланинг ранг-кути ўчган, ҳали тушида кўрганлари кўз ўнгидан кетмаган эди. У қўлини тушириб нотаниш кишига қаради, кўзларига ёш қуйилиб келди.

— Нима бўлди сенга? — сўради оқ сочли киши тағин.

— Ман ийлон кўрдийм, амак, ийлон емоқчий бўлдий, кўрқдийм, амак, — деди Лола дир-дир титраб.

— Ийлон ийлонни емайдий, — деди нотаниш киши ва қаҳ-қаҳ отиб кулиб юборди. Унга бошқалар ҳам қўшилди. Лола аввал нотаниш кишига, сўнгра бошқа йўловчиларга жавдираб қаради. Бироқ ҳеч нимага тушунмади ва бирдан жаҳли чиқиб кетди:

— Ҳа, нийма, очиб кўрсатийми?! — дея қичқирди.

Унинг пўписаси бировга зиғирча ҳам таъсир қилмади, аксинча қаҳқаҳа кучайди. Лола шу дам ёнида қавмидан ҳеч ким йўқлигига афсусланди. Акс ҳолда, ўн беш чоғли одамни икковлашиб бир ёқли қилишарди. У изза бўлганидан муштини тугди ва дераза тарафга ўгирилиб олди. Беш дақиқалар ўтиб йўловчилар тинчишди. Лола ҳам бироз хотиржам тортиб, деразадан ташқарига қаради. Кўзи тоғларга, унда-бунда липиллаб ўтаётган буталарга тушди.

— Шафёр, ҳай, шафёр! — деди юрагига ғулғула тушган Лола. — Қаён кетобмийз?

— Онангникига, — деди йўловчилардан бири.

Бу луқмадан кейин гўё бомба портлагандай бўлди — кулгидан автобуснинг деразалари зириллаб кетди. Орқага ўгирилиб қарайман деб ҳайдовчи рулни буриб юборди, машина илкис силкинди, лекин бунга ҳеч ким эътибор қилмади. Йўловчилар қотиб-қотиб куларди.

— Ҳаммангни кўзингни тупроқ боссийн! — аламидан қичқирди Лола.

Унинг қарғишини биров эшитмади.

— Ҳай, шафёр, тўхтат аравангний! — деди овози бўғилиб Лола ва ўрнидан туриб эгилиб ҳайдовчи томон юрди.

Шу пайт кимдир унинг оёғига тегингандай бўлди. Лола ўзини босолмай, ҳозиргина ёнидан ўтган оқсоч эркакнинг юзига чанг солди. “Форд”нинг ичи талотўп бўлиб кетди. Биров Лолани бир томонга, бошқа биров оқсоч эркакни иккинчи томонга тортарди. Қиз бисотида бор сўкишу қарғишларни ишга солди. Эркак эса муштирага зўр берди. Лоланинг бурнидан тирқираб қон оқди. Машина тўхтаб, қизни судраб пастга туширишди. У бўзлаб йиғлар, кўзидан ёш, бурнидан қон оқар, гоҳ ўзининг лаҳжасида, гоҳ ўзбекчалаб шангилларди. Унинг дийдиёсига чидаёлмаган бир йўловчи эркак қулочкашлаб юзига шалалоқ тортиб юборди. Қиз шўрлик оёғи ердан узилиб чалқанча қулади. Бир зум кўз олди қоронғи тортди. Нима бўлаётганини англолмай қолди. Кейин қулоғига машинанинг юргани элас-элас эшитилди. “Ўлаяпманми, нима бало?” — хаёлидан ўтди унинг. Сесканиб кўзини очди. Ҳартугул ўлмаган экан, кўз олди аста-секин тиниқлашди. У инқиллаб ўрнидан туриб ўтирди. Сўнг ўпкаси тўлиб ҳўнграб юборди. Энди унга ҳеч ким халақит бермади. Ўкириб-ўкириб, ерни муштлаб-муштлаб, ҳаммани қарғаб-қарғаб йиғлади...

Бир маҳал юраги бўшаб, сал енгил тортгач, оғзидаги қонни тупурди. Бир қўлига таяниб, рамақижон кампирдай зўрға ўрнидан турди. Ақлини йиғиб, келган томонини чамалади-да, оёқларини судраб босиб юриб кетди.

Уфққа ёнбошлаган қуёш қонталаш тусга кириб ботиб бораётган палла. Атрофга шом қоронғиси ёйила бошлаган. Лола тўхташни хаёлига ҳам келтирмай юриб бораётир. Ёнидан физиллаб ўтиб турган машиналар тобора сийраклашиб қолди. Оёқлари толиқиб, томоғи қақраган қиз йўл ёқасидаги харсангга ўтириб нафасини ростламоқчи бўлди. Аммо тош аллақачон совиб қолганди, қизнинг қизиган баданига зах ўтди ва у иложсиз ўрнидан туриб ўн беш дақиқача юрди. Фира-шира ёруғда “дала ҳовли” деган ёзув битилган устунга кўзи тушди. Лола бошқа лўли болалардан фарқли равишда тўққизинчи синфгача ўқиганди. Мактабни битиришига эса уйдагилари қўймаганди. “Пул санашни билсанг бас, етади, — дейишганди ота-онаси, — ўқиганинг

билан шаҳар оберармидинг! Қайси лўли ўқиб олим бўпти? Ундан кўра, ҳозирдан эрингни боқишни ўйла. Эрга текканингда қийналиб юрмайсан...”

Ёзувни ўқиб, қиз ўзича жилмайди. “Бугун пайшанба, — ўйлади у, — ҳовлининг эгалари келмайди. Биронтасига кираман-да, қотган-қутган нон топиб қорнимни тўйғазиб оламан, кейин эрталабгача маза қилиб ухлайман”.

Муюлишдаги биринчи ҳовлига у бош суқиб қаради. Ҳовли этагида бир одам куймаланиб юрарди. Лола товуш чиқармай оҳиста қадам босиб кейинги ҳовлига яқинлашди. Атрофга қараб олди-да, одам бўйи деворга осилиб, секин мўралади. Ҳовлида чироқ ўчган, ҳаммаёқ сув қуйгандай жимжит. “Шу уйга кираман” деган қарорга келди у. Тирмашиб деворга чиқишга уринди. Девор баландлик қилди. Лола қайтиб тушиб, атрофга тимирскиланиб иккита фишт топди. Фиштарни устма-уст тахлаб, оёғини қўйди-да, тагин деворга тирмашди. Бу сафар бир амаллаб деворга чиқиб олди ва секин сирғалиб ҳовлига тушди. Бир зум муз қотиб теваракка қулоқ тутди. Дукдуклаётган юрагининг уришидан бошқа товуш эшитилмади. Ҳовли ўртасида икки қаватли иморат қўққайиб турарди. У мушукдай майин одимлаб уйга яқинлашди. Сўнг тўхтаб орқасига ўгирилди-да, атрофга яна бир қараб олди. “Тиқ” этган товуш эшитилмасди. Кўнгли хотиржам тортиб, уй эшигини итариб кўрди. Очилмади. Хотиржамлиги ортиб, энди бемалол биринчи қаватдаги деразаларни итариб кўра бошлади. Бахтига деразалардан бири бекитилмаган экан.

Уй ичига киргач, Лола қоронғида пайпаслаб ошхонани топди. Жўмракни очиб юз-қўлини ювди. Кейин ишлаб турган музлатгични очди. Бир бўлак колбаса билан шапалоқдай пишлоқдан бўлак ҳеч вақо йўқ эди. Қиз ютоқиб катта-катта тишлаб, аввал пишлоқни, кейин колбасани еди. Бир хаёли чироқни ёқиб, нон қидирмоқчи ҳам бўлди-ю, аммо чўчиди. Нафси қонгандай бўлиб, иккинчи қаватга қўтарилди, хоналарни бирма-бир очиб мўралади. Ҳаммаси ётоқ экан. Улардан бирига кириб, юмшоқ ўриндиққа чўзилди. Тани ҳузур туйди ва чарчоқ кучини кўрсатиб, кўзлари юмилиб-юмилиб кетаверди. Лола нималар бўлганини ўйлаб кўришга уринди, аммо чарчоқни енголмай уйқуга кетди.

Бу пайт дала ҳовли дарвозаси ёнига оппоқ “Нексия”

келиб тўхтади. Ундан тушган йигирма икки ёшлардаги йигит дарвозани очди. Машина ҳовлига кириб, ундан бир қиз турт йигит ҳамроҳлигида тушди. Улар биринчи қаватдаги чироқларни ёқишди, йигитлар машинадан судраб туширишган қиз айюҳаннос солиб бақирар, йигитлар хохолашар, аммо юмшоқ ўриндиқда пишиллаб ухлаётган Лола булардан беҳабар эди. Дарвозани очган йигит “асира”ни судраб иккинчи қаватга олиб чиқди-да, Лола ухлаётган хонани очиб, чироқни ёқди. Лола ток ургандай сесканиб уйғониб кетди. Ётоғида бемалол ястаниб ётган қизни кўриб йигитнинг кўзи косасидан чиқиб кетаёзди.

— Кимсан?! — деди у ўшқириб.

— Ўзинг кимсан? — сўради Лола ўрнидан секин тураркан.

— Бу ерда нима қилиб ётибсан?

— Санга нийма? Сотвоганмисан?

— Бу нима деганинг, бу дача меники!

— Хужжатинг бормий?

— Ҳозир мен сенинг кўзингга хужжатни кўрсатаман! — йигит ўзи судраб олиб чиққан қизнинг қўлини қўйиб юбориб, ортига қайтди.

* * *

Лазокат бўйнига чирмалган арқон билан ерда чўзилиб ётарди.

— Қизим, қизгинам!.. — Халил бойвачча унинг бошини кўтариб кучоқлади. — Нима қилиб қўйдинг?!

Қизининг нафаси бойваччанинг димоғига урилди. У қизининг бошини бироз четга сурди-да, юзига тикилиб турди. Лазокат пишиллаб нафас олар эди. “Тушунарли, — деди ичида Халил бойвачча, — ҳозир ҳаммаси яхши бўлади”. У ювиниш хонасига кириб, челакни сувга тўлдириб чиқди-да Лазокатнинг устидан сепиб юборди. Совуқ сувдан сесканиб сапчиб ўрнидан турган қиз кўзларини лўқ қилиб отасига қаради. Шундагина Халил бойвачча қизининг ички кўйлақдалигини пайқади. “Шу менинг қизимми? — деган ўй кечди отанинг хаёлидан. — Ёки Лазокат бўлиб кўринаётган бошқа қизми?..” Фавқулудда келган бу фикр киприк қоққулик фурсатда хаёлидан кўтарилди. Бойваччанинг нафрати кўзиди, бироқ бу сафар у жаҳлини боса олди ва вазминлик билан:

— Қизим, ўзини осиш ҳамманиям қўлидан келавермайди. Бунинг учун ҳам ирода керак, — деди.

Лазокат эса ҳозир отаси камарини ечиб қулига олиб савалашини ёки тиззалаб ўтириб уввос солишини кутганди. Бироқ ўйлаганлари ўйлигича қолди.

— Нилуфар, — деди Халил бойвачча хонадан чиқаркан, — синглингга озгина таълим берсанг бўлмасмиди, қизим?

Катта қизи бошини эгиб отасига йўл бўшатгандай ўзини четга олди.

Бундай ҳолатида, одатда, бойвачча хотинини аяб ўтирмас, хумордан чиққунча тепкиларди. Лекин ҳозир индамади. Фақат ёнидан ўтаётди:

— Сен ҳам хотинмисан! — деди мулойим оҳангда.

Зарба қизга ҳам, хотинга ҳам бир хил — юмшоққина, бироқ жон жойига берилди. Нишон жуда аниқ олинганди. Лазокат Нилуфарнинг дашномларини деярли эшитмади. Мўътабархоннинг кўнглидан “Ўлдирсангиз рози эдим”, деган ўй кечди. Аммо қизу онанинг иззаси икки дақиқадан кўпга чўзилмади — улар яна ўз асл ҳолларига қайтишди.

Қора “Мерс”ига ўтирган Халил бойвачча машинани ўт олдириб, қўл телефонда рақам терди. Негадир кулгиси қистаб, пиқиллади.

— Алло, — деди у гўшак кўтарилганини эшитиб, — намунча кўтаришинг қийин!

— Ошхонадайдим, — деган нозик овоз эшитилди, — сиз учун пирог пишираётгандим.

— Ундан кўра захар тайёрласанг бўларди, — кесатди бойвачча.

— Вой, нага унақа дейсиз? Сиз менинг новвотимсиз-ку-у-у...

— Эринг-чи? У шикалатми?

— Қўйинг ўшани, — деди аёл нозли товушда, — эслатманг. Ҳозиргина эсимдан чиқаргандим.

— Унгача тинмай эслаётганмидинг?

— Намунча унақа қиловрасиз! — бу сафар жувоннинг товуши пўписа қилаётгандай чиқди. — Кўзим тўрт бўлиб кутиб ўтирсам-у, гапираётган гапингизга қаранг!

— Бўпти, — деди Халил бойвачча, — майда-чуйдангни тайёрлаб қўй, бир дам олайлик.

— Хўп бўлади.

Халил бойвачча бу жувонни олти йил бурун йўлда учратиб қолиб танишганди. Ўша пайтлари, гарчи ўзига тўқ бўлса-да, ҳали Халил бойваччага айланмаганди. Ҳартугул тагида минса биров кулмайдиган машинаси, отасидан мерос қолган ҳовлиси бор эди. Бир куни машинада кетаётиб, йўл четида турган бежиримгина кийинган, кичкина сумка кўтариб олган жувонга кўзи тушди. Ёмғир севалаб турар, жувоннинг эса соябони йўқ эди. Унга Халилнинг ичи ачиди, машинасини тўхтатиб, борар манзилини сўради. Ёмғирда ивиб, совуқдан қўли, юзлари қизариб кетган жувон лип этиб машинага ўтириб олди-да, кейин қаерда яшашини айтди. Унинг қилиғи Халилга ёқмади, аммо жувоннинг мулойим овози уни ўзига ром этди. Йўл-йўлакай жувоннинг исми Нигора эканини, турмушга чиққанига бир йил бўлганини, лекин ҳали боласи йўқлигини билиб олди.

Эртасига улар худди ўша — Нигора ёмғирда ивиб турган жойда яна “тасодифан” дуч келишди. Кейин яна ва яна... Шу тариқа Нигора Халилнинг жазманига айланди. Олти йилда жувон иккита фарзанд кўрди, улар Халилданми ёки эриданми, буни унинг ўзи ҳам билмасди. Аксига олиб на ўғли, на қизи эрига ҳам, жазманига ҳам ўхшамасди. Шунга қарамай, Нигора болаларини Халил келганида унга, эри билан гурунглашганда эса эрига ўхшаш томонларини истаганча топарди.

Халил иккинчи қаватга кўтарилди. Ўзи кирадиган хонадоннинг эшиги қия очиқлигини кўриб тиржайди. Бу фақат Халил билан Нигорага маълум белги бўлиб, унинг тагида: “Тезроқ киринг, қўшнилари кўриб қолмасин”, деган маъно бор эди. Нигора: “Агар эшигим очиқ бўлса, “лип” этиб киринг, тагин гийбатчиларнинг тилига тушиб қолмайлик”, деб тайинлаб қўйганди.

Бойвачча бўсагадан ичкарига ҳатлаб, эшикни ёпди. Шу пайт рўпарасида ёши ўттизни қоралаб қолган эса-да, худди ўн саккиз ёшли қиздай пардоз-андоз қилган гўзал Нигора пайдо бўлди. Жувон эркакнинг бўйнидан оҳиста кучиб, лабидан бўса олди ва уни меҳмонхонага бошлади. Негадир Халил бойвачча ёзилиб ўтира олмади, нозланиб кириб-чиқаётган Нигоранинг қилпанглашлари бугун унга бачкана туйилди. “Эрта бир кун, қизим ҳам ким биландир шундай

қилиб юрса-я”, деган ўй кечди бойваччанинг миясидан ва суйкалаётган жувонни кўкрагидан итарди.

— Во-ой, — деди Нигора тантиқланиб, — қилифингиз ғалати, нима бало, жийда-пийданинг тагидан ўтиб келяп-сизми? Ёки мени севмай қўйдингизми?

— Сен аввалгидай жоннинг роҳатисан. Бироқ ҳозир кўнглимга қил ҳам сигмаяпти...

— Унда чўзилиб озгина дам олинг. Ўзим силаб-сийпаб ухлатай. Кўнглингиздаги чигал дарров ёзилиб кетади.

— Эринг кеп қоса-чи?

— Кемайди. Унга хотин керакмас, иш бўса бўлди.

— Балосан, Нигор. Қара, неча йилдан бери мушукдай миёвлашамиз-у, биров сезмади-я. Ишинг пухта сенинг.

— Билишини хоҳлайсизми?

— Нималар деяпсан!

— Шунақасизлар-да сиз эркаклар. Биз аёлларнинг жонига тўзим берсин, ҳаммаёқни эплаймиз.

— Бир нарсани ҳеч тушунмайман. Эрингдан ёшим анча катта бўлса, “ҳаракат”ларимам кўпга чўзилмайди. Лекин нимага менга илакишиб юрибсан? — деди Халил бойвачча жувонга зимдан тикилиб.

— Биринчидан, мен сизни севиб қолганман. Иккинчидан, гап ётиб-туришда ҳам эмас. Аёл мушукмижоз, кўпроқ эркалашни ёқтиради. Нормат акам ёш бўлгани билан сиз ўйлагандаймас. Тўғри, топиш-тутишидан нолимасаям бўлади. Лекин “иш”га нўноқроқ...

Бойваччанинг миясига яна бояги ўй урилди: “Лазокат ҳам бир куни...” У ўрнидан сапчиб туриб кетди.

— Ҳа-а, нима бўлди тагин? — деди Нигора ажабланиб.

— Мен кетдим. Бир жойга боришим керак эди, эсимдан чиқибди, — деди Халил бойвачча хаёлига келган баҳонани айтасолиб.

— Бунақа қилмасдингиз-ку, ишларингизни битириб кейин келардингиз.

— Шунақа бўп қолди бугун, — дея бойвачча эшик томонга юрди.

У зинадан тушиб машинасига ўтирган чоғда Нигоранинг эрига кўзи тушди: у шошганча ҳозиргина Халил бойвачча чиққан йўлакдан уйига кириб кетди. “Хайрият, — ўйлади Халил, — худо бир асради”. Шошиб машинасига газ бер-

ди. Серқатнов йўлга тушиб машинани бир четга олди-да, тўхтатди. Унинг уйига боргиси келмас, дўконларини айланишга ҳам ҳафсаласи йўқ эди. Бойвачча ўзини жуда ёлғиз ҳис этди. Тагида қимматбаҳо машинаси, данғиллама уйи бор, кўнгли тусаган нарсага қўли етади, бироқ ҳозир кўнглини оладиган бирор яқини йўқлигини сизди. Бу Нигоранинг ҳам қўлидан келмасди. “Жонга тегди бариси, — сикилди бойвачча, — шунча мол-дунём бор-у, кўнгил ёзиб маишат қилишним билмайман. Ўйнашимникига ўғри мушукдай кириб-чиқаман. Бу юришимни бирови билса, устимдан роса масхаралаб кулса керак. Ўл-а, қурумсоқ, шаҳарнинг четроғидан уй қилиб қўйсанг, асаканг кетармиди, дейиши тайин... Қаерга борсам экан? Тўхта, анави лўли қайси гўрдаикан?” У чўнтагидан телефони олиб, рақам терди.

— Алло? — деган қўпол овоз эшитилди.

— Излаганда ернинг тагиданам топиб бўлмайди-я, — гапни ўпка-гинадан бошлади Халил бойвачча.

— Сан қидирдингми-ей маний? — пичинг қилди Барон.

— Беш марта қўлингга телефон қилдим. Кўтармайсан, — ёлғонлади бойвачча.

— Ман билмадий. Телефон жим.

— Қаердасан?

— Ўтирийбман, қўйний ейиб, оппоққинасийний кўкрагийя бошиймни қўйийб, «Жука» туйнигийда!

Халил бойваччанинг Баронга ҳаваси келди. “Шуники мазза, ғам-ташвиши йўқ, тараллабедод қилиб юрибди. Биров мушугини пишт демайди. Бир ҳисобдан шуники ҳам тўғри экан”, — кўнглидан ўтказди Халил.

— Ҳозир бораман. Гаглашадиган гаплар чиқиб қолди.

Бароннинг “Жука” кафеси анча олис — машинада икки соатча йўл. Барон кафеда кам бўлар, онда-сонда, яйрагиси келиб қолса борарди.

Дарвоза олдида уни Бароннинг ўзи кутиб олди. У Халил бойваччанинг келишига дастурхонни янгилатган, сархил мева-чеваларни қўйдирганди. Бойваччанинг кўзи қувнади, Баронга ҳаваси икки карра ортди.

Улар икки қадахдан ароқ ичишди, кайфиятлари кўтарилган маҳал бир йўла тўртта сариқ сочли қиз кириб

келиб, иккиси Бароннинг ва яна иккиси Халил бойваччанинг орқасида турди.

— Булар едириб-ичириб қўядими? — кулди бойвачча.

— Конечно, — деди Барон чап кўзини қисиб, — ийш кейин. Олдин буларний кўнглиний олайлик, ако Халил.

— Бизнинг ёшимиз қайтган, биттасиям бўлаверади, — деди Халил бойвачча.

— Ако Халил, ундоқ айтсангийз уят бўладий. Сийз ёшсийз.

Лўлининг гапидан кейин енгил кулги кўтарилди. Бойвачча орқасида турган нозанинлар билан яйраётганида туйқусдан қизимни эслаб қолмай, деб Бароннинг илтифотини кутмай қадаҳини икки марта тўлдириб сипқорди. Кайфи таранглашди, безовта ўйлар хаёлидан кўтарилди. Сарик сочли жононларни белидан кучиб, Барон кўрсатган “гўшанга”га равона бўлди... Кўнгли ёзилган бойвачча бироз толиққанини сизди ва чўзилиб анча вақт қимирламай ётди. Ташвишларни тамом унутиб, танида ҳузур-ҳаловатни ҳис этди. Кейин мириқиб чўмилиб чиқди-да, Барон билан ичкиликбозлик қилган хонага қайтди.

— Қанийди, ҳар кунинг шундай ўтса... — деди у қарта-ни чийлаётган лўлилар “қирол”ига.

— Бўладий, озгина иш, кейин маишат, — деди Барон бошини кўтармай.

Лўлининг бошини кўтармай гапиргани бойваччага оғир ботди. “Ким бўлибсанки мен билан бунақа гаплашасан? Падарингга лаънат, тиланчи, ялоқхўр!” — дея уни ичида яниди.

— Тўғри айтасан, иш эсдан чиқмаслиги керак. Аммо охирги пайтлар ишнинг мазаси қочди-да. Банкка пул бормай қолганига ҳам анча бўлди-ёв, — деди Халил бойвачча.

У Швейцария банкидан ўзига ҳисоб рақами очган, топган пулини Россияга, ундан тўғри ўша ҳисоб рақамига ўтказарди. Жамғармаси миллионнинг тагига бориб қолганди.

— Бу сафаргисий қийинроқ, ако Халил, — деди Барон, — партияний клент кутгон, бийз жўнатолмагон. Танийш керак, ако Халил.

— Мол қаерда? — деди бойвачча жиддийлашиб.

— Тожикестонга.

- Кўпми?
- Иккий қоп.
- Кўп. Ўзбекистон орқали ўтказиб бўлмайди. Аввал Туркменистонга ўтказиш керак. У ерда йўл бор.
- Сизга одам бормий Туркменистонга?
- Топамиз.
- Бийр ҳафта.
- Муҳлат кам.
- Сийзга ёрдам берадиганлар бор, — деди Барон ва бўсағада икки қўлини кўкрагига занжир қилиб турган йигитга ишора қилди.

Орадан бир ҳўплам чой ичгунча вақт ўтмай, узун-қисқа, семиз-ориқ етти нафар йигит кириб келди. Уларнинг жуссаси ҳам, афт-ангори ҳам турлича эди. Бойвачча эринмай уларга бирма-бир назар солиб чиқди. Турқларининг совуқлиги унга маъқул тушиб, “Булар билан иш қилса бўлади”, деган қарорга келди. Барон атай қараб кўриб кўйсин, деган маънода орага гап суқмади, зимдан бойваччани кузатиб, юз-кўзидаги ўзгаришни илғамоқчи бўлди. Бироқ Халил бойвачча шумлик қилди. У бу пайтда рўпарасидаги одамни синчиклаб ўрганар, кўз қарашларини эса яшира биларди.

— Булар камлик қилмайдими? — деди бойвачча “иш”ини якунлагач.

— Ако Халил, ўзингизнинг одам бор-ку, қўшасийз, — мийиғида кулди Барон.

Шу пайт костюм-шим кийиб, бўйинбоғ таққан, сочини тап-тақир қилиб олдирган йигит хонага югуриб кириб, Бароннинг кулоғига шивирлади. Лўлининг ранги бироз ўзгарди, кўзларини юмиб бошини қимирлатди. Халил бойваччанинг кўнглига шубҳа оралади. “Нима қилишмоқчи булар? Мабодо мен ҳақимда бирор ноҳўя гап топиб келмадимикан бу кал?” — хаёлидан ўтди унинг. Хабарчи қаддини ростлади, Барон қўли билан “Олиб кел”, дея ишора қилди.

Тақир бошли йигит югургилаб ташқарига чиқиб, қўлида катта елим халта кўтариб кирди.

— Оч! — деди Барон қўлини асабий сермаб.

Йигит халтани тагидан ушлаб бир силтаган эди... қонга бўялган одам боши “тап” этиб ерга тушиб думалаб кетди.

Халил бойваччанинг кўзлари косасидан чиққудай олайиб, вужудига титроқ кирди...

* * *

Ялинишдан фойда йўқлигини билгач, қиз бақриришга тушди. “Шундай қилсам, мени қўйиб юборишар”, дея умидланарди у. Лекин акси бўлди.

— Учир овозингни! — бақирди ҳайдовчининг ёнида келётган йигит ортига ўгирилиб.

Наргиза “дод-вой”ни авжига чиқарди. Ёнида ўтирган йигитлардан бири унинг юзига тарсаки тортиб юборди. Қизнинг кўзидан олов чиқиб кетди, уни ўчди-ю, энди ичида машинанинг ҳалокатга учрашини илтижо қила бошлади, бироқ тилаги ижобат бўлмади. Машина катта тезликда шаҳардан ташқарига чиқиб кетди.

Улар дала ҳовлига етиб келгач, тўртала йигитнинг учтаси галма-гал билакларини резина тасма билан тортиб ўраб, томирларига укол қилишди. Шундагина Наргиза гиёҳвандлар қўлига тушиб қолганини, энди соғ чиқиб кетолмаслигини билди. У чиқмаган жондан умид қабилида шерикларининг “иш”ига қўшилмай, қўлидан ушлаб уни тепага тортқилаётган йигитга ҳозир “бетоб” пайти эканини, бундай пайтда “юк” кўтариб қўйса, бир умр ногирон бўлиб қолишини айтиб ёлворди. Бироқ йигитнинг кўзида шафқат ўрнига, шаҳват ўти гуркирарди.

— Бунақасини ҳали кўрмаганман. Бир синарканмиз-да, даҳшат! — деди у қийқириб ва қизни иккинчи қаватга судраб кетди.

Йигит ётоқ эшигини очганида, Наргиза ўзини тақдир измига топшириб қўйганди. Укаси касалхонада ўлим билан олишиб ётмаганида бошқача йўл тутар, ўзини ўлдирадди. Мабодо қизлик шаъни булғангудек бўлса, барибир Бобур соғайгач шундай қилади. У шундоғам турмуш ташвишлари эговлаб ташлаган онасини ўйлади: Бобур оёққа туриб кетган тақдирда ҳам қизининг ўз жонига қасд қилишига чидаёлмайди, омонатини ажалнинг қўлига топширади-қўяди. Наргиза иккиланар, тақдирига, ўзининг шундай истарали, гўзал бўлиб яралганига ўкинарди.

Ётоқда лўлисифат қизни кўриб, унинг юзи ёришиб кетди. Карахт аҳволдалигиданми, йигит билан лўли қизнинг гаплари қулоғига кирмади. Фақат рўпарасидаги қизнинг:

— Сан бунга ким? Қизимий? — деган сўровини эшитди, холос.

Наргиза уйқудан энди тургандай бир муддат каловланиб қолди.

— Ўйнаш бўлсайнг, саний нега судраб келдий?

— Опажон, — деди у нажоткорини топгандай жовдираб, — булар наркоманлар экан, йўлда мени машиналарига босиб бу ёққа олиб келишди. Пастда яна учтаси бор, мени қутқармасангиз ҳолимиз хароб, улар сизниям зўрлашади!

Лоланинг эгнидаги, Лазокат айтмоқчи, “дурандулет” кийим унинг ёшини Наргизадан каттароқ қилиб кўрсатар, Наргизанинг лўли қизни “опа” дегани боиси шунда эди.

— Ибий, шундайчамий, ман саний...

У гапларини тугатолмади. Пастки қаватга тушиб кетган йигит кўзлари қисилиб кетаётган шеригини эргаштириб чиқди.

— Башара, мунга қара, яна биттаси ўз оёғи билан келибди, битта каравотда иккаламиз иккови билан маишат қиламиз, “дода” чиқади! — деди у гандираклаб турган ўртоғига.

— Қани биттаси? — сўради кўзлари юмилиб кетаётган йигит.

Унинг афт-ангори “башара” деса дегулик, юзига тушган хуснбузарни сиқаверганиданми, башараси шудгорланган ердай ўнқир-чўнқир бўлиб қолганди.

— Келгандан игна санчмаларинг девдим-ку! — тўнғиллади йигитларнинг тетикроғи шеригига. — Лўлисиям бўловрадимми?

Башара “фарқи йўқ” дегандек қўлини силтади.

— Ҳай, хумкалла, — бақриб берди шу пайтгача тоқат қилиб турган Лола портлагудай бўлиб, — оғзимний чаккасийни кўрдингмий?! — у лабини бармоқлари билан буриб кўрсатди. — Биттасий бийлан муштлашдийм. Қонийга бўядийм, ҳозир санингам каллангний қатигиний чиқараман.

Йигит бошини орқага ташлаб хохолади ва аста Лолага яқинлаша бошлади.

— Манга тегийнма, манийм одамийм бор! — бақирди қиз ортга тисарилиб.

Йигитнинг қулоғига гап кирмасди.

— Мансур, — деди ортда турган Башара, — сеники энди менгами?

— Билганингни қил! — деди Лоланинг устига бостириб келаётган Мансур ўртоғининг гапига эътибор бермай.

— Манга тегийсанг, етти пуштийнг куядий! Отанг бийлан онанг ўладий! — деди титраб Лола.

Шу маҳал қарсиллаган товуш чиқди ва Башара “Ваҳ!” деб юборди. Мансур шарт ортига ўгирилди, Башара ерга қапишиб, икки қўли билан бошини чангаллаб қолган, бармоқлари орасидан қон сизарди. Наргиза Мансурга тикилиб қотиб турар, аъзойи бадани “қалт-қалт” титраганидан қўлидаги ваза тушиб кетгудай эди. У ўзига ташланган Башаранинг бошига Мансурнинг отаси Туркиядан олиб келган осори-атиқа — қадимги қимматбаҳо ваза билан туширганди.

— Нима қилдинг, ифлос! — Мансурнинг кўзи олайиб кетди. — Кўлингдаги матоҳ сендан қанча қиммат туришини биласанми?!

— Агар қўйиб юбормасанглар, ҳозир чил-чил бўлади! — лаблари титраб бақирди Наргиза. Унинг пўписаси ялинишга ўхшаб кетарди.

— Онанг...

Мансурнинг сўкиши бўғзида қолди, Лола унинг ўгирилганидан фойдаланиб, бўйнига чанг солди. Кутилмаган ҳужумдан Мансур довдираб қолди.

— Ҳай, қийз, — қичқирди Лола, — бошийга ур!

Мансур энди олдидан ташланган қизнинг ҳамласига чап бермоқчи бўлиб типирчиларди. Лола унинг бўйнидан чайир қўлларини ўтказиб олиб, бор кучи билан бўғишга тушди. Мансур уни устидан ошириб ташламоқчи бўлиб қўлидан тутган эди, Наргиза унинг пешонасига қўлидаги ваза билан туширди. Мансур “Ваҳ!” деганча қулаб тушди.

— Вой! Ўлдириб қўйдим! — қўрқиб кетиб, дағ-дағ қалтирай бошлади Наргиза. — Шўрим қурсин, энди нима қиламан?!

Шу пайт унинг қўлидаги ваза полга “қарс” этиб тушдида, чил-чил бўлиб кетди.

— Баттар бўсийн, қочамийз! — деди Лола ва Наргизанинг қўлидан ушлаб эшик томонга тортди.

Пешонаси ёрилиб, юз-кўзи қонига беланган Мансур

қизларнинг эшикдан қочиб чиқиб кетишаётганини ғира-шира илғади. Сўкмоқчи бўлиб оғзини жуфтлади, овози чиқмади. У ҳушидан кетаётганди.

Қўрқув голиб келиб, қизлар пастки қаватга югуриб тушиб қолишганини сезишмади. Бу пайтда Мансурнинг ҳамтовоқлари нашанинг кайфидан, ўзлари айтмоқчи, “жаннатда кезиб юришарди”.

Қизлар уларнинг ёнидан ўтаётиб бир зум тўхташди. Наргиза хавотирланиб Лолага қаради.

— Ўлиб қолийшган, — деди Лола қўлини силтаб ва эшик томон илдам юриб кетди. Кетидан Наргиза эргашди. Наргизанинг юраги ҳаприқар, гўё лўли қиздан бир қадам ортда қолса, нашавандлар етиб келиб, уни ушлаб қолади-гандай туйиларди.

Лола дарвоза табақаларини оча бошлади.

— Нима қилаяпсиз? — ҳайрон бўлди Наргиза. — Анавилар келиб қолишади-ку!

— Сан мошийн ҳайдайсанмий? — деди Лола унинг гапини жавобсиз қолдириб.

— Адам ёшлигимда озроқ ўргатганди, — деди Наргиза энди унинг нима қилмоқчилигини фаҳмлаб, — лекин тез ҳайдолмайман.

— Секи-н ҳайдасаям бўладий.

Наргиза қўрқа-писа машинани ўт олдириди, калитни қаттиқ бураб юборди, шекилли, оппоқ “Нексия”нинг мотори бир зўриқди. Қиз шошиб қўлини калитдан олганди, моторнинг товуши текис нафас олаётган одамдай, меъёрига тушди. Бироз хотиржам тортган қиз машинани секин жойидан кўзгатди.

Катта йўлга чиқиб олганидан кейин ҳам у тезликни оширмади, “Нексия” тошбақадай имиллаб кетаверди. Лола аввалига йўлга қараганча жим кетди, бироқ анча йўл бошишгач зерикди чоғи, рулга ёпишиб олган Наргизага қараб-қараб қўйди-да, сабри чидамай:

— Ҳай, шафёр опа, ийлдам-ийлдам ҳайданг, тошвоқаям бийздан тез кетадий, — деди кулимсираб.

Унинг гапидан Наргиза завқланди, мийиғида жилмайиб, лўли қизга бир қараб олди.

— Эссийз, — деди Лола ҳам унинг қилиғидан кулиб, —

ман шафёрга ўқимаган-да, бўйлмаса самалётний қолдирай-дим.

— Уйга етиб олайлик, ўргатиб қўяман.

— Шундайча ҳайдашгамий? Керакмас. Укамни аравасий бор. Ҳангий эшшагийга тақадий. Шуний мийнаман. Бийр чангимда қолдийрай саний, бийр қолдийрай, ҳамма тамошо қилсийн.

Наргиза ҳанги эшакни чоптириб аравада кетаётган Лолани кўз олдига келтириб кулиб юборди. Бир зум кўрган азоблари унут бўлди, чуқур нафас олиб тагин лўли қизга қараб қўйди-да, газни қаттиқроқ босди. Машина ўкириб, тезлиги ошди.

— Шундайча хиллани босиб тур бунга. Тез чопадий, — деди Лола.

— Каттароқ тезликка олишга кўрқяпман. Бошқаролмай қоламан... Айтганча, ҳали танишмадигам, исмийз нимаиди?

— Лола.

— Меники Наргиза... Лекин-чи, сизни учратганим зўр бўлди-да. Энди шарманда бўлдим, деб ўйлагандим.

— Нийма, санга йигийт киший мошинага чиқ деса, мийниб кетаверасанмий?

— Эй, опа, — деди Наргиза хўрсиниб ва бўлиб ўтган воқеаларни бирма-бир гапириб берди.

Лўли қиз унинг гапларини бўлмай диққат билан эшитди. Кейин афсусланиб, худди қари лўлилардай бошини сарак-сарак қилди:

— Мандан оз қийналибсан, барибийр. Маний ташвишийм кўп. Саний ёшинг неччига? — деб сўради.

— Ўн тўққизга кираяпман.

— Ибий, манга опайкансан-ку. Ман ўн еттийгаман!

Наргиза бироз хижолат чекди-ю, бироқ буни сездирмаслик учун йўлга қаттиқ тикилди.

Орадан ўн дақиқалар ўтиб, лўли қиз яна тилга кирди:

— Маний уйга борсам ўлдиришадий. Бизга “закон” ямон. Сийзга яхший, уришадий, тамом, — деди у ўйчан.

— Нима айб қилиб қўйгансиз? — ҳайрон бўлди Наргиза.

— Эй-й, опачам, сийз сўраманг, ман айтмай! Айтсам ерга қўшилиб осмон ёниб кетадий, кейинроқ би-йр айта-

ман. Бугунча манга ётоқ берсангийз, шуни сийзга илтимос қилмоқчийдим.

Наргиза Лоланинг илтимосига дарҳол рози бўлди-ю, кейин ўйланиб қолди: “Ўзи лўли қиз бўлса. Ким билади, миясида нима ўйи бор? Уйимизда қўлга илингулик бирон нима йўғ-у, барибир... Айтмоқчи, у ёқларда бу қиз нима қилиб юрган экан? Ўзи, унинг олдида қарздорман-у, яна нималарни хаёл сураяпман, мен аҳмоқ?! Агар бу қиз уйимизни кўтариб кетсаям ҳақи бор. У мени қутқарди-ку!” Наргизанинг лўли қизга меҳри жўш урди. Беихтиёр Лолага ўгирилиб:

— Раҳмат, — деб кўйди майин оҳангда.

Унинг “раҳмат”ини ўзича тушунган Лола бошини силкиб жилмайди.

Улар тахминан яна бир соатдан мўлроқ юрганларидан кейин Наргиза машинани йўл четига олиб тўхтатди. Лоланинг ажабланиб қараганига:

— Яна юз метрча юрсак, ГАИ пости келади, — дея жавоб қилди.

— Нийма бўптий?

— Мошина бизникимас-ку. Ўғирлаб қочгансизлар деб қамаб кўйишади. Менинг ҳайдашга ҳақим йўқ. Яхшиси тушамиз-да, постни айланиб ўтамиз. Кейин биронта такси тўхтатиб, уйгача етиб оламиз.

Уларни тақдир яна бир марта сийлади. Қизлар машинадан тушиб ҳали ДАН постини айланиб ўтмасларидан, йўл четида қолдиришган оппоқ “Нексия” ёнига жигарранг “Опел” келиб тўхтади. Ундан бақбақаси осилган, тақирбош, қориндор бир одам тушиб, «Нексия»ни айланиб қаради. Бу кимса собиқ амалдор, нафсини тиёлмай лавозимидан урилиб, тадбиркорлик қилиб юрган, онда-сонда Барон билан енг учида иш қиладиган Мансурнинг отаси Эгамқул Тўхтаевич эди. Унга қизлардан калтак еган ўғли қўл телефони орқали кўнғироқ қилиб, иккита безори қиз ҳужум қилиб, машинани тортиб олишганини айтганди. Эгамқул милицияга хабар бермоқчи ҳам бўлди, бироқ ўйлаб туриб ниятидан қайтди. Чунки можаро авж олса, ўзининг чигал ишлари ҳам очилиб кетишидан чўчиди.

Эгамқул Тўхтаевич ўғлининг «тойчоғи»ни синчиклаб кўриқдан ўтказиб сўнг рулга ўтирди ва туйқус кўзи ка-

литга тушди. Калитни оҳиста буради-ю, капалаги учиб кетди...

* * *

Қизлар тонг бўзариб келаётган бир паллада Наргизаларнинг уйига етиб олишди. Улар ҳолдан тойганди, оёқларини судраб тўртинчи қаватга чиққунча тиллари осилиб қолаёзди.

Лолани ошхонадаги столга ўтқизиб Наргиза газга чой қўйди-да, ўзи ювиниш хонасига ўтди. Кийимларини бир-бир ечиб ташлай бошлади. У ўзининг қоматини томоша қилишни яхши кўрарди. Оппоқ бадани, хипча белига қараб, ўзига-ўзи мафтун бўлар, ойнага тикилиб тўймасди. Қиз танасининг кўкариб кетган жойларига кўзи тушиб, йиглаб юбораёзди. Ошхонада ўтирган лўли қиздан тортинди эҳтимол, пастки лабини қаттиқ тишлади. Лат еган жойларни нозик бармоқлари билан авайлаб силаб бирпас тургач, илиққина сувга кирди. Унинг танаси яйраб кетди. Қиз баданида югуриб пастга юмалаётган сувдан лаззатланиб кўзларини юмганча “оҳ” тортиб юборди...

— Вой, Наргийз! — деди Лола эгнига ялтироқ кўк халат кийиб ювиниш хонасидан чиқиб келган қизга кўзлари ёниб қараркан, — бунча чийройлийсан!

Гоҳ “сиз”лаб, гоҳ «сен»лаб гапирётган лўли қизнинг гапидан Наргиза мийиғида кулди.

— Сенинг ўзинг менданам чиройлисан, — деди у ҳам сенсираб, — битта ювиниб чиқ, унгача сенга ўзимнинг кийимларимни тайёрлаб қўяман.

Илиққина сувда маза қилиб ювиниб чиққан Лола сочларини қуритгичга тутиб олгач, Наргизанинг бежиримгина кийимларини кийди: энди унинг лўлилигини билиб бўлмасди! Майин сочларини эҳтиётлаб тараётганида, Наргиза ортидан келиб қучоқлаб олди:

— Агар ўғил бола бўлганимда, лўлилигингга қараб ўтирмасдан уйланиб олардим, — деди.

Бу гапдан қизлар баравар хандон отиб кулишди ва Лола чаққон ўгирилиб, Наргизани маҳкам қучди.

Шундан сўнг улар овқатланишиб, кўёш деразадан мўралай бошлаганда ухлагани ётишди.

Лола уйқусида туш кўрди. Катта гулзорда юрганмиш. Ўнгу сўлида чаман бўлиб очилиб ётган атиргуллар, осмон-

да бир гала оппоқ кабутар гоҳида пирпираб пастлаб учар, унинг бошига тегай-тегай деганда бирдан кўтарилиб кетармиш. Лола ҳайрон, ҳеч тушунмас, пастлаётган қушларнинг биронтасини тутиб қолиш учун қўлини осмонга чўзар, аммо сира ушлаб қололмаскан. Бир маҳал қаерданам катта қора калхат пайдо бўлиб, шунақанги шиддат билан учиб келиб кабутарларга ташланган экан. бир йўла бешта кабутар қанотлари қайрилиб, гуллар устига қулаб тушибди. Лола уларни олиш учун қанча югурмасин, ҳечам етолмас, оёқлари жойидан жилмасмиш. Шунда у аламга чидолмай йиғлаб юборибди...

— Лола, сенга нима бўлди, нега йиғлаяпсан? — деди аллақачон уйғониб овқат қилишга ҳам улгурган Наргиза лўли қиз ухлаётган каравотнинг бир четига ўтириб, унинг сочинни силаркан.

Лола чўчиб уйғонди ва бироз карахтланиб ўтирди-да:

— Қушларний ўлдирдий... — деди талмовсираб.

— Туш кўрдингми? Кўявер, тушга нималар кирмайди. Қуй, йиғлама, яхшиси, энди, хоним, ўрнингиздан турингда, ювиниб келинг, овқатланамиз. Вақт аллақачон пешиндан ўтиб кетди, ойим бечора кўзи тўрт бўлиб ўтиргандир, — деди Наргиза жилмайиб.

Тақдир тақозоси билан опа-сингилдай бир-бирига меҳрибон бўлиб қолган икки қиз тушлик қилиб олишди, сўнг Наргиза укаси ётган касалхонага овқат олиб кетди. Лола бирга бормоқчи бўлганди, “опа”си унамади. “Сен шу ерда ўтира тур, бугун укамнинг ёнида қолиш менинг навбатим, ҳозир бориб келаман-да, кечга томон сениям олиб кетаман. Энди бирга бормасанг, бир ўзим кўрқаман”, деди Наргиза.

Наргизани жўнатиб, Лола телевизорни қўйди, ҳинд фильми кўрсатилаётган экан. У кинони кўрмоқчи бўлиб, телевизор қаршисига жойлашиб ўтириб олди. Бироқ фильмнинг охири экан, дарров тугаб қолди. Ҳаммасини кўролмаганидан асабийлашган қиз телевизорни ўчирди ва ўрнидан туриб шкафага тахлаб қўйилган чойнак-пиёлаларнинг гулларини томоша қилди. Бехосдан пиёлалардаги атиргуллар тасвири тушида кўрган гулларни ёдига солди. Хаёлан уларни таққослаб турганда шкафнинг бир четидаги турган альбомга кўзи тушди. Иккиланмай альбомни қўлига олиб,

ерга ўтирганча варақлай бошлади. Наргизанинг болаликда тушган суратлари. Бир суратда Наргизанинг ёнида ўзи тенги болакай жилмайиб турибди. Ҳарчанд уринмасин, қаерда кўрганини эслай олмади. Бироз паришон хаёл билан Лола альбомнинг кейинги бетларини варақлади. Ва ногаҳон... ўзи бозорда дуч келган йигитнинг суратига кўзи тушди. Бу боланинг расми қаердан келиб қолган экан? Ким бўлади у Наргизага? Аварияга учраган укаси шумикан? Ёки бу бола унинг севганими?.. Наргиза билан ачомлашиб ҳам тушибди... Бу ўйлардан Лоланинг юрагида рашк алангаси пайдо бўлди. Альбомни дуч келган томонга отиб юбориб, гилам устига чўзилиб ётиб олди. Кўзини юмиб, бироз хаёл сурди. “Жинни бўп қопсан, Лола, — деди ўзига-ўзи. — У бола ёмон, мени ер билан битта қилди. Сарсон-саргардон юрганимга ўша сабабчи. Наргиза бўлса менга уйидан жой берди, эгнимга уст-бош берди... Бўлди, тамом, энди лўлилик қилмайман. Бировнинг ёнига тиланиб бормайман. Наргизага илтимос қилиб иш сўрайман. Ўзбекча гапиришни яхшилаб ўрганиб олсам, биров мени лўли деб ўйламайди. Кейин ўзбеклардан йигит топиб, ўшанга турмушга чиқаман...”

— Хоним ўзига-ўзи нималар ҳақида гапиряптилар? — деган овоз Лолани чўчитиб юборди, у ўрнидан сапчиб туриб кетди. — Жиннивой, — гапини давом эттирди хонага сездирмай кириб келган Наргиза Лолани эркалаб, — нималар деяпсан?

— Манга иш топийб бейр. Ишлайман, — деди лўли қиз кутилмаганда. — Бошқа бундайча юрмайман.

— Нимага бирданига бундай қарорга кеп қолдинг? — Наргиза сумкасини ерга қўйиб, унинг ёнига чўкди.

— Ишлагим келоптий.

— Яхшигина иш бўлса мен ҳам ишлардим. Лекин қаерга бормай, муаммолар бошимга қордай ёғилади...

— Немага?

— Йигитлардан, умуман, эркак зотидан безор бўлиб кетдим. Қаерга бормайин, ошиқ чиқади. Бир қарасанг, кап-катта, кўринишидан туппа-тузук одамлар. Иймонсизлар, мақсади мен билан бир марта бўлса ҳам ишрат қилиб қолиш. Кейин менинг ҳаётим нима бўлади, бу билан уларнинг иши йўқ!..

— Буний сабабий, ман санга айтсам, чиройлийсан!
— Ҳамма бало шунда-да!
— Кийм боқадий сийзний?
— Шу пайтгача укам бечоранинг бир ўзи ишларди. Онам иккимизни едирарди, ичирарди, кийинтирарди. Шунгаям кўз тегди. Ишқилиб, соғайиб кетсин.

— Яхши эканмий?
— Ҳа, кечагидан бир оз тузук. Лекин ойим бечоранинг бир кунда кўзлари киртайиб қолибди. Яхшиям, кечаги ҳайвонлардан эсон-омон қутулиб кетдик, бўлмаса ойим ажалидан беш кун бурун ўларди.

— Ҳай, ҳай, опосий, бундайча гапларний айтманг. Фарийшталар ҳамма гапга овмин айтишадий.

Наргиза жилмайди, лўли қиз бўлсаям Лола билан гаплашиб унинг кўнгли пича ёзилганди.

Кеч кира бошлаганда улар ўзларига оро беришиб йўлга чиқишди. Касалхонага етиб боришганда шом қоронғиси ёйилганди. Наргизанинг юраги негадир безовта ура бошладди: “Ишқилиб, укам омон бўлсин-да, жонини худо асрасин”, дея кўнглида тинимсиз илтижо қиларди. Касалхонага кириб, йўлак бўйлаб бораётиб жон қулоғи билан укаси ётган палатадан чиқаётган товушни илгашга уринди. Хаёлида эшиги очиқ палаталардан чиқаётган товушлар онасининг фиғонли ноласига ўхшаб кетади. Наргиза эшик тутқичини илкис тортганини ўзи сезмай қолди. Ичкарида, ўглининг каравоти ёнида бошини қуйи солиб хаёл суриб ўтирган она эшикнинг тарақлаб очилганидан чўчиб тушди. Қизини кўргач, ёқасига туфлаб:

— Нима бало, — деди ҳадиксираб, — ортингдан ёв қувлаб келаяптими?

— Укажоним яхшими? — Наргиза онасининг гапига жавоб бермай сўради.

— Худога шукур, ҳозиргина мен билан гаплашди. Хаёлиям жойига келди. Сизларни қийнаб қўйдим, деб узр сўради. Болагинам ақлли-да, ўзи.

“Хайрият-ей!” енгил тин олди Наргиза ва аввал онасининг юзидан, кейин укасининг очиқ пешонасидан ўпиб қўйди. Лола ичкарига кириб, эшик ёнида қаққайиб турарди.

— Бу менинг дугонам, — уни онасига таништирди Наргиза.

— Кел, қизим, кир, — деди аёл бесаранжомланиб.

Қиз ийманиб бир-икки қадам босиб тўхтади. У кирганидаёқ Наргизанинг онасига салом берган, лекин аёл эшитадиган аҳволда эмасди. Шу боис, орага бироз ноқулайлик чўкди.

— Исми Лола, ниҳоятда ақлли қиз, — таърифлай бошлади уни Наргиза.

Аёл илгари қизининг бу дугонасини кўрмаганди, устига-устак, унинг салом бермагани ҳам ғалати туйилди. Энгинга Наргизанинг кийимларини кийиб олгани эса аёлни янада ажаблантирди.

— Яхши, яхши... — бош силкиб қўйди аёл.

Шу лаҳза хаёлидан: «Тағин ўғлимнинг суюклиси бўлмасин», деган ўй ўтди-да, қизга тағин, бу сафар синчиклаброқ, бошдан-оёқ разм солди. Аёлга унинг саҳт-сумбати маъқул тушди-ю, безрайиб тургани ботмади. Лоланинг:

— Ўғлингиз яхши бўп қолдимий? — деган сўроғидан кейин эса аёл буткул тахта бўлиб қолди. “Қурмағур қизим кимни бошлаб келди?” дея хаёлидан ўтказиб, қизига ёвқараш қилиб қўйди.

Онасининг юзидаги ўзгаришни илғаган Наргиза:

— Ойижон, сиз қоронғи тушиб қолмай тезроқ уйга етиб олинг. Ўзиям роса чарчаб кетдингиз. Эрталабдан ўрин алмашсак бўларди, унамадингиз, энди дугонам билан укамга қараб турамыз, — деди.

— Майли, болам, — аёл оғриниб жойидан қўзғалди, — бир ҳисобдан дугонангни олиб келиб яхши қилибсан, кўнглим хотиржам бўлади.

Аёл қизи билан чиқиб, ташқарида Лоланинг кимлигини суриштирмоқчи эди, Наргизага дугонаси ҳам эргашди.

Қизлар қайтиб кирганида Бобур уйқудан уйғонганди. Уни кўриб Наргиза қувониб кетди. Аммо у қувончи узоққа чўзилмаслигини ҳали билмас, чунки Бобурни Дониёр билан адаштирган Бердимурод унинг учун зимдан ажал пичоғини чархлаётганди.

* * *

Хосият биби Лоланинг йўқолиб қолганидан беҳабар эди. У Бароннинг пўписасидан кейин “тили чиқиб қолган”

қизни бир ёқли қилиш ниятидан иложсиз қайтди. Шу боис, уни қидиртирмади. Оғзига тикилиб, буйруғини кутиб турган қавмининг хотинларига “каттакон”нинг пўписасини билдирмаслик учун илжайиб қўйди. Хотинлар ҳам унинг юзи тундлашиб, кейин ёришганини кўриб хушомадомуз тиржайишди.

— Шу дафъа Бароннинг гапини икки қилмай, ўша ойимчага тегинмадим. Кейинги гал Барон тугул бошқаси бўлсаям қонини ичаман, — деди Хосият биби сир бой бермай.

Унинг гапларидан, айниқса, хабаркашлари шодланишди ва Лоланинг тагин тилидан илинишини пойлаб кутадиган бўлишди.

Кечки пайт Хосият биби уйига қайтаётганида ўзини қандай кўргиликлар кутаётганини билмасди. У ҳаммадан олдин уйига бориб, гўлдайиб ўтирган Лолани “чақиб” олиш пайида эди.

Уйига кириб, ландовур, қўлидан битни ҳам ўлдириш келмайдиган эрининг овқат қилиб қўймаганини билгач, хаёлидан Лола ҳақидаги ўйлар кўтарилиб кетди.

— Молга ўхшамай ўл, ҳайвондан тарқаган, ҳозир чавақлаб ташлайман! — бўкирди эрининг оғзидан бирор егулик тайёрламагани ҳақидаги гап чиқар-чиқмас.

— Ман... — эр энди оғзини жуфтлаган эди, бошига бало ёғилди.

— Сандан мани ахлатим авлиё, онангни!.. Ҳароми, исқирт! — дея Хосият биби ҳовлининг ўртасида ётган темир таёқни қўлига олиб, эри томон югурди.

Шу маҳал уйга Бароннинг тўрт йигити олдинма-кетин бостириб кирди. Хосият биби уларни кўрди-ю, жойида таққа тўхтади. Эрининг эса юзига қон югурди.

— Лола қани? — деди биринчи кириб келган, қоп-қора барзанги йигит қалин қошларини чимириб.

— Орқасини томга қаратиб ётгандир уйида, — деди Хосият биби ичидан зил кетганини билдирмасликка тиришиб.

— Уйида йўқ, — деди ҳалиги йигит ўқрайиб, — ҳеч ким кўрмаган, ҳеч ким билан маҳаллага келмаган!

— Бўлмаса юргандир-да биронта ўйнаши билан ялло қилиб.

— Қайси ўйнаши билан юрганини сен билишинг керак. Топ!

— Ибий, ман топаманми ҳали?! Барон ўйнаш қилмоқчи бўлса, ўзи топсин! — у шундай деди-ю, тилини тишлаб қолди.

Ҳа, Хосият биби лўли маҳалладаги истаган одамни оғзи-га сиққанча ҳақоратлаши, гўрдан олиб гўрга тиқиши, ҳатто оғзи-бурнини қонга тўлдириб уриши мумкин эди. Бунинг учун биров унга «ғинг» демасди. Фақат Барондан ажалдан кўрққандай кўрқарди. Аммо нима жин уриб ҳозир тилига эрк бериб юборганини ўзи ҳам сезмай қолди. Ичида аф-сусланди-ю, бироқ энди кеч, ғишт қолипдан кўчганди. Барзанги йигит кўл телефонидан хўжасига кўнғироқ қилиб, воқеани батафсил айтди. Унинг гапларини Хосият биби эшитди-ю, лекин Бароннинг нима деб жавоб қилгани унга қоронғи бўлиб қолди. Кўнғироқ қилган йигит телефонини чўнтагига солди-да, кўрққан олдин мушт кўтарар қабилида чиранаётган лўлиларнинг эрка хотинига ташланди. Барондан шундай буйруқ бўлганини англаб, қолган уч барзанги ҳам Хосият бибига ёпишишди.

— Пийчоқ билан сўйинглар, манам қутулай бу ялмоғиз кампирдан, манам қутулай! — дея қичқирди Хосият бибининг эри барзангиларни гижгижлаб.

— Ҳаммангни милисага сотаман! Нима иш қилганларингни барини биламан, бангилар! — қичқирди аёл, гўё шу гапдан кўрқиб, кўйиб юборишадди, деган ўйда.

Аммо бу сафар ҳам у адашганди. Бароннинг одамлари баттар пишқириб кетишди. Бири лўлибошининг оғзига кир латтани тиқди, иккинчиси бурнининг тешиқларига иккита бармоғини жойлаб юзини осмонга қаратди. Шу пайт орқада турган учинчи йигит ҳеч иккиланиб ўтирмасдан Хосият бибининг томоғига ўткир тигни тортиб юборди. Аёл хирллаб типирчилай бошлади. Лўлибошининг эри воқеанинг бундай тус олишини кутмаганди, кўзлари олайиб ортига тисарила бошлади. Унинг қочишга шайланганини семиз барзанги пайқаб, лапанглаганча югуриб бориб эрнинг ёқасидан ушлади.

— Во-ой, манда гуноҳ йўқ. Ман уйдан чиқмаганман, Лолани кўрмаганман! Нима қилса, шу кампир қилган! Ўлдирманглар! Ўзи бу кампирдан қутулсам, сайил қилиб

бермоқчийди-и-м! — дея кўзидан ёшини оқизиб ялинишга тушди Хосият бибининг эри.

— Кампирнинг аҳволини кўрдингми? — деди барзанги хунук иржайиб.

— Йўқ, йўқ, кўрмадим, бугун у бозордан қайтиб келмаган. Қочиб кетган, ўзига ўйнаш топган, — деди эр мабодо кўрдим, деса, «Ҳали сен гувоҳ бўлмоқчимисан», дейишларидан кўрқиб.

— Маладес, — деди барзанги, — кампирнинг тарбияси зўр бўганакан. Агар бировга оғзингдан гуллайдиган бўлсанг, сениям каллангни оламиз. Энди бу ёққа юр!

Барзанги ҳали ақли-хушини йиғиб ололмаган хонадоннинг эркаги бўлган қарияни судраб, жони узилиб бўлган кампири тепасига олиб келди.

— Кампирингдан қутулишни орзу қилиб юрган экансан, энди қолган ишни ўзинг бажар. Калласини уз бунинг!

Лўлибошининг эри оёқ-қўли “қалт-қалт” титраб, қўлини пичоққа чўзди. Пичоқни олишга олди-ю, лекин тиззалари букилиб ўтириб қолди. “Шу ишни менга қилдирманглар”, илтижолари кўзларини бошида турган тўрт барзангига тикиб мўлтиради.

— Бўл, тез! — деб ўшқирди телефонда гаплашган барзанги.

Улар айтганини қилмаса, кампирининг аҳволига тушиши тайинлигини англаган эр ўттиз йил бир ёстикқа бош қўйиб келган хотинининг ярмигача сўйилган томоғига пичоқ солиб, кўзларини “чирт” юмганча тортиб юборди...

Хосият бибининг уйидаги “қий-чув”ни қўни-қўшнилари эшитишганди. Бироқ ора-сира Бароннинг номи ҳам тилга олингани боис, биров мўралаб қарашга-да ботинолмади. Эрталабгача тўполон содир бўлган уйда ҳаммаси жой-жойига тушди: Хосият бибининг жасади ҳовлининг ўртасига кўмилди, қон юқлари қириб олинди, каллани эса қопга солиниб олиб кетишди.

* * *

— Бу кампир, — кўзлари бақрайиб қотиб қолган, кўрган кишининг юраги увушадиган қонталаш каллага ишора қилди Барон, — маний гапимний икки қилгон. Ман кечиришни билмагон. Мана кўрдингийз, ака Халийл.

— Тушунарли.

— Яхший, — деди Барон. Сўнг шотирларига қараб бамайлихотир буюрди: — Маний иккита буллоғийм кечадан берий оч ётибдий, калла гўштиний соғийнгон. Берийнглар, мазза қилишсийн.

Халил бойвачча Барон кўрсатган бу томошанинг маънисини илғади: “Агар энди мен билан алоқани узадиган бўлсанг, сенинг ҳам бошингга кампирнинг куни тушади”, демоқчи жоҳил лўли.

Аслидаям шундай эди. Барон: “Кўриб қўй, керак бўлса ўзимнинг одамларимниям аяб ўтирмайман. Сен ким бўлсан?” демоқчи бўлганди. Бошқа томондан, лўлилар орасида бир оз обрўси тушгандай туйилган — Хосият биби унинг кўз остига олиб юрган қизи — Лолани ўлдираман, деб пўписа қилганди. Барон лўлибошининг калласи танидан жудо қилинганидан биров хабар топмаслигини яхши биларди, чунки лўли зоти қавмининг ичидаги гапни четга гулламайди. “Сайрайман”, дегани ҳам энди ўзидан кўрқади.

— Бундай “театр”ни менга кўрсатиш шартмасди. Сенинг кимлигингни шундоғам яхши биламан. Билмаганимда олдингга келмаган, сен билан ошначилик қилмаган бўлардим, — деди Халил бойвачча ўзига келиб олганидан кейин, норозилигини англатиб қўйиш мақсадида.

— Ақо Халийл, бунисий ерунда, бошқалариний сиз кўрмагон.

— Умуман, мен бундай ишларнинг анча-мунчасини қилиб ташлаган бўлсам ҳам, йигитларимга менга кўрсатманглар, дейман. Кўнглим айнийди.

— Сиз нозик, ақо Халийл, оз-оз кўрийш кера-ақ. Кўз ўрганадий... Майлий, буний қўйинг, ийшдан гаплашайлик. Ўтказийш сийзнинг бўйнингийзга, келишдикмий?

— Фойда-чи?

— Етмиш бейшка йигирма бейш.

— О-о, лўли зотини ҳисоб-китобга қаттиқ, деб бекорга айтишмаган экан. Бўмайди, оғайни. Қўшасиз.

Бароннинг қоши чимирилди, бир оз бойваччага тикилиб турди-да:

— Ўтгийз қиламан, — деди.

— Бўмайди, — деди бойвачча яна бошини чайқаб, — элликка эллик.

— Нафсний кам қилинг, бой, ийшний кўпий бийз томон. Ўттийз бейш, бошқа бўмайдий.

Халил бойвачча яна тортишса, Бароннинг кўпроққа ҳам рози бўлишини биларди, аммо бундай қилмади. Икки қоп “мол”нинг фойдаси қанча бўлишини у яхши биларди. Тагин ҳар қоли саксон килограммдан.

— Кўндирдинг, оғайни, — бойвачча қўлини Барон томон узатди.

— Энди ўзингизга келдингиз, ако Халил. Эртадан одамларингиз ийшга киришсиз.

Бароннинг охирги гапи Халил бойваччага ёқмади. “Падаринга лаънат тиланчи, ҳали сен менга буйруқ берадиган бўлдингми? Шошма, шунақанги куй чалайки, рақсга тушганингни билмай қол”, дея хаёлидан ўтказди бойвачча ўрнидан секин кўзгаларкан.

— Энди бизга жавоб, — деди у босиқлик билан.

Ишни кўнглидагидай битирган Барон ҳам, аҳмоқ бой эртароқ кетсайди, деб турганди. Чунки Хосият бибининг боши кесиб келтирилгани билан Лола топилгани йўқ, шуни ўйлаб у ич-этини ерди.

Халил бойваччани кузатиб қайтгач Барон йигитларини йиғди.

— Лола қани? — деди Хосият бибининг бошини кесган йигитдан.

— Маҳалладагиларнинг гапига қараганда, автобуслар турган томонга кетган, шундан кейин уни ҳеч ким кўрмаган. Кампир (Хосият бибини улар шундай аташарди) унинг орқасидан бормаган. Телефонини текшириб кўрдик, охирги марта сизга телефон қилган экан, — булбулигўёдай сайради йигит.

— “Қулоқ” қайси гўрда юрган экан? — ўшқирди Барон.

— Уни кампир сув олиб келишга жўнатган.

— Онангни!.. Маҳаллага бориб “қулоқ”ни топиб кел.

— У шу ерда, — деди йигит, бу сафар Бароннинг кўнглидагини топганига хурсанд бўлиб.

— Ҳамманг йўқол, “қулоқ”ни олиб келинглар! — Барон столни муштлади. Кейин ўзини юмшоқ диванга ташлади. Муштини пешонасига тираб ўйга толди. Шу фурсатда этаги ер супурган Лоланинг мафтункор жилмайиши, охудай хуркак нигоҳлари кўз олдидан ўтди... Барон чидолмай ўрни-

дан сапчиб турди. Шу пайт, кўзлари ўйноқлаган “қулоқ” — лўли хотин эшикдан илондай биланглаб кириб келди. Бароннинг қўллари мушт бўлиб тугилди.

— Гапир! — деди таҳдидли овозда, бўйи пастгина, қоп-қора, ориқлигидан кўйлаклари эгнида шалвираб турган лўли хотинга.

— Хўжайин, — деди айғоқчи овози титраб, — ғафлатда қолибман. Хосият биби мени чалғитди. Қасққа кетганини билолмай қолдим. Лекин у тирик, шаҳарда, муҳлат беринг, топиб келаман...

— Бор чиқ, кет! — ғазаби тошган Барон Қулоққа ўшқирди ва столдаги ароқ шишадан қадаҳни қулқуллашиб тўлдириб, бир зум пешонасини тириштириб турди-да, бир кўтаришда бўшатди. “Йў-ў-ўқ, топаман, ернинг тагидан бўлсам топаман. Ҳамма ишни йиғиштириб қўяман. Лола... У менга керак”, дея ўзига-ўзи овоз чиқариб гапирди ва қўлидаги стаканни ерга бир зарб билан уриб чил-чил қилди. У шахд билан ташқарига чиққанида шотирлари тўпланишиб, сигарета чекиб туришарди. Бароннинг эшикни тарақлатиб чиққанидан сергак тортишди.

— Ҳамманг бу ёққа кел! — буюрди Барон ва ортига қайтиб, юмшоқ ўриндиққа чордона қуриб ўтириб олди.

Шотирлар битта-битта кириб, унинг рўпарасида доира ҳосил қилиб туришди. Барон йигитларига синчиклаб қараб чиқди. Ҳали ҳам ўзига ёрдамчи олмай, ҳамма ишни удда-лаётгани хаёлига келди. “Нега жонимга жабр қиламан? — ўйлади у. — Биттасини ёнимга олсам, зарур ишлар билан шунинг ўзи шуғулланса бўлмайдими? Буларнинг орасидан қайси бири шунга ярайди? Турқидан буларнинг бари бузоқдан фарқи йўқ. Майли, бирортасини синаб кўраман”.

— Менинг неччи ёшга кирганимни ким биледи? — савол қотди у йигитларига.

Йигитлар дабдурустдан берилган бу саволдан каловланиб, бир-бирига қарашди. Аксига олиб, Бароннинг ёшини ҳеч ким билмас экан.

— Яхши, — деди Барон қулимсираб, — биронтанг хўжайининг билан қизиқмас экансан. Ўзим айтай: қирқ иккига. Лекин бўйдоқман. Демак, уйланишим керак. Меросхўр, сенларга сардор туғиб берадиган қиз керак менга. Худди шундайи бор. Лекин унинг ҳозир қаердалигини ҳеч ким

билмайди. Хуллас, лўлиларнинг маликасини топиш керак.

Барон бу билан ўзининг лўли қавмига қироллигини биринчи марта уқтириб қўйди. Шундоғам унинг гапини инкор этадиган жўмард бу тўдада йўқ эди. Лекин айнан “қирол” сўзи биронта лўлининг миясига келмаганди.

— Ҳозироқ шаҳарга чиқиб қидиринглар, Лолани ернинг тагидан бўлсаям топинглар, — гапида давом этди Барон. — Эртага маҳалладаги бирорта лўли ишга чиқмайди, етти ёшдан етмиш ёшгача Лолани излайди. Қарда бўлмасин маликани топасанлар. Агар ким менинг гапимни икки қилиб, айтганимни бажармаса, тириклайин терисини шиламан. Энди йўқол ҳамманг... Ҳа, Ҳасан, — дея эшик томонга йўналган пақанароқ, кўз қарашлари жуда ўткир, йигирма олти ёшлардаги йигитни тўхтатди Барон, — сен шу ерда қол.

Ҳасанни у “хизмат”га олганига кўп бўлгани йўқ. Унинг маҳалласи, қариндош-уруғи бошқа вилоятдан. Ҳасан лўлиларнинг Барондай зўравони борлигини ёшлигидаёқ эшитган, у билан учрашиб гаплашишга, иложи бўлса қўлида хизмат қилишга тайёр эди. Бир йил бурун уни қидириб келиб топди. Дилида борини тўкиб-солди. Шунда бўлажак хожаси Ҳасанни меҳр билан бағрига олди. Мана, энди у Бароннинг ишончли шотирларидан.

— Нима деб ўйлайсан, эрталабгача тополамизми Лолани?

— Тополмаймиз, малика ўзига жой топиб, ҳозир ухлаётган бўлса керак. Йигитлар овора бўлишади, — ҳозиржавоблик қилди Ҳасан.

— Буни ўзим ҳам биламан. Лекин билиб қўйинглар, Лола топилмаса кунингни кўрсатаман ҳаммангнинг.

— Йигитлар эртагаям ишлаши керак. Ҳозир чарчатиб қўйсак, эртанги иш оқсаб қолади.

Барон шотиридан айнаи шу гапни куттанди. “Менга қарши гапирсин, дилимдагини топсин”, дея атай уни тўхтатиб, гапга солганди. “Эҳтимол, шундан ёрдамчи чиқар, яна бирикки синаб кўрай, айтганим бўлса, қандини урсин”, хаёлидан ўтказди Барон ва йигитларни изига қайтаришни буюрди. Ҳасан югурганча ташқарига чиқиб кетди. Бу Бароннинг илк маротаба қароридан қайтиши эди.

Эртасига маҳалланинг бирорта лўлиси тирикчиликка чиқ-

мади. Ҳамма Лолани қидиришга тушди. Хосият бибини ҳеч ким эсгаям олмади. Гўё бу шаддод аёл аслида бўлмагандай, ундан ҳеч ким жабр кўрмагандай эди. Айниқса, лўлибошининг эри терисига сиғмас, кўчама-кўча Лолани излаб изғир, бир ўйнаб-кулгиси, қаҳвахонага кириб тўйгунича ичгиси келарди. Аммо Бароннинг қаҳридан кўрқиб, бундай қилолмаслигини ўзи ҳам яхши фаҳмларди. Барон лўлилардан бирортасининг ичиб ўтирганини кўриб қолса, Хосият бибининг қисмати бошига тушиши аниқ эди.

* * *

Бобур Наргизанинг ёнида турган қизга тикилиб қолди. Кўзига бу қиз жуда-жуда иссиқ кўринди. “Ким экан? Бунча чиройли, Наргизага ўхшаб кетаркан. Кўзлари шахло, киприклари узун, сочлари тим қора, қадди-қомати келишган. Уни аввал кўрганман, лекин... қаерда кўрганман?..” Ҳаёлан ўзи танийдиган қизларни эслади, бироқ уларнинг ҳеч бирига ўхшатолмади.

— Сиз... кимсиз? — ниҳоят журъат қилиб сўради нота ниш қиздан. Унинг овози синиқ, заиф чиқди. Қизлар сергакланишди, аммо беморнинг нима деганини илғашмади. Наргиза ўрнидан туриб, ширин табассум билан укасининг ёнига келди.

— Бобуржон, бирон нима дедингми? — сўради меҳрибонлик билан.

— Анави қиз ким? — деди Бобур қуруқшаб қолган лабларини тили билан ялаб қўяр экан.

Наргиза Лолага “ялт” этиб бир қараб қўйди-да:

— Менинг дугонам, — деди жилмайиб, — исми Лола, у билан кеча танишиб қолдим. Жудаям ширин, ажойиб қиз.

— Кўзимга таниш кўринаяпти.

Бобурнинг гапидан Лола беихтиёр ўрнидан туриб кетди ва унинг ёнига келиб:

— Сийз маний кўргонмий? — деди кўзи порлаб.

Бобурнинг хаёлига лоп этиб бозор, лўли қизнинг садақа сўрагани-ю, қизнинг ранги оқариб пулни қайтариб Бобурга отгани, сўнгра йиғлагани келди...

— Лўли қиз!.. — деб юборди бемор аранг ютиниб.

Наргиза донг қотди, бир Лолага, бир укасига қаради-да:

— Сизлар танишмисизлар? — деди ҳайратини яширолма-май.

— Сийз... — деди Лола ҳам кўзларига ишонмай.

— Мени... Мени... — Бобур зўриқиб гапирарди. — Қар-гаганмидингиз?

— Йў-ў-ў-қ, — деди титраб кетган Лола, — қаргама-дийм. Қарғолмадийм...

Қизнинг кўзи жиққа ёшга тўлди, лаблари билинар-били-нинмас титради.

— Лола! — деди нима гаплигини англаёлмаган Наргиза, — қанақа қарғиш, укам нима деяпти?

— Ҳозийр, ҳозийр, — деб Лола қаддини ростлади ва узун киприклари пирпираб чуқур нафас оларкан, — ҳалий, сийзга айтганим шу бола бўладий, лекин ман қаргамаган-дийм, — деди хижолатомуз.

— Бу қизда айб йўқ, — деди Бобур. Унинг ҳаяжонлан-гани кўкрагининг тез-тез кўтарилиб-тушишидан билиниб турарди.

— Илойим, соғайиб кетсийн, — эшик томондан келган бу овозни эшитиб, икки дугона ортларига ўгирилишди. Бўсағада уст-боши кир-чир, башараси қоп-қора, кўлида бола кўтарган лўли аёл турарди. Лола уни дарров таниди: Мағфират эди бу аёлнинг исми. Хосият бибининг югур-дакларидан. Доим бозорда, лўлибошининг ёнида юрарди. — Болаларинийнг бахтийга омон бўсийн, садақа қийлсан-гийз, куний узун бўладий касалний.

— Бор, йўқол! — бақирди Наргиза жаҳл билан. — Сен етмай турувадинг.

— Маний худоний ўзий юбордий, ундай деманг, синг-лийм, бемор одам, садақа берсангийз тузаладий. Омонатги-на жоний ўзийга қоладий.

— Бир касалхона қолувди сенлар кирмаган. Шу ерния-м булғадинглар! — Наргиза сумкачасини олиб, ичини кав-лаштирди. Бу пайтда Лола билан лўли аёлнинг кўзлари тўқнашди, қиз кўзини олиб қочгунча бўлмай, лўли хотин уни таниди, ичида қувониб кетганди. Ахир, бундай омад ҳар кимга ҳам насиб этавермайди. Барон яхшигина суюн-чи беради бунинг учун!

— Сийз ҳам берийнг, чиройлий қийз, бахтийнгийз очи-ладий, — деди лўли аёл Наргиза узатган пулни олгач, юзи

пуштирангга айланган Лолага безрайиб қараб. Қиз нима деярини билмай қолди. Тўрт-беш сўм бериб, тезроқ қутулай деса, на сумкаси бор ва на пули. Бир-икки “чақиб” хайдаб солай деса, ўзини бутунлай ошкор қилиб қўяди. У икки ўт орасида қолиб, саросималаниб турганида, Наргиза жонига оро кирди:

— Берганим икковимизники, энди тезроқ бу ердан қорангни ўчир, бўлмаса ҳозир дўхтирни чақираман, сенга яхшилаб садақа бериб қўяди, — дея Наргиза тарсиллатиб эшикни ёпиб қўйди.

Наргизанинг лўли аёлни ҳақоратлагани Лолага оғир ботди. Ахир, у ҳам ўзини лўли ҳисоблар, тиланчилар авлодидан эканини биларди. Аммо кўнгли чўкканини сездирмади.

— Наргийз, боладийнг, ман ўрнингга бўлганимда, яхшилаиб урайдим.

Унга ўкрайиб қараб қўйган Наргиза:

— Қарғиш масаласига қайтайлик, — деди ўзини хотиржам тутишга уриниб.

Лоланинг боши қотди: “Нима қилсам, нима десам гапларимга ишонади?” дея хаёлидан ўтказди.

— Наргийз, ман қарғамаган. Чин сўзийм, биттаям алдаганийм йўқ...

Унинг гапи оғзида қолди. Эшикни кимдир оҳиста чертди, кейин куйдирилган калладай Фатҳулланинг башараси кўринди.

— Хонимларга энг илиқ, энг гўзал, энг буюк саломларим бўлсин! — деди у тантанавор оҳангда.

Қизлар бир-бирига қараб олишди. Лола билинар-билинемас лабини бурди. Наргиза эса, зўрма-зўраки жилмайиб эшитилар-эшитилмас салом берди.

— Нега бунча шаштингиз паст? Инсон, айниқса, гўзал инсон ҳамиша хушчақчақ юриши лозим, ўшанда ўзидаги нафосатни узоқ вақт сақлаши мумкин, — деди овозини баралла қўйиб дўхтир. Сўнгра Наргизанинг ёнига бориб: — Рухсат этинг, — дея қизнинг илтифотини ҳам қутмай нозик, узун, оппоқ бармоқларини ушлади-да, энкайиб лабига босди, кўзини юмиб бир зум лаззат олди. Унинг қилиғидан иккала қиз ҳам ҳайрон эди. Наргизанинг юзи қизарди. Қўлини силтаб тортиб олмоқчи бўлди-ю, лабини

бармоқларига теккизиб турган кимсанинг укасини даволаётган дўхтирлиги ёдига тушиб, Фатхуллага имконият берди.

Дўхтир ўзининг қилигидан хурсанд эди. Ҳаяжонланиб, бу одатини Наргизанинг ёнида турган санамга ҳам қўлламоқчи бўлди-ю, лекин унинг кўзидаги қаҳрни кўриб шаштидан тушди. Эркак кишига ярашмаган қийпанглаш билан Бобурнинг каравоти ёнига бориб, беморнинг пешонасига кафтини қўйди.

— Тўғриси, Бобуржон, сизга ҳавасим келади, опаларингиздай сулувларни бу дунёда топиш маҳол.

Дўхтирнинг гапидан беморнинг энсаси қотди. Агар соғ бўлганида, Фатхуллани ер билан битта қилиб ташларди-ю, ҳозир иложсиз тишини-тишига босди, сўкиб юборишдан ўзини зўрға тийди. Унинг жим ётганини кўриб Фатхулла руҳланди.

— Сиз, менинг қадрдоним, яқин кунларда оёққа туриб кетасиз, ҳатто кутилганиданам тез соғаясиз. Буни мен, профессионал врач айтаяпман. Сиздай иродаси мустаҳкам йигитларни жуда яхши биламан...

— Уларнинг ҳам менга ўхшаган чиройли опалари борми?! — орқада турган Наргиза киноя билан унинг нутқини бўлди.

Фатхулла илжайиб қадини ростлади ва ортига ўгирилиб:

— Сиз, Наргизахон, танҳосиз, бетакрорсиз, — деди, кўзи эса лўли қиз томон югурди. “Ваҳ, — деди у ичида, — сенинг ҳам гўзаллигингга гап йўқ. Қани эди имкониятим бўлса-ю, икковингням ўзимники қилиб олсам!..”

Шу маҳал дераза тикиллагандай бўлди, буни ҳамма эшитди. Хонадагилар деразага қарашди. Ҳатто Бобур ҳам ўгирилиб қарамоқчи бўлди-ю, оғриқдан юзи буришиб кетди.

— Шамол, — деди Фатхулла, бошқаларнинг кўнглини хотиржам қилиш учун. Хаёлида бир пайтлар “бетакрор жозоба соҳиби” деб ўзи кўкка кўтариб мақтаб, мақсадига етгач жозибанинг “кемтик” жойларини кўриб қолиб, кўнгли қолган ҳамшира Одинахон пойлаётгандай туйилди. Бир оз саросималанди. Одинанинг навбатчилиги айнан бугунга тўғри келганидан тақдирдан нолинди. Шу зумда: “Қоронғида унга ташқарида бало борми?” деган ўйга ҳам борди.

Туйкустан дераза ортидан тиржайган қоп-қора башара кўринди-ю, қизлар қурққанидан бараварига додлаб юборишди.

* * *

Бердимурод шотирларини касалхона дарвозаси олдига тушириб, ўзи икки юз метрча нарига ўтиб машинани тўхтатди. Машинадан тушмай сигарета тутатди, сўнг ойнадан орқа тарафга бир муддат қараб турди. Зерикди шекилли, машинадан тушиб, у ёқ-бу ёққа юрди, қўлидаги сигарет қолдигини четга улоқтириб, машинага суянганча теваракка кўз югуртирди. Юраги негадир безовта ура бошлади. У аввал ҳам бундай ишларнинг олти-еттитасини уддалаган эди. Биринчисидан, ростки, бир оз довдиради, ҳатто қўрққанидан юраги ёрилаёзди. Ахир, ўз қўли билан илк марта одам қонини тўккан, қон фавворалай отилаётганини кўриб кўзлари косасидан чиқиб кетай деганди. Кейингиларида туки “қилт” этмади. Бир марта совуқ назар ташлаб индамай кетаверди.

Қотилликларнинг барига у қўшни давлат ҳудудида қўл урганди: “мижоз”ни алдаб пастқам жойларга олиб борар, сўнг “иш”ни битириб, изига қайтарди. Жиноятдан хабар топишгунча у инига етиб келиб, хожасининг мақтовларию мукофотларидан баҳраманд бўлишга улгурарди. Ҳозир қотилликни бошқаларнинг зиммасига юклаган эса-да, негадир юраги ғаш, кетма-кет сигарет тутатарди.

Бердимурод яна бир марта атрофига синчиклаб назар солаётганда узоқдан катта тезликда келаётган учта машинага кўзи тушди-ю, титраб кетди. “Милиса қайси гўрдан хабар топибди?” деган фикр миясига урилгани ҳамон шошиб “Жигули”сига ўтириб қочишга шайланди. Машиналар касалхона дарвозаси ёнида қаторлашиб тўхтади. Улардан бир йўла юзига ниқоб кийган олтига норғул-норғул йигит сакраб тушиб, касалхонага югуриб кириб кетишди. Бердимурод шошиб қўл телефонида рақам тера бошлади. Аксига олиб адашганми, гўшакни ёш бола кўтарди. У алам билан телефонни ўриндиққа урди. Сўнг қайта эътиборини жамлаб “овчи”лардан бирининг қўл телефони рақамини терди.

— Алло, — шотирларидан бири жавоб қилди.

— Отбой! Тез қочинглар! Ментлар хитланибди. Чойхонада кўришамиз! — дея бақирди Бердимурод ва машинасига газ берди.

Барон шишанинг тагида қолган ароқни қадаҳга қуяётганида Лолани касалхонада кўрган лўли хотинни хожанинг икки йигити етаклаб кириб келди.

— Ҳа, нима бўлди?! — тинчи бузилганидан жаҳли чиқди Бароннинг.

— Хушxabар, хўжайин, — деди йигитлардан бири, — малика топилибди.

Пиёлани даст кўтариб ароқни сипқорган Барон лўли хотинга қараб:

— Гапир, тез бўл, — деди.

— Лолани касалхонада кўрдим. Алламбало кийиниб олган, сочларини орқасига ташлаган, дарров таниёлмадим, шарманданинг ўзгинаси. Ёнида яна битта қиз бор.

Бароннинг қўллари мушт бўлиб тугилди, кўзида ўт чақнади. Хабаркаш лўли хотинга еб қўйгудай тикилиб, Лоланинг қайси касалхона, қайси палатадалигини ижикилаб сўради. Хабарига мўмай мукофот кутган лўли хотин Бароннинг турқидан довдираб қолди.

— Ҳозироқ оёғини ерга теккизмай олиб келинглар! — бўкирди Барон. Сўнг “эшикбон”ни чақириб, ҳалиям бир дунё умид билан турган “қулоқ”қа юз минг сўм бериб юборишни тайинлади.

Касалхонага етиб келган Бароннинг йигитлари шошишарди. Улар хожанинг кўнглини хотиржам қилишиб, ўзлари ҳам шу билан ором топиш ниятида эдилар. Зеро, икки кундан бери итда тиним бор-у, уларда ором йўқ, товонлари қабариб кетди. Шунданми, шотирлар касалхонага кўз ташлаб кузатмай туриб, тўғри бостириб киришди. Ниқобли, барзанги одамларнинг югуриб киришганини кўриб қоровул ҳанг-манг бўлиб қолди. Ниқоблиларнинг учтаси ўтиб кетгунича у ўрнидан кўзгалолмади. Кейин шошиб телефонга ёпишди, аммо энди кеч эди.

— Тўхта! — деган кескин таҳдидли товушдан юраги ёрилаёзган қоровул гўшакни секин жойига қўйиб, ортига ўгирилди. Қаршисида яна бир ниқобли йигит тўппонча ўқталиб турарди. Қоровул буни кутмаган, у босқинчиларни уч киши, деб ўйлаганди.

— Бу ёққа кел, — тўппонча билан ишора қилди ниқобли.

Қоровул титраб-қалтираб у ишора қилган тарафга ўтди. Шунни кутиб турган босқинчи тўппончанинг қўндоғи билан қоровулнинг пешонасига қарсиллатиб урди. Қоровул бир муддат гандираклаб турди-да, кейин гурсиллаб қулади.

* * *

Деразадан қараган нусха қандай пайдо бўлган бўлса, худди шундай киприк қоққунча бўлмай кўздан йўқолганидан саросималаниб қолишган Фатҳулла билан икки қиз эшик томонга қадам ташлашлари ҳамон эшик тарақлаб очилиб, бирин-кетин юзига ниқоб тортган учта барзанги кириб келди. Фатҳулла қўл-оёғи шалвираб, ҳайкалдек қотиб қолди. Наргиза ундан баттар аҳволда эди. Биргина Лоланинг ҳуши жойида, бироқ унинг оёқлари ҳам қалтирарди. Барзангилардан бири Фатҳулланинг пешонасига тўппонча тиради, иккитаси эса Наргиза билан Лоланинг юзига ҳушдан кетказувчи газ пуркашди. Қизлар бир оз тебраниб туриб, кейин ҳолсизланиб қолишди, барзангилар бирин-кетин қулаб тушаётган қизларни кучоқлаб, қопдай елкаларига ортмоқлаганча олиб чиқиб кетишди. Фатҳулланинг бошига қоровулнинг куни тушди: пешонасидан қон сизиб чиққан дўхтир ерга чўзилиб қолди. Талотўмни жойида кузатиб ётган Бобур инграб юборди.

— Тегмаларинг, итдан тарқаганлар! — дея бақирди. Бироқ унинг товуши шу қадар заиф эдики, ўзидан бошқа ҳеч ким эшитмади...

* * *

Барон бетоқатланиб у ёқдан-бу ёққа юрар, ўзича гудраниб сўкиниб қўярди. Лекин кимни сўқаяпти, нега сўқаяпти — бунисини ўзи ҳам билмасди. Бундай пайтда унинг ёнига биронта лўли йўлай олмас, ҳар қанча зарур иш бўлса-да хожасининг ўзига келиб олишини кутарди. Бу сафар ҳам шундай бўлди. Иккала қизни ҳушсиз ҳолда олиб келган йигитлар “эшиқбон”дан вазиятни билишгач, ташқарида кутиб қолишди. Барон эса жиғибийрон бўлар, деворга осиглиқ соатга кўз ташлаб қўярди. Сабр косаси тўлди, шекилли, у стол устидаги шиша-ю пиёлани улоқтириб, эшикка йўналди ва уни тепиб очди. Ташқаридагилар хўжайиннинг важоҳатини кўриб саросимага тушишди.

— Ҳайвондан тарқаганлар, ... еб турибсанларми бу ерда?!

Ё мени бўғилиб ўлсин, дедингларми! — дея махлуққа ўхшаб ўкирди Барон.

— Сизни безовта қилишга ҳаддимиз сифмади, — деди майин оҳангда Ҳасан. Агар шу гапни қатордаги бошқа бир йигит айтганида, шубҳасиз, ҳозироқ нариги дунёга рихлат қилган бўларди. Аммо Ҳасан, яқин-орада хожаси билан унга яқин кишидай бемалол гаплашгани учун, бунга журъаг қилди.

— Олиб киринглар, — деди Барон Ҳасанга қараб. Бу унинг юмшаганидан далолат эди ва айни чоғда Ҳасаннинг мавқеи ҳам бир поғона кўтарилганди.

Наргиза билан Лолани Бароннинг меҳмонларни қабул қиладиган хонасига кўтариб киришди. Бировнинг хотини ёки қизини бегона эркакнинг кучоқлаб кўтариши айб саналар, ҳозир эса бу зарурат эса-да, барибир Бароннинг раши келди-ю, бироқ индамади. Қизларни диванга чўзилтириб ётқизишгач, Барон бир ишора билан шотирларини чиқариб юборди. Кейин гоҳ Наргизага, гоҳ Лолага термилди. Боши қотди. Қизларнинг гўзалликда бири-биридан соҳибжамоллиги унинг ичини қиздирди. “Лолани хотинликка оламан, — деди кафтларини ишқаб. — Дугонаси ўйнашим бўлади, мендан бошқанинг қўли тегмайди”. Барон ширин хаёллар оғушига шўнғиди. Тасавурида, Лола унга кетма-кет ўғиллар туғиб берар, дугонаси эса назокатли ишвалари билан кўнглини чоғ қиларди. Ширин хаёллар оғуши ва ароқнинг таъсири уни уйқу сари етаклади. Барон юмшоқ оромкурсига ястанганча уйқуга кетди.

Наргиза кўзларини аранг очди, боши лўқиллаб оғрирди. Қаерда ётганини билолмай атрофига аланглади. Хона ниҳоятда шинам қилиб безатилган. Лекин қандайдир бегона, совуқ. Наргизанинг кўзига аллақандай ғариб кўринди. У аста ўрнидан қўзғалди, кўзи оромкурсида хуррак отаётган балбашара одамга тушди. “Бу ким бўлди?” ўйлади у. Шундагина хаёлида касалхонадаги тўс-тўполонлар жонланиб, титраб кетди, оҳиста ортига тисарилиб, эшикка жилаётганида Лолани кўриб қолди. У ўзи ётган юмшоқ каравотнинг бош томонидаги диванда ухлаб ётарди. Наргиза изига қайтиб, Лоланинг ёнига борди-да, уни секин-секин турта бошлади.

— Лола, Лола, кўзингни очсанг-чи, тур, тез тур...

Бироқ Лола кўзини очмас, нуқул: “Им, им” деб кўярди-ю, уйғонай демасди. Наргизани ваҳима босди, барзанги уйғониб қолмадимикан, деб у ётган томонга қараб олди ва яна дугонасини уйғотишга уринди. Ниҳоят Лола кўзини очди.

— Бизни ўғирлаб келишибди, қочайлик, тур ўрнингдан, — даҳшат билан пичирлади Наргиза.

— Қаердамиз? — деди Лола кўзларини ишқалаб. Унинг овози баланд чиққанидан Наргизанинг юраги “шиғ” этиб кетди. Ўгирилиб оромкурсидаги бадбашара барзангига юзланди-ю, вужудига титроқ кириб, беихтиёр ўтириб қолди.

Барон уларга илжайиб қараб турарди.

* * *

Халил бойвачча уйга қайтиб келиб, ётоғига кирди-да ўрнига чўзилди. У ҳолдан тойган, ўйлашга ҳам мадори етмас, ҳатто ўзи йўғида Лазокатнинг нима билан машғул бўлганини суриштиришни ҳам истамасди. Нилуфардан унинг кўнгли тўқ. Катта қизининг эрта бир кун бир оиланинг меҳрибон, саранжом-сариптали бекаси бўлишига ишонарди. Бироқ кенжаси чатоқ, уни жиддий назоратига олмаса бўлмайди. Бироқ энди кеч бўлгани, Лазокат аллақачон одоб-ахлоқ доирасидан чиқиб кетганидан бойвачча беҳабар эди.

Бойвачча Бердимуродга берган топшириғини ҳам эсламади ва кўп ўтмай донг қотиб ухлаб қолди.

Эрталаб чуғурчуқлар чирқирашини бошламай уйғонган Халил бойвачча бошини кўтариб қаради, кўзи пишиллаб беозор ухлаётган хотинига тушди. Шу ётишида Мўътабарни фариштага қиёс қилса бўларди. Лекин бу аёлнинг фаришта эмаслигини, жуда кўп оқила, мўъмина аёлларга пойу патак бўлишга ҳам ярамаслигини Халил бойвачча яхши биларди. Аммо хотини худди ҳозир — уйкудагидай беозор бўлса қанийди, деган ўй кечди кўнглидан.

У тўшакка қайта чўзилди, бироқ ётолмади, негадир юраги ҳаприқиб ўрnidан туриб кетди, керишиб, оҳиста қадам ташлаб эшик томон юрди. Товуш чиқариб, фариштани ялмоғизга айлантириб қўйишни истамасди.

Зиналарни бир-бир босиб тушаётиб, уйга кираверишдаги катта залнинг чироғи ёниқ қолганини кўрди. “Булар ҳеч

иктисод қилишни билмайди. Фақат сарфлаш бўлса буларга, анави хизматкор қайси гўрда экан? Жа, талтайиб кетганга ўхшайди. Танобини тортиб қўйиш керак”. Охирги зинага қадам қўйиб, эшик томонга қаради... бир муддат жойида ҳайкалдай қотди. «Тушимми, ўнгимми?» деган ўйдан сергак тортди. Ҳаммаси ўнгида содир бўлаётганини англаб, ранги қув оқариб кетди. Сўнг бўсағада ерпарчин бўлиб ётган Лазокат томон югурди.

— Ла... Ла... Лазокат, — овози титраб қизининг тепасига келди, — қизим, сенга нима бўлди?!

Лазокат юзтубан ётар, “қилт” этмасди. Халил бойвачча тиззалари қалтираб чўккалади ва қизининг бошини оҳиста кўтарди, шу маҳал ароқнинг кўнгилни айнитувчи бадбўй ҳиди димоғига урилиб, афти бужмайиб кетди.

— Падарингга лаънат! — ўкириб юборди бойвачча қони қайнаб. — Мўътабар, ифлос!

Унинг ўкиригидан деразалар зириллаб кетди. Она-бола ўринларидан сакраб туришганда бойвачча овозини янада баландлатиб, Мўътабархонни онасига қўшиб сўкди. Нима бўлганига ақли етмаган Нилуфар онаси билан пастга ўқдай отилиб тушди.

— Қара бунга! — ўшқирди бойвачча. — Яхшилаб қара, итдан тарқаган, қизингни кўраяпсанми?! Сенинг қизингми шу?!

— Вой ўлмасам, вой ўлмасам! — Мўътабархон Лазокатни кучоқлаб, турғазишга уринди. Қизининг оғзидан чиқаётган ҳиддан унинг ҳам кўнгли айниди, бироқ юзини четга буришга эридан қўрқди.

— Ой-и-и... — минғирлади ҳали кайфи тарқамаган Лазокат. — Мен қаердаман, боллар қани?

— Нилу, Нилу, — деди қўрқувдан дағ-дағ қалтираётган Мўътабархон эрини Лазокатнинг оғзидан чиққан гаплардан чалғитмоқчи бўлиб, — қарашвор, ваннага олиб кирайлик, юзини ювсак ўзига келади, — деди Нилуфарга қараб.

Халил бойваччанинг кўз олди қоронғилашди. Қизининг не қилғиликларни қилиб юргангани энди фаҳмлади. Юраги санчиб, танидан мадор кетди, ортга тисарилиб бориб деворни ушлаб қолди.

Нилуфар онага кўмаклашмай, югуриб отасининг ёнига бориб, унинг қўлтиғига кирди ва туришига ёрдамлашди.

— Қўй, қўй... — деди синиқ овозда бойвачча. — Ҳозир ўтиб кетади.

Лекин қизи уни қўйиб юбормади, кўзидан дув-дув ёши оқиб:

— Адажон, юринг, жойингизга ётқизиб қўяй, — дея ялинди. Халил бойвачча гавдасини идора қилолмай ерга ўтириб қолди. Нилуфар қўрқиб кетди:

— Адажон, адажоним! Сизга нима бўлди?! Кўзингизни очинг, адажон! — зорланиб қичқирди қиз.

— Қизим, менга ҳеч нарса бўлгани йўқ, бор, оингга ёрдамлаш, — деди бойвачча нафасини зўрға ростлаб паст овозда.

Катта қизидан нажот бўлмагач, Мўътабархон ўзи Лазокатни амаллаб оёққа турғизиб, ювиниш хонасига суяб олиб кетди. Кўзидаги ёшини кафти билан артганча, Нилуфар онасига эргашиди.

Улар Лазокатни ювинтиргани ечинтирганда Нилуфарнинг кўзи сингисининг баданидаги кўкиш доғларга тушди. Нафрати кўзиди. Ғазабдан ўзини бошқаролмай қолди — Лазокатнинг юзига шапалоқ тортиб юборди.

— Вой, ўлмасам! — бақирди Мўътабархон. — Бу нима қилганинг? Нега урасан? Адангники каммиди, икковлашиб бечора қизни ўлдирларинг! Ман буни кўчадан орттириб келганман, ур!

Мўътабархон кўзига ёш олди.

— Ойижон, бунинг баданига қаранг!

— Нима бўпти? — Лазокатнинг яланғоч елкаларига кўз ташлади Мўътабархон. — Қизим бечора бирон нарсага урилиб кетгандир-да, дугоналари билан билмай озгина ичиб қўйган бўлса.

— Ойи, яхшилаб қаранг, урилмаган, баданида тишнинг изи бор-ку! Кўзингиз кўрмаяптими?!

— Вой, шўрим! — бирдан кўзи олайди Мўътабархоннинг, сўнг Лазокатнинг баданидаги кўкарган жойларни силаб кўрди. Қизининг кўкраги атрофида соғ жой қолмаган эди. Она «пиқ-пиқ» йиғлади, кейин Нилуфарга юзланиб:

— Жон қизим, — деди ёлвориб, — аданг билмасин. Ҳали ўзимизам билмаймиз-ку нима бўлганини. Бу ҳушига келсин, ўзим яхшилаб гаплашиб оламан.

Нилуфар сингласи ўзидан кўра улғайиб қолганини аллақачон пайқаган, онасининг ҳозирги гаплари шунчаки йўлига, кўнглини кўтариш учун айтилганини сезиб турарди. Ваҳоланки, Лазоқатнинг оёқ олишини Мўътабархон билиб улгурганди. Бунга Нилуфар шубҳаланмагани учун ҳам сингласини шунчалик ёмон кўриб кетдики, қўйиб берса ҳозироқ бўғиб ташлашга тайёр эди. Нилуфар ортиқ чидолмади, ғазаб билан: “Эшшак!” деди-ю ювиниш хонасидан чиқиб кетди.

Халил бойвачча ҳануз ўтириб қолган жойида сигарета тутатар, Лазоқатга нима бўлгани-ю, қизи не қилғиликларни қилиб юрганини англаб етган, шу боис, алам билан сигаретасини чуқур-чуқур тортар, мияси: “Бу шармандалиқдан қандай чиқиб кетиш мумкин?” —деган фикр билан банд, ўзича режа тузарди.

— Адажон, — ердан кўзини узмай пичирлади ёнига келган Нилуфар, — деворга суянманг, зах ўтиб кетади. Юринг хонангизга, ўзим суяб чиқариб қўяман.

— Керакмас, қизим. Яхшиси, сен бирор нарса тайёрла, бир нима тотинмасам бўлмайди, шекилли.

— Хўп бўлади, — дадасининг иш буюрганидан қувонган қиз илдам юрганча ошхона томон кетди.

Бойваччанинг нияти бошқа эди. У тонг отмасиданоқ тўйиб ичгиси, Лазоқатнинг қилмишларини бутунлай унутгиси келаётганди. Шундай ҳам бўлди. Ошхонага кириб музлаттичдан очилмаган ароқ шишасини олиб, столга ўтирди.

— Адажон, — Нилуфар уни қайтармоқчи бўлди. — Керакмас, илтимос, ичманг.

— Қизим, мен билан ишинг бўлмасин. Нима буюрган бўлсам, сен шуни қил, хўпми?..

— Йўқ, адажон, бу дунёда ёлғиз суянчиғим ўзингизсиз. Агар сизга бирор нима бўлса, мен чидолмайман.

Халил бойваччанинг меҳри жўшди, қизини оҳишта қучиб, слкасига бошини қўйди. “Қанийди, ойинг ҳам сендай бўлганида”, хаёлидан ўтказди. “Адам ичиш ниятидан қайтди”, деган ўйда Нилуфар унинг қўлидаги шишани олмоқчи бўлди, бойвачча эса қизини қўйиб юборди.

— Бор, овқатингни қил, — деди қоши чимирилиб зарда билан.

Отасининг кўнглидан кечаётган аламли туйғуларни анг-

лаб етган қиз энди уни ичишдан қайтаришнинг иложи йўқлигини тушунди. Агар бойвачча ҳозир ароқ ичмаса, қон босими ошиб, томирлари ёрилиб кетиши тайин эди. Фақат ҳали тонг отмасдан отасининг ичкиликка қўл ураётгани Нилуфарни қийнар, шу боис падарининг қўлидан шишани олиб қўймоқчи бўлганди.

Халил бойвачча ароқдан кетма-кет тўрт пиёла симирди. Нилуфар буғи чиқиб турган овқат олиб кирганида отасининг кайфи ошиб қолганини кўриб кўзидан ёши оқиб мўлтиради. Бойвачча эса қизидан уялиб, бошини кўтаролмасди. Пиёлага яна қултуллатиб ароқ қуйди-да, бир кўтаришда бўшатди ва шундан кейин қошиқ билан косани кавлай бошлади. Нилуфар отасининг аҳволига ортиқ қараб туролмади, қўллари билан юзини бекитганча, югуриб ошхонадан чиқиб кетди.

Ётоғидан унинг йиғи овози чиқди. Бироқ буни на Лазокатни ўзига келтириб олиб, сўроққа тайёрлаётган Мўтабархон ва на таомдан бир қошиқ оғзига солиб, чайнашни ҳам унутганча бир нуқтага кўзидан ёши оқиб тикилиб ўтирган Халил бойвачча эшитди.

Орадан ярим соатлар ўтиб, Нилуфар йиғлай-йиғлай ухлаб қолди. Халил бойвачча ҳам косадаги овқатни яримлатмай, маст бўлиб, ўтирган жойида мудраб-мудраб уйқуга кетди. Лазокат эса бир хўмрайиб, бир кулиб, тўрт дугона бир бўлишиб кафеда роса ўйнаганларини, кейин Маъмураникига бориб, озгинадан коньяк ичишганини, бошлари айланиб эр-хотин ўйнаганларини айтиб берди. Унинг баҳонасига онаси тугул, ўзи ҳам ишонмасди. Аммо Мўтабархон унинг қиз эмаслигини тан олмаганидан хурсанд бўлди, ҳатто энди эри билан Нилуфарнинг бўлмағур ўйларга боргани учун адабини бериб қўйишини ҳам кўнглига тугди.

Нилуфар соат тўққизлардан ошганда уйғонди. Шошапиша ювиниб, чой ҳам ичмай уйдан чиқди. Қизига “захарли нина”сини яхшилаб санчиб олишга шайланган Мўтабархон лабини тишлаб қолди. Чунки қизининг важоҳати бошқача эди.

Шом маҳали кўзини очган Халил бойвачча кимдир ўзини ечинтириб тўшакка ётқизганини билди-ю, бир муддат қаерда, нега ичганини эслолмай ётди. Бироздан кейин ҳарир

ичкўйлакда кенжа қизининг чўзилиб ётгани, ундан анқиган ароқ ҳиди ёдига тушиб асаби ўйнади. Ўрнидан сакраб туриб югуриб борди-да, эшикни қарсиллатиб тепиб очди. Пастки қаватда бир ўзи чой ичиб ўтирган Мўътабархон чўчиб тушди. Эрининг уйғонганини сезиб, юраги ҳаприқди. Кўзини бир юмиб очиб, жанжалга ҳозирланди.

— Қалай, хоним?! — деди Халил бойвачча ошхонага кириб келаркан, киноя билан. — Ўтирибсизми кайфингизни суриб!

— Дадаси, — деди Мўътабархон киприкларини пирпиратиб. — Ҳалиги, ош дамловдим, сизни уйғотишга ҳаддим сифмади.

— Шунақа дегин! Ҳали ош қилиб қўйибсанми? Оббо сен-эй, тўйнинг тайёргарлигини бошлаб юборибсан-да.

Хотин “ғинг” демади, тилини ичига тортиб, бошини ҳам қилди.

— Қани анави оқпадар?!

— Адаси, ҳалиги...

— Қани дедим!

— Тепада, хонасида!

— Чақир!

— Аввал...

— Чақир!!!

Мўътабарнинг мижжалари ёшга тўлди, у оғир-оғир қадам босиб ошхонадан чиқа бошлади. Халил бойваччанинг жиғийрони чиқди:

— Имиллама!!! — бўкириб юборди у.

Хотини сапчиб тушиб, қадамини тезлатди.

Халил бойвачча ўйга толди, мияси зўриқиб, бу шармандалиқдан қутулиш чорасини қидирарди. Бир маҳал “лоп” этиб хаёлига Бердимурод тушди: Лазокатни шунга узатса-чи? Шу билан ёпиғлиқ қозон ёпиғлигича қолади. Бу ўйдан бойваччанинг кўнгли ёришди, ичида бир энтикди. Қизига нафрати ҳам бироз сусайди. Шу тобда Бердимуродга буюрган юмуши эсига келиб қолди. Икки кундан бери натижадан беҳабарлигига аввал ажабланди, кейин жаҳли чиқди. Шу пайт эшикдан Мўътабархон, унинг кетидан Лазокат кўринди. Халил бойвачча қовоғини уйиб оромкурсига чўкди. Эрининг кайфиятида ўзгариш сезган Мўътабархон ичида: “Худога шукур-эй”, дея енгил тортиди.

— Қани, эрка қиз, — масхаромуз жилмайди бойвачча, — яхши юрибсизми?

— Раҳмат... — бошини эгди Лазокат.

— Кўринмайсиз?

— ...

— Сендан сўраяпман, ит! — тўсатдан ўкириб юборди бойвачча. — Қайси гўрларда санқиб юргандинг?!

— Ада... Адажон... — ўзини аранг тутиб турган Лазокат йиғлаб юборди. — Мани кечиринг...

— “Кечиринг”?! Ҳали мен кечиришим керак бўлган иш ҳам қилганмисан? Мен эшитмаган эканман. Гапир! Кулоғим сенда. Қани, қандай айб иш қилибсан?

— Дадаси, — бидиллаб гапга аралашди Мўътабархон, — дугоналари билан кафедра ўтиришган экан. Тўғрилиқча ўтиришибди, мен ҳаммасини суриштириб билдим дугоналаридан. Чимкентга юбормаганингизга қизингиз хафа бўлиб...

— ...маишат қилган, шунақами?! — хотинининг гапини илиб кетди бойвачча. — Ўғил “дугоналар” билан-а!

— Адажониси, унақа хаёлга борманг, ҳаммаси қиз болалар экан.

— Сенинг ўзинг ким-у, суриштирганинг нима бўларди! — хотинига жавобан Ҳалил бойвачча аччиқ киноя қилди.

— Адажон...

— Қизим, — деди бойвачча сўлиш олиб, — мени тирик-лайин гўрга тикмоқчи бўлсанг, шу ишингни яна такрор-лайверасан. Энди хонанга чиқ.

Лазокат бошини эгганча ортга тисарилиб, ичидан севинганча ошхонани тарк этди. У бир ойча бурун ўзини илк марта эркак ихтиёрига топшириб қўйган эди. Ўша пайт даҳшатга тушган, бировга билдирмай роса йиғлаб-сиқтаганди. Қилмишидан ҳеч ким хабар топмаганини билгач, аламлари ёдидан кўтарилиб кетди. Сўнг Ашур банкирнинг ўғлига яна бир неча марта хуфиёна назокат ҳадя қилди...

— Хоним! — хотинига тик қараб гап бошлади Ҳалил бойвачча. — Қани, менинг ёнимга ўтиринг-чи!

Мўътабархон бўри хуркитган қўйдаи олазарак бўлиб, кулоғини динг қилганча, эрининг ёнидаги оромкурсига омонатгина чўкди.

— Энди, хотин, мен ёш бола ёки гўлмасман, ернинг тагида илон қимирласа биламан. Сен минг марта уринга-

нинг билан фойдаси йўқ. Хуллас, бир нима демасанг ҳам ҳаммасидан хабарим бор... Лекин бунинг эртароқ олдини олишимиз керак.

Мўътабархон эрига савол назари билан термилди.

— Йўлики, — давом этди бойвачча, — қизингни эрга беришимиз керак. Шу ҳафтадан қолдирмасдан.

— Кимга? — ютиниб олди Мўътабархон.

— Менинг бир яхши ёрдамчим бор. Ўзи қишлоқдан-у, лекин уддабурон бола. Биринчидан, қизингни хор қилиб қўймайди. Иккинчидан, Лазокатни кўча-кўйда санқитиб қўймайди.

— Бердимуродми?

— Умрингда бир марта қалланг ишлади-я, қойилман.

— Сиз отасиз, — деди Мўътабархон бироз ўйланиб туриб, — нима десангиз — шу.

— Ҳа-а, мен нима десам, мана шу уйда ҳамма нарса бўлади, шундайми?

Хотини бошини силкиб бойваччани маъқуллади. Бундан эрнинг ҳам кулгиси келди, ҳам ғазоби кўзиди. У ўзини босолмай қолди. Беихтиёр Мўътабархоннинг юзига бор кучи билан шапалоқ тортиб юборди. “Қарс” этган овоз ошхонада акс-садо берди. Бақиритган улгурмаган хотини қўллари билан юзини бекитди.

— Итдан тарқаган! — ғазабдан бойваччанинг кўзлари чақнаб кетди. — Ҳаммасига сен — молнинг қариндоши айбдорсан. Энди мен шу бир лайча, Бердимуроднинг олди-даям бошимни кўтаролмайман.

Мўътабархон “пиқ-пиқ” йиғлашга тушди, бу эса ёнган оловга ёғ сепгандай гап эди.

— Ҳали сен кўзингдан сийдигингни оқизаяпсанми?! — ўрнидан сапчиб турган бойвачча хотинининг сочидан тортиб ерга ағанатди-да, тепкилашга тушди. Мўътабархон ҳар зарба текканида “Вой ўлди-и-им!” деб бақирар эди. Унинг жонига шу пайт кириб келган Нилуфар оро кирди. У югуриб келиб отасини кучоқлаб четта тортиди.

— Ада! — қичқирди Нилуфар жон ҳолатда. — Нима қилаяпсиз?!

— Қоч! — кўзи қонга тўлган бойвачча ўқирди. — Ҳозир ўлдираман!

— Ундан кўра мени уринг, адажон!

Нилуфарнинг қичқириғи отасини инсофга келтирди. У кизини силтаб ташлаб, ташқарига йўл олди. Худди шу пайт хизматкори ичкарига киришни ҳам, кирмасликни ҳам билмай ташқарида турарди. Унинг бу қилиғи бошига бало бўлди: “Сен қайси гўрда юрибсан?!” дея бойвачча уни тепкилашга тушиб кетди. Аммо нафаси бўғзига тиқилиб, зинага ўтириб қолди. Хотини, қизи, хизматкори — ҳаммасини бўралаб сўкди. Хизматкори бойваччанинг бу қилиқларига ўрганиб қолгани боис, тепки ҳам, сўкишлар ҳам унга зигирча таъсир қилмади.

* * *

Бердимурод шотирларини, келишилгандай, ҳалқа йўл бўйидаги чойхонада кутиб олди. Касалхонадан қочишганда тумтарақай бўлиб кетган нашавандлар узун-қисқа бўлиб, олдинма-кетин кириб келишди.

— Сенинг олдингда уятли бўп қолдик, — деди Мансур келган заҳоти. — Ишни эплломадик.

— Мен сенларни боқиб семиртираман, деб ваъда бермаганман, шекилли, — Бердимурод қовоғини уйди.

— Ўзинг кўрдинг-ку. Кейин, буйруқниям ўзинг бердинг.

— Шефга нима деб жавоб қиламан энди?

— Тинчитдик, деб қўя қол, шеф хабар топгунича, барибир, ишни ҳал қиламиз. Қай гўрдан келиб қолди анавилар?

— Агар билганимда ҳозир бунақа қилиб ўтирмасдим, — деди Бердимурод ва чўнтагидан сигарета чиқариб лабига қистирди. — «Мент»ларга ўхшамади, улар бундай келмайди.

— Буниси аниқ, мен деразадан ичкарига қараганимда Дониёрнинг палатасида иккита қиз билан дўхтир кўринди. Анави, бизга ўхшаб ниқоб кийиб олганлар иккита қизни елкаларида кўтариб кетишди. Ўз кўзим билан кўрдим, — деди Мансур.

— Демак, ўша қизлардаям ишқал бор. Аввал уларнинг нега Дониёрнинг олдига келганини, кейин ким уларни олиб кетганини аниқлаш керак. Энди, оғайнилар, шу ишларни қилмагунимизча ҳеч ким тинчимайди. Мен қолганларга айтаман, уларам ҳаракатга тушади. Ҳозирча ҳамманг

инингда босиб ўтир. Бировингдан ментлар хитланиб қолса, каллангни оламан. Кейин менинг олдимда қарздорликларинг эсларингдан чиқмасин.

Бердимуроднинг гапидан наshawандларнинг бошлари эгилди. Кайф хуруж қилган пайтда улар ўзларидан кичкина гўдакнинг қошидаям бош эгишга тайёр туришарди.

— Бўпти, сурларинг, эртага вазиятга қараб ўзим телефон қиламан. Қараларинг, агар биронтангни вақтида тополмасам, “овқатсиз” қоласан.

— Ҳозир қиттак-қиттак уриб олмаймизми? — хавотирланиб сўради Эгамқул. Унинг афт-ангоридан от хуркади: Башараси ҳуснбузарга тўлган, ориқлигидан елка суяклари бўртиб чиққан. Қошларининг қалинлиги бошбармоқдай, гапирганда бурнининг катаклари кўтарилиб тушади. У Бердимуроднинг айнан шу гапидан безиллаб турганди. Чунки дори оладиган вақти бироз ўтаётганидан уни қалтироқ тута бошлаганди.

— Яна текинга-я, иштаҳанг очилиб кетаяптими?!

— Қарз бўлсам жоним гаровда!

— Бўпти, ҳозир озгинадан оласанлар, — мурувват кўрсатди Бердимурод наshawандларга бир-бир қараб чиқиб. Шотирларнинг юзида табассум пайдо бўлди.

Бердимурод хожасиникига кириб борганида, Халил бойвачча ҳали-ҳануз зинада ўтирарди. Уни бундай аҳволда кўрган Бердимуроднинг ичидан зил кетди.

— Келдингми? — деди хаста овозда Халил бойвачча.

— Хўжайин, тинчликми? — деди Бердимурод ҳайратини яширолмай.

— Нима, бу ерда ўтириш мумкинмасми?

— Йўқ, энди...

— Ишни нима қилдинг?

— Тинчитдик.

— Ҳеч ким хитланмадимми?

— Ими-жимиди.

— Бўпти, уйга кир, — бойвачча унинг қўлига таяниб ўрнидан турди.

Улар хожанинг иш хонасига киришди. Хизматкор аввал чой, кейин майда-чуйдалар билан бирга ароқ келтириб қўйди.

— Мен тўй қилишни ўйлаб қолдим, — деди бойвачча

қадақларни ароққа тўлдираркан. — Нима дейсан, бошлай-версам бўладими, йўқми?

— Зўр-ку, — деди ўзини мажбурлаб, бироз ҳуши бошидан учган Бердимурод. Халил бойваччанинг ўғли йўқ. Демак, қизларидан бирини турмушга узатади. Албатта, Нилуфарни. Чунки уни эрга бермай туриб, Лазокатни узатиши урф-одатга зид. — Нилуфар сингилчага совчи келдими?

— Манавини ол, — бойвачча жавоб қилишга шошилмай ароқ қуйилган қадақга ишора қилди, кейин тўқиштирмай ўзининг қадақини бўшатди-да, ликопчадаги тўғралган помидордан бир бўлакни оғзига ташлади. Бердимуроднинг вужуди кулоққа айланиб хожасининг оғзини пойларди. Бойвачча эса баҳузур оғзидаги насибасини чайнаш билан овора.

— Совчи бизникига келгани йўқ. У сеникига боради, — деди луқмани ютиб, томдан тараша тушгандай.

Бердимурод тош қотди, у бойваччанинг гапларига мутлақо тушунмаётганди. Ёрдамчисининг довдирашига бойвачча кулди. Кейин салмоқ билан гап бошлади:

— Бердимурод ука, сен билан анчадан бери биродармиз. Нимаики топсам, сенинг ҳақингниям дарров ажратиб бераман, худди ота-ўғилдай бўп кетдик. Бугун тунда ўйлаб қарасам, ўзимга меросхўр керак экан. Биласан, сингилларинг барибир қиз болалигига боради. Уларни бегонага узатсам, мисқоллаб йиққан обрўим ҳам, мол-давлатим ҳам шамолга совурилади. Шунга... сени ўзимга ўғил-куёв қилиб олсам, дегандим... Сен нима дейсан?

Бердимуроднинг боши эгилди. Кувонганидан юраги тошди. Айни дамда кўп йиллардан бери унутилиб кетган уят туйғуси ҳам унинг қалбига бир зумгина меҳмон бўлди, юзи қизарди.

— Нилуфар, — гапини давом эттирди бойвачча, — ўқийди. Ҳали-бери уни турмушга узатолмасам керак. Лазокатни...

— Лазокат?!

— Нега ҳайрон бўлаяпсан?

— Энди... Ҳалиги, катта қиз қолиб, кичкинаси...

— Ҳамма гап шунда-да. Аслида Нилуфарни узатиб, яна бир икки-йилдан кейин сингилсини эрга бериш ниятим бор эди. Қарасам, аҳвол чатоқ. Ҳар кунни уйни совчи

босади. Тузукроқ одамлардан келса қанийди. Ҳаммаси ту-
туруқсизлар. Уларга бергандан кўра, қариқиз қилиб уйда
сақлаганим афзал... Тагин ўйланиб қолдим. Лазокат ҳали
ёш, мисоли новда, қайси томонга эгсанг, эгилиб кетавера-
ди. Яна битта-яримтаси йўлдан уриб, бетайин одамлар би-
лан қуда бўлиб қолмай, ҳар қалай, сен ўзимизникисан.
Нима дейсан шунга?

Бердимурод буткул довдираб қолди. Бўлғуси қайнотаси-
га нима деб жавоб қилишни билмас, кўнгли қандайдир
нохушликни ҳис этиб турарди.

* * *

— Оппоқ қийз, — Бароннинг кўзлари ўт бўлиб ёнарди.
— Энди манга меҳмонсийз.

Наргизанинг тили мумланиб қолгандай, у рўпарасидаги
бадбашара кимсанинг ютоқиб суқланаётган кўзларига бар-
дош беролмай, каравотта суяниб қолди.

— Барон?! — деди Лола ҳайратини яширолмай.

— Сизний топдийм охийр, — Барон ўрнидан секин
кўзғалиб, қизларга яқинлашди. Юраклари қинидан чиққу-
дек тез ураётган қизлар жон ҳолатда бир-бирининг пин-
жига тиқилди. Буни кўриб Бароннинг завқи тошди. Шу
зумда иккаласини ҳам бағрига босиб, лаззат олгиси келди.

— Яқинлашманг! — зорланди дағ-дағ титраётган Нарги-
за. — Ҳозир милиса чақирамиз!

— Ҳе-хе-хе, милиса девопсанмий? Ман милиса. Лола
манга хотийн, сан “любовница” бўласан! Бугун тўй қила-
мийз, — Барон қоп-қора косовдай қўлини узатиб, қизлар-
нинг ияқларини тутди ва секин ўзига торта бошлади. Қиз-
лар ҳушни йўқотгудек аҳволга тушишди. Шунда Лоланинг
миясига бир шумлик келди: у бор кучини ўнг оёғига
йиғиб, товони билан Бароннинг қорнига тепди.

— Вой, мочағар! — оғриқнинг зўридан бўкириб юборган
Барон ортига тисарилганча букчайиб қолди. Қизлар жой-
ларидан сапчиб туришиб, Баронга ташланишди. Лола унинг
сочига чанг солди, Наргиза эса юзини тимдалашга тушди.

— Оғийр нарсаний топ! — чинқирди Лола. — Бошийга...

Аммо у гапини охиригача айтолмади, шовқин-сурондан
хабар топган Бароннинг шотирлари отилиб киришди. Бири
Лоланинг сочидан бураб тортди, иккинчиси Наргизанинг

биқинига телди. Умрида калтак емаган қиз: “А-а!” дея чинқирганча ерга қулади. Сочига қўшилиб бошининг териси ҳам шилиниб кетгудай бўлган Лола оғриқни ҳам унутиб, дугонасининг ерга қапишиб қолганини кўрди-ю юраги «шиғ» этиб кетди.

Ўзига келгач, Барон қутуриб кетди. У Лолага ишқини ҳам, қизнинг гўзаллигини ҳам буткул унутди, гўё қарши-сида ашаддий ёв тургандай эди. Барон девордаги гиламга осиеғлиқ турган қамчини кўлига олди. Қамчи илиб қўйилган жойда ўткир қилич олмосдай совуқ ялттираб турарди.

Елкалари, бели аралаш шувиллаб урилаётган қамчи зарбидан лўли қиз чинқириб юборди ва ерга ўтириб қолди. Бўйнига, кейин очиқ баданига келиб тушган зарбалар Лоланинг жонини суғуриб олаёзди — кўз олди қоронғилашди. Баданининг оппоқ териси шилиниб, қон сизиб чиқди, қамчининг кейинги «сийлов»ларини Лола эслай олмади...

Бу пайт Наргиза биқинидаги оғриқдан ўзига келолмай, ерда ғужанак бўлиб ётарди. Барон унинг тепасига келиб, бир зум қараб турди-да, кейин қўлини даст кўтариб, қамчини ишга солди.

Қизларни савалаб ҳолдан тойган Барон кўзи қонга тўлиб, аслида уйини безаш учун отнинг калласидай пулга сотиб олган қиличига ёпишди. Буни кўрган шотирларининг кўзлари қинидан чиқиб кетаёзди.

* * *

Бобур жойида ётолмади: у тинимсиз типирчилар, бақирар, йиғларди. Аммо ҳадеганда унинг ҳолидан хабар оладиган бўлмади. Врачни ҳушидан кетказиб, опаси билан лўли қизни олиб кетишди-ю, ҳаммаёқ сув куйгандай жимиб қолди, худди бўрондан кейинги сокинликдай.

Ниҳоят палатага ҳарсиллаганча дўхтирлар, улар ортидан ҳамширалар югуриб киришди. Дўхтирларнинг иккитаси Фатхулланинг томирини ушлаб кўриб, уни ўзига келтиришга урина бошлашди. Биттаси эса Бобурнинг атрофида гирдикапалак бўлди. Орадан ҳеч қанча ўтмай шифохонани милиционерлар босиб кетди. Улар Бобур ётган палатага кирмоқчи бўлишди. Аввалига шифокорлар беморни сўроққа тутишларига йўл қўйишмади. Аммо вазият қалтис эди. Қизлар ўғирланган, врачга шикаст етказилган... Тезкорлик билан ҳаракат қилинмаса, қизларнинг ҳаёти барбод бўли-

ши мумкин. Шу боис, врачлар бош терговчи билан унинг ёрдамчисига Бобурни сўроқ қилиш учун рухсат беришди. Жабрланувчи Фатҳулладан тузук-қуруқ жавоб чиқмади. “Мен палатадан чиқмоқчи бўлиб эшикни очганимни биламан, кимдир пешонамга бир нарса билан урди. Шундан кейин ҳеч нарсани эслолмайман”, деди у. Ҳамширалар ниқобли одамларни кўришганини айтишди. Лекин уларнинг қай йўл билан бу ерга киришгани, нега қизларни олиб чиқиб кетишгани қоронғи эди. Қоровулдан ҳам тузукроқ маълумот ундиришнинг иложи бўлмади. Умид ёлғизгина гувоҳ Бобурдан эди.

— Соғайиб қолдингми? — деди унинг каравоти ёнига стол қўйиб ўтирган ўрта яшар, сочлари оппоқ, пешонасини ажин босган, нигоҳи ўткир, мундир кийган орган ходими.

Бобур жавоб қилмади, шифтга термилганча ётаверди. Йигитнинг қайсарлигини сезган майор унинг кўнглига қараб муомала қилишга киришди:

— Менга айтишди, сени олиб келишганида аҳволинг анча оғир экан, лекин тез тузала бошлабсан. Иродангга балли, йигит.

Бобурнинг энсаси қотди. У бирор кишидан нимадир сўрамоқчи бўлса, чўзиб ўтирмас, шартта айтар-қўяр, бошқалардан ҳам шундай муомалани кутарди.

— Ҳм-м, — деди майор ўйланиб.

Майор кўпни кўрган одам эди. Қанча ўғри-каззобнинг “эртаги”ни эшитган, бўйнида тоғдай гуноҳи бўла туриб, тергов пайти ўзини фаришта қилиб кўрсатишга уринганларни, бутун бошли қотилликни бошдан-оёқ кўзи билан кўрган эса-да, гувоҳлик беришдан бўйин товлаганларни ҳам гапиртириб, қилни қирқ ёриб, ковушини тўғрилаб қўйиш қўлидан келган. Бобурга у аввал кўнгил бериб, кейин ичидаги бор гапни суғуриб олмоқчи эди. Қараса, бу йигит тошёнғоқ хилидан экан, демак, унга бошқача йўл тутиш керак.

— Бобуржон, — деди бироз сукутдан сўнг майор, — ниқоблилар опангни ўғирлаб кетганидан мен ҳам афсусдаман, уни тезда топишимиз керак. Сен ёрдам бермасанг бўлмайди.

— Тузалсам ўзим топаман, — деди Бобур шифтдан кўзини узмай.

— Унда кеч бўлади.

“Кеч” сўзини эшитиб, Бобур кўзини юмди. Иложсизлиги алам қилиб, чуқур хўрсинди.

— Шунинг учун, — гапида давом этди майор, — кўрган билганингни гапириб беришинг керак.

— Мен бостириб кирган тўртта ниқобли одамни кўрдим. Яна кимдир деразаданам қаради, ўзим кўрганим йўқ, Наргиза билан унинг ёнидаги қиз деразага қараб бақириб юборишди. Анави дўхтирам шу ердайди.

— Анави қизнинг исмини биласанми?

— Билмайман. Аввал кўрмаганман. Опам у билан яқинда танишган бўлса керак.

— Ўша қиз сенда шубҳа уйғотмадими?

— Йўқ.

— Деразадан ким қараган бўлиши мумкин?

— Билмадим.

— Тушунарли, — деди майор эшитганларидан қониқмай бош чайқаб. — Лекин булар опангни топишимизга ёрдам беролмайди.

“Ўзимам биламан, — хаёлидан ўтказди Бобур, — лекин мен қидирсам, албатта, топаман. Ўғирлаганларнинг терисига сомон тикаман!”

Майор ташқарига чиқди. Қоп-қоронғи осмон қаърида милтираётган сон-саноксиз юлдузларга термилди. Улар, худди одамлардай, бир-бирига мутлақо ўхшамасди.

— Раҳматуллаев, — деди лабига сигарета қистирган майор, гугурт олиш учун қўлини чўнтагига тикаркан.

— Лаббай, — дея майорнинг ёнига ўқишни яқинда би-тириб милицияга ишга кирган, ўрта бўйли, спортчиларни-кидай чайир гавдали йигит — Миркомил келди.

— Сенга биринчи топшириқ, — деди майор унга синовчан тикилиб. — Бобур деган бемор билан яхшилаб танишиб оласан, керак бўлса ўртоқ бўласан. Уям сенга ўхшаб жиддий йигит кўринади. Ичидаги бор гапни билиб олгин. Ўзи ким, оилавий аҳволи қандай? Нега опасини ўғирлаб кетишди?.. Яна улар ҳалокатга учраганида ўртоғидан топилган қорадори кимники? Умуман, бу йигит, ўртоғи До-ниёр нима иш қилади — ҳаммасига жавоб топ. Фақат эҳтиёт бўл. Тагин сир бериб, балога қолиб юрма. Бу иш-

нинг ўта жиддийлиги эсингдан чиқмасин. Маълумотларни зудлик билан менга етказиб тур.

— Хўп бўлади, — деди Миркомил бошлигининг гапини диққат билан эшитиб.

— Бўпти, ишга кириш.

Майор тезкор гуруҳ вакиллари билан жабрланган Фатҳуллани ҳам олиб кетди.

Миркомил касалхонада рўй берган воқеадан хабар топган заҳоти етиб келган бош врачнинг хонасига фуқаро кийимида кирди-да, ўзига оқ халат беришларини сўради.

У палатага кирганида Бобур ухлаб қолганди. Бир-бир қадам босиб, беморнинг тепасига борди. Фақат юзигина кўриниб турган Бобурга синчиклаб қараб, ўзича нимадир излади. Кейин ортига қайтиб эшик ёнига стол қўйди-да, ўтириб хона ичини синчиклаб кўздан кечириб чиқди. Орадан ярим соатча вақт ўтди. Ютиб юборгудай жимжитлик Миркомилни зериктирди: кўзи юмилиб кетаверди. Ҳаял ўтмай у ўтирган жойида ухлаб қолди.

Тонг бўзариб келаётган маҳал палатага ҳамшира кирди. Эшикнинг ғийқиллашидан Миркомил чўчиб уйғониб, ўрнидан сапчиб турди. Унинг бу қилигидан ҳамшира кулиб юборди. Сўнг савол назари билан қараган Миркомилга:

— Касални укол қилиш вақти бўлди, — деди яна жилмайиб.

Бобур аллақачон уйғонган, эшик ёнига стол қўйволиб уйқуни ураётган йигитга унинг кўзи тушган эди.

— Қалайсиз, яхши йигит? — деди ҳамшира Бобурнинг ёнига бориб.

— Бундан баттар бўмайди, — деди мийиғида кулиб Бобур.

— Ҳали шошманг, шунақа югуриб кетингки, ўзингиз ҳам қойил қолинг, — деди ҳамшира қувноқ овозда.

— Агар сиздай қизлар укол қилиб туришса, бугуннинг ўзидаёқ югуриб кетаман.

— Ҳо-о, — деди ҳамшира нозланиб. — Мендан бошқасининг укол қилишини истаб қолдингизми?

Бу гапдан сўнг Миркомил ҳам кулиб юборди.

— Ошна, — гапга аралашди Миркомил Бобурга яқинлашаркан, — ҳозирги қизларга битта гапни айтгин-да, кейин орқа-олдинга қарамай қоч, йўқса балога қоласан.

— Ҳаммасига ўзларингиз айбдор, — деди ҳамшира ҳам бўш келмай. — Битта қизга қаноат қилмай бошқасига кўз сузасизлар, шунинг учун сизларга доим кўз-қулоқ бўлиб туриш керак.

— Айтдим-ку, — деди Миркомил кулиб, — битта гап гапирсанг тамом. Уйланмасдан тоқ ўтиб кетаман, шекилли, бу дунёдан.

— Кўрамиз, яна неча йил чидаркансиз бўйдоқликка!

— Пардон! Биз «пас». Ўқишни битириб шу ерга дўхтир бўп келай, ўшанда...

— Битиришингизга, адашмасам, ҳали икки йилча бор, унгача чидайсиз, — деди ҳамшира ва Бобурни укол қилишга киришди.

Ҳамшира билан Миркомилнинг ҳазил-хузули улар пухта ўйлаб, олдиндан келишиб олишгандай табиий чиқди: Миркомил талаба ролини бажаради, бу ерга амалиёт учун келган; ҳамшира ҳам шунга яраша муомала қилди. Бу сценарийни Миркомил ўйлаб топиб, ҳамшира билан пухталаб келишганди, бироқ унинг қандай натижа бериши ҳозирча номаълум эди.

— Шу, ўқишим жонга тегиб кетди, — деди Миркомил ҳамшира ишини битириб чиқиб кетганидан кейин. — Сизам бирон жойда ўқийсизми?

Бобур бошини чайқаб “йўқ” деган ишорани қилди.

— Нима иш қиласиз? — савол берди Миркомил.

— Бизнес.

— Сизларники яхши, мол оласизлар-сотасизлар, тамом, фойдани чўнтакка уриб кетаверасизлар.

Унинг гапига Бобур кулди:

— Буниям ўзига яраша қийинчиликлари бор, баъзан кечаси билан ухламай чиқамиз.

— Барибир-да, ошна. Масалан, институтда тўрт йил ўқитишади. Бизда бўлса, эҳ-ҳе...

— Ташланг унда.

— Шунча йил ўқиб қўйдим. Увол бўлади. Битирсам, клиника очмоқчиман. Шунга кеча-ю кундуз касалхонаданман. Кўпроқ ўрганиш керак. Бошқалар бир кун келса, икки кун ялло қилиб юради. Менинг уйланишга ҳам вақтим йўқ. Тўнғич фарзандга қийин экан. Ойим уч йилдан бери миямни қотиради, бошингни иккита қилиб қўяйлик,

деб. Хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг, шу пайтгача биронта қиз билан тузук-қуруқ гаплашмабман ҳам. Қизинг бўлмаса кимга уйланишнIAM билмай эзилиб кетаркансан...

Туйқусдан Бобурнинг хаёлида лўли қиз жонланди: сирли нигоҳи, мийиғида кулиши... Кейин газ балоннинг ҳидидан йиқилиши... Беморнинг қошлари чимирилди.

— Нима гап? — деди унинг юзидаги ўзгаришни кўриб Миркомил. — Мазангиз бўлмаяптими?

— Яхшиман, — деди зўрға Бобур, — бир илтимос айтсам, қилоласизми?

— Биронта қизга хат-пат бериб қўйиш керакми? Гап бўлиши мумкинмас!

— Қизгамас. Ҳадемай ойим келади. Наргизани олиб қочишганини айтмай туришсин, дўхтирлардан илтимос қилинг.

— Ҳа-а, — деди Миркомил пешонаси тиришиб, — хунук иш бўлди-да. Мен шу пайт шаҳарга чиқиб кетувдим. Бўлганимда муштлашардим. Нима қилиб бўлсаям опангизни олиб қолардим. Дзюдога беш йилдан бери қатнайман. Анчагина тажрибам бор.

— Майли, буларнинг бари ўз йўлига. Сиз менинг илтимосимни қиласизми?

— Бугун бўлмаса эртага барибир эшитади. Майли, дўхтирларни кўндиришга уришиб кўраман... Энди сиз ухланг, кўп гаплашдик, чарчаб қолманг тагин.

Бобур Миркомилнинг гапига эътироз билдирмади. Шифтга термилганча хаёл дунёсига ғарқ бўлди.

* * *

Анбар опа ғалати туш кўрди: кимдир Наргизани тинмай бўғармиш, қизи бақириб, уни ёрдамга чақирармиш. Анбар опа югурай деса, оёғи жойидан қимирламасмиш. Бир маҳал Наргизани бўғаётган одам илонга, ундан аждарга, сўнгра кўз кўриб, кулоқ эшитмаган даҳшатли махлуққа айланармиш. Қизининг овози борган сари ўчиб, қўллари шалвираб қолаётган эмиш... Анбар опа чинқириб юбориб, ўзининг овозидан чўчиб уйғониб кетди. “Ёрдам... ёрдам беринглар! Қизимни ўлдиришаяпти... Ким бор?!” Ўнгида бақирдим, тушидами — билолмади. Уй ичи қоп-қоронғи, жимжит. Биргина девор соатнинг “чиқ-чиқ”и эшитилади. Юраги гурсиллаб ураётган аёл чаққон бориб чироқни ёқди.

Ҳаммаёқ осойишта, ҳеч ким йўқ. “Хайрият, — бироз ўзига келди у, — тушим экан. Тонг отсин, садақа чиқараман”. Аммо тонг отишини хотиржам ётиб кутолмади. Хаёлига бот-бот кўрган туши келар, юраги қинидан чиққудай типирчиларди. Анбар опа сабри чидамай ошхонага кирди-да, кеча кечқурун пиширган овқатини иситиб, сирли идишга солди ва апил-тапил кийиниб, йўлга отланди.

Шаҳар ҳали уйқуда, фақат бомдодга турганлар-у зарур иш билан кўчага чиққанлар ва тирикчилик илинжида машиналарида кўча айланиб юрганларгина уйғоқ эди. Анбар опа бекатда анча туриб қолди. Ёнгинасига келиб тўхтаган таксиларга бош чайқаб жавоб берди. Кўйиб берса, Анбар опанинг учиб боргиси келарди, аммо нима қилсин, автобус кутишдан ўзга чораси йўқ. У ичида шайтонни қарғар, кўрган тушини унутишга, эсламасликка уринарди.

Ниҳоят атроф ёришиб қолганда автобус келди. Бироз юриб бекатда тушиб, яна бошқа автобусни кутди. Анбар опа касалхонага етиб борганида кун ёйилиб кетганди. Дарвоза ёнида у ёқдан-бу ёққа асабий юриб турган қоровул Анбар опага ёвқараш қилиб, дўқ оҳангида сўради:

- Қаёққа бораяпсиз?
- Ўғлимни кўргани келаяпман.
- Ким ўғлингиз?
- Бобуржон.

Қоровул сергак тортиб, аёлга синчиклаб қаради. Анбар опа ноқулай аҳволга тушди: “Қариб қуйилмаган чол”, хаёлидан ўтди унинг. Қоровул негадир хўрсинди, кейин килиришга рухсат берди. Анбар опа унинг хўрсинишини ўзича тушуниб, уялганидан қизариб кетди. Ана шу лаҳзада кўрган туши хаёлидан чекинди. Аммо касалхонага кираверишда узун супургисига суяниб гап сотаётган фаррош хотинларнинг гаплари қулоғига чалинди-ю, ҳуши бошидан учди.

— Анави авария бўган боланинг иккита опасини оқшом бетига чулки кийган одамлар опқочиб кетганмиш, — деди улардан бири шеригига ваҳима билан.

Авария бўлган унинг ўғли, иккита опасининг бири — Наргиза, иккинчиси унинг дугонаси. Анбар опа фаррошларнинг ёнидан ўтатуриб бир неча қадам ташлай олди, холос, туйқус боши айланиб, кўзи тинди. Ўзини тутиб туролмай гурсиллаб ерга қулади.

Барон шотирлари дамлари ичига тушиб кутишган ишни қилмади. Қўлидаги пичоқни столга қарсиллатиб урди, шотирлар ҳадик билан ортга тисарилишди. Ёнғоқ дарахтидан ясалган стол пичоқ тугул, болтага ҳам дош берарди, шу боис тигнинг учи қайрилиб кетиб, Бароннинг кафтини тилиб юборди. Пичоқни ташлаб юборган тўдабоши чакиллаб томиб, столни қип-қизил рангга бўяётган қонга термилди. Шотирлар энди хожаларини қутуриб кетса керак, деб ўйлашди, аммо кутилмаганда Барон жилмайди, йигитларининг ташвишли юзларига бирма-бир назар ташлаб чиқиб, ким ичида кулаётгани-ю, ким чиндан ташвишланаётганини илғамоқчи бўлди. Бироқ кўзлари ўйнаб турган йигитларининг нима хаёлдалигини билиш қийин эди. Боз устига, ҳозир у бировнинг ичидагини кўзидан билиб оладиган ахволдамас, бошқа пайт бўлганида ўткир укки кўзлари билан истаган одамни довдиратар, унинг нигоҳига дош беролмаган одам ўзини ўнглаб олгунича анча-мунча сирирни бой бериб қўярди.

— Кўрдингларми? — деди Барон, — менинг қоним оқаяпти. Шу пайтгача ҳеч ким менинг қонимни оқизолмаган.

У шу гапни айтди-ю, дарҳол тилини тишлади: нотўғри гапирганини англади. Аммо буни шотирларига билдирмади. Чунки ерда думалаб ётган икки қиз унинг юзини юлишга улгурган, тирноқ изидан қон сизиб турарди.

Барон қўлининг жароҳатига эътибор қилмай, аранг ҳушига келаётган қизларнинг тепасига келиб хунук иржайди. Сўнг ўгирилиб шотирларига:

— Бир яшик ароқ келтиринглар, — деди. Зум ўтмай бир яшик ароқ олиб киришди. Бу орада Ҳасан чақиртирган хизматкор қизлар Бароннинг жароҳатини боғлаб қўйишди. Барон эринмай шишаларнинг оғзини битта-битта очиб, ароқни қизларнинг устидан қуя бошлади. Унинг нима қилаётганини ҳеч ким тушунмас, ҳамма қилт этмай энди нима бўларкан, деб кутиб туришарди. Барон сўнгги шишани ҳам бўшатиб, стол устидаги гугуртни қўлига олди.

— Хўжайин, — деди Бароннинг ниятини дарров фаҳмлаган Ҳасан, — балки бошқа жазо қўллармиз. Эсларини киритиб қўйсак, кейин икковиям итдай хизматимизни қиларди.

Аммо хожаси унинг гапини олмади. Лоланинг теласига бориб гугурт чақди. Сўнг қизнинг бўйнидан қўлини ўтказиб бошини кўтарди-да, бироз тикилиб қолди. Агар ҳозир ёнаётган гугуртни ташлаб юборса, тамом, қиз киприк қоққунча бўлмай аланга олар ва бир зумда ёниб кулга айланарди. Гугурт донаси секин-аста ёниб, Бароннинг бармоқларини куйдира бошлади. Юраги рўй беражак даҳшатли манзарадан ҳаприққан шотирлардан баъзилари кўзларини юмиб олишди. Аслида ана шу лўли йигитларнинг ҳам Лолага кўнгли бор эди. Барон ўртада тоғдай тўсиқ бўлмаганида, бу гўзал лўли қизга етишиш учун улар ҳаракат қилишарди. Аммо кўнгил деганлари хожанинг қаҳр-ғазабга йўғрилган куч-қудрати олдида ожиз, кераксиз туйғуга айланиб кетганди.

Барон бармоқлари орасидаги гугурт чўпини ташлаб юборди. Шу дам шотирларидан кимдир “им-м”, дея ингради. Товуш шу қадар ўқинчли чиқдики, ҳатто Барон ҳам қалқиб кетди ва ёниб тушаётган гугурт донасини ярадор кафти билан туртиб юборди ва илжайиб ортига ўгирилди.

— Хаёлимга бошқа нарса келди, — деди ўша ёвуз иржайишини яна бир марта намойиш қилиб, — ҳозир ўра қазийсанлар, чуқурлиги уч метр бўлсин, кейин манави итларни, — дея у эндигина ҳушига келиб, қимирлай бошлаган қизларни кўрсатди, — унинг ичига ташлаб, кўп овқат берасанлар, токи икковиям ҳар ярим соатда ҳожат қилсин, ўтирган жойлари сасиб кетсин. Икки ҳафтадан кейин чиқариб оламиз, кейин ўзим ўлдираман уларни. Қани, шундаям биронтангнинг ичинг ачишсин-чи. Терисини қўлларим билан шилиб олишимни маза қилиб томоша қилсан ҳамманг.

Танидаги оғриқ бироз босилгани боис, Лола Бароннинг гапларини эшитди, бироқ кўзини очмади. Ичида у хурсанд эди. Наргиза эса, Бароннинг мақсадини эшитиб афти бужмайди. “Шарманда бўлганимдан кўра ҳозироқ ўлдирсин”, хаёлидан ўтди унинг.

Барон йигитларига топшириқ бергач, бурилиб тўғри ўзининг ётоғига кирди ва бир шиша муздай пиво ичиб, юмшоқ ўриндиққа чўзилди. Шу маҳал ётоққа кириб келган икки нафар сариқ сочли оқбадан қизлар унга икки тарафдан суйкала бошлади...

Ўра зах эди. Наргиза билан Лолани ўрага тепадан итариб юборишди. Наргиза ўрага ёмон қулаб тушди, ортидан Лолани ташлаб юборишди.

— Наргизахон, — деди Лола орадан икки соатча вақт ўтиб, тонг энди-энди бўзариб келаётган палла. — Нийма қийлабийз?

— Нима қилардик, — Наргиза хўрсинди, — худо деб ётаверамиз. Бирор бахтли тасодиф рўй бериб, зора, омон қолсак. Мен ўзимдан кўра кўпроқ ойижонимни ўйлаяпман. Бечора ойим, менинг йўқолганимни билиб қолса, қон босими ошиб кетади...

У пиқиллаб йиғлашга тушди. Лола дугонасини оҳиста кучоқлади.

— Буларга нима ёмонлик қилувдим, нима исташади падарингга лаънатлар! — алам билан деди Наргиза.

Унинг гапира туриб йиғлашидан Лоланинг кўнгли бузилди. У: “Сен ҳам менинг касримга қолдинг. Барон мени деб сени ҳам шу кўйга солди”, демоқчи бўлди-ю, аммо кўргиликлар боис қадрдон бўлиб қолган қизнинг баттар эзлишини истамади.

Тонг отиб, қуёш одам бўйи кўтарилганда уларга овқат туриришди.

— Камроқ еганимиз маъқул, — деди Наргиза, — тагин анави итлар айтган аҳволга тушиб қолмайлик.

— Тўғрий, — унинг гапини маъқуллади Лола.

Улар қўл учида овқатдан тотинган бўлишди, бироқ нонни ушатишмади ҳам.

Ярим соатча ўтиб янги сўйилган қўй гўштидан ҳил-ҳил пишган, ошкўклар, арча барги аралаштириб тайёрланган таом туриришди. Овқатнинг ҳиди иштаҳани шу қадар кўзғардики, қизларнинг оғзидан суви келди. “Нима қиламиз?” деган маънода Наргизага қаради Лола.

— Тўғриси, — мийиғида кулди Наргиза, — боя жудаям кам еган эканман, қорним роса очқаб кетди. Бир бўлакдан гўшт еяқолайлик. Қолганини қайтариб юборамиз. Барибир ярим соатдан кейин яна олиб келишади.

— Ма-а-йли...

Улар ўрада шу тахлит кунни кеч қилишди. Дугоналарнинг бахтига Барон эрта тонгда қўшни давлатга “иш”ларини саранжомлаш учун жўнаб кетган, аксинча, иккита йи-

гитни ўрага тушириб, қизларга мажбурлаб овқат едирмоқчи эди.

Аста-секин қоронғилик тушиб, кўкда юлдузлар жимирлай бошлади. Ҳаво этни жунжиктирадиган даражада салқин эди. Лекин ўранинг захи ортга уриб, ер қаърининг иситмаси асираларни беҳол қила бошлади. Бу пайтга қадар Наргиза онасини эслаб бир неча бор йиглаб олди.

Қизларни уйку энди ўз домига тортаётган маҳал ўранинг оғзида икки шарпа пайдо бўлди. Қизлар ҳеч нарсани пайқашмади.

Тепадагилар қизларни қўриқлаётган Бароннинг йигитлари эди. Улардан бири хожаси гугурт ёқиб Лоланинг устига ташламоқчи бўлганида “оҳ” тортиб юборган Бекмирза исмли шотир эди. Лўлилар «қирол»нинг қизларга чиқарган ҳукмидан сўнг бу икки йигитнинг хаёли бузилди. Улар Бароннинг йўқлигидан фойдаланмоқчи бўлиб, кун бўйи ўзларича режа тузишди.

— Барибир хўжайин қизларни нобуд қилади. У ҳеч вақт гапидан қайтмаган. Кел, улардан фойдаланиб қолайлик, қизлигича кетса увол бўлар, — деди Бекмирза қоровул йигитнинг қулоғига шипшиб.

Манглайда ўрик донасидай ғурраси бор, афт-ангоридан бадавийларга ўхшаб кетадиган лўли йигит ўйланиб қолди. Унинг Наргизага кўнгли кетган: «Қани энди шундай қизни бир марта эркаласам», деган табиий майл кўнглига ғулғула соларди. Аммо Бекмирза айтган ишни қилишса-ю, кейин қизлар Баронга сотиб қўйишса, хўжайин терисини тириклай шилиб олади.

— Битта қизни деб ўлиб кетишни истамайман, — тўнғиллади у.

— Кечаси ҳамма ухлаганидан кейин қиламиз. Қизлар бизни танимайди. Лола билан битта маҳалладанмиз-у, лекин қоронғида таниб ўтирибдими? Бетимизга ниқобам кийиб оламиз. Овоз чиқармаймиз.

— Хўжайин Ҳасанга тайинлаб кетди.

— Ҳасанни менга қўйиб бер. Пиво деса ўзини томдан ташлайди. Кечқурун уйку дори солиб бераман пивосига.

— Унда кутишга тўғри келади. Аввал Ҳасанни ухлат, кейин... Ишқилиб, Ҳасан ўзингни пивога бўктириб қўймаса бўлгани, унинг тулкилигини биласан-ку. Биз шу ерда юр-

ганда унинг арвоҳиям йўқ эди, дарров хўжайиннинг ўнг қўлига айланди.

— Бўпти, кўрасан ҳали, ўша Ҳасаннинг девдай хуррак отишини.

Бекмирза кеч бўлишини интиқиб кутди. Қуёш уфққа ёнбошлаган маҳал Бароннинг ўнг қўли, ҳақиқатан ҳам, пивоҳўрликка ўтирди.

Баронга хизмат қиладиган қизлар билан Бекмирза ошқатиқ эди. Шаҳарга тушганида уларга атаб ширинлик кўтариб келар, эвазига хўжаси йўқ тунларни уларнинг иссиққина бағрида ўтказарди. Оқ-сарикдан келган Наташа билан эса сирдош бўп кетишган. Ора-сира Баронни ҳам ғийбат қилишдан тойишмасди. Бекмирза Наташани ишга солмоқчи бўлиб, унинг ёнига борди ва гапни бироз айлантириб, Ҳасаннинг нуқул иш буюраверишидан нолиди. «Пивосига уйқу доридан кўпроқ солиб бер, биз ҳам одамга ўхшаб бир дам олайлик», дея қўшиб қўйди гапининг охирида. Наташага бу юмуш чикора эди: “Хафа бўлма, тошдай қотириб ухлатиб кўяман”, дея Бекмирзанинг лабидан ўпиб қўйди.

Ҳасан соат саккиз бўлмай қаттиқ уйқуга кетди. Қолган беш йигит билан уч қиз ўзлари хон, кўланкаси майдон бўлиб, роса ичкиликбозлик қилишди. Кейин айш-ишратни давом этказиш учун жуфт-жуфт бўлиб меҳмонхонага равона бўлишди. Ҳовлида тўртта меҳмонхона бўлиб, Барон меҳмонларини мавқеига қараб бу хоналарга таклиф этарди. Бекмирза уларнинг орасидан ситилиб чиқиб, тўғри қоровулнинг ёнига борди. Қоровул ҳам анча-мунча отиб олган, Наргиза билан Лола ётган ўранинг тепасига стол қўйиб ўтирганча сигарет тутатарди.

— Бошлаймизми? — деди Бекмирза паст овозда.

— Бошлаймиз, — деди ҳеч иккиланмай қоровул.

— Мен арқон олиб келдим, аввал ўзим тушаман.

— Лекин анави ўзбек қизга тегмайсан. У меники, Лолани нима қилсанг қилавер.

Бекмирза Наргизанинг оёқ учига тушганида, у Лоланинг билагига бошини қўйганча, беозор нафас олиб ухларди.

Бердимурод Халил бойваччага тайин бир жавоб қилмай боши хам чиқиб кетди. У нима қилишини билмасди, Лазокатга уйланиб, хожасининг сояи давлатида даврон сурай деса, бу хонадонга келиб туриши — Нилуфарни куриши бор. Қандай чидайди, унинг хусну жамолини кўрганидан кейин! Нега энди бойвачча катта қизи туриб кичигини унга бермоқчи — бу ҳам жумбоқ. Яна бетининг терисини сидириб, ўзи чақириб айтиб турса! Буюрган иши билан қизиқмадиям?! Бекорга бўлмаса керак бу ишлар. Бойвачча дарёнинг лабига элтиб, сугормай қайтариб келадиганлар хилидан. Манфаати бўлмаса қўлини совуқ сувга урмайди. Қизиқ, Лазокатни унга бериб, нима фойда топаркан? Ёки бу эрка қиз ишқал чиқариб қўйдимикан? Орттирган молу давлати бегонанинг қўлига ўтиб кетармиши? Бўлмаган гап.

Бердимурод боши қотиб машинасига ўтирди. Хаёли парижон ҳолда серқатнов катта кўчага чиқди. Қизил чироқда чорраҳаларни кесиб ўтди. Бахтига назоратчилар йўқ экан — ҳуштак товуши эшитилмади. Ўйга ботиб, уйга стиб келганини сезмай қолди. Машинани тўхтатиб, моторни ўчирмасдан рулга бошини қўйганча ўйлашда давом этди. Орадан бир ош пишгулик вақт ўтгач ўзига келди. Атрофига олазарак боқиб, уйининг ёнида эканини билгач, мийида кулиб бошини сарак-сарак қилганча машинадан тушди.

У хонасига кириб чироқни ёқди-да, девордаги соатга қаради: вақт тунги ўн икки яримдан ўтаётгани. “Роса чарчабман”, хаёлидан ўтказди Бердимурод. Ётоғига кираётганида қўл телефони жиринглаб қолди. У истар-истамас телефонни қулогига тутди:

— Алло?

— Яхшимисиз? — қулоғига қиз боланинг овози эшитилди.

Бердимурод дарров таниди.

— Лазокат?! — ажабланиб соатга қайта қараб қўйди.

— Кутмаганмидингиз? — деди Лазокат қувноқ овозда.

— Тўғриси, ярим оқшом...

— Сизни бир шошириб қўйгим келди. Эркалигим тутди-да. Ишларингиз яхшими?

— Ҳозиргина уйингиздан келдим. Ўша ёқда ишларимни сўраганингизда чиройли бўларди, — деди Бердимурод эн-саси қотиб.

— Уялдим.

— Нега уяласиз?

— Сиз келмасингиздан олдин адам ёнларига чақириб, мени сизга эрга бермоқчилигини айтиб қолди. Тўғриси шокка тушиб қолдим. Вообше, кутмагандим. Адам ғалати-лар-да.

— Мен сизданам баттар аҳволга тушдим. Ўзингиз менга тегишга розимисиз?

— Бу ёғига жа тезлашиб кетдингиз-у. Телефонда сизга тегаман, деб айтайми? Яхшиси, кўришайлик, гаплашиб ола-миз.

— Ҳозирми?

— Бўлмасам-чи?

— Кеч бўп кетмадимиз? Кейин дабдурустан кўришиши-миз...

— Қиз бола таклиф қилганида йўқ дейдиган одамни биринчи марта кўришим!

— Энди, ҳар қалай, қиз бола ёлғиз ярим оқшом уйдан чиқиб кетиши... Адангиз сезиб, иккаламиз ҳам балога қолиб кетмайлик тағин.

— У ёғини менга кўйиб беринг. Адам ойим билан спаль-нийга кириб кетди... Менинг сизга айтадиган гапларим бор. Адам раз шу йигитга тегасан дедиларми, тамом ме-нинг бошқа иложим йўқ. Лекин сиз билан олдиндан гап-лашиб олсам... Саволларим тиқилиб ётибди. Ичимга сиф-диrolмаяпман. Адам билан гапларингиз битгунча ёрилиб кетай дедим.

— Бўпти. Қерда кўришамиз?

— “Звезда”ни биласизми? Тунги клуб.

Бердимурод у ерга кўп борган, кўнгилхушликлар қил-ган. Лазокатнинг айнаи шу ерни айтгани уни ўйлантриб кўйди. Чунки хожасининг арзандасини у тарафларга бора-ди, деб хаёлига келтирмаганди. Халил бойвачча ўта қат-тиққўл одам, қизларини ҳар жойларга бордирмайди, деб ўйларди. Лазокатнинг эса, айнан шундай жойлардан хаба-ри бор экан. Бу Бердимурод учун кутилмаган янгилик

эди. Энди у Лазокатнинг ишкали борлигига шубҳа қилмай қўйди.

— Хабарим бор, — деди у бошқа гап тополмай. — Бир-икки марта мошинада ўтгандим.

— Шу ерга бориб, жой заказ қилиб туриг. Мен тез етиб бораман.

— Жа шовқинлик қилмайдими?

— Шовқин менинг жону дилим. Ишонмасангиз боргандан кейин кўрасиз.

Бердимурод ярим соатда айтилган жойга кириб борди. Ўйлаганидек, қий-чув, ўйин-кулги авжида... Ким рақсга тушган, ким давра қуриб ичаяпти. Яна кимдир кучоғидаги қиз билан овора... Бердимурод бироз қараб туриб, ортига қайтди, чунки эшикнинг олдида турмаса, Лазокатни бу гала-говурда тополмаслигига кўзи етди.

Лазокат кўп куттирмади — беш дақиқалардан кейин оппоқ машинадан тушди. Ўзи ҳам Қорқиздай оппоқ кийимда. Кўкраги эса, деярли очиқ, тизадан тепаси бир қаричгина латта билан тўсилган, холос. Баданининг қолган жойлари онадан қандай туғилган бўлса, худди шундай алпозда. У келибоқ Бердимуроднинг бўйнига осилиб лабидан бўса олди ва юзига юмшоққина уриб қўйиб:

— Роса пишиқ йигит экансиз-а, — деди жилмайиб ва йигитни қўлтиқлаб, шовқин-суронли залга етаклади.

Бердимуроднинг Лазокатта муносабати кескин ўзгарди: қизнинг нозланиб гапириши, ўпиб қўйиб, қўлтиқлаб олиши ғоят назокатли чиқдики, йигитнинг кўнглидаги ғубор тонгги тумандай тарқади-кетди. Қий-чув ҳам энди қулоғига ёқа бошлади.

— Қани, бизнинг фрайер қаерни банд қилган экан? — деди табассум билан Лазокат.

— Жойни сизнинг таъбингизга қараб танлаймиз-да, — сўзамоллик қилиб вазиятдан осонгина чиқди Бердимурод.

— О-о, гап йуқ! Эътиборингиз учун мана сизга, — деб Лазокат яна унинг юзидан ўпиб қўйди.

Улар шовқин авжига чиққан жойга ўтиришди. Бу ерда гаплашиш тугул бақириб гапирган овозни ҳам эшитиш мушкул эди. Лазокат учун айнан шу керак: Бердимуроднинг қулоғига лабини босиб, эҳтиросини жунбушга келтириб гаплашади.

Аввал бир қадаҳдан шампан виноси, сўнг ароқ, ортидан коньяк ичилди. Кейин рақсга тушишди. Мусиқа тугагач, тагин ичкиликбозлик бўлди... Бўлғуси келин-куёв тунги клубдан чиқишганда тонг бўзариб қолган эди. Улар йўловчи машинада Бердимуроднинг уйига кетишди...

Лазокат уйғонганида боши лўқиллаб оғрир, кўнгли айниётганди. Шунга қарамай у ақлини йиғиб олди. Бердимуроднинг бағридан сирғалиб чиқиб, гилам устида ётган бежиримгина сумкачасидан дори солинган шишачани олди...

* * *

Наргиза болдирида нимадир ўрмалаётганини сезиб, қўлини узатганча оёғини силади. Бироз ўтиб асабга тегадиган мавжудот яна ғимирлаб безовта қила бошлади. “Бурга бўлса керак, — ўйлади Наргизанинг эти жунжикиб. — Ўрада бурга нима қилади? Кеча қазилган бўлса... Илондир балки!” Қизнинг бадани титраб кетди. Кўзини чирт юмиб, тақдирга тан берган кўйи жим ётаверди. Жонивор ўрмалаб тиззадан юқорига чиқа бошлаганда Наргизанинг кўзидан уйқуси ўчди, қўли билан Лолани туртди. Бироқ ҳолдан тойган лўли қиз қимирлаб ҳам қўймади. Бу пайтда мавжудот қизнинг йўғон сонигача чиқиб, ҳаракати кучайди.

— Вой-й!!! — Наргиза қичқириб, ўрнидан сапчиб турди.

— Тсс, жонидан, тсс, — унинг рўпарасида бир жуфт шарпа турарди.

— Сиз... Кимсизлар?.. Нима керак? — қўрқувдан титраб пичирлади Наргиза.

Шовқиндан Лола ҳам уйғониб, кўзини ишқалаб бир Наргизага, бир ғойибдан пайдо бўлган икки нусхага тикилди.

— Тсс! — Бекмирза Наргизани тинчитишга уринди. — Дўнгда ҳеч кийм қомадий. Маишат қиламийз. Маишат!

— Нима дединг? — овозини кўтарди ўзига келган Лола лўлича лаҳжада. — Маишат қиламиз?.. Ўлгинг келаяптими? Агар ўрага тушганингни Барон билиб қолса, терингни шилиб олади.

— Барон ҳозир йўқ. Барибир икковингам ўлиб кетасан. Ке, ундан кўра... Вой, вой, манинг юрагимни тилка-пора қилиб юбординглар...

Лоланинг шумлиги тутди: “Шошмай тур, бир боғлай.

Ундан кейин кўрасан маишат қанақа бўлишини”. У нимадандир ишора қилиб, Наргизанинг биллагини чимдиб қўйди.

— Биз ҳам энди эркак кўрмай ўлиб кетар эканмиз-да, деб кўп йиғладик. Раҳмат сизларга. Қавмимда унутмайдиган одам ҳам бор экан... Фақат... Фақат бу ер жудаям тор!..

Лола сўнгги гапни айтиб, эҳтиросли овозда “оҳ” тортиб қўйди. Унинг “оҳ”и Бекмирзани жунбушга келтирди. Ҳатто кайфи тароқ қоровулнинг ҳам кўзлари чақнаб кетди.

— Амаллаймиз, — деди Бекмирза жони ҳалқумига тикилгудек ҳолатда.

— Қизиқмисиз! Шу тор жойда-я!..

— Кенгроқ бўлса... бемалол, — Наргиза ҳам энди ўзини ўнглаб олган, дугонасининг шумлигини фаҳмлаётганди.

Қизларда “хоҳиш” зўрлигини билган Бекмирза қоровулга қараб:

— Эшонқул, буларни тепага олиб чиқайлик, кейин яна тушириб қўямиз. Ҳеч ким пайқамайди. Ҳамма маст, — деди.

Эшонқул эса, шерга айланиб кетган, ҳозир қаршисида Барон бўлса ҳам нафсини жиловлай олмай хожасини бир ёқли қилгудай шашти бор эди.

— Ман тепага чиқийб ҳаммангний тортиб оламан, — деди у ва арқонга осилиб юқорилай бошлади. Бекмирзанинг тоқати тоқ, Эшонқулнинг тепага чиқиб олиши унга жуда узоқ чўзилгандай туйилди. Аста қўлини Лола томон узатди, қиз индамади. Бироқ йигит ҳаддидан оша бошлаганидан кейин унинг қўлини силтаб ташлади:

— Акажон, сабр қилинг, — деди юмшоқ гапиришга уриниб.

Улар бирин-кетин ўрадан чиқиб олишгач, Бекмирза қизларни қоровулхонага бошлади.

— Тўхтанглар, — деди ярим йўлда Лола. — Бизнинг хидимиз ўзгарган. Ювиниб олмасак бўлмайди. Кейин...

Бекмирза тоқатсизланди, гўё ҳозир Барон сафардан қайтиб келиб, у ниятига етолмай қизларни яна ўрага тушириб юборишига тўғри келадигандай ҳовлиқди.

— Йўқ. Бийзга фарқ қилмайди. Ўзимийз киммиз-у... Ийчган одам ҳид билмайди.

— Сизларга бўлмаса, бизга фарқи бор, — деди Наргиза.

— Мен танам тоза бўлмаса, биров билан гаплашолмайман.

— Майли, — ноилож кўнди Бекмирза, — фақат тез бўлинглар.

Унинг-да хушбўй атир ҳидидан сархуш бўлгиси келди.

— Роса кўрқитиб юбординг, — деди Наргиза илиққина сувга кириб, кўзларини юмганча роҳатланаётган Лолага. — Бу жинни ҳақиқатан ҳам дарров рози бўлдими, деб ўйлабман.

Лола кўзини очиб жилмайди.

— Аёлний макрий бало бўладий. Лўлинийки иккий марта, — деди-да, секин Наргизани кучди. Сўнг: — Қочамийз, — деб пичирлади.

— Қандай қилиб, улар эшик тагида туришибди-ку.

— Йўлий бор, — Лола атрофга аланглади, лекин қўлга илинадиган ҳеч вақо тополмади.

— Мен топдим, — деди Наргиза кўзи қувнаб. — Чиқамиз-да, ит нусхаларни “талашамиз”. Улар ҳам кўшилишадди. Жанжал чиқади. Агар иккаласи ёқалашиб кетса, фурсатдан фойдаланиб қочиб қоламиз.

— Ақлийнгийз бало-о, оповсий.

Қизлар қиқирлаб кулишди. Улар ювиниш хонасидан чиқишганда Эшонқул жағига кафтини тираб мудраб, Бекмирза эса тоқатсизланиб эшик тагида турарди.

— Манавиниси менга, — деди Наргиза қоровулни кўрса-тиб Лолага кўзини қисиб қараб оларкан.

— Оповсий-й, — деди Лола чўзиб, — манийкийга осийлманг. Чатоқ бўладий.

Уларнинг гапидан Бекмирза ҳанг-манг бўлди. Эшонқул эса ҳеч нарсага ақли етмай, безрайиб турарди.

— Чўмилаётганда келишиб олгандик-ку...

— Ҳов, — деди Бекмирза Наргизанинг гапидан жаҳли чиқиб, — сан маникий.

— Ман-чи? — Лоланинг қовоғи осилди. — Манга сийз ёққан. Агар мени бунга берсанг, — Эшонқулни кўрсатди, — ўзимни ўлдираман. Барон келса, ҳаммасини айтиб бераман.

— Сани ўзимники қиламан, — деди Эшонқул хунук иржайиб.

— Бу сассиқ, синглисига ўхшаган. Ман бунга бўмайман, — деди Лола нозланиб.

— Манмий? — Эшонкул беихтиёр ўзбекча гапира бошлади. — Сассийқмий?

У муштини дўлайтириб Лолага яқин бораётганида, Бекмирза йўлини тўсди ва мураса оҳангида:

— Алмашиб кўяверамиз. Фарқи нима? — деди.

Қизларнинг ҳийласи ўтмади — йигитлар келишиб олишди. Шу пайт эшик очилиб, кўзларини базўр йириб Ҳасан чиқиб келди. Бекмирза билан Эшонкул жойида ҳайкалдек қотди. Уйқусираб турган Ҳасан уларнинг ёнидан ўтиб ҳожатхонага кирди. Лола ўзларига тегажоқлик қила бошлаган йигитларнинг юзидаги ўзгаришни кўриб ҳаммасини тундунди ва:

— Вой! — дея бақриб юборди у. — Манга Барон керак!

Унинг овозидан Ҳасан чўчиб тушди. Бекмирза чап қўли билан Лолани белидан кучиб, ўнги билан оғзини тўсди. Наргизага эса Эшонкул тармашди. Барибир уларнинг ҳамма уриниши бекор кетди. Ҳасан “иш”ини чала-чулпа битириб, ташқарига отилди. Қизларни кўриб кўзи косасидан чиққудай ҳаяжонга тушди. Ахир, шу пайтгача Бароннинг бир гапи икки бўлганини у кўрмаганди. Ҳозир эса хожасининг юзига оёқ қўйилган эди.

— Нима бўлди?! — деди у газабини ичига ютиб.

— Ҳалиги, — деди Бекмирза чайналиб, — қочмоқчи бўлган экан.

— Алдаяпти! — деди бақриб Лола. — Бизни ўрадан ўзлари тортиб олишди... Кейин зўрламоқчи бўлишди. Мана, сочимиз ҳўл, — дея у бошини ушлади. — Аввал чўмилтирибам олишди.

Бу гапларни эшитиб Ҳасаннинг газаби кўзиди, Бекмирзанинг эса юраги ўйнади. Боягина ишратига тўсқинлик қилса ҳатто Баронни ҳам янчиб ташлашга тайёр турган Эшонкул эса буткул довдираб қолди.

— Ўрага обор! — буюрди Ҳасан Бекмирзага тешиб юборгудек тикилиб.

Бекмирза буйруққа бўйсунмаса, оқибати қандай тугашини яхши биларди, шу боис: “Хўп”, дея Лолани ўра томон етаклади.

Қизларни ўрага туширганларидан кейин Ҳасан қоровулни алмаштирди. Ичкиликбозлик қилаётганларни хоналаридан ҳайдаб чиқариб, воқеадан уларни хабардор қилди ва

Бекмирза билан Эшонқулни бир хонага қамади. Ҳамма ишларни саранжом-саришта қилиб, Ҳасан Баронга қўнғироқ қилди. Бироқ хожаси ширин уйқусини бузгиси келмадими, жавоб бўлмади.

Наргиза ўрага тушаётиб, оёғини қайириб олди. Мертилган тўбигини силаб қиз бечора ўқсиб-ўқсиб йиғлади. Аммо зах ўрада Лоладан бошқа додини эшитадиган одам йўқ. Лўли қиз нима ҳам қила оларди: дугонасининг оёғини бироз уқалаб боғлаб қўйди.

Эртаси кун қоқ тушда Бекмирза билан Эшонқулга ҳукм эълон қилинди. Бароннинг шаҳардаги йигитлари ҳам етиб келишди, Ҳасан ҳаммага эшиттириб Барон билан қайта қўнғироқлашиб, хожасининг амрини эшиттирди. Шундан сўнг қўллари қайрилиб боғланган икки “шоввоз”нинг қорнига ҳеч иккиланмай, бир туки ҳам ўзгармай, ханжар тикиб бураб-бураб олди.

— Буюк Бароннинг гапини икки қилган, унинг буйруғига бўйсунмаган каснинг ҳоли шундай бўлади. Агар биронтанг шундай қилиқни қиладиган бўлсанг, бундан баттар ўлим топасан! — дея тантанавор оҳангда бақирди Ҳасан қор томчилаб турган пичоқ дастасидан маҳкам сиқиб.

Бу паллада ўрадаги қизларнинг аҳволи оғирлаша бошлаган, тепадан ураётган қуёш тафти уларнинг бошини қиздирарди. Наргиза онасини эслаб тинмай йиғлагани-йиғлаган, Лола ҳам уйдагиларни эслаб хуноб бўларди, бироқ йиғламасди. Чунки улар қизини аллақачон унутишганини у биларди, айниқса, Бароннинг қўлидалигини эшитишган бўлишса, баҳридан ўтиб қўя қолишган.

Орадан бир ҳафта ўтиб, Барон сафардан қайтди. Унинг этли қора юзидаги барқ уриб турган қувонч аломати иши ўнгидан келганидан дарак бериб турарди. Барон келган заҳоти садоқатли шотири — Ҳасанни тақдирлади.

Қизлар ёдига тушганида кун пешин бўлган, олдинроқ эслаганида эса, сафардан қайтибоқ уларни кўришни истаманди.

Бир шиша пивони ютоқиб симириб, оғир қадам босиб, Ҳасан билан ўранинг оғзига борди. Юраклари куз баргидай титраб турган қизлар тепага қарашди.

— Маний қушчаларийм, — Барон уларнинг аҳволини кўриб кулди. — Ҳозир тепага опчиқишадий.

“Худонинг сенгаям атагани бордир, ярамас”, хаëлидан ўтказди Наргиза, сўнг видолашаётгандай Лоланинг елкаси-га бошини қўйди.

— Энди, — деди Барон Ҳасанга юзланиб, — олиб чи-қинглар. Мен буларга ажойиб сюрприз тайёрлаб қўйган-ман.

* * *

Бобурнинг икки кўзи эшикда: ойим ана келади, мана келади, деб йўл пойлаб ўтирибди. Опасини олиб қочишга-нини қандай айтишни билмай сиқилади. “Ойим келмаса яхши бўларди”, хаëлидан ўтказди у. Гўё унинг кўнглида-гини уқиб олгандай онасидан дарак бўлавермади. Эшикка термилган кўйи Бобурнинг кўзи илиниб кетаверди. Шу зайлда кун ўтди. Уч марта ҳамшира, бир марта бош врач кириб чиққанини айтмаганда, палатага ҳеч ким қадам бос-мади. Бобур Миркомил билан озгина суҳбатлашган эса-да, унга ўрганиб қолган экан, “практикант”нинг ҳам қораси кўринмаётганидан юраги баттар сиқилди.

Эртасига ҳам аҳвол ўзгармади, фақат бир янги гап ай-тилди, холос. Бош врач бошини сарак-сарак қилиб, бемор-нинг кўз қорачиғига тикилиб туриб айтди бу гапни:

— Мен сенга ўхшаган касални биринчи кўришим. Жа-роҳатларинг жуда тез битаяпти, ақли бовар қилмайди ки-шининг. Шу кетишда ўн беш кунга қолмай тузалиб кета-сан.

Бобурнинг юраги ҳаприқиб кетди, қанийди ҳозирок ўрнидан сакраб турса. Бироқ иложи йўқ.

— Раҳмат, — миннатдорлик билан чекланди у.

Кечга томон Миркомил пайдо бўлди.

— Қалайсан, ошна? — деди эшикдан кириб, — отдай бўп кетдингми?

Бобурнинг юзига табассум югурди.

— Сиздан ошна чиқмайдиганга ўхшайди, — деди у ҳазил-лашиб.

— Нега?

— Ошна дегани шу ерда ишласа, бир кунда бўлмаганда бир марта хабар олади-да.

— Оғайни, — Миркомил беморнинг каравотига ўтирди, — ўқиганингда билардинг-да. Бу ҳисоботлар, назорат иш-лари, домлаларнинг эзмалигидан ташқари, шу ернинг қари-

ялари ҳам иш буюраверса, талаба эзилиб, суви чиқиб кетади-да. Тирик юрганимгаям баъзан шукур қиламан... Бўпти, бошинг қотмасин. Соғлиқ қалай, шундан гапир?

— Бош врач тез тузалаяпсан, деди. Шу кетишда ўн беш кунда бу ердан чиқиб кетарканман... Менга қолса, ҳозироқ кетсам. Ётиш жонга тегди... Икки кундан бери ойимдан дарак йўқ. Бунақа одатлари йўқ эди.

Миркомил ўйга толди, ўзини Бобурнинг ўрнига кўйиб кўрди-да, унинг иродасига қойил қолди. Бу кўргиликларга одам боласининг чидаши мушкул. Бироқ Миркомил унга онасини бошқа касалхонага олиб кетишганини айтишга мажбур бўлди.

— Ошна, битта гапни сенга айтай. Фақат бардам бўл...

— Ним-ма?! Ойимга нима бўлди?! — бақирди кўзидан ўт чақнаб Бобур.

— Унча ваҳимали эмас.

— Чайналмасдан гапир! — бу сафар Бобур сенсираб юборди.

— Хуллас...

— Эркакмисан! Тирикми ойим?!

— Нега бунча ҳовлиқасан?! — Миркомилнинг жаҳли чиқди. — Тирик... Фақат опангни опқочишганини эшитиб бироз тоби қочибди. Кўрқма, мен оғзимдан гуллаганим йўқ. Дўхтирларам айтмаган. Фаррошлар бир-биридан суюнчи тилашаётганида эшитиб қолибди.

— Қаерда?! — Бобурнинг қўллари мушт бўлиб тугилди.

— Ҳозир бошқа касалхонада. Аҳволи яхши экан. Сенинг сўрашингни билганим учун бориб кўриб келдим.

Бобурнинг кўзлари шифтга қадалди, кўзларидан оққан ёш ёноқларини ювиб тушди. Миркомилнинг ичи эзилиб кетди. Оғзида гап турмагани учун ичида ўзини койиди. “Икки дунёдаям мендан прокурор чиқмайди”, кўнглидан ўтди унинг.

— Ошна, кўп куюнаверма, ойинг соғайиб кетади, — деди Миркомил бошқа гап тополмаганидан.

— Бор, чиқ, кет! Ёлғиз қолгим келаяпти... — деди Бобур унга қарамай.

Миркомил Бобурнинг аҳволига ачинди, ўридан туриб, жимгина ташқарига чиқиб кетди.

Бобур анча вақт ўз ёғига ўзи қоврилиб ётди, юрагидаги

Ўч олови энди гуркураб ёнди, бу олов тафти шу қадар баланд эдики, ҳозир тўрт мучаси соғ бўлганида, кўп жойнинг кулини кўкка совурарди. Ҳаяжондан у кучга тўлиб кетаётганини ҳис этди, ҳужайралари ҳам жадаллик билан ишлаб, бош шифокор айтганидай, жароҳатли аъзоларида оғриқ сезмади. Аслида Бобурнинг танасида табобатда камдан-кам учрайдиган ҳодиса рўй бераётганди. Ўрнидан турса, Наргизани олиб қочганларни тилка-пора қилиб ташлашга қодир куч вужудига қуйилаётганини у сезди.

* * *

Бобур соғайиб, кучга тўлган сари онасининг аҳволи орқага кета бошлади. Фаррошларнинг шумхабаридан кейин, аввал, ўгли ётган касалхонада биринчи ёрдамни олди. Аммо бу касалхона дўхтирлари аёлни ҳушига келтира олишмади, дарднинг дамини бирозгина қирқишди, холос. “Тез ёрдам” Анбар опани бошқа касалхонага етказганда унинг аҳволи оғирлашган, нафас олиши сусая бошлаганди. Дўхтирлар зудлик билан зарур муолажаларни қилишди. Беморнинг юраги секин ураётган бўлса-да, бир маромга тушди-ю, бироқ дўхтирларнинг умидланишига ҳеч қандай асос йўқ, Анбар опа еру осмонни билмай, беҳуш ётарди. Бемор танини жон тарк этганди гўё.

...Аёл бедаво дардга чалиниб, тим қора сочларининг бевақт оқаришига сабабчи бўлган эрини кўрди. Эри ёшгина, одатича, костюмини елкасига ташлаб аллақасёқдан келаёттир. Анбар опа уни кўриши билан пешвоз югурди. Хаёлида: “Адажониси, сизсиз қийналиб кетдим. Нега мени ёлғиз ташлаб кетдингиз? Одам севгилисини ҳам шу кўйга соладими? Қийналиб кетдим. Ҳали ўғлингизнинг ташвиши, ҳали қизингизники...”, демоқчи эди. Бироқ гаплари бошқача чиқди:

— Чарчамадингизми? Ишингизам бор бўлсин-да. Тиним билмайсиз. Болаларингиз ҳали ёш бўлса... Уларга кўп нарса керакмас. Фақат меҳрингизни кўпроқ берсангиз етади.

Эри ҳар доимгидай унинг саволларига жавоб қилмасмиш.

— Аччиққина чойингдан опкел, — дея сўрига чиқиб ёнбошлабди.

Анбар опа ҳайрон: “Сўри қайдан келди? Домимизда

сўри қўядиган жойнинг ўзи йўқ-ку! Э-ҳа, эрим ўлган-ку. Ёки тушимда шундай бўлганмикан... Хайрият-э, тирик экан. Ўзим ёмонман-да, мудом қаердаги хаёлларга бориб юраман. Ҳозир тез бориб, чой дамлай. Бечора бола-чақасини ўйлайвериб, роса чарчабди...". Шу ўй билан ошхонага кирди-ю, кўрқиб кетди. Чойгумда биқирлаб... қон қайнар, ўгли билан қизи эса тиржайишиб қараб туришарди.

— Вой, ўлмасам! — деди Анбар опа ортига тисарилиб. — Нима қип турибсилар?

— Бизми? — деди Наргиза кўзи чақнаб. — Бекинмачоқ ўйнаяпмиз. Роса қизиқ бўлаяпти, ойижон, сиз ҳам ўйнанг.

— Бекинмачоққа бало борми? Аданг чарчаб келган, чой олиб бориш керак. Кап-катта қиз, ўйин билан оворасан... Нега қон қайнаяпти? Кимнинг қони?

— Ойижон, биз — Наргиза иккаламининг қонимиз икки хил экан! Қайнатсак қўшилиб, бир хил бўп кетар-а?

— Ним-ма?! — қичқириб юборди Анбар опа. — Сенларнинг қонларинг?!

Шу дам унинг кўзи тиниб, оёғи сирпанди-ю, пастликка шувиллаб эниб кетди. Тубсиз жарликка қулади гўё. Тепада ўгли билан қизи қараб турибди. Бирови ёрдам берай, деб қўл чўзмайди. “Эй-й, — афсусланди Анбар опа, — меҳрсиз қилиб тарбиялабман-да... Хўжайин... Адасига чой обормадим-ку. Наргизанинг эсига келармикан...” Шу тобда тепадан ўзи томон оппоқ кийимда эри яшин тезлигида учиб кела бошлади.

* * *

Зах ўранинг касридан иккала қиз ҳам иситмалаб, аъзойи баданлари ўт бўлиб ёнарди. Ўрадан тортиб чиқарилганда улар ҳолдан тойган, энди бир-бирини қўлтиқлаганча, Баронга нафрат билан қараб туришарди.

Уларнинг афт-ангорини кўриб Бароннинг афти бужмайди. Ўрада қизлар сасиб-бижғиб кетади, деб ўйлаганди. Дармонсизланиб қолган қизларни жазолаб лаззат топмаслигини пайқади у. Ахир, рамақижон танани бурдалашдан не наф?

— Бўлмайди, — деди у Ҳасанга қараб, — бир-иккита укол қилинглари-да, ўрага қайтариб ташланглари, кейин, бироз жон кирса, олиб чиқасанлар.

Шундан сўнг йигирма кунча Барон қизларни унутди.

Тожикистондаги юмушлари билан андармон бўлиб, вақт ўтганини сезмай қолди.

Бу пайтга келиб ҳаво анча совий бошлаганди, қизларга — ўранинг тагига эски гилам, устиларига ёпинчиқ беришди, бироқ тунлари уларнинг жағи жағига тегмасди.

— Бўлди, — деди Наргиза, — ортиқ чидаёлмайман. Ўзимни ўлдираман. Бу ҳайвон қачон теримни шиларкан, деб ётавериш жонимга тегиб кетди.

— Ҳай... Ҳай, оповси, ҳазийл қийлманг. Худо бор, — деди Лола опасидай бўлиб қолган қизни қучиб, — бийз кетамийз. Манга аён.

— Эҳ, — деди Наргиза, — кетишимизга ҳечам кўзим етмаяпти. Бу ердан чиқиб кетиб бўлмаса, анави итлардан садо чиқмаса! Лекин зўр имкониятни қўлдан чиқардик-да.

— Асти айтманг буни.

— Ойим бечора мени ўйлайвериб адойи тамом бўлган бўлсалар керак. Ойижонимни шундай аҳволга солиб қўяман деб ҳечам ўйламагандим. Ишқилиб, жонлари соғ бўлсин-да.

* * *

...Анбар опани эри тутиб олди, ҳар қалай, жарлик қаърига қулаб, бурда-бурда бўлиб кетмади. “Энди соғ қолмасам керак”, деб у жуда қўрққанди... “Эрим менинг йиқилганимни қаердан била қолди, чой олиб киришим керак эди унга, ўзи йўлимда тўғри юролмай қолибман”, хаёлидан ўтди унинг.

— Қаерга бораяпмиз? — сўради Анбар опа, учиб кетиш аётганига ҳайрон бўлиб.

— Сени шундай жойга олиб борайки, умрингда кўрмагансан. У ерда ташвиш йўқ, фақат роҳат қилиб юрасан, — деди эри унга қараб жилмайиб...

— Тавба, ёшариб кетибсизми? Энди учрашиб танишганимизда қандай бўлсангиз, ҳозир ҳам шундайсиз, — деди Анбар опа ҳайрон бўлиб.

— Сен ҳам худди шундайсан. Лекин буни ўзинг билмайсан.

— Эй-й! — Анбар опа хавотирланди. — Болалар менсиз қийналиб қолишади-ку, биттасини эрга беришим керак, Бобуржон ҳам уйланадиган бўлиб қолди.

— Уларга қайғурмай қўяқол. Энди ўзингни ўйла.

Эри Анбар опанинг кўнглидагини айтганди. Авваллари бир дақиқа бўлсин, болалари хаёлидан кўтарилмас, қизи ёки ўғли озгина ҳаялласа хавотир олар, улар келгунича бир жойда ўтиролмас, дам-бадам деразадан ташқарига мўралаб қарайверарди. Энди, қизиқ, на ўғлининг касалхонада ётгани ва на қизининг йўқолгани уни ташвишга солади. Учгани сайин завқи ортади. Эри айтган жойга тезроқ етсам, дейди. Шу боис, эрига маҳкам ёпишиб олган.

— Авваллари мен фақат тушларимда учардим, — деди у эрига, — ўнгимда ҳеч учмаганман. Маза бўларкан.

Эри унга қараб жилмайиб қўйди, лекин жавоб қилмади.

Улар икки ёруғ ва уч қоронғи ҳудуддан ўтишди. Кейин сўлим бир водийга қўнишди. Ҳаммаёқ кўм-кўк, ниҳоятда чиройли бир дарахт атрофга мушк-анбар таратиб гуллаб ётибди, бошқасида фарқ пишган мевалар. Қаердадир булбуллар сайрар, бир-биридан сулув, оппоқ ҳарир қўйлак кийган парирухсор қизлар рақс тушиш билан андармон.

Анбар опа мўъжизани кўриб кўзлари қамашиб, эрининг бўйнига осилди-да:

— Сизга раҳмат, шундай жойларга олиб келганингизга, — деди.

* * *

Лазокат ўзи қуйган қизил суюқликнинг устига ётди, эти сесканиб, ижирғанди, афти бужмайди, бироқ у ётишга мажбур эди. Кўзини юмиб ўзини ухлаётганга солмоқчи бўлди-ю, эплай олмади. Боши, биров болға билан ураётгандай, лўқиллаб оғир, кўнгли айниб беҳузур бўларди.

— И-им! — деди у тўзғиб кетган сочларини гижимлаб. — Ҳозир жоним чиқиб кетади-и! Вой боши-им!

Бердимурод уйғонсин деб у овозини кўтариброқ инграрди. Бироқ ёнида ётган йигит уйғонмади, фақат бир ёнбошига ўгирилиб, уйқусини давом эттирди.

— Бошим ёрилиб кетаяпти, сув беринглар, ким бор ўзи уйда? — овозини баландлатди Лазокат, кўзи юмуқ ҳолда.

Бердимурод кўзини очди, унинг ҳам боши тегирмон тошидай оғир, лўқиллаб оғирди. У қиз томонга ўтирилди.

— Вой, бошим! — Бердимуроднинг қимирлаганини сезган Лазокат яна зорланди.

— Нима бўлди? — Бердимурод унинг сочларини силашга ўзида зўрға куч топди.

— Билмадим, бошим ёрилиб кетай деяпти, бирон нима беринг ичишга, томоқларим қақраб кетди, — деди Лазокат ва секин кўзини очди-ю, туйқусдан бақриб юборди.

— Сиз кимсиз?.. Бердимурод ака! Қандай қилиб бу ерга келиб қолдингиз, мен қаердаман?!

— Ҳалиги, кечаси... кўп ичиб қўйганга ўхшаймиз! — деди ҳовлиқиб Бердимурод.

— Сиз мен билан қандай... битта тўшакда... — қиз ўрнидан туриб кетмоқчи бўлиб кўрпани кўтарди-ю, чинқириб юборди. — Нималар қип қўйдингиз?! Мен... Мен!.. Нега бу ерга олиб келдингиз мени?!

— Лазокатхон!.. Лазокатхон, илтимос, ўзингизни босинг! Ҳозир ҳаммасини тушунтириб бераман.

— Нимани тушунтирасиз? Ҳаммаси маълум-ку. Мен қандай бошимни кўтариб юраман энди?

— Кўп ичиб қўйибмиз... икковимизам маст бўлиб қолиб... Сиз барибир меникисиз-ку. Барибир мен сизга уйланаман-ку... Шунинг учун...

— Оҳ, Бердимурод ака-а! — қиз йигитнинг бўйнидан кучоқлади.

— Ҳаммаси яхши бўлади, мана кўрасиз, тўйни тезлаштириб юборамиз. Аканинг олдига бориб, тўйни тезлатишни ўзим сўрайман.

— Вой, нега энди сизга ока бўларкан? Ада бўлади.

— Эй, ҳа, тўғри...

— Мени ҳеч қачон ташлаб кетмайсиз-а?!

Ноз-карашма билан айтилган бу гапдан кейин Бердимурод кўзини юмиб, қизнинг сочларидан ўпди-да, ўрнидан турди.

Унинг ювиниш хонасига кириб кетганини кўрган Лазокат ортидан илжайиб қараб турди-да:

— Настоящий лох! — дея пичирлади.

Улар Бердимуроднинг музлаткичида қолган колбаса, пишлоқ билан нонушта қилишди. Гуё бўш-баёв, дунёбеҳабар ёш йигит-қизлардай кўнгилларига сиққанча келажак ҳақида орзу-умидлар қилишди. Туш қайтганда Лазокат лаш-лушларини йиғиштириб уйига кетди. У ўзининг макру ҳийлаларидан мамнун, чеҳрасида қувонч барқ уриб турарди.

Бироқ у ташвиш қилмаса ҳам бўларди. Бердимурод унинг жувонлигини билса-да, уйланишга мажбур, чунки Халил

ёнида эса сўнгги модада кийинган, сочини калта қирқтириб, юзига бўёқ чаплаб олган дўмбоққина бир аёл ўтирарди.

— Ассалому алайкум! — деди Бердимурод иржайиб. “Яхшиям ўзим келганим, — хаёлидан ўтди унинг. — Дониёр қолиб, Бобурни ўлдириб қўйишимизга сал қолибди-ку”.

— Э-й, ока, — деди Дониёр уни кўриши билан.

Аёл ўрнидан туриб жилмайди. Баданига ёпишиб турган кийими, елкалари очиқ юлқа кофтаси унинг бўлиқ кўкрагини кўз-кўз қиларди. Бердимуроднинг кўзлари ўйнаб кетди, ўзини тутолмай, аёлга қўлини узатди ва тилла узуклари ялтираб турган оппоқ бармоқлардан ўпиб, қадини ростлади:

— Сиз, адашмасам, Дониёржоннинг ойилари бўлсангиз керак, — деди илжайиб.

— Шундай, — деди аёл табассум ҳада этиб.

— Аввалроқ олдингизга боришим керак экан. Бу болаларнинг қулоқсиз бўп кетаётганини айтиб, биргалашиб “маош” берардик. Бу ерларга келиб овора бўп юрмасдингиз.

— Укажон, нимасини айтасиз, роса юрагимизни ёрди. Икки кун ухламадим, — аёлнинг кўзлари жиққа ёшга тўлди.

— Хафа бўлманг, — деди астойдил кўнгил бериб Бердимурод, — ҳали отдай бўп кетади. Шундайми, полвон?

У аёлнинг ёнидан ўтаётиб, хушбўй атир ҳидидан ҳузурланди. Дониёрнинг тепасига келиб, унинг қўлини ушлаб:

— Қалай, соғайиб кетдингми? — деб сўради.

— Бироз яхши бўп қолдим, — деди Дониёр.

— Тезроқ ишга чиқмасанг, қўймаймизам, оғайни.

Ҳазил қилиб айтилган бу гапнинг тагидаги маънони Дониёр англаб етмаган, боши устида турган одамни самимий гапираяпти, деб ўйлаётганди. Ваҳоланки, гап беморнинг эртароқ боқий дунёга рихлат қилиши ҳақида кетаётганди.

Бердимурод яна бир-икки илиқ гап айтиб, Дониёрнинг кўнглини кўтарган бўлди-да, аёлнинг ёнига бориб, у билан яхшироқ танишиб олди. Ҳатто: “Уйингга бирон марта ҳам чақирмадинг, оиланг, ойинг Салимахон билан таништирмадинг”, деб бемордан ўпка-гина ҳам қилди. Сўнг бозор-

лигини қолдириб, азбаройи Салимахон сабаб, ўзи йўлакка чиқди. Чиқаётиб:

— Нариги каскадёрниям кўриб қўяйлик, кейин, мабодо кетмоқчи бўлсангиз, ўзим обориб қўяман, — деди аёлга сирли жилмайиб.

Шифтга термилиб хаёл оғушида ётган Бобур эшикнинг ғийқиллаб очилганига эътибор қилмади. Бердимурод тутқичдан ушлаб, унга бироз термилиб турди. “Дониёрнинг ўрнига сен ўлиб кетсанг яхшироқ бўларди... Нега хўжайинга керак бўлиб қолдинг, ҳайронман”, хаёлидан ўтди унинг. Кейин йўталиб қўйди. Бобур бўйнини буриб қаради. Бироқ у Дониёрдек тиржаймади, “Келдингми, хумпар?” дегандек бошини қимирлатиб қўйди.

— Ошна, нима ётиш бу? — деди Бердимурод сохта кулимсираб. — Тоғни толқон қиладиган йигит бурга тепганига ҳам кўрпа-ёстиқ қилиб ётаркан-да.

— Шундай бўп қолди, ока.

— Ничево, эркак кишининг бошида бўп туради. Хафа бўлма... Яхши бўп қолдингми, ўзи?

— Чидаса бўлади.

— Олдинроқ кемоқчийдим, хўжайин командировкага жўнатиб қолди. Шунинг учун хафа бўлмайсан, ука, озроқ кечикдим... Ўзи нима бўлди? — деди Бердимурод ўзини гўлликка солиб.

— Авария-да, — гапни қисқа қилди Бобур.

Шу билан гап узилиб қолди. Бердимурод ғалати аҳволга тушди. Илгари Бобурни бир-икки марта сўкканди, назарписанд қилмай, қора ишларни ҳам унинг елкасига юклаб юбораверарди. Энди унинг олдида тили айланмай турибди. Бироз шу алпозда турганидан кейин ўзининг каловланаётганидан жаҳли чиқиб кетди: “Қаердаги мишиқининг олдида бошимни эгиб тураманми?..”

— Ошна, ўтиб кетаётиб бир кўриб қўяй дегандим. Шундоқ келавердим, бунисидан хафа бўлмайсан. Бўпти, мен борай, сенлар бу ерга келиб, ҳамма иш ўзимга қолди.

У эшикдан чиқаётганида, Бобур ортидан кўзларида ғазаб билан қараб қолди. Бердимуроднинг мияси эса бошқа ўй — Бобурни тезроқ “тинчитиш” хаёли билан банд эди.

Бобур онасининг ўлганини орадан бир ҳафта ўтиб эшитди: бош врач Миркомил билан бирга кириб айтишди. Ўрнидан туриб ўтиришга энди қурби етиб қолган йигит мук тушганича тошдек қотди, кўзларига тўлган ёш ёноқларидан жилдираб оқиб тушди.

— Биродар, — унинг елкасига қўлини қўйди Миркомил, — пешонага ёзилгани шу экан, начора. Бардам бўл.

Бобур ўзини илкис орқага ташлади, юмшоқ пар ёстикқа тушган боши енгилгина силтанди.

Хонага оғир жимлик чўкди. Кўзидан ёши унсиз оқаётган Бобурга дўхтир тасалли беришга ожиз эди. Орадан бироз вақт ўтиб, бош врач уни, бош томонидан эгилиб, юпатган бўлди:

— Кўп қайғураверма, ука, эртами-кеч ҳаммамиз ҳам бу дунёдан ўтамиз, ҳеч кимни боғлаб қўйгани йўқ.

— Ойим ҳали яшаши керак эди-ку. Нега энди, бирданига?.. Адамни топширганимиз каммиди? Балки опам ҳам аллақачон... Ҳаммасига мен... мен айбдорман. Кетинглар! — бақриб юбориб Бобур сакраб ўрнидан турди. Унинг синган оёқлари ҳали тўла битмаганди. Бироқ у тик турарди. Бош врач билан Миркомил донг қотишди. Бобур уларнинг кўкрагидан итариб юбориб, эшиккача илдам юриб борди-ю, оёқлари майишиб, ёнбошига қулади. Алам ва изтироб билан ерни муштлаб бақира бошлади. Шундан кейингина хонадагилар шошилиб Бобурни қўлтигидан олиб кўтармоқчи бўлишди. Бироқ бемор ётган жойида бўйин бермай типирчилар, уларни ўзига яқинлаштирмай қўлларини мушт қилиб силтанарди.

— Қўйворинглар, ҳаммасига сенлар айбдорсан! Мен илтимос қилувдим-ку, Наргизани ўғирлаб кетганини айтманглар деб! Ҳаммангни ўлдираман! Уруғинг билан қуритаман! — Бобур бўйин томирлари бўртиб бақирарди.

Йўлақдаги ҳамширалару дўхтирлар чопқиллашиб палатага кириб келишди. Кўпчилик бўлишиб Бобурни каравотига ётқизишиб, қўл-оёғини боғлаб қўйишди. Камига ухлатадиган укол ҳам қилишди. Бунга ҳожат қолмаган, Бобур ҳушини йўқотганди.

У кўзини очганида ҳамма ёқни зулмат қоплаган, чигирткаларнинг чириллашигина эшитилиб турарди. Бобур та-

лай вақт шифтга тикилиб ётди. Ойисини эслаб, бирга ўтган кунларини хотирлаб юраги эзилди. Туйқусдан юраги шитоб билан ура бошлади, ҳаво етишмаётгандай ютоқиб нафас олди. Шу пайт эшик очилиб, Миркомил кириб келди. Ёшлигидан: “Энг зўр прокурор бўламан, жиноятчиларни Шерлок Холмсдай ушлаб, қўлига кишан соламан, дастимдан бирор ўғри ёки қаллоб қутулиб кетолмайди”, деган орзулар билан ўзича мағрурланиб юрган йигит зиммасига юклатилган дастлабки ишдан довдираб қолганди. Аслида, бу иш унга тўлалигича берилмаган, у ҳам бир иштирокчи эди, холос. Бироқ шунинг ўзи анча машаққат чекишга мажбур этди.

Бошлиғи Миркомилнинг дастлабки тадбирини — унинг врач кийимида Бобурнинг ёнига кирганини мақтаганди. Бироқ ўтган икки ҳафта мобайнида бирор янгилик ололмагач, дакки эшитди. Шу боис, ўйчан, кўриниши ўта жиддий. У ҳар галгидай Бобурдан ҳол сўрамади, келиб тўғри пешонасига кафтини қўйди, кейин беморнинг қўл томирига бармоғини босиб юрак уришини аниқлаган бўлди. Гарчи бу амаллардан бир нимани аниқлашга қурби етмасада, Бобурнинг тез-тез нафас олаётганидан безовталанди. Бироқ ўзини ошкор қилиб қўймаслик учун дўхтир чақирмади.

— Бунақа эмас-да энди, — деди у Бобурнинг ёнидаги столга ўтириб, — шунақаям тўполон кўтарадими одам?

Миркомилнинг ўйламай айтиб юборган гапига Бобур йиғлашиниям, кулишиниям билмай қолди.

— Онанг ўлганда билардинг сен ҳам, — Бобур ўзини зўрға босиб қолди.

— Бобур, оғайни, сиқилаверма, ўртоқларинг кўп экан, ҳозир яна биттаси сўраб келди...

— Қайси ўртоқ ота-онанинг ўрнини босган?

Бобурнинг қайғуриб айтган бу гапидан сўнг Миркомилнинг нафаси яна ичига тушди. У бошини қашлади. Дониёрдан амаллаб олган баъзи маълумотлардан уларнинг Бердимурод билан биргаликда нималардир сотишганларини билганди. Бироқ ҳарчанд уринмасин, қармоғига қорадори бўйича, Наргизанинг ўғирланиши билан боғлиқ ҳеч вақо илинмади. «Бобур — бетон, соғ бўлганида-ку ичидагини суғуриб олардим-у, лекин... Майли, озгина сабр қилай. Бирор

гап иси чиқиб қолар», дея ўйлади у. Кейин ўрнидан туриб кетмоқчи бўлганида Бобур тўхтатди:

— Ойим қазо қилган бўлса... уни нима қилдинглар?.. — деб сўради.

Миркомил бир муддат каловланди, қандай жавоб қилишни билмади. Кўз олдига беихтиёр ҳар куни ишга кузатиб: “Эҳтиёт бўлиб юр”, деб тайинлайдиган онаси келиб, юраги орзиқиб кетди.

— Ҳозирча... Моргда.

Бобур “қулт” этиб ютиниб қўйди. Кўзидан икки томчи ёш ёноғига оқиб тушди.

— Дафн қилмадингларми?.. — деди хўрсиниб.

— Сени кутиб...

Бобур кўзини юмиб чуқур нафас олди ва секин ўрнидан турди.

— Сенга ҳали мумкинмас. Тўла соғайганинг йўқ, — деди шоша-пиша Миркомил.

— Мен билан ишларинг бўлмасин. Ҳозир уйга кетаман. Маҳалла билан гаплашишим керак. Ойимни “морг”да ётқизиб қўймоқчи эмасман!

— Унда шошма. Ҳозир мен бош врачдан сўраб келай. Рухсат берса чиқасан.

Миркомил югуриб палатадан чиқиб кетди.

— Барибир кетаман, — деди Бобур унинг ортидан. — Биронтанг йўлимга гов бўлиб кўр-чи...

У касалхона кийимида эшиккача оқсоқланиб борди. Ўрнидан туриб қадам босганида оёғида озгина оғриқ сезганди. Икки-уч қадам ташлагандан сўнг оғриқ йўқолди, бироқ оқсоқланиб кета бошлади. Юраги қайғу-аламга шу қадар тўлиб-тошгандики, энди уни тўхтатиб қолиш амри-маҳол эди.

Олдинда бош врач, орқада Миркомил ва яна уч-тўрт ҳамшира жадал юриб келишиб, беморнинг йўлини тўсишди.

— Бобуржон, — деди бош врач ялинган оҳангда (Бобур билан тегишли ташкилотлар жиддий қизиқаётгани боис, бош врач унинг ҳурматини жойига қўйишга мажбур эди), — ҳали тўла соғайганингиз йўқ. Агар сизга бир нима бўлса биз жавобгар бўламиз.

— Менга бирон нарса бўлса, ўзим жавоб бераман. Керак

бўлса тилхат ёзиб берай. Сизларнинг онангиз бўлса керак. Худо кўрсатмасин, ўлиб қолса нима қиласизлар?! Моргда ётқизиб қўясизларми?

Ҳамма жимиб қолди. Бош врач кўзойнагини олиб, халатининг енгига артган бўлди.

— Нима бўлган тақдирдаям, биз сиз учун жавоб берамиз. Ўтган одам ўтиб кетди. Минг уринганимиз билан қайта тирилтиролмаимиз, — деди у бироздан сўнг.

— Кўмиш-чи? Ётаверадиларми моргда?!

Бобур бу гапни айтишга айтди-ю, лекин ўзи титраб кетди. Кўз олди қоронғилашди.

— Агар рухсат берсангиз, — деди Миркомил бош врачга юзланиб, — Бобур билан бирга борсам. Бирор ёрдамим тегиб қолар, ўзигаям қараб юраман.

Бош врач иккиланиб қолди. Бир ҳисобдан, бош оғриғидан қутулгани ҳам маъқул, чунки ҳар куни ички ишлар ходимларига маълумот беравериш жонига теккан. Бошқа томондан Бобургаям ичи ачиётир. Ҳали тўла тузалмай туриб... Маросимни ўтказишнинг ўзи бўладими, ўзига яраша югур-югури бўлса.

— Майли, — деди ниҳоят бош врач, анча ўйланиб тургач, — лекин битта шарт билан: ҳар куни муолажага келиб турасиз.

Бобур билан Миркомил касалхонадан чиқишганида, кун охишлаб қолган, ёзнинг жазирамаси чекиниб, енгил эпкин эсар, айни сайрбоп ҳаво эди. Бироқ Бобур буни ҳис этмасди. Ҳозир қаноти бўлса-ю, учиб бориб онасининг жонсиз танасини кучса, ўкириб йиғласа, кечирим сўраса. Айни дамда болалигида бебошлик қилиб, онасининг қаршисида бошини эгиб тургандай. Бироқ ўша кезларда онаси кечирар, сочини силаб: “Иккинчи бундай қилма, болажоним, ҳамма умидим сендан”, дерди. Мана, онасининг умидини оқлади! Жонига Азроил чанг солишига сабабчи бўлган ўзи! Ўғил бўлиб қай кунига яради онасининг?! Бунақа болани гўдаклигидаёқ бўғиб ўлдирган маъқулмасми?

Бобур машинада кетаётиб бир неча бор манглайига муштлади. Ўкириб юбормаслик учун тишини-тишига босди. Кўзига ёш қалқди. Бобурнинг ҳолатини зимдан кузатиб кетаётган Миркомил секин унинг қўлини сиқди-да:

— Бардам бўл, ошна, — деди таскин бериб.

Касалхонада пайти ўзига айтилган ҳар қандай юпанч сўз бошига урилаётган тўқмоқдай таъсир қилганди, энди юпан-ди, бироз ўзини босиб олди. Ҳатто Миркомил унинг кўзи-га яқин одамидай туйилди.

Улар ўликхонага етиб келишгач Бобур машинадан тушолмади, аллақандай куч жойидан қимирлашига йўл қўймасди. Фақат Миркомил эшикни очганидан кейингина зўрға ўрнидан қўзғалди.

Кулранг тусли бинонинг кўриниши одамнинг этини жун-жиктирарди, Бобурнинг юраги ҳаприқди.

Миркомил беш-олти марта эшик қўнғироғини босди, шундан кейингина қирқ-қирқ бешлардаги сочлари оппоқ ўрис киши эшикни очиб:

— Нима истайсанлар? — деди ёқимсиз товушда кўзини лўқ қилиб.

— Шу ерда қариндошимиз бор, — деди Миркомил бо-шқа гап тополмай.

— Опкетасанларми?

— Ҳа.

— Қоғоз олиб келдингларми?

— Қоғозини кейин...

— Қоғозсиз бермайман.

— Кўриб кетсак мумкинми? — деди Бобур ва шу дам кўнглида: “Балки англашилмовчилик бўлгандир, ўлган бо-шқа аёлдир”, деган илинж пайдо бўлди.

— Бунгаям қоғоз керак, — маънилатиб жавоб қилди сўхтаси совуқ қоровул.

Миркомилнинг жаҳли чиқди. У ён чўнтагидан қизил жилдли ҳужжатини олиб, қараши муомаласидан баттар совуқ одамга кўрсатиб, уни ҳовуридан тушириб қўймоқчи бўлди-ю, ортида турган Бобурни эслаб шахдидан тушди. Чўнта-гига қўлини тикиб, иккита бели букилмаган беш юзталиқ чиқарди-да, қоровулга узатди. Хизматчининг чиройи очил-либ, атрофга бир сидра қараб олганидан кейин:

— Орқамдан юринглар, — деб буюрди.

Ўликхонага кириши билан Бобурнинг бадани музлаб, оёқ-қўли дағ-дағ қалтирай бошлади. Юраги орқасига тор-тиб кетди. Бир мурдалар ётган каравотларни бемалол чет-лаб ўтаётган оқ халатли одамга, бир ўзидан сал олдинроқ-даги Миркомилга қараб қўйди. Қоровулнинг бепарволиги-

ни қадам олишидан билиш қийин эмасди. Миркомил эса, Бобурнинг назарида, бироз безовталанаётганди.

Онасининг кўзлари юмуқ, юзи оппоқ, ҳатто пешонасидаги ажинлари ҳам йўқолган. Шу ҳолатида у ёшарганга ҳам ўхшаб кўринарди. Бобур “қулт” этиб ютинди, кейин ўзини онасининг устига ташлади...

Миркомил Бобурни ташқарига олиб чиққунча қора терга ботди.

— Бўлди! — деди охири бақриб. — Шу ерда ётиб қолмоқчимисан? Аввалроқ ўйла эди онангни. Энди нима қиласан жонсиз танага ёпишиб?

Бу гаплари Бобурга қаттиқ таъсир қилди, у индамай машинага ўтирди.

* * *

Бердимурод Салимахонни кўп кутмади. Машинасига ўтириб, бир дона сигаретни яримлигича чекиб улгурмай ёш қизлардай нозли қадам босиб, шох ташлаб келаётган аёлга кўзи тушди.

— Даҳшат-ку! — деди ўтирган жойида Бердимурод ўзига ўзи. Сўнг сигаретини улоқтириб, машинасидан тушди-да, Салимахоннинг истиқболига юрди. Аёл гўё уни кўрмагандай ёнгинасидан ўтиб кета бошлади. Унинг нечоғли маккорлигини шу ҳаракатиданоқ илғаган Бердимуроднинг хаёлидан: “Шу хислатингни ўғлинггаям юқтирсанг бўларкан”, деган ўй кечди. Сўнг секин томоқ қирди.

— Вой! — энди кўраётгандай у томон қараб қош чимирди аёл. — Сиз шу ерданингиз, кўрмай қолибман, узр. Одам хаёлга берилиб кетса...

— Мошина сизга мунтазир бўп турибди, — унинг гапини бўлди Бердимурод.

— Ўзим кетаверардим-у, майли, йигитнинг сазаси ўлмасин, — деб аёл машина томон юрди.

Салимахон жойлашиброқ ўтираётиб тор юбкасини болдиригача тортиб қўйди. У ўғлидан аллақачон Бердимурод ҳақида ҳамма нарсани сўраб билиб олган ва ўзича бир нималарни режалаштирган, Дубайга серқатнов бу аёлга айни шундай «ҳамкор» керак эди. У ёқдан тўлиб-тошиб келганида кутиб олиб, “томожня”дан силлиққина олиб ўтса бас. Ҳужжатсиз мол олиб келаман, деб кўп қўлга тушди, ҳатто қамалишига ҳам бир баҳя қолди. Ўғли бизнес қилаяпман,

деса, “Ҳа, энди, майда-чуйда нарсаларни у ёқдан сотиб олиб, бу ёққа сотиб юрган-да”, деган хаёлда юраверган экан. Дониёр ўта жиддий одамларга қўшилиб улгурибди. Агар ўзиям тўдасига кириб олса, тамом, пулга кўмилади. Ахир, бу мафиоз деганларининг қўлидан оз-мунча иш келадими?!

У Бердимуродни осонгина қармоғимга илинтираман, деб ўйлаганди. Йигитнинг суқланиб қарашидан ичидаги «дард»ини пайқаганди. Бу хил эркаклар жиловини тезда аёлга топшириб қўяди, деб ўйлар эди у. Қолаверса, йигит кўзга яқин, Салимахоннинг ўзи иккинчи эри билан ҳам ажрашганига анча бўп қолганди.

— Мошинани яхши ҳайдаркансиз, — деди Салимахон бир муддатлик сукутдан сўнг.

Бердимурод унга илжайиб қараб қўйди-да:

— Мактабга бормасимдан адамнинг мошинасини ҳайдаб кетишимга озгина қолган экан, — деди ғўддайиб.

— Бўлар бола бошдан, деб бекорга айтишмаган-да. Ўғлим сиздай йигитга қўшилганидан роса хурсанд бўлдим. Ҳатто унга озгина ҳасадим ҳам келди. Ҳозир менам унинг ёшида бўлганимда борми?..

— Сиз шундоғам ўн саккиз билан йигирма орасидаги қизларга ўхшайсиз, — деди Бердимурод йўлдан кўз узмай.

— Раҳмат. Лекин мен қариб қолдим. Ёшим ҳам қирқдан ошди.

— Эндигина қирқдан ошган аёл ҳечам қариган ҳисобланмайди. Даврингиз энди келибди-ку.

— Сиз ниҳоятда олижаноб йигит экансиз. Шунинг учун хўжайинингиз яхши кўрса керак.

“Хўжайин” сўзини эшитиб Бердимурод бир қалқиб тушди-да, ёнидаги аёлга шубҳа билан қараб қўйди.

— Нима иш қиламан дегандингиз? — сўради гапни бошқа ёққа буриш ниятида Бердимурод.

— Пешонамга вақти келиб савдогар бўласан, деб ёзилган экан. Мана, буюрилганини қилиб юрибмиз.

— Қайси бозорда?

— Ўзимизнинг бозорга чиқсам бошим оғрийди. Тўғриси, шунинг учун, икки ҳафтада бир Дубайга бориб келаман.

— Ў-ў, катта савдогар экансиз. Бозорни айтиб сизни

камситиб қўйганим учун узр сўрайман... Биласизми, бир идея бор. Айтсам рози бўласизми- йўқми?

— Бемалол.

— Битта яхши ресторан бор. Шаҳар чеккасида. Одам кам бўлади. Гоҳида шаҳардан безсам ўша ёққа бориб дам олиб келаман. Хуллас, сизни таклиф қилсам, нима дейсиз?

Аёл, ўзича ниманидир ўйлаган кўйи сукут сақлади. Асида эса, у йигитнинг ялинишини кутарди.

— Таклифим маъқул келмади-ёв, чамамда, — деди Бердимурод жимликни бузиб.

— Йўқ... Ўзим ҳам жуда чарчаб юрибман. Молга жўнаб кетадиган вақтим бўлди, бу ёқда ўғлим касалхонада ётибди... Асабийлик... Майли, ҳайданг, чақчақлашиб келамиз.

Бердимурод мийғида айёрона кулиб тезликни оширди.

Шу куни улар хуморидан чиққунча кўнгилхушлик қилишди. Охирида Бердимурод: “Энди, хоним, бемалол молингизни олиб келаверинг, “томожня”га ўзим кўнда-лангман”, деб ваъда бериб юборди. Бу гапни жуда ишонтириб айтганидан, Салимахон яйраб кетиб, унга чирмашиб олди.

Бердимурод хўжайининикига келганида қош қорайиб қолганди. Бахтга қарши дарвозани хизматчи эмас, Лазокат очди. Очди-ю, бўлажак эрининг бўйнига осилди ва бирдан ортига тисарилиб, қовоғини солди.

— Сиздан духи ҳиди келаяпти, Бердимурод ака.

— Тўппа-тўғри, — илжайди Бердимурод, — бугун нақ ярим вагон духи сотдим. Хурсанд бўлганимдан ишчиларга қарашиб ҳам юбордим.

Бердимурод шундай деди-ю, ақлига ўзи тан берди. “Ҳам-манинг ҳам калласига бунақа гап келавермайди”, хаёлидан ўтди унинг. Лазокат унинг алдаётганини билиб турса-да, айна чоғда Бердимуроднинг вазиятдан чиқиб кетишини истарди.

— Яхши, — деди у хурсандлигини билдирмай. — Юринг уйга.

Лазокат Бердимуроднинг ишончини тўла қозондим, энди хиёнат кўчасига кирмайман, битта эрга қаноат қилиб яшайман, деган ўйда эди. Онаси ҳам хиёнатнинг оқибати ёмон бўлишини роса қулоғига қуйганди. Эрим ҳам бошқа аёлларга кўзини сузмаса, фақат мени деб яшаса, дерди. Аммо

бу хомхаёл экани ҳозироқ аён бўлди. “Ҳар ким қўлидан келганча яшайди-да”, деган хулосага келди Лазокат.

Бердимурод бўлғуси қайнотаси — Халил бойваччанинг ёнига кираётиб Нилуфарга дуч келди. Беихтиёр иккаласининг кўзи тўқнашди. Шу лаҳзада у Лазокатга уйланишга розилик бериб, катта хато қилганини фаҳмлади, ичида афсусланишга ҳам улгурди. Лекин энди бўлар иш бўлиб, бўёғи сингиган эди.

Гарчи Нилуфар ҳам тикилиб қараган эса-да, «йилт» этган учкун йўқ, аксинча, “Уйланаётган қизинг сен ўйлаганчалик соддамас, эҳтиёт бўл”, қабилдаги маъно зоҳир эди.

Бир қўлида пиво шишаси, иккинчисида тутаётган сигаретани қистирган Халил бойвачча оромкурсида кўзларини юмиб хаёл сураётир. Бердимурод кирганида, бойвачча кимлигини билмаса-да, шарпани сезиб кўзини очди. Бердимуродни кўриб юзига табассум ёйилди.

— Келинг, ўғлим, — деди юмшоқ овозда. — Ўзи сизни кутиб ўтиргандим.

Бердимурод рўпарадаги юмшоқ стулга ўтирди.

— Пиво ичасанми? — сенсираб аввалги ҳолига қайтди Халил бойвачча.

— Сиз билан ичиш шараф-ку, — илжайди Бердимурод.

— Унда анави шкафни оч, “Бавария” бор, Германияда чиқарилган. Биз сенларга ўхшаб сохтасини ичмаймиз. Битта ичсак ҳам, тозасини ичамиз.

— Сизга тозаси ярашади-да, устоз, — ялтоқланиб ўрнидан турди Бердимурод.

“Баччағар, — ўйлади бойвачча, — хушомадга суягинг йўқ-да. Энди менга куёв бўлдинг ҳисоб, асаканг кетсаям озгина ўзингни эркин тут. Ялтоқланма, одамга ўхшаб ўтир”.

— Хўжайин, — деди Бердимурод пивони олиб, жойига ўтираркан, — Дониёрнинг ўрнига анави Бобурни сафимиздан чиқарсак бўларкан.

— Биринчидан, энди оғзингдан «хўжайин» деган сўзни эшитмай. Иккинчидан, менга латта болалар керакмас, — Халил бойвачча аччиқланди.

— Унда, — деди Бердимурод пиво симириб, — икковиниям тинчитган маъкулми, дейман. Бобурдан ҳам яхшилиқ чиқмайдиганга ўхшайди. Авзойи бошқача.

— Ундай бўлса, ўзинг ҳал қилиб келавермадингми? — бойваччанинг пешонаси тиришди.

— Сизнинг рухсатингизсиз қилолмайман-да.

— Бу ишинг дуруст. Лекин Бобур менга керак. Аввал айтмагандим, энди сен менга бегонамассан... Хуллас, унинг отасидан ўн килодан зиёдроқ тилла қолган.

Бердимуроднинг кўзи олайиб кетди:

— Ўн кило?!

— Нима, ўн кило шунчалик кўпмиди, бўғиласан, одамнинг кўзи бунчалик оч бўмайди... Лекин Бобур буни билмайди. Ойиси билиши мумкин. Ҳотам ака, дейишарди Бобурнинг отасини. Тўртта шериги билан ўлишидан бир йил аввал Қозоғистонга борган. Ўша ёқда нима сотган, нима қўйган, билмайман... Балки бирорта банкни ўмаргандир. Хуллас, ўн кило олтин билан қайтишган. Тиллани тоққа яширишган, деб эшитганман, лекин қайси тоққа — буниси номаълум. Кейин шериклар билан кетаётган автобус жарликка қулаб, ҳаммаси ўлган. Тилла кўмилганидан кейин олти ой ўтиб шундай бўлган.

— Сиз... Сизга айтишганмиди?

— Битгаси билан олди-бердим бориди. Бир куни чойхонада ўтириб роса ичдик. У маст бўп қолди — билмай айтиб қўйди. Лекин паразит, қанча сўрамай, қаерга яширгани ҳақида лом-мим демади. Барибир ўзларигаям буюрмади-ку, ўлиб кетишди. Танишимнинг ота-онаси йўқ, хотини билан ҳам ажрашганди.

— Унда, ҳозир Бобур касалхонада, уйига бориб онасини мажбурласам, айтар. Билиб олганимдан кейин, уни гумдон қилиб сизга адресни опкесам...

— Бердимурод, менга куёв бўлаяпсан-у, лекин ҳалиям додирлигинг бор. Биз Бобурнинг касалхонадан чиқишини кутишимиз керак. Кейин унинг ўзи ёрдам беради. Албатта, менинг таълимимни олганидан кейин. Иш битгандан сўнг сен уни адасининг ортидан жўнатасан.

* * *

Барон барибир ниятига етди: иккала қиз ҳам унинг кўнглидаги аҳволга тушди. Сафаридан хурсанд бўлиб қайтган Барон дам олаётиб қизларни эслаб қолди ва Ҳасанни чақириб, уларни ўрадан чиқаришни буюрди.

Лола Наргизага қараганда анча чайир экан, Бароннинг қаршисида ҳам қоматини тик тутиб турарди.

— Ой, менинг оҳуларим, — деди Барон ўзининг тилида қизларнинг атрофида айланаркан, — қийналиб қолибсизлар-ку.

— Сенга шу керак эди. Мана, ниятингга етдинг. Энди ўлдир, сенинг кучинг фақат аёлларга, қизларга етади! — деди ғазаб билан Лола. У ўлимни бўйнига олган, лекин шунгача Баронга обдон нинасини санчиб олмоқчи эди. Бароннинг кўзлари қаҳрдан ёниб, ғазаби кўзиди. Шартта пичоқни олиб, Лолани сўйиб ташламоқчи бўлди, бироқ шаштидан тушди. Бундай қилса, “улоқ” қизда кетар — у осон қутуларди. Барон Лоланинг юзига тарсаки тушириш билан қаноатланди. Қиз дармонсизлигидан кучсиз зарбага ҳам дош беролмай йиқилиб тушди.

— Сенинг бошингга тилинг етади, мараз! — сўкинди Барон. — Яхши кўрувдим. Хотиним бўлганигда маза қилиб яшардинг. Энди терингни шилиб, туз қуйиб жазоламайман. Бу, ўзинг айтганингдай, шаънимга тўғри келмайди. Сен манжалақини ҳозир чўлга, ҳеч ким йўқ жойга олиб бориб, қўйиб юбораман. Ярим соатдан сўнг орқангдан қувиб етиб оламан — шунда аҳволингга маймунлар йиғлайди. Ўлигинг далада қолади, итларга ем бўласан.

У Лоланинг кўрқиб йиғлаб юборишини кутганиди, бироқ қиз тик қараб тураверди. Бундан баттар жаҳди чиққан Барон энди тепкилашга тушди. Бу сафарги зарба анча кучли эди, аммо қиз додламади, жим ётди. Фақат Наргиза Лоланинг бошини силаб йиғлаб юборди.

— Олиб чиқ! — бақирди Барон йигитларига. Шернинг қорни тўйиб, ўлакساني чала ташлаб кетишини кутиб турган шоқоллардай шотирлари қизларга ташланиб, бир зумда оёқ-қўлларини боғлашди. Оғизларига латта тиқишга Барон қўймади:

— Мияси чириганлар! Ўзи ўлай деяпти-ю, тагин латта тикасанми!

“Айтилган гап — отилган ўқ”. Йигитлар қизларни арқондан бўшатишиб, ташқарига олиб чиқишди-да, машинага ўтқазишди.

Ҳовлидан чиқиб жўнаган бир жуфт машина қирга бурилди. Уларнинг бирида Наргиза билан Лола ва Бароннинг

иккита одами ўтирарди. Бароннинг ўзи эса, Ҳасан билан олдинги машинага чиққанди.

Йўл-йўлакай Лола шумлик қилиб, шу билан Бароннинг чангалидан чиқиб кетмоқчи бўлди: ҳайдовчининг ёнидаги йигитнинг елкасига секин қўлини қўйди.

— Илтимос, — деди у йигит ортига ўгирилганида ўзининг лаҳжасида, — орқамда нимадир ўрмалаяпти, қаший десам қўлим етмайди. Дугонамнинг дармони йўқ айтай десам.

Йигит ўшшайиб, патак бўлиб кетган соқолини қашлади. Сўнг ҳайдовчини туртиб:

— Эшитдингми, орқасини қашиб қўярканман. Мошинни тўхтат, — деди.

— Ўлгинг келаяптими? — эътироз билдирди ҳайдовчи. — Мошин тўхтаса шеф терингни шилади.

— Бўлмаса мошиннинг ичида қашиб кетаверарканманда. Бизга нима фарқи бор. Шундайми, Лолочка?

— Одаммассан бирортанг. Мен тўғри маънода айтгандим. Дарров бошқа ёққа бурасан... Лекин алам қилаяптида. Мен тенги лўли қизлар маза қилиб юришибди. Бир-иккитасини биламан, иккитадан эр қилиб олган. Мен бечора...

— Хўжайинга нега тегмадинг? Сенам маза қилиб юрардинг.

— Фу, унга теккандан кўра хўкизга текканим минг марта яхши. Масалан, сенга тегардим, менга сендай йигитлар ёқади. Манави ҳам, — дея ўзини тақдирнинг измига ташлаб қўйиб, бефарқ бўлиб қолган Наргизани кўрсатди у, — сенга теккан бўларди.

— Ҳе, — ҳайдовчи илжайди, — бизам эркакликни боппайимиз. Лекин энди кеч, икковингам зўрсилар-ку-я... Хўжайин нима деса шу.

— Нима, ундан кўрқасиларми?

Бу савол йигитларга оғир ботди. Ҳайдовчининг ёнидагиси ортига бурилиб хўмрайиб қўйди-ю, бироқ бир нима дейишга ботинолмади.

Шу билан гап узилиб қолди. Ниятига етолмаган Лола алам билан ташқарига қаради. Йўл четида битта-яримта дарахт учрар, машина тобора қирга тирмашиб баландлаб борарди. Лола чўлга эмас, тоққа кетишаётганини пайқайди.

Туйқусдан эшикни очиб сакраб тушиб қолсам-чи, деган хаёлга борди-ю, дарҳол ниятидан қайтди. Бароннинг теп-кисидан биқини ҳануз оғрир, устига-устак, тинка-мадори қуриган, қолаверса, Наргизани ташлаб кетолмасди.

Ярим соатча ўтиб, олдиндаги машина тўхтади. Ундан эринибгина тушган Барон битта-битта юриб қизларнинг олдига кела бошлади.

Наргиза хавотирланиб Лолага қаради.

— Маний деб шундоқ бўлдий, — деди лўли қиз кўзидан ёшини оқизиб. — Манда хапа бўма...

— Сендан ҳечам хафамасман. Такдиримиз шу экан-да. Буларга ҳам атагани бордир-да... Мен... Мен ўлимдан қўрқмайман, шармандаликдан қўрқаман. Ўлсам ойижоним куюди, шундан қўрқаман. — Наргиза Лолани маҳкам қучоқлаб олди.

Барон қизларга бир-бир қараб:

— Қаний, қайсинг биринчий? — деди хўмрайиб. Одатда, бундай дамларда Барон яйраб кетарди. Ҳозир кайфияти яхшимас, чунки шундай қизларнинг ўлиб кетишини ўзи ҳам истамаётганди. Бироқ энди кеч, гапидан қайтиш Барон учун беномуслик билан баробар эди.

— Аввал мен, — деди Лола жилмайиб, — мен қочаман аввал. Етиб олсанг билганингни қил. Етолмасанг, Наргизани қўйиб юборасан.

— Ў-ў, — деди хожасининг орқасида турган Ҳасан, — чатоқ-ку.

— Гап нест! — Барон илжайди. — Ман етолмасам икковинг ҳам озодсан.

— Унда бошладик, — деди Лола, — қайси томонга қочай?

— Тўхта, — деди Барон унга, — ҳали қочасанам, манам егаман, шошилма. Аввал биттадан пиво ичамиз. Сенга куч киради.

Шотирларидан бири машинанинг юкхонасидан бир яшик пиво олди.

Лола илгари ҳазил устида қизлар билан бирга бунақа ичимлик ичганди. Таъми ёқмаса-да, боши енгиллашгандай бўлгани эсида. Шу боис, Барон узаттан шишани иккиланмай кўтарди. Унинг ичишини кўрган Барон йигитларига илжайиб қараб қўйди.

Шишани бўшатиб, Лола қирдан эниб югуриб кетди.

Бобур ишлари тез битаётганидан ажабланмасди. Назарида аслида шундай бўлиши керакдай. Маҳалладагилар оғзидан чиқиши билан маълумотнома беришди, дўхтирлар уни кўришлари билан ҳамдардлик билдиришиб, бир парча қоғозни кўлига тутқазишди. Хужжатларни тахтлаб Бобур Миркомил билан бирга яна ўликхонага борди. Бу гал у ердагилар ўзлари машина топишиб, жасадни Бобурнинг уйига олиб боришди.

— Бугун кеч бўлди, — деди маҳалла оқсоқоли, — эрта пешинга чиқарамиз. Ҳар қалай, жон таслим қилганига анча кун бўлибди. Энди ушлаб турмай эртароқ жойига кўйганимиз маъкул.

— Хўп, — деди боши қуйи эгилган Бобур, — маҳалла нима деса шу.

Миркомил шом палласи чиқиб кетди. “Шунча у билан бирга юрдим, лекин, зиғирча бўлсин, ўзимга керакли маълумот ололмадим, — дея ўйлади у йўлда кетаётиб. — Балки унинг ҳеч нарсага алоқаси йўқдир. Шундай лаллайиб юрадиган бўлсам, икки дунёда ҳам прокурор бўлолмайман. Битта ишни ҳам эплломадинг, деб оғзига кучи етмайдиганлар таъна қилиши мумкин. Лекин хўжайин қаттиқ койийди. Шундоғам ҳамма ишнинг бошида ўзи турибди: Бобурнинг онасини олиб чиқишимизга ҳам шахсан ўзи кўмаклашди, ҳаммаёққа телефон қилиб чиқди. Мен сўплайиб юрибман... Одамлар билан ишлаш қийин экан”. Унинг уйга ҳам, ишхонага ҳам оёғи тортмади, автобусда икки бекат юриб, тушиб қолди. “Озроқ пиёда юрайин”, деган ўйда автобусдан тушганида, “Балтика” деган улкан ёзувга кўзи тушди-ю, беҳосдан шу томонга юра бошлади.

Шинам ресторанда одам камчил, кўпи билан ўн чоғли. Лекин ораларида ёлғиз ўтирган йўқ ҳисоби — кимдир ўртоғи билан, йигитлардан ўтказиб кийинган қизлар дугонаси билан ўтирар, пиво ичишар, сигарета чекишар, орасира хохлашиб кулишарди. Улар Миркомилнинг кўзига жуда бахтли одамлардай кўриниб, у ўзини ғариб ҳис этди. “Сенга бало бормиди мелисада ишлаб, тинчгина бизнес билан шуғулланиб юрганинга, биров бир нарса дермиди? Яна прокурор бўлармиш! Узоғи билан беш йилда! Эй, хомкалла!..” У ўзини-ўзи шу тахлит яниганидан кейин стол-

лардан бирига ўтирди. Очиқ-сочиқ кийинган, бўлиққина чиройли қиз келиб ундан нима буюришини сўради.

— Пиво, — деди бошини кафтлари орасига олган Миркомил, — бошқа нарса керакмас.

— Қуртми, шўрданақми, қўшиб келайми? — сўради қиз киприкларини пирпиратиб.

— Майли, шўрданақ олиб келинг, — деди Миркомил қизга қайрилиб қарамай.

Қиз кетгач, Миркомил хаёлга чўмиб, унинг пиво келтирганини сезмай ҳам қолди. Сочини бармоқлари билан орқага тарамоқчи бўлганида қўли идишга тегиб кетди.

Пивонинг таъми Миркомилга ёқди, чиндан ичимлик мазали эди. Шўрданақнинг таъми қўшилганида иштаҳаси янада очилиб, бир шиша билан қаноатланмай, тагин бир шиша буюрди.

Ташқарига чиққанида руҳида енгилликни ҳис этди. Хаёли тиниққан, ақли тийраклашганди. У ортига — Бобурнинг уйига қайтди. Шундай қилса, ҳар хил бошоғриқларга чек қўядигандай туюлди унга. Аслида ҳам шундай бўлиб чиқди.

Миркомил кириши керак бўлган йўлакка бурилмай туриб икки йигит ундан олдин шитоб билан ўша ёққа кириб кетганини, орқала кетаётгани атрофга бир қур разм солганини кўрди. Кўнглида шубҳа уйғонди ва қадамини тезлатди.

Кўнглидаги хавотири беҳуда эмас экан. Иккала йигит ҳам Бобурнинг эшиги ортида гоз турар, бири кўнғироқ тугмачасини босарди. Миркомил тажрибасизлигига бориб, уларнинг ёнига югуриб чиқмоқчи ва “Нега келдинглар?” дея сўроққа тутмоқчи бўлди. Бироқ сўнги дақиқаларда ўзини тутди. Турган жойида уларни кузатди. Эшик очилиб, Бобур чиқди.

— Эй, ошна, — деди йигитларнинг новчароғи, — қидирмаган жойимиз қолмади-ку! Касалхонага борсак, у ёқдан ҳам қуён бўлиб қолибсан.

У кучоғини очиб кўришмоқчи бўлганида, Бобур қўлини узатиб қўя қолди.

— Хўжайин сени кўп сўраяпти, — гапида давом этди ҳалиги йигит.

— Боролмайман, — деди Бобур титраган овозда, — ой-имни бериб кўйдим.

— Қачон?!

— Эртага чиқарамиз, — деди паст овозда Бобур ва энди ортига бурилаётганида йигитлар бирин-кетин уни бағрига тортишди. Энди улар Бобурникида қолишлари ёки уни бирор жойга олиб кетишларидан кўра жўнаб қолишлари аниқроқ эди. Шу боис, Миркомил зинадан тез-тез юриб пастга тушди-да, гўё шу уйда истиқомат қиладиган одамдай қўлини белига кўйиб, у ёқдан бу ёққа юра бошлади. Унинг тахмини бу сафар тўғри чиқди, ҳозиргина Бобурга келган йигитлар олдинма-кейин гурунглашиб пастга тушиб, ёнидан ўтишаётганди, Миркомил:

— Мабодо сигарет топилмайдими? — деб уларни тўхтатди.

— Бемалол, — новча йигит чўнтагидан бир қути сигарет чиқариб, бир донасини олиб Миркомилга узатди-да, гугурт ёқиб турди.

Миркомил сигаретани тутатиш баҳонасида уларнинг юзини кўриб олишга улгурди. Йигитлар узоқлашгач, Миркомил беихтиёр сигарета тутунини ичига тортиб, шу ондаёқ йўталиб қолди. Нафаси қисиб, кўзидан ўт чақнаб кетди.

— Бу падарингга лаънатни қандай чекишаркан? — дея сигаретни улоқтириб, йўлак томон юрди.

Бобур Миркомилнинг тез қайтганини кўриб ҳайрон бўлди:

— Ҳа, тинчликми?

— Тинчлик, тинчлик. Сени ёлғиз қолдирмай, деб келдим.

— Мен ёлғизмасман. Маҳалладагилар бор.

— Майли, нима бўлгандаям... Ҳар қалай, чой-пой дамлаб туриш керак.

Бобур Миркомилни уйга таклиф қилмади, “кирсанг кирар” дегандек, секин ортига бурилди.

Бобур жанозага одам кўп йиғилмаса керак, деб ўйлаганди. Эрталабдан йўлак одамга тўлди. Деразадан пастга қараганди, уй олдида ҳам кўпчилик қўл қовуштириб турарди.

Тобут ердан узилган заҳоти қўлма-қўл бўлиб кетди. Унинг ортидан ёлғиз Бобур йиғлаб борар, юрак-бағри ўртаниб бўзлар, айна пайтда маросим тезроқ тугаб, бу кўргилик-

ларни бошига солганларни топиб, қасд олишни истарди. Ўзича режа тузиб қўйган: аввал лўли қизни топиб, “шоҳ”-ини яхшилаб қайиради, кейин бошқаларига ўтади.

Қабристонда Миркомил кеча йўлакда кўрган икки йигитни учратди. Улар негадир бетоқатланар, кетма-кет сигарета тутатарди. Бир маҳал улар кўздан ғойиб бўлишди. Миркомил шубҳаси ҳақида командирига эртaroқ хабар бермаганидан афсусланди. “Энди кеч, хабар берганим билан гап эшитганим қолади”, деб ўйлади.

Шомга яқин Бобурнинг уйи йўлагиди таъзия қабул қилиб ўтириб Миркомил ундан сўради:

— Кечаги йигитлар ким эди?

— Қайси? — Бобур пешонаси тиришиб унга қаради.

— Кеча кечқурун мендан олдин келиб кетишди-ку. Подъездда мен уларга дуч келиб қолдим.

— Э, уларнинг боридан йўғи афзал. Майда-чуйда сотамиз, деб шуларга қўшилгандим. Тузук-қуруқ бирон нима сотмадигам. Қайтанга боримдан айрилдим. Камига ойим... Яна уларнинг шефлариям бор... Турқи совуқ бир нухса. Сизга нимага керак бўлиб қолди улар?

— Шунчаки сўрадим-да.

Дарвоқе, Бобур Халил бойваччанинг одамлари қаторига қўшилганига кўп бўлмаганди. Бойваччанинг ўзини ҳам кўпи билан беш-олти марта кўрган, ҳали уни бошқа югурдақларидай илқиб-силкимаган эса-да, Бобур бир кўришдаёқ бу сўхтаси совуқ одамни ёқтирмай қолганди. “Аввалги тирикчилигимни қилиб юраверсам бўларкан. Буларга қўшилиб барака топмасам керак”, деб ўйлаганди ўшанда у. Бироқ ишлар бошқача кетди — у Халил бойваччанинг назарига тез тушди, агар оёғининг остидан чиқиб қолган бу фалокат бўлмаганида, балки ҳозир унинг ишончини ҳам қозонармиди?

— Энди мен кетаверсам ҳам бўлар. Эртага хабар оламан. Айтгандай, дўхтирга бугун бормадинг, эртага боришинг шарт.

“Намунча менга ёпишиб қолди, бошқа қиладиган иши йўқми?” — хаёлидан ўтди Бобурнинг.

Миркомил кетди. Бобур ўзи ёлғиз қолди. У жавонни очиб, альбом олди-да, варақлаб онаси ва опасининг суратларини бир-бир кўра бошлади. Шу пайт варақлар орасидан

бир парча қоғоз чиқиб қолди. Бобур унда чизилган тоғ ва рақамларни кўриб ҳайрон бўлди. Қоғознинг ортига қаради — бўм-бўш, кейин бир хаёли отиб юбормоқчи ҳам бўлди. Сўнг: “Турса тураверсин”, деган ўйда, буклаб альбомнинг ичига солиб қўйди.

* * *

Лола қирдан эниб югуриб кетаркан, бирор унгурми, жарми чиқиб қолсин-да, деб илтижо қиларди. Балки шунда омон қолар, Барон тополмай ўтиб кетар, деган умид кўнглидан кечди. Бироқ у янглишаётганди, чунки Барон бу жойларнинг ҳар бир қаричини кафтидаги чизиқлардай яхши биларди. Ҳатто Лоланинг қаергача чопиб бора олишини чамалаб қўйганди. Қиз ўзича жуда тез югураяпман, деб ўйлар, аслида эса унинг югуриши илдам юраётгандан фарқ қилмасди.

— Саний навбатийнг. Эндий сан югурасан, ман мазза қийламан. Ийковийнгий бийр қийлийб ушлайман, — деди Барон ва Наргизанинг елкасидан итариб юборди. Буни кутмаган қиз олдга қалқиб кетди, бироқ йиқилмади. Лўлиларнинг хожасига кўзини олайтириб бир қараб олди-да, Лоланинг ортидан чопишга тушди. У дугонасидан кўра жадалроқ чопар, чунки ҳали Барондан калтак еб, азоб тортмаганди. Гоҳ йиқилиб, гоҳ суриниб илдамлаётган Лолага етиб олган Наргиза унинг кўйлагидан ушлаб тўхтатди.

— Лола, шошма! Бўлди, етар, — деди у ҳансираб нафас оларкан, — мен қутулиш йўлини биламан. Бизга бойликдан номусимиз азизроқ, Ҳозироқ Баронни тўхтатаман. Керакмас ўша тиллолар менга. Тупурдим бойликка!

Лола Наргизага ҳайратланиб тикилганча қотиб қолди, ҳатто пешонасидан оқаятган терни артишни ҳам унутди.

— Адажоним раҳматли мени яна бир бор қутқариб қоладиганга ўхшайди. Улар менга ўн кило олтин мерос қолдирганди.

— Саний майнанг айнаган! — унга бақирди Лола, — қочамийз. Қутулабийз! Тийлонг ўзийнгга қоладий.

Лола Наргизанинг кўлидан ушлаб тортқилади. Улар билан Бароннинг орасидаги масофа юз метрларга етганида лўлилар хожаси шотирига имлаб “олиб кел” деган ишорани қилди. Ранги қозоннинг куясидан сал берироқ, жингалак соч лўли йигит машина юкхонасини очиб, камонни

олди. Бароннинг камон билан “ов” қилишини ҳатто шу пайтгача Ҳасан ҳам билмасди. У: “Агар Барон қизларни қувиб етолмаса, милтиқни ишга солса керак, мабодо бизга буюрса икки ҳатлаб ушлаб оламиз”, деган ҳаёлда эди.

— Ҳасан, ман осмондаги чумчуқни кўзидан урадиган овчиларданман, шуни санга кўрсатиб бир мақтанай, дегандим, — деди Барон лўли лаҳжасида ёрдамчисига тиржайиб қарар экан.

Ҳасан гап қотмади, хожасини маъқуллаб иржайиб қўйди.

Биринчи ўқ анча тепадан ўтиб кетди. Буни гоҳ югуриб, гоҳ тез юриб кетаётган қизлар кўришмади ҳам. Шунда Барон иккинчи ўқни камонга жойлаб, Лоланинг белини мўлжалга олди. У негадир биринчи галда ўз қавмининг қизини ўлдирмоқчи бўлди, бироқ шу пайт Лолани Наргиза тўсди.

Бароннинг жаҳли чиқиб сўкинди, иккинчи ўқ нишонга аниқ тегишини истаётган эди у. Биринчиси хато кетиб, йигитларининг олдида ноқулай аҳволга тушганди. Агар тағин нишонни ололмаса ўзиниям, ёнида тиржайиб турган йигитларни ҳам, қочиб кетаётган қизларни ҳам кечирмаслигини, ҳамманинг кунини кўрсатишини шотирлари сезиб туришарди.

Узоқ мўлжалга олиб туришнинг ҳам иложи йўқ, чунки нишон борган сари йироқлашиб кетарди.

Камондан отилган ўқ тўғри Наргизанинг устига қараб учди. Ҳозир жойида тўхтаса, ўқ тўғри бошига санчиллади. Қиз камоннинг ўқи етгунча уч-тўрт қадам ташлашга улгурди.

— Наргиза! — қичқириб юборди ортига бурилиб дугонанинг қўлидан тортмоқчи бўлган қиз камон ўқини кўриб юраги қинидан чиққудай, — тез бўл, анавий мараз отяптий!

Наргиза Лоланинг гапини шу ондаёқ фаҳмлади: “Агар тўхтасам, мени отиб ўлдиришади”. У тезроқ югуришга, бирор панароқ жойга яширинишга уринди.

Навбатдаги ўқни отишга Барон улгурмади, қизлар қияликка етиб келишган, олдинда чопаётган Лоланинг дармони буткул қуриган, югуриш тугул, юришга ҳам мадори қолмаганди. Шу боис, ўзини ерга ташлаб думалай бошлади. Қовжираган ўт қоплаган қияликнинг ҳар-ҳар жойида май-

да тошлар, қуриб-қовжираб ётган шох-шаббалар ётарди. Агар фалокат босиб Лола уларга урилса, шунча азобланган танаси яна шикастланиши тайин эди.

Лола думалар, гўё Ер атрофида чархпалакдай чириллаб айланарди. Наргиза эса аллақачон ундан ўтиб кетган, оёқлари ўзига бўйсунмас, парракдай қуйига энарди. Унинг нозик оёқлари қушдай енгил жуссасини ҳам кўтаролмай қолди, у бир ўйдим-чуқурчага қоқилиб, қичқирганча қулади ва энишга қараб думалаб кетди.

Тақдир бу сафар уларни сийлади: сойда, булутдай маҳобатли ёнғоқ тагида бир тўда талаба йигит-қизлар тўкин дастурхон атрофида давра қуриб ўтиришарди.

Наргизанинг чинқирганини эшитиб ўзларининг устига юмалаб келаётган одам жасадини кўришиб, шошганларидан қир томонга югуришди.

Бу пайтда қирнинг бошида Барон камонини асабий ушлаб қараб турар, ови ўнгидан келмаганига кўзи етганди. Унинг юзида аянчли кулги пайдо бўлди.

— Тирик қолмайди икковиям, — Ҳасанга қараб қўйди у, — суяклари мажақланиб кетди. Лекин менинг ўқимдан ўлмагани алам қилаяпти. Ҳасан, энди йигитларинг билан сен ов қил. Тирик бўлишса, ўлдириб ташланглар. Унақанги манжалақиларнинг менга кераги йўқ.

Ҳасан беш-олти қадам юриб, кескин тўхтади-да, тепага — хожасига қаради. У юмалаб кетаётган қизларга қараб югуриб келаётган бир тўда одамни кўрганди.

— Қайтамиз, — буйруқ берди Барон ва шитоб билан машиналар турган томонга юрди.

Барон қизларнинг жон таслим қилганига шубҳаланмас, мабодо тирик қолишганда ҳам, шотирларига буюриб, касалхонада ўлдиртириш қўлидан келарди. Машинага бор-йўғи икки қадам қолганида у бирдан тўхтади: Лоланинг тирик қолиши Бароннинг куни битди дегани, чунки бу ўжар лўли қиз соғ қолса, касалхонага етмасиданоқ уни сотиши тайин. “Йўқ, ўлганига тўлиқ ишонч ҳосил қилишим керак”, ўйлади у ва шаҳд билан ортига қайтиб қирга чиқиб келаётган йигитларини тўхтатди.

— Ҳасан, уларнинг ўлганини аниқ билишимиз керак, — деди ва ўзи ҳаммадан олдин қуйига эна бошлади.

Аммо энди кеч эди, Баронда ортиқ имкон қолмаганди.

Сойдаги талабалар қизларга етиб келишиб, уларни қўрғалаб туришарди. Аммо лўлилар сардори қўрқмади, чўнтагидаги тўппончасига ишонди. Шу биргина тўппонча билан юзлаб одамларни бемалол қўрқитиш мумкинлигини у жуда яхши билади.

Наргизани бир талаба йигит ушлаб тўхтатиб қолди. Қизнинг ўнг қўли синган, пастки умуртқаси лат еган, юз-кўзлари тимдаланиб, бурнидан қон оқарди.

— Кутқаринг, кутқаринг, бизни ўлдиришяпти, — дея олди у, холос.

Йигит қизни даст кўтариб, сой томон тушиб кетди.

Лола эса, аллақачон ҳушидан кетганди. Қизларни сойга олиб туришигач, Наргиза ҳам ҳушидан кетди.

Талабаларнинг шовқинидан, микроавтобусини буталарга қадаб қўйиб, ўзи сояда пинак қилаётган ҳайдовчи уйғониб, улар томон югурди.

— Машинага олиб чиқинглар, тез бўлинглар! — қичқирди у йигитларга.

Шу маҳал қўлида тўппонча ушлаган, важоҳатидан ит ҳуркадиган Барон шотирлари билан сойга тушиб келишди. Бу пайтда ҳали микроавтобус жойидан жилмаганди.

* * *

Лазокатнинг тағин хаёли бузилди, бир кундан ортиққа чидолмади. Устига-устак, Бердимуроднинг уст-бошидан бурқсиган атир ҳиди унинг ўй-хаёлини тўзғитиб юборганди.

У сумкачасини елкасига илиб, уйдан чиқиб кетаётганида Нилуфар рўпара келди.

— Қаерга кетаяпсан? — сўради у қошларини чимириб.

— Ойижоним сизга айтмадиларми?.. Унда ўзим айтай: қаерга кетишим билан сизнинг умуман ишингиз бўлмасин. Сиздан олдин эрга тегиб кетаяпман. Бундан бу ёғига катта уйнинг у бошидан бу бошига думалаб яшайверинг, биров сизга халақит бермайди.

Унинг гапларини Нилуфар тишини тишига босиб эшитди. Тағин вайсашни озгина давом эттирганида, у Лазокатнинг юзига шапалоқ тортиб юборишдан ўзини тиёлмасди.

— Ҳмм, — деди гапини тугатган Лазокат афтини буриштириб ва опаси қўлидан тутиб қолишидан қўрқиб,

югурганча дарвозадан чиқиб кетди. Кўчага чиққач, югур-маса-да, тез-тез юриб, катта йўлга чиқиб олди-да такси тўхтатди ва шу бўйи доим кайф-сафо қиладиган тунги клуб томон равона бўлди. Ўша ерда дугонамни учратаман, деб ўйлаганди, бироқ клуб ҳали иш бошламаган, бошлашига беш-олти соат бор эди. У шошиб келиб қолганига хуноб бўлиб сочларини гижимлади, сўнг қора кўзойнагини пешонасига қантариб, сумкачасидан қўл телефонини олиб рақам терди. Аксига олиб, дугонаси гўшакни кўтаравермади. Қизнинг жиғибийрони чиқиб: “Эртароқ кўтарсанг ўласанми, Гули?” — дея дугонасини қарғади. Ниҳоят гўшак кўтарилиб, ундан уйқусираган:

— Алло, — деган овоз келди.

— Гули, ҳалиям ухляяпсанми айиққа ўхшаб? — кўзи порлаб кетди Лазокатнинг.

— Лази, ўзингмисан?.. Кеча боллар билан кўп ўтирворибмиз, эрталаб уйга келдим. Роса чарчабман.

— Маза қигандирсилар?

— Нега ўзинг келмадинг, пара бузилди. Бечора Темурчик, бир ўзи қоп кетди... Ҳозир қаттасан?

— Мен аҳмоқ шу пайтдан кеволибман дискотекага.

— Бўпти, бизникига кел. Айтмоқчи, битта пиво олвол. Бошим ёрилиб кетай деяпти.

Лазокат такси тутиб, йўл-йўлакай беш шиша пиво олди. Кечгача маза қилиб ичиб ўтиришни мўлжаллаганди у.

Гулининг уйига бориб, эшигида анча вақт туриб қолди, дугонаси уйқусини келган жойидан давом эттираётганди. Кўнғироқни босаверганидан бармоқларининг учлари оғриб қолаёзди. Ниҳоят “Ки-им?” деган овози келди.

— Очсанг-чи эшигингни, нима бало, ўлиб қолганми-сан?! — қичқирди Лазокат.

Кулф шарақлаб эшик очилди. Лазокат дугонасининг ҳатто ички кийимлари ҳам йўқлигини кўриб, оғзи очилиб қолди.

— Вой-й! — деди ҳайратини яширолмай, — сенга нима бўлди?

— Ҳеч нима, — бепарво қўлини силтади Гули, — ёниб кетаяпман.

— Уйингда ҳеч ким йўқми?

— Йўқ ҳеч ким, киравер. Мен битта чўмилиб олайн, кейин ёнингга чиқаман... Пиво олиб келдингми?

Лазокат селофан халтадаги шишалардан бирини олиб, дугонасига узатди.

— Биласанми, Лази, “Клинский” жону дилим, — дея у шишанинг оғзини очди-да, қултуллашиб ичганча ювиниш хонасига кириб кетди.

Лазокат унинг ётоғига кирди. Ҳаммаёқ тўзғиб ётарди. Гулининг кийимлари гилам устида сочилган, юмшоқ икки кишилиқ каравотдаги кўрпалариғижимланган, устига-устак, хонага сигаретанинг бадбўй ҳиди ўтириб қолганди. Қизнинг афти бужмайди ва у деразани очди. Сўнг ўзини оромкурсига ташлади-да, кўзини юмди.

— Домда яшаш бир томондан маза-да, — деди лаблари пичирлаб, — ванна ёнгинангда. Эшикни қулфласанг, ҳеч ким киролмайди... Энди менинг уйим ҳам домда бўлади. Ўзимга хон бўлиб яшайман. Оҳ, қандай маза-я!

— Ўзингга ўзинг нималар деб валдираяпсан? — сочлари ҳўл, устига яшил ялтироқ халат кийиб олган Гули кириб келди.

— Ҳозир сенга айтсам, қотиб қоласан, — деди Лазокат.

— Нимани? — пешонасини тириштирди Гули ва қўлидаги пиводан бир ҳўплаб қўйди.

— Ишонасанми, эрга тегаяпман!

— Қандай қилиб, сенга кимнинг кўзи учиб турган экан? — ажабланди Гули.

— Битта “лапух” топилиб қолди. Адамнинг қўлларида ишлайди.

— Қани, — Гули Лазокат кўтариб кирган селофан халтани очиб, иккита пиво олди ва шишаларнинг оғзини очиб, биттасини дугонасига узатди, — манавини ичгин-да, менга бир бошидан оқизмай-томизмай айтиб бер.

Лазокат нозланди, пиводан озроқ ичиб, лабларини бармоқларининг учлари билан артди. Кейин бирма-бир сўзлашга киришди. Бошидан ўтган “қангома”ни батафсил гапиратганига Гулининг сабри чидамай: “Тез-тез гапирсанг-чи!” деб уни қистовга олди. Шунда ҳам Лазокат шошилмас, дугонасининг ичини куйдиргиси келарди.

Ниҳоят саргузаштини яқунлаганидан кейин:

— Оҳ, — дея каравотга чўзилиб қўлларини ёнига чўзганча

керишиб олди, — лекин-чи, анави Нилуфар опам мени кўролмаёпти. Уйга қайтиб борганимдан кейин шунақанги томоша кўрсатдики, жонимга ойижоним оро кирди, бўлмаса, уриб ўлдириб қўярмиди.

— Менимча, — билағонлик қилди Гули, — кўролмаётган бўлса керак. Тўғри-да, ундан олдин бахтинг очилиб турганидан кейин... Мени бошқа нарса ўйлантириб қўйди: сен эрга тегиб кетсанг, қасрдай уйинг, адажонингнинг молдавлати — ҳаммаси унга қоладими?

— Шу хаёлимга келмаганини қара, — ўрнидан туриб, киприкларини пирпиратди Лазокат, — ҳозирдан бунинг олдини олишим керак экан. Кейин-чи, адамларнинг чет эл банкида бир дунё пули бор. Ҳаммасини ўзимники қилиб олсам борми, мендан бой одам бўлмайди. Анави Бердимурод “лапух”ниям кетига битта тепиб ҳайдаб юборардим ёки лайчадай ақиллаб хизматимни қиларди. Лекин қандай қилиб бунга эришсам бўларкан? Адам мендан кўра Нилуфарни кўпроқ яхши кўради. Мен буни сезганман...

— Менда битта таклиф бор, — деди Гули Лазокатнинг кўзига тикилиб, — фақат қадрдон дугонам бўлганинг учун сенга айтаяпман. Яна ҳар хил ўйларга бориб юрма, мендан хафа бўлиб. Бу гапларни фақат сенга ичим ачигани учун айтмоқчиман.

— Эзилмасдан гапирсанг-чи, сабрим чидамай кетаяпти, — бетоқатланди Лазокат.

— Опангдан ҳозироқ қутулиб қўя қолишинг керак.

— Қандай қилиб?

— Оддий. Ортиқча одамнинг кимга кераги бор, тўғри-ми? Даф қиласан. Борса келмас жойга “командировка”га жўнатасан.

— Ўлдир, демоқчимисан?! — кўзи олайиб кетди Лазокатнинг.

* * *

Иккита қизни тўппонча кўтарган одамларнинг қувишгани бирпасда шов-шув бўлиб кетди. Шундай бўлишини Барон олдиндан билган эди. Сойга тушишлари билан ҳушидан кетган қизларни ортиб жўнаб қолган автобуснинг ортидан сўкинганча бироз қараб тургач, ўзига чўчиброқ, ажабланиб термилиб турган талабаларга бир ўқрайиб қараб қўйди-да, шиддат билан қирга кўтарила бошлади. Орқаси-

дан шотирлари эргашди. Автобусни қувиб етолмаслигига кўзи етган Барон машина рулига ўзи ўтирди. У энди, ҳеч қурса, Лола билан Наргизани шифокорлар ўзига келтиргунга қадар ҳовлисидан керакли ашқол-дашқоллари-ю пуллари олиб, Тожикистонга ўтиб кетиши зарур эди. Йўқса, қўлга тушади, шўрига шўрва тўкилади. Айни дамда у қизларни, мушук сичқонни ўйнаб эрмакляб еганидай, лаззатланиб ўлдирмоқчи бўлган нияти ушалмай қолганини ҳам бутунлай унутганди. Эс-ҳуши қўлга тушмай, хавфдан эсон-омон қутулиб қолишда эди.

* * *

Қизларни туман касалхонасига етказишди. Уларнинг аҳволи оғирлигини кўрган врачлар дарҳол муолажага киришиб кетишди. Гарчи ҳушига келмаган эса-да, қизларнинг бир текисда нафас олаётганини кўриб, касалхона маъмурияти ички ишларга хабар берди. Бунгача на шифокорлар, на қизларни олиб келишган талабалар милицияни тезроқ хабардор қилиш кераклигини хаёлларига келтиришди. Бу эса, Бароннинг қочиб қолиши учун катта имконият туғдирди.

Тезкор гуруҳ зудлик билан воқеа содир бўлган жойга жўнаб кетди. Бироқ у ерда талабалар айтишган “қорачадан келган тўрт-беш одам” йўқ эди. Фақат қирнинг тепасида иккита машина изи аниқланди. Шундан кейин қидирув тўхтатилиб, марказга хабар берилди.

* * *

Аввал Наргиза кўзини очди. У қаердалигини англай олмай, бегонасираб атрофга аланглади. Тепасидаги оқ халатли одамларга ажабланиб қаради. Сўнг сўник овозда:

— Мен қаердаман? — дея сўради.

— Хайрият, — деди оппоқ сочли дўхтир қаншаридаги кўзойнагини олиб, — ўзингга келдинг. Кўрқитдинг-ку, қизим.

— Мен қаердаман? — қайта сўради Наргиза.

— Яхши жойдасан, касалхонадасан, — деди дўхтир жилмайиб.

— Сув беринг, — қиз қуруқшаб қолган лабларини ялади.

Илиқ сувга Наргиза тўймай, яна сўради. Лекин бу сафар унга сув беришмади.

Шу орада палатага милиция кийимидаги икки киши кирди. Уларнинг юзи ташвишли, бир қарашда улар оғир меҳнатдан толиққанга ўхшарди. Бошидан ўтган воқеаларни ҳали хотирасида тиклай олмаган қиз ҳайрон бўлди.

Милиционерлар Наргизадан ҳол сўраб, кейин мақсадга кўчиб қўя қолишди.

— Қизим, сени ким бундай аҳволга солди? — сўради улардан ёши улуроғи.

— Менга? — Наргиза оёқлари, қўлларига, кейин танасига бир қур назар ташлади. Ҳаммаёғи оппоқ дока билан ўраб ташланганини кўриб, йиғламсиради. — Мен нега бундай ётибман?

— Қизим, — деди юмшоқ товушда милиционер, — сен тоғдан йиқилиб думалаб кетгансан. Ортингдан беш-олтита одам қувган...

Наргизанинг кўз ўнгида бошидан ўтган воқеалар гавдаланди, киприклари намланиб, ҳиқиллаб йиғлашга тушди.

— Энди кўрқма, қизим, ҳаммаси ортда қолди. Биз, албатта, уларни ушлаймиз. Улар ким эди?

— Билмайман, — деди Наргиза бурнини тортиб, йиғлашдан тўхтамай.

Иккаласи зах ўрада ётишганида у Лола билан шундай қарорга келишганди: “Агар бу ердан омон-эсон қутулиб чиқсак, ҳеч кимга айтмаймиз, қасдимизни ўзимиз оламыз. Милицияга айтсак, бу итлар қамалиб чиққанидан кейин яна бошимизга бало бўлади”.

— Мен сенга эслатаман, — деди милиционер Наргизага жиддий қараб. — Тоғдан пастга юмалаб кетаяпсан. Орқангдан кимлардир қувлаб келаяпти... Эсладингми?

Қиз эслагандек бош силкиди ва ўша одамларнинг кимлиги такрор сўралганда Наргиза нафасини ростлаб олиб, укасини кўргани касалхонага борганидан кейинги воқеаларни бирма-бир гапириб берди. Фақат Лола иккаласини ўғирлаган Бароннинг одамлари эканини, уларнинг маконини айтмади, яширди.

— Тахминан, — деди у, — шаҳар ташқариси бўлса керак. Янаям аниқроғи, дала-ҳовли. Улар бизни қайси йўл

билан олиб кетишганини билмайман. Хушимдан кетгандим.

Воқеа содир бўлгани аниқ, лекин айнан кимлар ва қаерда бу ишни қилишгани номаълумлигича қолмоқда эди.

Милиционер улар сақланган жой қаерга ўхшашини, атропофида нималар борлигини қайта-қайта сўради. Лекин тайинли бир гап ололмади, қиз бир сўзда тураверди. Шундан кейин Наргизани ўз ҳолига қўйишиб, чиқиб кетишди. Уларнинг савол-жавоби пайтида Лола ҳам ҳушига келди ва уни сўроққа тутишди. Аммо лўли қиздан деярли маълумот олишолмади. Ниҳоят махсус гуруҳ шаҳар теграсидаги далаҳовлиларни кўриқдан ўтказиш учун жўнаб кетди.

Эртасига иккала қизни ҳам шаҳарга олиб боришиб, яхшилаб кўриқдан ўтказишгач, битта палатага ётқизишди. Шундан сўнггина Бобурга опаси топилгани ҳақида хабар етди.

Қайғудан қоврилиб, кўзлари киртайиб қолган йигит хушхабарни эшитиб, шифохонага кушдай учди. Ёнида Миркомил ҳамроҳ бўлди. Аслида бу хабарни унинг ўзи олиб келган, кўнглида бу машмашаларнинг тагига энди етаман, деган ният бор эди.

Бобур палатага кирган заҳоти Наргизани қучиб унсиз йиғлаб юборди. Уларнинг ўкинч, алам ва изтироб тўла юраклари бирор-бир сўз айтишга изн бермас, тиллари гўё муз қотгандек эди. Қайси бири бўлмасин бир сўз айтгудай бўлса, юраклари дош беролмай ёрилиб кетадигандек, ҳар иккиси ўзини айбдор ҳис этарди... Бобур бошини кўтариб, опасининг ёноқларидаги ёшни бармоғи билан оҳиста артди. Наргиза ҳам укасининг киприкларига қалққан томчиларни кафти билан сидирди. Уларни тош қотиб кузатиб турган Миркомилнинг кўнгли бузилди.

— Опа, мени кечиринг, — деди Бобур ниҳоят гапиришга ўзида куч топиб. Ҳар қалай, йигитлигига борди у. — Мени деб шу аҳволга тушиб қолдингиз.

— Сенинг айбинг йўқ, — деди Наргиза ҳамон ўзини йиғидан тўхтатолмай. — Пешонамизга ёзилган экан-да. Тузалиб чиққанингга хурсандман, худога шукур.

Шу пайт палатанинг тўридаги каравотдан кулган товуш эшитилди. Кулги оҳанги шодликдан кўра ғамга, чорасиз-

ликка мойилроқ эди. Ҳамма ўгирилиб қаради, хонага жимлик чўкди.

— Бийза қарайнг, Бобур, биз эндий бундоқ. Сийз бийзний кўргоний келгон. Қизийқмий? — деди Лола кулгидан ўзини зўрға тўхтатиб, кўзидаги ёшни артар экан. — Сийзний ўгийрламасун.

— Худо асрасин, — деди Наргиза ёқасига туфлаб. — Етар шунча кўрган кўргиликларимиз.

— Ҳаммасини онасини кўзига кўрсатаман! Тилка-пора қиламан! — Бобур қўлларини мушт қилди.

Укасининг гапидан Наргизанинг ўпкаси тўлиб кетди. Энди суянадиган одами борлигидан суюнди, укасининг қўлини ушлаб, секингина сиқиб қўйди.

Шундан сўнг орага узоқ сукунат чўкди. Ҳеч ким гапиришга журъат этмас, гапни нимадан бошлашни билмасди. Ора-сира Лоланинг хўрсингани эшитиларди, холос.

— Ҳаммаси яхши бўп кетади, — деди ниҳоят Миркомил ўртадаги жимликни бузиб.

Ҳамма унга қараб қўйди, бироқ ҳеч ким орага гап қўшмади. Миркомил ўзининг бу ерда ортиқчалигини сезиб, секин ўрнидан туриб, эшик томонга юрди.

— Ойимлар яхшими? — сўради Миркомил чиқиб кетгач Наргиза. Бобур бу саволни кутган, қандай жавоб бераман, деб кўп ўйлаган, бироқ тайинли жавоби йўқ эди. У бошини қуйи солиб, бир неча дақиқа жим қолди. Наргиза кўзлари жовдираб, Бобурга ташвишланиб қаради.

— Нега жимсан, ойим яхшими? — қайта сўради у сабри чидамай.

— Ҳм-м, яхши... — ютиниб қўйди Бобур.

— Қаерда? — Наргиза унинг гапига ишонқирамай тагин сўради.

— Уйда...

Жавобдан қизнинг кўнгли тўлмади. У ойисига нимадир бўлганини ич-ичидан сезиб турарди. Шундай бўлса-да умидвор бўлиб деди:

— Агар ойим ҳали эшитмаган бўлса айтмагин. Бироз оёққа туриб олай, кейин билдирарсан. Ўзим ҳаммасини тушунтириб бераман.

— Ҳа, шундай қилганимиз маъқул, — унинг гапини тасдиқлади Бобур.

Шу пайт дўхтир кириб, қизлардан бирма-бир соғлигини сўради. Кейин Бобурга беморларни кўп уринтирмасликни тайинлаб чиқиб кетди.

— Ким экан сизларни ўғирлаб кетган? — деди Бобур, шу фурсат ичида у ўзини қўлга олганди.

— Кейин айтамыз, — деди Наргиза, — ҳаммасини ўзим айтиб бераман. Ҳали сенинг ёрдаминг кўп керак бўлади, опанг учун ўч олишинг керак.

Наргиза ўзи ва фақат Лолага аён сирнинг бир учини укасига айтганди. У Бобурга ишонар, унинг бировга гуллаб қўймаслигини биларди. Лекин унинг шивирлаб айтган гапини нафақат Бобур, балки икки хона нарида ўтирган махсус хизмат ходимлари ҳам эшитишган эди.

Лола билан Наргиза ётган хонага аллақачон “қулоқ” ўрнатилган, бу палатадаги “тиқ” этган товуш ҳам икки хона наридагиларга эшитилиб турарди. Ходимлар сергак тортишиб, Наргиза айтган гапларнинг тагига етиш, Бобурнинг ўзбошимчалик қилиб қўйишига йўл бермаслик чорасини кўра бошладилар.

Бобур уйига тушкун кайфиятда қайтиб келди. Уни Наргизага азоб берган кимсалардан ҳам кўпроқ, онасининг вафотини опасига қандай қилиб айтиш қийнарди.

* * *

Халил бойвачча Бердимурод етказган хабардан қаттиқ ўйга толди: “Бобурнинг опаси кимга керак бўлиб қолдйкан? Онасининг тасодифан ўлиб қолганиям сирли. Тилладан бошқа бировнинг хабари борми? Аллақачон ўмариб кетишган бўлса-чи, унда қўлимни бурнимга тиқиб қолавераманми?” Бойвачча сиқилди, кетма-кет пиво ичиб, сигарета тутатди. Уни айна дамда бошқа ҳеч нарса қизиқтирмас, кўз ўнгидан фақат ғор ва унинг бир бурчагига яшириб қўйилган тиллалар кетмасди. Бир маҳал ўй ўйлаш жонига тегди, шекилли, Бердимуродга қўнғироқ қилиб, йигитларини йиғиб кутиб ўтиришни, ўзи тезда етиб боришини тайинлади. Машинасига ўтираётганида кенжа қизи дарвозадан кириб келди. Унинг ранги ўчган, кўзлари бежо эди. Лазокатга қараш бойваччанинг хаёлига ҳам келмади. Хизматкор дарвозани очиши билан кўчага чиқди.

Рестораннинг ертўласида Бердимурод уч-тўрт йигит билан қарта ўйнаб ўтирарди.

— Қолганлар қани? — сўради Халил бойвачча кирган заҳоти.

— Ҳозир етиб келишади, — деди Бердимурод шошиб.

— Мен ётоқда бўламан, ҳамма йиғилгандан кейин чақирасан, — бойвачча бильярд столини айланиб ўтиб, тўғридаги хонага кирди. Бу унинг хосхонаси эди. У асаби чарчаган ёки ошиғи олчи пайтлари шу ерда дам олар, ўзига келиб олгунича биров безовта қилмасди.

Салқин хонада қалта иштон кийиб олган бойвачча юмшоқ пар тўшакка ёнбошлаб, хаёлга чўмди. У ўзини сўлим боғда, шаршаралар ёнида ҳузурланиб ётгандай тасаввур қилиб, яйраб кетди ва кўнгли ишрат тусаба, яшил тугмачани босди. Бироз ўтиб хонага этаги болдиригача келадиган, оёқлари узун, сочи сариққа бўялган, мовий кўзли қиз таманно қилиб кириб келди. Уни кўриб бойвачча ёввойиларча наъра тортди ва гавдасини бироз кўтариб, туйқус яна ўзини тўшакка ташлади. Шу зум кўзига ҳовлисида машинани ҳайдаб чиқаётганида дарвозадан кириб келган кенжа қизи кўриниб кетганди. “У ҳам бировларнинг кўнглини хушлаб юрган бўлса-чи”, деган ўй ўтди хаёлидан.

— Йўқол! — ўшқирди бойвачча суйкала бошлаган қизга.

— Қорангни кўрсатма! Кўрсам, терингни шиламан!

Қизнинг капалаги учиб кетди. Ахир, унинг эркаликлари доим бойваччага хуш ёқарди-ку. Эриб-эшилиб чўнтагидаги бор пулини устидан сочарди-ку. Яна шундай бўлади, деб кутган қизнинг ранги гезарди ва йиғламоқдан бери бўлиб чиқиб кетди. Халил бойвачча шошилиб кийинди, гўё уйига ўт тушган-у, бор буд-шуди олов олиб, ўзи яланғоч қолгандай.

Бердимурод қайнотасининг қилиғидан ажабланди:

— Ҳали дамингизни олаверсангиз бўларди. Яна иккитаси келади...

— Бошлайверамиз, — унинг гапини бўлди Халил бойвачча. — Вақт зиқ.

У оромкурсига ястанди, қолганлар унинг рўпарасида қалдирғочдай тизилди. Аввалбошда бойвачча бор гапни шотирларига айтмоқчи бўлди, лекин дарҳол ниятидан қайтди: “Ким булар, менинг дардимни эшитадиган! Булар буй-

руққа маҳтал кимсалар. Ортига тепкилаб ишлатиш керак буларни. Шунга ярайди, холос”.

— Баринг гўштга боқилаётган бўрдоқи қўйдай семириб кетаяпсанлар. Бу кетишда сенларни гўштга топширмаса, бошқасига ярамайсанлар. Мана, охирги икки ойда битта ишни қойил қилмадинглар. Бунинг учун ҳаммангнинг терингни шилиш керак. Ҳозир мен Бердимурод аканга топшириқ бераман — бугуннинг ўзида ҳал бўлсин! Менга баҳона ўтмайди. Уқдингларми?!

— Тушундик! — дейишди шотирлар саф тортган аскарлардай бир овозда.

— Энди йўқолларинг!

Хонада бойвачча билан Бердимурод қолишди.

— Ўғлим, — гап бошлади Халил бойвачча. — Ҳақиқатан ҳам, вақт тифиз. Бугун ёнингга иккита йигитингни олиб, Бобурнинг уйига борасан. Эзмаланиб ўтирма. Тоғдаги ғорга бориш йўлини сўра. Яхшилиқча айтса айтди, бўлмаса онасини кўзига кўрсат. Кўнмаса, кўлини орқасига қайириб, менинг дачамга олиб бор. Кетишинг олдидан менга телефон қилиб қўй.

— Хўп бўлади, — деди Бердимурод қайнотасининг кўзидан кўзини узмай. — Сиз хотиржам бўлинг, ҳаммаси жойида бўлади.

— Бор энди... Боравер, мен сал туриб кетаман.

Халил бойваччанинг чап кўли титради. Илгари ҳеч бундай бўлмаганди. Ҳайрон қолди. Барига асаб сабаб деб ўйлаб сигарет олиб тутатди. Титроқ бутун баданига ёйилди. Аксига олиб, юраги безовта бўла бошлади. Бир шиша ароқ олиб келишларини буюрди, ҳалигина ўзи қувиб-солган қизни чақирди.

Икки пиёла ароқни сипқорди, кўлининг титраши босилгандай бўлди. Ичи ёниб кетаётганига қарамай, баданини оҳиста уқалай бошлаган қизга қайрилиб қаради, боягина жунбушга келган эҳтирослар қаёққадир йўқолди.

— Бўлди, бас, — деди у қизга юмшоқ гапириб, — раҳмат. Энди манавидан битта ич. Қани ол.

Халил бойвачча пиёлани ароққа тўлдириб, қизга узатди. Қиз ҳам ноз қилиб ўтирмади, бойваччага табассум ҳаля этиб, пиёлани кўтарди.

— О-о, яша, — мақтади қизнинг ичишини томоша қилиб

турган Халил бойвачча. — Энди манавини “закуска” қил.

Қиз бойвачча узатган помидор бўлагини оппоқ бармоқлари билан нари сурди ва бойваччанинг лабидан бўса олди.

— Буниси вообше оригинал! — ҳайқирди бой чапак чалиб. — Энди бориб ишингни қилавер. Мен кейинроқ келаман, шунда яхшилаб гағлашамиз.

— Йў-ўқ, — нозланди қиз, — ҳозир!

— Ҳозир вақт йўқ, кейин...

Бойваччанинг кайфи ошиб қолган эди. У машинани тимирскиланиб юрган йигитларидан бирига бериб, ўзи орқа ўриндиққа ўтириб, кўзини юмди. Юраги яна ғашлана бошлади. “Нима бўлаяпти менга? — ажабланди бойвачча. — Наҳотки умрим охирлаб қолган бўлса. Ҳали бироз бордай туюлувди... Ҳали ёшман-ку. Мен тенгилар икки-учтадан хотин олаётган бўлса... Эртароқ уйга етиб олиш керак, дўхтир-пўхтир чақирарман”.

У ҳайдовчининг елкасига қўлини қўйди. Йигит ҳам хаёлга чўмган экан шекилли, чўчиб тушди:

— Ухляяпсанми? — кулди бойвачча. — Тезроқ ҳайда.

— Хўп бўлади, хўжайин!

Бойваччанинг танасидаги титроқ кучайди, юраги кўкрагига сиғмай кетаётгандай гурсиллаб ура бошлади. У ўзини овутомқчи бўлиб, деразадан йўлақларга қаради, бироқ ҳеч нарса уни чалғитмас, тобора нафаси сиқиб келарди.

— Тўхта! — туйқус бақириб юборди Халил бойвачча. — Аптекага чоп, валидол опке!

Йигит машинани кескин буриб, тормоз босди. Машина ғийқиллаб тўхтади, Халил бойвачча олдинги ўриндиққа ёпишиб қолаёзди.

— Ҳов, итдан тарқаган! — бўкирди у. — Нима қилаяпсан?!

— Анави, анави... — дея ҳайдовчи йигит йўл четидаги кампирни кўрсатди. — Йўлимдан чиқиб қолди.

— Уларни босиб кетсанг савоб оласан! — бойвачча ўкирганча йигитнинг бошига мушт туширди. — Бор тез, аптекага!

Йигит машина эшигини очиб, пастга қуёндай сакраб тушиб кетди. Бойвачча титроқ қўлларини чўнтагига тиқиб сигарета олди ва қалтираганча лабига қистириб, энди тутатмоқчи бўлганида, кимдир машина ойнасини чертди. Бой-

вачча багтар тутақиб, важоҳат билан бошини кўтариб қаради ва кўзлари косасидан чиққудек бўлиб турган, юзини ажин босган кампирни кўрди. Уни тиланчи хаёл қилиб:

— Сенларга тўхташ ҳам гуноҳ. Тўхтагандан югуриб келасан! — дея бақирди.

— Ҳай, болам, — ёлворди кампир қалтираб, — мошинангни астароқ ҳайда, уриб кетай деддинг-ку мени.

— Четроқ тур-да! — бўқирди Халил бойвачча, — кампир бўлсанг кўчада бало борми, ўтирмайсанми болаларнинг топганини еб, худога шукур қилиб?..

— Болам бўлганида бундай юрмасдим, ҳеч кимим йўқ менинг, — кампир кўзига ёш олиб, оқсаб кета бошлади.

— Бола, болам... — ўзича минғирлади Халил бойвачча унинг ортидан. — Менинг иккита қизим бор. Қариб кучдан қолсам... Нилуфар бор. Нилуфар мени кўчада қолдирмайди.

У сабрсизлик билан тутаб турган сигаретани қайта-қайта ичига тортди. Сўнг машинадан шошиб тушганча, узоқлашаётган кампирга:

— Ҳов, момой, тўхтанг! — дея ҳайқирди. Кампирга етиб олгач, чўнтагидан бир даста пул чиқариб, унинг қўлига тутқазди.

— Мени кечиринг. Хоҳласангиз уйингизгача обориб кўяман.

Кампир унга тикилганча, нима дейишни билмай бир муддат қотиб турди. Фақат лаблари билинар-билинемас титрарди. Халил бойвачча унинг нигоҳига дош беролмади, шартта ўгирилиб, машинаси томон юриб кетди.

Ортидан кампирнинг ўзини дуо қилганини эшитди: “Боланг ўлмасин”. “Кампирнинг ҳеч кими қолмаган кўринадди, шу боисдан бу ғамни бошқа бировга ҳам раво кўрмайди”, хаёлидан кечирди бойвачча.

Кампирнинг дуосидан сўнг бойвачча ўзини енгил ҳис этди. Ҳатто анча вақт йўқолиб кетган ҳайдовчисини ҳам койимади.

Машина уйга яқинлашганда дарвозадан хизматкор йигит учиб чиқди. Уни кўрган бойнинг юраги қинидан чиқиб кетаёзди.

— Тўхта! Тўхтат! — қичқирди у ва машина тўхташини кутмай эшикни очиб, отилиб чиқди. Хизматкор йигит-

нинг кўзи хонасидан чиққудай бўлиб хўжайинининг ёнидан ўтиб кетаркан: “Улгурамиз, сақлаб қоламиз!” дея қичқирди.

— Нима гап?! — бақирди унинг қўлидан ушлаб тўхтатган Халил бойвачча.

Хизматкор йигит эс-хушини йиғиб олди, шекилли, бойваччани кўриб ўзини ерга ташлади-да, ўкириб юборди:

— Хўжайин! Нилуфар!.. Нилуфар ўлаяпти!!!

Унинг йиғламсираган товушидан Халил бойваччанинг тиззалари қалтираб кетди, бошидан ҳуши учиб, дарвозадан югуриб кирди.

Катта эшикнинг бўсағасида Нилуфар типирчилаб ётар, атрофида онаси гирдикапалак бўлиб айланарди.

— Нима бўлди?! — қичқирди бойвачча.

— Билмайман! — эрини кўриб ўкириб йиғлаб юборди хотини. — Овқатини еди-ю, бирдан думалаб қолди!

Бойвачча бошқа гапирмади. Ерда типирчилаб ётган қизини даст кўтариб, дарвоза томон югурди. Айни маҳал ҳайдовчи уддабуронлик қилиб, машинани ўнггаб турган эди.

Йўл-йўлакай фалокатга йўлиқишларига сал қолди: қизил чироқдан катта тезликда ўтиб кетишаётганда сўл томондан пуштиранг “Нексия” чиқиб, йўлини тўсиб қолди. Халилнинг ҳайдовчиси тормозни босмай, аксинча рулни айнан “Нексия” чиқиб келган томонга бурди ва уни айланиб ўтиб кетишга улгурди. Машина ёнбошга бир лаҳза оғиб кетди, тўнтарилишига бир баҳя қолди.

Касалхонага бойвачча қизини кўтариб кирди. Ҳар тугул дўхтирлар ҳали кетмаган экан. Мажолсизланиб қолган қиз энди войвойламас, нуқул инқилларди. Унинг бундай аҳволга тушгани сабабини отасидан эшитиб, аввал укол қилишди, сўнг зудлик билан муолажаларга киришишди.

Пешонасида кўрар куни бор экан, озроқ кечикканда бойвачча суюкли қизидан айрилиши тайин эди. У Нилуфарнинг омон қолганини эшитгач бўшашиб кетиб, боши айланиб ерга ўтириб қолди. Врачлар энди унга ёрдам кўрсатишиб, укол қилишди. Бойвачча бироз ўзига келиб, йўлакдаги столга бошини кафтлари орасига олганча ўтирди. У унсиз йиғларди. Кўзёши сел бўлиб оқар, бироқ овози чиқмасди. “Худога бир қилигим ёқибди, — деди у ўзига-ўзи пичирлаб, — қизимни қайтариб берди”. Бироқ бу лаҳзада

машина билан уриб юбораёзган кампирнинг дуоси унинг хаёлига келмади.

Орадан ярим соатча ўтди, дўхтирлар қизнинг соғайиб кетишига ишонч ҳосил қилишгач, Халил бойваччани чақирди.

— Қизингиз заҳарланган, — деди ўзини бош врач деб таништирган барваста, қошлари қалин, овози йўғон дўхтир, — Нимаданлигини билолмадик. Лекин заҳарлангани аниқ.

— Ким заҳарлайди? — деди кўзи косасидан чиққудай бўлиб бойвачча.

— Бунисини энди сиздан сўраймиз, ака.

— Нега заҳарлайди?

— Айтдим-ку, буёғи бизга қоронғи. Билганимиз шу — қизингиз заҳарланган. Ким заҳарлаган, нега заҳарлаган, унисини билолмаймиз. Нимадан заҳарлангани ҳам ҳали аниқ эмас. Заҳарлайдиган модда қорнидан чиқмади. Балки ачиб қолган овқатдандир...

Бойвачча лол қолди. Нилуфар яхшигина пазанда, ачиган-ачимаган овқатнинг фарқига боради, ўзини ўзи заҳарламагани аниқ. Лекин ким бу ишни қилди? Кимнинг ҳадди сизга бундай қилишга? Отани шу савол қийнади.

* * *

Гули Лазокатга опасидан қутулишнинг энг содда ва айни пайтда жуда қулай йўлини яхшилаб тушунтирди. Сўнг анча вақтдан бери ишлатилмай ачиб қолган помидор ачитқисидан ҳам берди. У Лазокатга Нилуфарни гумдон қилишни шунчалик батафсил ва ишонарли қилиб тушунтирдик, қизнинг кўзи ўт бўлиб ёнди. Гули унинг қўлига пичоқ бериб: “Бор, қорнига тиқиб ол”, деса, у иккиланмай бажаришга тайёр эди. Лазокат шу кунни дискотекага бормади, ўзича Гулидан пишанг олиб, кучга тўлиб, уйига шошди.

“Эҳ, аҳмоқ, — унинг ортидан масхаралаб кулимсиради Гули, — лаққа тушдинг-а. Шунақа бўлади бировнинг йигитига чанг солишнинг оқибати. Ўшанда пулинг кўплигидан йигитимни тортиб олдинг. Энди мен устингдан маза қилиб куламан. Панжара ортидаги аҳволингни би-ир томоша қилай”.

Уч ойча бурун Лазокат иффатини ўғирлатиб қўйган, бундан биринчи бўлиб хабар топган Гули тутақиб кетган-

ди: “Нега менинг йигитимга осилиб олдинг?! Унга мен тегмоқчийдим. Ҳаммаёқни расво қилибсан!” чинқирганди у дунёни бузгудай бўлиб. Лазокатга енгилтабиат, сариқ сочли новча Рустам ёқиб қолган эди. Унинг Гули билан қаймоқлашиб юришини ҳам биларди. Лекин ёқиб қолган бўлса нима қилсин? Рустам билан дискотекада рақс тушди, кейин бирга ўтириб бироз ичкиликбозлик қилишди. Йигит уни уйига таклиф қилганида Лазокат ноз қилиб ўтирмади... Тунда иккаласи оила қуришга келишишди. Эрталаб осмондан тушдими, ердан чиқдими — Гули пайдо бўлдию, тўполон бошланди. Лазокат ҳам бўш келгани йўқ. У дугонасининг сочига ёпишди. Улар ҳолдан тойгунча юлишиб-юлқишди. Қий-чувдан уйғониб кетган Рустам кўзини бир очиб қаради-да, тескари ўгирилиб уйқусини давом эттираверди. Мадори қуриган қизлар уйнинг икки тарафига ўтириб қолишди. Гули оғзидан оқ ит кириб, қора ит чиққанча сўкина-сўкина чиқиб кетди. Ўшандан буён у Лазокатдан ўчини олишга пайт пойлаб юрарди. Лекин Рустам Лазокатга ҳам вафо қилмади, икки кундан кейин бошқа бир қизга илакишиб кетди.

Дугоналар эса, бир ойча аразлашиб юргач, яна топишиб олишди, бироқ Гулининг юрагида адоват сақланиб қолганди. У арқонни узун ташлаб, қулай фурсатни кутиб юрaverди. Лазокатнинг опасидан нолигани унинг учун айни муддао эди.

Ўша куни Нилуфар сингисининг эрта келганидан ҳайрон бўлди. “Овинг юришмадимми?” деб чақиб олишга оғиз жуфтлади-ю, унинг кулиб турганини кўриб, ранжитгиси келмади.

— Опажон, — деди Лазокат қийпанглаб, — сизнинг ҳамма гапларингиз тўғри экан. Мен кўп ўйладим. Мени кечиринг, илтимос, ёшлик қилибман. Энди чизган чизингиздан чиқмайман.

Нилуфарнинг ўпкаси тўлиб, томоғига бир нарса тикилгандай бўлди. У кўзида ёш ҳалқаланиб Лазокатни кучоқлаб юзидан ўпди.

— Кечирдингиз-а, опажон? — мулойим кулимсираб сўради сингил.

— Фақат иккинчи бундай қилма. Адам билан ойимни бизларга боғлаб бермаган. Бир кун келиб иккаламиз қола-

миз. Сен бахтсиз бўлиб қолсанг мен чидолмайман. Хўпми?

— Хўп... Энди сиз дам олинг, мен овқат қиламан. Ай-бимни ювишим керак-ку. Тўғрими?

— Ихтиёринг, — дея Нилуфар синглисининг бурнидан чимдиб эркалаб қўйди-да, хонасига кириб кетди.

Лазокат овқатга дугонаси берган помидор ачитқисини солди. Аччиқ-чучукка ҳам ачитқидан бир қошиқ аралаштириб юборди. Кейин опасини чақирди. Нилуфар эса онасини овқатга таклиф қилишни унутмади.

— Опажон, — деди Лазокат Нилуфар ошхонага кириши билан, — шунақанги салат тайёрладимки, оғзингизда эриб кетади. Битта еб кўринг.

— Қани, — Нилуфар санчқига қўл чўзган эди, синглиси чаққон ҳаракат қилиб уни опасининг қўлидан олиб қўйди:

— Ўзим, ўзим, опа-а, оғзингизни очинг-чи, — деди эркаланиб.

Нилуфар кулиб оғзини очди. Синглиси тайёрлаган аччиқ-чучукнинг таъми унга ёқмади, азбаройи Лазокатни ранжитмаслик учун чайнамай ютиб юборди. “Боладим”, дея ўйлаган Лазокат опасини мажбурлади. Шундан кейин бир коса ёвғонхўрда сузиб берди. Овқатнинг таъми ҳам бошқача эди. “Бунга овқат қилишни ўргатиб қўйишим керак экан”, деган хаёл билан Нилуфар косани яримлатди. Орадан ярим соатча ўтиб, унинг ичи бураб оғрий бошлади. Аввалига ўтиб кетар, деб ўйлади. Лекин оғриқ тобора забтига олиб, кўнгли ҳам айниди. Нилуфар ўрнидан туриб, икки қадам ташлаши билан гурсиллаб йиқилди ва типирчилай бошлади...

Халил бойвачча уйига қайтиб келганида, Лазокат хонасига кириб, эшикни тамбалаб олганди. Унинг аъзойи бадани қалтирар, қилмишини биров билиб қоладигандек юраги гурсиллаб урарди. Ёпиғлиқ қозон ёпиғлигича қолишини истаган бемехр сингил ичида опасига ўлим тиларди.

— Нима қилдинг Нилуфарни?! — ўқирди Халил бойвачча дарвозахонада қалтираб турган хотинини кўриб.

— Адаси... Адаси, ишқилиб, қизимиз омонми?! — пичирлади Мўтабархон кўзига ёш олиб.

— Нима қилдинг, деяпман?! — ўшқирди бойвачча муштини дўлайтириб.

— Мен...

Мўътабархон гапини тугатишга улгурмади. Халил бой-вачча қулочкашлаб унинг юзига зарб билан тарсаки туширди, хотини чалқанчасига йиқилиб жимиб қолди. Бой-вачча уни айёрлик қилаяпти, деган хаёлда тепмоқчи ҳам бўлди. Бироқ хотинининг ётиши ғалати туйилиб, кўнглига хавотир оралади:

— Муки (у аёлини ёшлигида шундай деб чақирар эди), нима бўлди?

Аёл жавоб қилмади, қимирламади ҳам ҳатто. Халил бой-ваччанинг капалаги учиб кетиб, тиз чўкиб кўкрагига қулогини тутди. Хотини нафас олмаётгандай туйилди унга.

— Ким бор?! — бақирди бойвачча. — Бирор-бир жонзот борми бу ҳовлида?!

Хизматкор ҳовли этагидаги уйда эди. Бу икки хонали уйни бойвачча дам олишга мўлжаллаб қурдирган, уйнинг ёнида ёпиқ ҳовуз, ҳаммом бор эди. Хизматкор хўжайинининг аёлига бақирганини, сўнгра урганини кўриб, ичкарида пусиб турганди. Бойваччанинг бақира бошлаганидан чўчиб, бормаса ўзи ҳам калтак еб қолишидан хавфсиради ва Халилнинг ёнига югурди.

— Бор! — дея бақирди уни кўриши билан бойвачча. — Сув опке!

Хизматкорининг бир чойнак сувни бекасининг юзига секин сепаётганини кўриб сабри чидамаган бойвачча унинг қўлидан чойнакни юлқиб олди-да, хотинининг юзига тўкиб юборди. Ҳартугул Мўътабархон кўзини очди. Киприкларини пирпиратиб бир эрига, бир хизматкорга қараб, йиғлаб юборди. Бир зумда Халил бойвачча ҳовуридан тушди, хотинига ичи ачиди. Унинг қўлтиғидан олиб, туришига кўмаклашди. Кейин кўз ўнгида Нилуфарнинг аянчли аҳволи жонланиб, Мўътабархонни қўйиб юборди.

— Овқатни ким қилганди?! — сўради у жаҳл билан.

— Ўзи, — аёл ютиниб олди.

— Қани ўша овқат?

— Опаси типирчилаб қолганидан кейин Лазокат жаҳл устида қозонни ағдариб юборди... Хизматкор тозалаб, ахлатга тўкибди... Нилуфарим тирикми, ишқилиб?! — деди Мўътабархон чуқур-чуқур нафас оларкан.

— Худо қайтариб берди. Яхшиям уйга келганим, йўқса ажраб қоларканмиз, — хўрсинди бойвачча.

— Ҳозироқ бораман, кўрмасам кўнглим жойига тушмайди.

— Энди боролмайсан.

— Нега? — ҳайрон бўлди аёл.

— Ойнага бир қара, — бойвачча ошхонага кириб, пиёлага оғзи очиқ ароқдан қуймоқчи бўлди. Сўнг бирдан ниятидан қайтиб, шишани ахлат челакка ташлаб юборди. Музхонадан очилмаган ароқ шишасини олиб, кетма-кет икки пиёла тўлдириб ичганидан кейин бироз ўзига келди. Юмшоқ ўриндиққа чўкиб, кўзини юмди. Шу маҳал хотини кириб келди.

— Бораман, — деди у эрига қараб, — кўзим шишиб, оқиб тушса ҳам бораман, билдингизми! Қизимни кўрмасам чидолмайман!

— Ҳов, ит! Қилғиликни қилдинг. Энди босиб ўтир. Ўзингнинг қасдинг борга ўхшайди унда. Мен ҳали ҳаммасининг тагига етаман. Агар зиғирча айбингни топсам ўлдираман. Тушундингми, ўлдираман! Ҳозир босиб ўтир. Қизим ўзига келганидан кейин ҳаммасини сўрайман. Агар сени кўргиси келаётган бўлса, борасан, бўлмаса...

Мўътабархон турган жойида ўтириб қолди ва ўкириб йиғлаганча:

— Ҳеч вақт она боласига ёмонлик тилайдими?! — деди изиллаб.

— Она фарзандига ёмонлик тиламайди. Лекин сен она-массан. Сен товуқсан. Жўжасини тагига босиб ўлдириб кўядиган бефаҳм товуқ!

— Э, худо! — ўкирди аёл шифтга қараб. — Қанақа тухматларга қолди-им?!

Халил бойваччанинг қони қайнади. Кўзи косасидан чиққудек олайиб, ўрнидан турди. Фазаб билан хотинининг бошига бориб, урмоқчи бўлди. Лекин сўқиниш билан чекланиб, ортига қайтди. Яна бир пиёла ароқ ичиб, газাগига сигарет тутатди. Сўнг ҳамон ер бағирлаб йиғлаётган хотинига:

— Йўқол, кўзимга кўринма! — дея ўшқирди.

Бойвачча кўзида ёш ғилтиллаб ошхонадан чиқди. “Қайси гўрданам шунга уйланганман? — хаёлидан ўтди унинг. — Умрим шамолга соврилди-я. Нилуфарни туғиб берганини айтмаса, қайси бир ишни қойиллатган, билмайман. Бўянса,

бозорма-бозор санқиб, топганимни ҳавога совурса, бас, бўлак дарду ҳасрати йўқ бунинг. Шундан бошқасига ярамайди!” Халил бойвачча алам билан пиёлани ароққа тўлдирди.

Илгари бир шиша ароқни ёлғиз ўзи ичса ҳам маст бўлмасди. Ҳозир охирги пиёлани сипқорди-ю, боши айланиб, кўзи юмилиб кетаверди. Оромкурсининг суянчигига бошини қўйди. Туйқусдан уйдан чиқиб кетаётганида ранги гезариб уйга кириб келган Лазокат ёдига тушди. “Ўшанинг иши, — гўлдиради у ўзича. — Ўша бир бало қилган. Ҳоз... ҳозир ўл... ўлдираман!” У ўрнидан турмоқчи бўлди-ю, қурби етмади, ўтирган жойида сўкина кетди. Хизматкор ўрнидан туришига ёрдамлашмаганида ўтирган жойида ухлаб қоларди. У хизматкорга ювиниш хонасига олиб боришни аранг тушунтирди.

Икки соатча илиқ сувда ўтиргач, Халил бойвачча бироз тетиклашди. Хаёлидан эса ҳамон: “Ҳаммасини Лазокат қилган”, деган ўй кетмаган, кичик қизига ҳукм ўқиб бўлганди. Бойвачча ошхонага кириб ошпичоқни олди-да, деворга осилган сочиққа яхшилаб артди. Нима қилаётганини ўзи ҳам англамасди. У бироз гарангсиб жойида туриб қолди. Сўнг чайқалиб-чайқалиб қўлида ошпичоқ билан Лазокатнинг хонасига йўналди.

Лазокат отасининг ичаётганини кўриб енгил тортган: “Отам энди ухлаб қолди. Эртагача жаҳлидан тушар”, деган ўйда эшикни очиб қўйганди...

* * *

“Нималар бўлаяпти ўзи? — шифтга тикилиб хаёл сурди Наргиза. — Укам фалокатга учради... Кутилмаганда етти ёт бегона лўли қиз билан танишиб қолдим. Кейин бизни лўлилар ўғирлаб кетди. Тортган азобларим... Булар нимадан ишора? Лола Бобур билан ҳам таниш экан-а! Улар қачон танишишган?... Ҳаммаси уюштирилганмикан ё? Лоланинг ўзи қўйнимга кириб олиб, чаёнлик қилаётган бўлсачи? Унда... Унда нега униям азоблашди... Барон нега бизни осонгина ўлдириб қўя қолмади?... Мушук-сичқон ўйинига ўхшаб кетаяпти-я... Ёки адажоним айтиб кетган сирдан уларнинг хабари бормикан? Ўша олтинларни адажонимдан бошқалар ҳам билишган-ку. Лекин улар ўлиб ке-

тишган дейишувди. Адамга ўхшаб, бирортаси фарзанди ёки қариндошигами айтиб кетгандир... Ҳа, топдим! Демак, кимдир айтишга айтиб, олтин яширилган жой қаердалигини аниқ беришга улгурмаган... Ўзи ўша олтинлар кимники, ҳалолми, ҳаромми? Буям жумбоқ. Нима қилсам экан? Падарингга лаънат, бойликдан воз кечиб юборсам, бизни тинч қўйишармикан... Тўхта, нега ойим келмаяпти? Эшитганида қушдай учиб келиши керак эди-ку. Ёки ҳали айтишмадимикан?..”

— Яхши ётибсизларми? — палатага жилмайиб Миркомил кириб келди, Наргизанинг хаёллари тўзғиб кетди. Бобур билан бирга келган йигитни кўриб қиз ҳам жилмайди.

— Кўринишингиздан анча соғайиб қолибсиз, — кўнглини кўтарди Миркомил.

— Раҳмат.

— Менгамас, ўзингизга раҳмат. Ўзингизда соғайишга иштиёқ бўлмаганида...

— Бунни қаранг-а, — унинг гапини илиб кетди Наргиза, — соғайишим керак, деб ҳечам ўйламаган эканман. Ўйлаганимда ҳозир оёққа туриб кетармидим?!

— Ишонмаяпсизми? — Миркомил ҳазилни илғаб, мийида кулди. — Бунни мен сизга бўлажак врач сифатида айтаяпман.

— Сиз врачмисиз? Мен сизни укамнинг ўртоғи бўлса керак, деб ўйлагандим.

— Адашмагансиз. Энди унинг ўртоғиман. Врачлик масаласига келсак, ҳали беши кам.

— Шунақа денг.

— Шунисигаям шукур. “Ол, қулим!” деса тап-тайёр врачмиз-да.

— Ҳов, врач, — Лола уйғониб, гапга аралашди, — бийзний олдиймийзда турманг. Ямон бўладий. Сизний урадий, бийзний ўғирлайдий. Тушундингийзий?

Наргиза кулиб юборди. Миркомилнинг юзи қизарди.

— Энди ўғирлаб бўпти. Ўзим уларни ўғирлаб кетаман, керак бўлса.

— Сизга ўхшаган биттаси ўшанда Бобуржоннинг ёнида турганди, бечора ҳозир тирикми, ўликми билмаймиз. Уям ўзича гўдайганди бизнинг олдимизда.

Наргиза бу гапни ҳазил тариқасида айтмоқчи бўлганди, бироқ гапи бироз илмоқли чиқди. Миркомилнинг қалбида беихтиёр рашк алангаси ёнди ва айна пайтда ўша “ҳамкас-б”ига ачинди.

— Қизларнинг ичида сизлардай марди кам, — ўзини мажбурлаб кулди Миркомил сувдан қуруқ чиқиш учун.

— Майли, — Наргиза мийиғида кулимсиреди, — сизни хафа қилиб қўйган бўлсам узр. Одам... Яхшиси, гапирмаганим маъқул. Бобуржон яхши юрибдими?

— Унингиз шу кетишда бўлса, Тарзандай бўп кетади. Менга ишонаверинг, тиббиётда бундай воқеалар камдан-кам учрайди. Жуда қисқа вақтда оёққа туриб кетди. Шериги ҳалиям ётибди оёғини кўтариб.

— Укам ёшлигидан дардга чидамли эди, — деди Наргиза Бобурни алқаб. — Иситмаси чиққан пайтлариям ўйнаб юраверарди. Ойим мажбурлаб ҳам ётқизолмаган... Ҳа, айтганча, биз бу ерда ҳали кўп ётамизми?

— Соғайиб кетсангиз бўлди... Ҳа, бир гапни айтиш эсимдан чиқибди, — Миркомил сўхбатни давом эттиргиси келарди. — Менинг исмим Миркомил. Сизларникини биламан. “Касаллик варақаси”дан кўрдим.

— Ҳай, ман сийзний отиний айтмай чиқади дебман.

Лола очикдан-очик калака қилаётганини Миркомил дарров илғади. Лўли қизнинг устидан кулаётгани унга алам қилди. Лекин начора, ортиқча гап айтишга ҳақи йўқ. Нарёқда эшитиб туришибди. Ҳар битта сўзи таҳлил қилинади. Миркомил эса ўғриларнинг кимлигини, қизлар нега уларнинг номини яширишаётганини билиши керак. У йўл топиб қизларнинг ичидаги сирларидан воқиф бўлиши даркор.

— Шундай лобар қизларнинг кўнглини топиш бизга ҳам фарз, ҳам қарз. Сизлар билан яхшироқ танишиб олмасам армонда кетаман, — деди Миркомил Лолага жавобан.

— Ана, танишиб ҳам олдик унда, — деди Наргиза муро-са оҳангида. — Сиз Бобуржоннинг ўртоғи бўлсангиз, ойимдан хабарингиз йўқми? Негадир келмаяптилар?

— Ҳозирча айтмадик... Йўқолиб қолганингизни эшитиб жуда хафа бўлди. Бу аҳволда ётганингизни кўрса, баттар кайфияти бузилади, деб ўйладик. Шунга ҳозирча айтмай

турибмиз. Оёққа туришингиз билан, албатта, хабар қиламиз.

Наргизанинг кўзига ёш қалқди.

— Майли, — деди у йигламсираб, — шу ҳолимда бўлсаям уйга жавоб беришсин. Айтинг, илтимос. Ойижонимни жудаям соғиниб кетдим. Озгина хафа бўлсаям, соғайиб кетаётганимни кўриб ҳаммасини унутади! Соғиниб кетдим ойижонимни!

Миркомилнинг томоғига қаттиқ бир нарса тикилди. У нима деярини билмай қолди. Ўзи шундоғам ёлғон гапирди. Ҳали ёлғонлари ошкор бўлади. Аммо буйруқ шундай бўлган! Наргизага оиласи ҳақида фақат яхши гапларни гапириши, онасининг вафотини зинҳор тилга олмаслиги керак.

— Ҳали ҳаммаси изига тушиб кетади, — деди у мулойим гапиришга уриниб, кейин ўйланди: “Очигини сўрасамчи, мушук-сичқон ўйнашдан нима фойда? Вақт ўтаяпти, жиноятчилар жуфтакни ростлаб қолиши аниқ”. — Наргизахон, мен сиздан бир нарсани сўрамоқчиман. Сиз, биринчи навбатда, укангизни ўйлашингиз керак. Агар мен сўрамоқчи бўлган гапни ҳозир айтмасангиз Бобуржон қийналиб қолади, — деди у.

Унинг бу гаплари “сценарий”да йўқ эди, шу боисдан икки хона наридагилар саросималаниб қолишди.

— Тушунмадим, — деди Наргиза, — нега у қийналиши керак?

— Сиз унга кимлардандир ўч олиш ҳақида айтибсиз. У ҳозир ўшаларни қидириш билан овора. Қолаверса, ўша сизни олиб қочганлар ниятларига етолмаганидан аламларини Бобурдан олиши мумкин. Шунинг учун биз эртароқ фалокатнинг олдини олишимиз керак. Кутишдан фойда йўқ.

Наргиза ташвишланди, ҳақиқатан ҳам, Барондан ҳар нарсани кутиш мумкин. У ўгирилиб Лолага қаради. Лола ҳам унга тикилиб турарди. Нигоҳлари тўқнашди. Наргиза “Айтмасам бўлмайди”, деган маънода ишора қилиб, кўзларини юмиб очди.

— Сийз дўхтийрсийз...

— Шунинг учун бу гапни сизларга айтаяпман-да, — дея

Лоланинг гапини бўлди Миркомил. — Менга беморларимнинг соғлиғи муҳим. Қолгани кейин ҳам бўлаверади.

— Барон, — деди Наргиза, — асл исмини билмайман, Барон дейишганини эшитдим. Лоланинг айтишича, уларнинг маҳалласида тураркан. Лекин бизни лўли маҳаллага олиб боришмади. Менимча, унинг дачасига олиб боришди.

— Тушунарли, — деди Миркомил ва секин эшик томон юрди.

— Қаёққа кетаяпсиз? — деди Наргиза ҳаяжонланиб.

— Зудлик билан уни қўлга олиш керак. Мен хабар берай, натижасини сизга айтаман.

Махсус гуруҳ тезда лўли маҳаллага жўнатилди. Бу пайтда лўли аёллар тирикчилик важида шаҳарнинг гавжум жойларида юришарди. Шундай бўлса-да, туйқусдан бегона кишилар Бароннинг уйини ўраб олгани бирпасда шов-шув бўлиб кетди. Лўлибошининг учта йигити қўлга олиниб, дала ҳовлиси аниқланди ва шу ондаёқ махсус гуруҳ жўнатилди.

Барон Ҳасан бошлиқ бешта йигитини қолдириб, бошқа шотирларини ўзи билан олиб кетганди. Ҳасан эртами-кечми, барибир, қўлга тушишларини билар, аммо у қочоқ қизларнинг тирик қолганига ишонмаётганди. Шу боис, кўққисдан уюштирилган ҳужумдан гангиб қолди. У ҳатто машинасига ўтиришга улуғурмади — юзига ниқоб кийган барваста йигитнинг югуриб келиб ён томондан берган зарбасидан сўнг калласи узилиб кетаёзди.

Дала-ҳовли тинтув қилиниб, йигирма беш килодан ошиқ героин ва бир талай тилла буюмлар ҳамда ўттиз мингдан зиёд АҚШ доллари қўлга олинди. Булар Бароннинг бойлигининг ўндан бири ҳам эмас, у асосий бойликларини ўзи билан олиб кетганди.

* * *

Барон ҳар сафар Тожикистонга сўқмоқ йўллар орқали яширинча ўтиб-қайтар эди. Бу гал унинг омади чопмай, тоғда чегарачиларга дуч келди. У ўзини бутазорлар орасига уриб, жон сақлади. Олақарғадай аланглаб, ўзи доим ўтиб-қайтадиган жойда посбон бўлиб турган иккита аскарнинг кетишини пойлаб бир кун кутди. Бироқ аскарлар вақт-вақти билан алмашиб туришарди. Баронни ваҳм босди, йигитлари билан маслаҳатлашиб йўл қидиришга тушди.

Вақт эса, ўтиб борар, лекин қулайроқ сўқмоқ топилмасди.

— Бўлди, — деди у сабри тугаб учинчи куни. — Хужум қиламиз. Шериклари етиб келгунча қочишга улгурамиз.

Аммо фурсат бой берилган, дала-ҳовлисида қолган шотирлари қўлга олингач, Ҳасан Бароннинг қайси йўл билан Тожикистонга ўтишини айтиб берган, натижада, аллақачон Бароннинг йўлига тузоқ қўйилганди. У энди орқасига ҳам қайтиб кетолмасди.

Чегарачиларнинг навбатдаги алмашинувидан сўнг Бароннинг буйруғи билан йигитлари қоровулларга хужум қилишга шайланишди. Бироқ шу маҳал ердан чиқдимиз, осмондан тушдимиз, бир гуруҳ ниқобланган йигитлар пайдо бўлишиб, яшин тезлигида уларга ташланиб қолишди. Бароннинг шотирлари нима бўлаётганини ҳам англашга улгуришмади. Сафнинг охирида кетаётган Барон ёнидан тўппончасини чиқаришга улгурди, холос. Иккита девқомат йигит ён томондан отилиб чиқди. Улардан бири Бароннинг қўлидаги тўппончани тепиб юборди, иккинчиси эса қўлларини қайириб, лўлибошини ерга босди.

* * *

Миркомилнинг Баронни гумашталари билан қўлга олишда иштирок этишга иштиёқи зўр эди, бироқ унга рухсат тегмади — махсус тайёргарликдан ўтмагани панд берди. Лекин лўлибошини қўлга олишганини эшитиб, елкасидан тоғ ағдарилгандай бўлди. Бу хушxabарни тезроқ айтиб, кўнгилларини кўтариш учун қизларнинг олдига шошди.

У палатага кириб борганида Наргиза шифтга термилиб ётар, Лола кўзини юмганча хаёл суриш билан овора эди. Лўли қиз кўнгли чўкиб, бирор-бир жон ачири йўқлигидан хўрлиги келарди. Наргизани укаси, унинг дўсти келиб сўраб турганига Лола ҳавас қиларди. “Мени биров сўрамайди. Ҳеч кимга керагим йўқ. Мабодо ўлиб қолсам, шундоқ кўмиб ташлашади. Негаям лўли бўлиб туғилдим-а? Ахир, боласи учун жонини беришга тайёр лўлилар ҳам оз эмас. Лекин меникилар... Барондан кўрқишади улар. Ҳозир номимни ҳам тилга олишмаётган бўлса керак. Тавба, нега мен уларга ўхшамайман? Ҳеч лўлиларга эл бўлиб кетолмадим-да. Нега уларнинг яшаши менга ёқмайди? Бизнинг ризқимизни Оллоҳ бошқаларнинг устига сочиб юборган,

туғилганимизданоқ шу ризқимизни йиғиб кун кечирамиз. Манглайимизга ёзилгани шу бўлса... Нега тиланчилик қилиш менга малол келади? Уяламан...”.

— Сизларга хушxabар олиб келдим! — деди Миркомил эшикдан кириши билан. — Душманларинг қўлга тушди. Ўзиям Барон деганлари анча “семирган” экан... Хуллас, энди хавф-хатардан қутулдинглар.

Бу хабардан иккала қиз ҳам анг-танг қолишди, гапирай деса тиллари айланмас, йиғлай деса кўзларига ёш келмасди.

— Яна битта янгилик бор, — деди қизларнинг юз-кўзларидан юраклари тўлиб-тошиб турганини кўрган Миркомил. — Буниси Лолахонга тегишли...

* * *

Халил бойвачча қоронғида эшикнинг очиқлигини кўрмади. Ўнг оёғини силтаб тепмоқчи бўлди-ю, қалқиб кетиб, чалқанчасига гурсиллаб йиқилди. Кўлидаги пичоқ учиб кетди, бойвачча болахонадор қилиб сўкинди.

Энди кўзи илинган Лазокат шовқиндан чўчиб уйғонди-да, ичкийимда ўрнидан туриб, тунчироқни ёқди ва бўсағада ўрнидан турмоқчи бўлиб талвасага тушаётган отасини кўриб кўрқиб кетди.

— Адажон! — деди у ҳадик билан. — Тинчликми, нега бу ерда ўтирибсиз?

Халил бойвачча кўзларида нафрат билан қизига тикилди. Бу қараш отанинг қизига ташлаган назарига ҳечам ўхшамас, унда ёвузлик, алам, ўч яққол акс этиб турарди. Ҳозир ота эмас, кўзидан ўт чақнаётган махлуқ, рақибини янчишга отланган қасоскор эди...

— Сен ифлосни сўйиб ташлайман! — бақирди Халил бойвачча эшикка суяниб ўрнидан тураркан. У пайпасланиб чироқни ёқди. Сўнг эгилиб пичоғини топди.

— Адажон! — бақириб юборди Лазокат кўрқувдан юраги ёрилгудай.

— Аданг йўқ сенинг! Сени оинг кўчадан орттириб келган. Тушундингми?! Аданг аллақачон ўлиб кетган! Мен сенга бегонаман! — Халил бойваччанинг оғзидан чиқаётган гаплар ўзига ҳам ҳақиқатдай туйилиб титраб кетди. Ўзини алданган, хўрланган ҳис этди. Алам билан олдинга талпи-

ниб “кўчадан келган қиз”ни бир ёқли қилиш учун унга яқинлаша бошлади.

— Ада!.. Адажон! — қичқирди Лазокат ортига тисарилиб.

— Ҳозир Нилуфар учун жавоб берасан. Уни қандай заҳарлаган бўлсанг, ҳаммасини айтасан. Кейин мен сени бўғизлайман. Қонингни ичаман!

— Адажон мен... мен қилмадим. Мен... Мен билмайман... Адажон!.. — Лазокат титроқ қўлларини ортига чўзиб, ёстиқни ушлади ва тобора яқинлашиб келаётган отасининг юзига қарата иргитиб юборди. Халил бойвачча буни кутмаган, ўзи бир ҳолда зўрға оёқда турарди. Ёстиқ “гуп” этиб башарасига теккач, ўзини йўқотиб қўйди. Чўк тушиб қолди. Ўрнидан сакраб турган қиз ўзини эшикка урди. Халил бойвачча ўзини ўнглаб, ёнидан ўқдай учиб ўтаётган қизининг оёғига қўлидаги пичоқни сермаб юборишга улгурди. Аммо ваҳимага тушган Лазокат оғриқни сезмади, йўлакка чиқиб бор овозида:

— Ойижо-о-о-н! — дея чинқирди.

Мўътабархон чинқирган овоздан уйғониб кетди ва бироз уйқусираб жойидан туриб ўтирди. Йўлак тарафдан қизининг кетма-кет бақиргани эшитилгач, ўрнидан шоша-пиша туриб, эшикка югурди.

— Ойижон, ойижон! Адам мени ўлдирмоқчи, қўлида пичоқ бор! — ўкириб йиғлаб юборди онасини кўрган қиз.

Мўътабархон қизининг билагидан тутиб, ҳеч иккиланмай пастки қаватга етаклади ва йўлакнинг чироғини ёқди.

Халил бойвачча сўкинганча инқиллаб ўрнидан турди-да, кўпириб кетган оғзини кафтининг орқаси билан артди ва оғир қадам ташлаб, зинанинг ёнига келди. Бунгача Лазокат нима бўлганини ойисига айтиб улгурганди.

— Нилуфар сизга қиз-у, Лазокат ўғай экан-да! Мен уни кўчадан орттириб келган эканман-да, бойвачча! Қандай тилингиз борди шундай дейишга?! — деди эрига тик қараб Мўътабархон. Сўнг ўпкаси тўлиб йиғлаб юборди ва қизини кўрсатиб: — Ўлдириш ниятингиз бор экан, нима қиласиз унинг хонасига кириб? Мана, ўзим, ўз қўлларим билан сизга топшираман. Ўлдилинг! Сўйинг! Агар шу билан кўнглингиз таскин топса!

Халил бойвачча пастда кўзлари нафратдан ёниб қараб турган хотинига қаради, бироқ бир сўз демади. Қўлидаги

пичоқни отиб юборди-да, зинага суянганча чўк тушиб ўтириб қолди.

Мўътабархон эрини шаштидан туширганига ишонч ҳосил қилиб, баттар жаврай бошлади. Бироқ бу гаплар энди Халил бойваччанинг қулоғига кирмас, у эси оған одамдай ўзи билан ўзи гаплашарди.

— Ойижон, — деди бироз ўзига келган Лазокат, — бошим айланаяпти.

— Тинчликми, қизим? — Мўътабархон Лазокатга бошдан-оёқ разм солиб, унинг оёғидан оқаётган қонни кўриб, юраги ўйнаб кетди. — Оёғингдан қон оқаяпти-ку! Вой, мен ўла қолай, вой шўрим! Ҳе, ота бўлмай ҳар бало бўлгур!

Мўътабархон талвасага тушиб ичкийимини ечди-да, шарт иккига бўлиб, қизининг оёғини боғлашга тушди. Оғзидан эса оқ ит кириб қора ит чиқар, жағи тинмай эрини қарғарди. Қарғишларини бойвачча эшитмас, буткул ҳолдан тойган, бунинг устига, ичган ароғига уйқу дори кўшилгани учун ёнига аганаганча хуррак отарди.

Қизининг ярасини боғлаб, Мўътабархон бошини кўтариб эрига қаради. Бойваччанинг хуррак отаётганини кўриб, тагин қарганди ва қизини меҳмонхона томон етаклади:

— Шу ерда эшикни қулфлаб ухлаймиз. Агар гўрингда тўнғиз кўпгур уйғониб қолса, сени тинч қўймайди. Оғзингдан қонинг келгурга нима ёмонлик қилибсанки, сен бечорани ўз ҳолига қўймайди?.. Ҳали тонг отсин, бошқача гаплашиб қўяман у билан!

— Ойижон, — деди Лазокат синиқ овозда, — я не могу. Кетаман!

— Қаерга борасан шу маҳалда, қизим?

— Бердимурод акамнинг ёнларига.

— Йў... Йўқ... У ёққа сираям бора кўрма. Шу аҳволда борсанг у нима деб ўйлайди? Ундан кўра эрталабгача уйда ўтир. Кейин бирор чорасини топармиз.

— Бўлмаса, Гулиникига бораман. Ўша ёқ тинчроқ.

— Шарманда бўламиз, қизим. Сени биламан-ку, ичингда гап турмайди...

— Ойи, бунақа яшагандан кўра шарманда бўлган минг марта афзал, ҳамма билиб қўйсин, адамнинг қанақа одамлигини!

— Аданг жудаям керакли одам, айниқса, сен билан мен-

га. Бахтинг очилишига керак. Шунинг учун ҳозирча жим турайлик. Кейин бир гап бўлар. Эсон-омон сени узатиб олай... Овқатни Нилуфарнинг ўзи қилганмиди? — нимадир эсига тушиб қолгандай қизига синовчан қаради Мўътабархон.

— Биласиз-ку... Мен қилган овқатни оғзига олмайди, ойимча... Ўлиб кетганида қутулардим битта машмашадан, — лабини бурди Лазокат.

— Унақа дема, қизим. Яхшими-ёмонми опанг бўлади. Эрта бир кун бир-бирларингга суянасанлар, — беозор койиди уни Мўътабархон.

— Кўчадаги лўлиларга ишим тушса тушсин-у, лекин ўша чаёнга тушмасин! Ўзи ёмон-да, ана, жазосини олиб ётибди! — Лазокат ҳали-бери ҳовуридан тушадиганга ўхшамасди.

— Бўлди қил! — ўшқирди қизига қаттиқроқ гапирмаса бўлмаслигини тушунган Мўътабархон. — Ўзинг ҳам айбдорсан!

— Энди сиз ҳам унинг ёнини олаяпсизми, ойи?! Мен бечора бу уйга бегона эканман-да! — пиқиллаб йиғлашга тушди Лазокат.

Мўътабархон гапирганига пушаймон бўлиб, қизини елкасидан кучганча меҳмонхонага олиб кирди ва ичкаридан эшикни қулфлади. Сўнг Лазокатни диванга ётқизиб, ўзи гиламга чўкканча қизи ётган диванга бошини суяди. Кўп ўтмай талотўпдан чарчаган она-болани уйку элитди...

Ўтирган жойида мулгиган Мўътабархон белининг оғриғига чидолмай эрта уйғонди. Тунги жанжал ёдига тушиб, шошиб ортига қаради-ю, тошдек қотди: Лазокат жойида йўқ эди. “Эрим яна келдимикан?” деган ўйдан кўрқиб титраб кетди.

* * *

Бердимурод ёнига иккита йигитини олиб, Бобур яшайдиган кўп қаватли уйга борди ва тепага кўтарилмай бироз атрофни кузатди. Аллақандай бегона йигитларга кўзи тушиб, кўнглига шубҳа оралади. Шерикларига секингина: “Кетдик, кейинроқ келамиз”, деб катта кўча тарафга юрди. Кўчанинг икки тарафи савдо растаси экан, Бердимурод йигитларини пивоҳонага бошлади. У ерда уч-тўртта пиёнистадан бўлак ҳеч ким йўқ эди.

— Бизбоп жой экан, — деди йигитлардан бири Бердимуродга илжайиб. — Яхшилаб пивоҳўрлик қилмаганимга минг йил бўлди-ёв.

— Ҳозир мен сенга пивоҳўрлик қанақа бўлишини кўрсатиб қўяман! — ўшқирди кўнглига қил сигмаётган Бердимурод.

— Ҳеч бўлмаса биттадан ичармиз. Одам роса чанқаб кетди.

Учовлон бир шишадан пиво ичишди. Иштаҳалари очилиб кетган эса-да, эзилиб пивоҳўрлик қилишнинг мавриди эмасди. Бердимурод бесаранжом, игнанинг устида ўтиргандай типирчилар, Бобурга мерос қилиб қолдирилган тилла унинг оромини буткул ўғирлаган эди. У “Турайлик”, деб энди оғиз жуфтлаганида сотувчи билан қирқ бешларни қоралаган одамнинг суҳбати қулоғига чалинди.

— Падарингга лаънат, Бобурни шу уйдан кўчириб юбормасак бўлмайди-ёв, — ҳасрат қиларди пештахтага суянган эркак. — Ўзи яқинда авария бўлувди. Кейин опаси қаергадир йўқолиб қолди. Онасини маҳалла бир амаллаб кўмди. Қўшниларнинг гапига қараганда, қиз топилибди. Қиз бўлиб топилганми, жувон бўлибми, у ёғини худо билади. Лекин домимизнинг атрофидан аллақандай шубҳали одамлар аримай қолди. Қачон қарама, ўзини шунчаки айланиб юрганга солиб, Бобурнинг уйига қараб-қараб қўяди. Демак, бир гап бор... Маҳаллага бормоқчиман. Шу болани бошқа ёққа кўчириб юборсин, биз ҳам тинчгина яшайлик.

Бердимурод ўзининг сезгирлигидан хурсанд бўлиб кетди. У ҳалигина Бобур яшайдиган уйнинг йўлагидан қайтган, ичкарига киришга оёғи тортмаганди. Мана, энди ҳаммаси равшан. Ҳозир пиво ичиб дадилланиб, тўғри ўлжаси томон бормоқчи бўлиб турганди. “Таъзиядан кейин бу ерга биринчи келишимиз. Демак, бу одам биз ҳақимизда гапирмаяпти. Агар Бобурга келганимизни кўрганида, ҳозир шу ердалигимизни била туриб, бу гапларни сотувчига гапирмаган бўларди. Демак, бошқа одамларнинг ҳам унда қандайдир қизиқиши бор. Бунинг тагига етмасдан туриб ишни бошлаб бўлмайди”, деган хулосага келди Бердимурод ва йигитларига:

— Бошқа пайт келамиз, — дея ўрнидан турди.

Шу куни у Халил бойваччанинг ёнига бормади, чунки

топшириқ бажарилмаган, бойвачча уни кўрқоққа чиқариши тайин. Бахтига бойваччанинг ўзи ҳам кўнғироқ қилмади.

* * *

Халил бойвачча бадани жунжикиб, суяклари қақшаб уйғонди. Қаерда ухлаб қолганини англаб етгач, асаби ўйнади: “Нонхўрликдан бошқасига ярамайдиған ифлослар, ҳеч курса боққанимнинг ҳурмати устимга бирорта кўрпача ёпиб қўйишса ўлармиди?” У алам билан минғирлаганча зина суянчиғига таяниб ўрнидан турди. Шу маҳал хотинининг чинқирган овози эшитилди:

— Лазокат, қизим!

— Ҳе, онангни... — сўкинди бойвачча ва гавдасига ярашмаган чаққонлик билан илдам юриб биринчи қаватга тушди. — Нима деб ўкираяпсан, ҳайвон?! — хотинининг тиззасига шапатилаб саннаётганининг устидан чиқиб тагин кайфияти бузилди.

— Қизим йўқ! Қаерга гумдон қилдингиз?! — Мўътабархон эрига чақчайди.

— Онангникига, тушундингми?! — муштини дўлайтириб хотинига яқинлашаётган бойвачча эшик кўнғироғининг устма-уст жиринглаганидан кўнгли алланечук бўлиб кетди. — Учир овозингни! Ўзи бирон жойга кетворгандир. Мен уни кўрганим йўқ. Ҳозир турдим ўзи, — Халил бойвачча эшикка йўналди. У хизматкорга: “Аввал сўра, ким экан?” деб тайинламоқчи эди. Бироқ улгурмади, хизматкор дарвозанинг кичик табақасини очган ва... беш-олтита барзанги йигит дарвозахонага кириб бўлганди. Улар гап-сўзсиз аввал хизматкорнинг, кейин ҳали оғиз очишга ҳам улгурмаган Халил бойваччанинг қўлларини кишанлашди. Кейин чўнтақларидан ҳужжатларини чиқариб кўрсатишди ва уларнинг қамоққа олинганини айтиб, уйни тинтув қилишди.

Халил бойвачча панжара ортига ўтаётиб, терговдан иккита милиционер қуршовида чиқиб келаётган Баронга кўзи тушди.

— Буларнинг бари сенинг ишинг экан-да, ҳайвон, — деди у ғазаб билан Баронга.

Барон илжайди, лекин лом-мим демади.

Тушга яқин Халил бойвачча сўроқ қилинаётганида унинг бўлғуси куёвини ҳам олиб келишди...

Ўзига тегишли хабарни эшитиб, Лола ётган жойидан туриб кетди. Унинг юраги ҳаприқарди.

— Айтинг, — деди у сабри чидамай.

— Ўзингизни қўлга олинг, — деди Миркомил босиқлик билан. — Барон қўлга олинаётганида лўли маҳаллага бориб суриштирдик. Сизнинг ота-онангиз билан гаплашдик. Уларнинг гапларига қараганда, сизни чақалоқлигингизда топиб олишган экан.

— Нийма?! — лўли қизнинг овози титраб чиқди.

Ўша лаҳзада унинг юзидан бир-бирига зид жуда кўп маънони уқиш мумкин эди. У ўзини узоқ вақт азоблаб келган саволларга жавоб топгандай эди. Жавоблар ортидан тагин саволлар келиб чиқар, улар бари қизни қийнар, баттар азобларди.

— Хафа бўлманг-у, лекин айтишга мажбурман. Тўғриси, улар сизни топиб олишмаган, беланчакдан ўғирлаб кетишган. Эски шаҳардан. Ҳозир у ерлар бузилиб кетди, ўрнига кўп қаватли уйлар тушган.

Лоланинг ўпкаси тўлиб кетди, юзини бекитиб, сочиниғимлаб тинимсиз йиғлади. У хурсандлигидан йиғлаётгани ёки хафалигиданми — билиб бўлмасди.

— Ҳали... ҳали ҳаммаси жойига тушиб кетади, — таскин берди Лолага қўшилиб йиғлаётган Наргиза. — Топамиз. Ота-онангни, албатта, топамиз.

— Хавотирланманг, — Миркомил гапга қўшилди. — Сизлар касалхонадан чиққунларингча биз Бобур иккала-миз ота-онангизни топиб қўямиз.

У гарчи ишонч билан гапирган эса-да, гаплари таскин бериш учун айтилгандай чиқди. Бунинг Миркомилнинг ўзи ҳам сезди. Қизлар эса унинг гапига эътибор беришмади.

Қайғу билан хурсандчилик қоришган хонада улар жим қолишди. Орадан бирор беш дақиқача ўтиб юраги сиқилган Миркомил столини эшикнинг ёнига суриб, бошини ҳам қилиб олди. У ўрнидан туриб, чиқиб кетганида ҳам биров ундан “Нега кетаяпсан?” деб сўрамасди. Аммо унинг кетгиси келмас, қандайдир кўзга кўринмас ришта уни хонадагилар билан боғлаб турарди.

Қўлида ичи тўла селюфан халта билан Бобур кириб келиши билан хонадаги жимлик бузилди.

— Нима бўлди? — уларнинг ўтиришини кўриб хавотирланди Бобур қўлидаги халталарни ерга қўяркан.

— Хурсандчилик, — деди Наргиза кўзида ёш билан. — Кел, укажоним.

Бобур опасининг каравотига ўтирди, Наргиза уни кучоқлаб ўпди:

— Биз ҳам энди одамга ўхшаб яшайдиган бўлдик. Биласанми, Лола лўли эмас экан! — деди кўзлари қувончдан порлаб.

— Йўғ-э! — ҳайратини яширолмади Бобур. — Қанақасига?

Наргиза: “Сиз айтинг”, дегандек Миркомилга юзланди. Йигит кулимсираб қизларга айтган гапларини такрорлади.

— Зўр-ку! — Бобур Лоланинг ёнига бориб, унинг қўлини ушлади. — Ўзим ҳам ҳеч ишонмасдим сизнинг лўлилигингизга.

— Эндий қандоқ онамний топаман? — кўзида ёш билан жилмайди Лола.

— Топилади. Мана кўрасиз. Бу янгиликни ювиш керак.

— Ҳозирча, — деди Наргиза кулиб, — Миркомил акам билан бирга байрам қилиб туринглар, биз кейинроқ қўшиламиз.

Наргизанинг “Миркомил акам” дегани йигитни энтиктириб юборди. У кўзлари чақнаб қизга қаради. Нигоҳлар учрашганда Наргиза қизариб, кўзини олиб қочди...

* * *

Орадан бир ой ўтди. Қизлар бирин-кетин соғайиб оёққа туришди. Энди касалхона ҳовлисини айланиб сайр қилишарди. Бобур билан Миркомил уларни деярли ҳар куни йўқлаб туришарди. Миркомилнинг серқатнов бўлиб қолгани аввалига Бобурнинг гашини кўзгади: “Мен-ку опамдан хабар олгани келаман, сенга нима бор? Бориб ўқишингни ўқимайсанми?! Нима қиласан бўзчининг моксидайд қатнаб?” Лекин бу йигитнинг очиқкўнгиллигига ишондимми, Миркомилнинг келиб-кетишларига кейинчалик эътибор бермай қўйди. Наргиза эса, Миркомилга анча овуниб қолганди. У кириб келганида кўзлари порлаб кетар, кетаётганида ортидан кўнглида аллақандай илинж билан термилиб қоларди. Бора-бора ҳатто уни Лоладан ҳам рашк қила бошлади.

Миркомилнинг қораси кўриниши билан дугонасидан аввал салом беришга, кўпроқ гапириб, кулиб эътиборини ўзига тортиб туришга уринарди. “Севиб қолганга ўхшайман”, деган ўй кечганда ақли кўнгил истагига монелик қилар: “Шунчаки зерикканимдан у билан гаплашаман-да”, деб ўзини овутган бўларди.

Ниҳоят касалхонани тарк этадиган кун ҳам келди. Наргиза: “Укам ойимга айтган бўлса, ойижоним мени олиб кетгани келади”, деб юраги тошарди. Бироқ уни олиб кетгани Бобур билан Миркомил келишди.

— Ойим қани? — деди қиз қовоғи осилиб.

— Уйга борганда айтаман ҳамма гапни... — овозидан Бобурнинг ҳаяжонланаётгани сезилиб турарди.

— Йўқ, ҳовир айт. Нима бўлган ўзи, тинчликми?

Бобур “култ” этиб ютинди.

— Гапир, Бобуржон, нима гап? — Наргизанинг кўнгли мудҳиш бир нохушликни пайқаганди.

Бобурдан садо чиқмади, фақат қўлларининг титраб кетаётгани кўриниб турарди.

— Касалми, бирон жойда ётибдими? — бақириб юборди тоқати тоқ бўлган қиз.

Бобур секин бошини силкиди ва столга ўтириб, кўзидаги ёшини кафти билан артди. Наргиза унинг оёқ учига тиз чўкиб, узун бармоқлари билан укасининг қўлларини ушлади.

— Бобуржон, мен ҳамма нарсага тайёрман, айтавер, — йиғламсиради у кўзёшлари шашқатор бўлиб.

— Опа, — Бобур чуқур хўрсинди. — Энди фақат иккаламиз қолдик...

Наргизанинг юраги сезиб юрган, бироқ укасидан сўрашга қўрққан машғум хабарни эшитди-ю:

— Энди нима... — деганича гапини тугатолмай ёнига “шилқ” этиб қолади.

— Наргиза! — бақириб юборди шу пайтгача жим турган Миркомил ва қизнинг бошини кўтарди. Лола эса дўхтирга югурди.

— Опажон, энди сиз ҳам мени ташлаб кетасизми?! — Наргизанинг юзини силаганча йиғлашга тушди Бобур.

Бир зумда етиб келган дўхтирлар қизни каравотга ётқи-

зишиб, муолажа қилишди. Хушига келган Наргиза атрофига маъносиз боқар, “чурқ” этмай ётарди.

Улар касалхонада яна икки соатча қолиб кетишди. Наргизанинг соғлиғини такрор кўриқдан ўтказган дўхтирлар ниҳоят унинг кетишига изн беришди.

Уйга келиб ҳам Наргизанинг йиғиси тўхтамади. Кўзи қаерга, қай бир буюмга тушмасин, онасини кўргандай бўлаверарди. Наргизанинг келганидан хабар топган кўни-кўшнилари чиқишиб, қизга тасалли беришди. Уларга овунган Наргиза бироз ўзига келди. Лола унинг ёнидан жилмас, елиб-югуриб хизмат қиларди.

Хуфтонда уйига қайтган Миркомил эртасига туш қайтган маҳал етиб келди. Бу пайт Бобур уйда йўқ эди. Эшикни Наргизанинг ўзи очди. Миркомилни кўриб, юзида табассум пайдо бўлди. Уни ичкарига бошлаб кириб, дастурхон ёзди.

— Лола кўринмайди? — сўради Миркомил дастурхоннинг попугини ўйнаб ўтирган қиздан.

— Ухлаётганди. Боши оғрибди, — Наргиза йигитга қаради, — уйғотиб келайми?

— Йўқ, шарт эмас, ухлайверсин. Ўзимиз гаплашиб ўтирганимиз маъқул.

— Кўпчилик бўлсак яхшимасми? — кулимсиради қиз.

— Сиз билан ўтирганимда орада бегона бўлса яйраб гаплашолмайман.

— Нега? — қошларини чимирди Наргиза.

— Биласизми... Нима десам экан? — бироз каловланди Миркомил, чунки у гап бу тарзда ҳис-туйғуларга бориб боғланади, деб ўйламаган, аслида эса айни дамни анчадан бери кутаётганди. — Қандай тушунтирсам экан?.. Сиз ҳозир бу ишнинг мавриди эмас, дерсиз... Лекин... Мен уйингизга ойимларни жўнатмоқчиман. Шунга нима дейсиз?

— Вой! — юзи қизариб кетди Наргизанинг. — Ойингизни?..

— Ҳа.

— Майли, жўнатиб, — шайтонлиги тутди қизнинг. — Танишамиз. Биронтасига уйланишни ният қилиб айтолмай юрган бўлсангиз, ўзим хизмат қилиб бераман. Фақат ўша қизнинг кимлигини билишим керак-да.

— Ўша қиз... ўзингиз-да!

— Кечирасиз, чойим қайнаб кетди. Ҳозир дамлаб келай.
Ўрнидан кўзғалган Наргизанинг билагидан Миркомил тутиб қолди.

— Агар ҳозир ростини айтмасангиз, ушлаб туравераман.
Чойнагингиз қайнайвериб, қуриб кетади...

— Унда сиз чой ичолмай қоласиз.

— Майли... Ҳўш, нима дейсиз, келсинларми?

— Билмадим, — Наргиза ерга қаради.

— Унда бугун кечга келади...

— Йўқ-йўқ, бугунмас, — бирдан унинг гапини бўлди Наргиза.

— Унда эртага. Ҳўпми?

Наргиза кўзларини ердан узмай бошини силкиб розилигини билдирди.

— Ура! Ура! — қичқириб юбораёзди Миркомил.

Унинг қилигидан Наргиза кўзларини катта очиб:

— Жинни. Жим! Лола эшитиб қолади, — деди ҳаяжон билан.

— Эшитса эшитсин, бутун дунё эшитсин. Ҳаваси келсин менга!

Йигитнинг соддалигидан завқланган Наргиза кулиб юборди. Унинг кулгисидан руҳланган Миркомил қизнинг юзидан бўса олганини сезмай қолди.

— Сиз ёмон бола бўп кетибсиз, — қиз аразлагандай тез-тез юриб ошхонага кириб кетди...

* * *

Миркомилнинг онаси истараси иссиқ аёл экан. Наргизага бу аёлнинг қай жиҳатларидир онасини эслатди. Шу боис, Наргиза уни кўрганида онаси ёдига тушиб йиғлаб юборди. Аёл бўлғуси келинини бағрига босиб, юзидан ўпди.

— Кўзингиз ҳечам ёш кўрмасин, ўзимнинг она қизим...

Бобур ота ўрнида ота бўлиб, Наргизанинг тўйига ҳозирлик кўрди, маҳалла билан бамаслаҳат тўй кунини белгилади.

Ширин ташвишларга қорилиб юрган Наргиза Бобур билан Лоланинг айвонда бошлари бир-бирига теккудай шивирлашишаётганини кўриб ичида севиниб кетди ва ҳаяжонини яширмай:

— Тушунарли, — деди уларга қараб жилмайиб, — киши билмас қилиб-а...

Йигит билан қиз “ялт” этиб унга қарашди-ю, юзлари қизариб кетди.

— Бизнинг тўйимиздан олдин сизларникини ўтказмасак бўлмайдиганга ўхшайди, Бобуржон? — кулди Наргиза.

— Жа сизникидан олдин бўмасаям... Сал кейинроқ, — ҳазилга ҳазил билан жавоб қилди Бобур.

— Йўқ, укажон. Аввал сенинг бахтингни кўраман. Сени Лолахонга ишониб топширай, ундан кейин...

— Сиздан бошламасак уят бўлади, — деди Лола бироз ийманиб.

— Вой, шумтакалар, — меҳри ийиб кетган Наргиза Лола билан укасини кучоқлаб олди.

* * *

Ҳар икки тўй ҳам ихчам, ширингина ўтди. Лола Анбар опанинг уйига келин бўлиб тушди. Наргиза эса Миркомилнинг уйига ойдай келинчак бўлиб кириб келди.

Орадан икки ой ўтиб, куз оёқлаб, қорли-қировли кунлар бошланди. Наргиза отаси қолдирган мерос ҳақида Миркомилга билганларини айтди.

— Йўғ-э! — деди Миркомил ишонқирамай.

Наргиза унга харитани кўрсатди.

— Мана шу ерга, катта харсангтош остига кўмиб қўйилган экан.

Миркомил хотинидан харитани олди-да, чироққа тутиб синчиклаб қаради.

— Нима қиламиз? — деди сўнг маслаҳат сўраган маънода.

— Билмадим.

— Борамиз. Ҳеч кимга айтмаймиз. Агар ҳақиқатан ҳам шунча бойлик бўлса, унда кейин ўйлаб кўрамиз нима қилишни.

Улар эртаси куни шаҳарни сайр қилиш баҳонасида йўлга тушишди. Манзил хийла олис, шаҳардан уч соатлик йўл юриларди. Миркомил машинани хушёр бошқарар, Наргиза эса атрофни кузатиш билан овора эди.

Машина илон изидай буралган йўллардан ўрмалаб юқорилай бошлади.

— Тўғрига қаранг, хоним, — деди Миркомил, — жарлик ёнидан ўтадиган жой бор. Бошингиз айланиши мумкин.

Бу гапдан келинчакнинг юраги ўйнаб кетди. Отаси худди шу жойда фалокатга учраган эди.

— Эҳтиёт бўлиб ҳайданг! — деди у хавотирланиб. — Мендан кўрқманг, ўрганиб кетганман.

Улар довондан ошиб ўтганларидан кейин йўл энишга бошлади. Сўнг Миркомил машинани харитада кўрсатилган — тоғ ёнбағирлаб кетган сўқмоқ йўлга бурди. Юз метрлар юрилгач, йўл тугаб қолди.

— Нарёғига пиёда кетамиз, шекилли, — деб Миркомил машинани тўхтатди.

Тоғ ҳавоси мусаффо эди. Енгилгина эпкиндан қалин буталарнинг учлари тебраниб турарди. Атроф сув қуйгандай жимжит.

— Мен кўрқиб кетаяпман, — Наргиза эрининг қўлидан ушлаб олди. — Орқага қайтсак-чи? Шу бойлик керакми бизга?

— Керак бўлмасаям, қизиқ-да, — жилмайди Миркомил ва олдинга юрди. Унга истаб-истамай Наргиза ҳам эргашди.

Ғор оғзи жуда тор экан. Миркомил адашмадимми, деб, қайта-қайта харитага қараб олди.

— Дадам раҳматли: “Эҳтиёт бўл, кираверишда учта омонат тош осилиб туради, тегиниб кетсанг тамом — ғорнинг оғзи бекилиб, ўзингни тош босиб қолади”, деганди, — деди Наргиза манглайига тер тепчиган эрига.

— Шунақа де. Қайси тош омонат экан?

— Бунисини билмайман. Яхшиси, кирмайлик. Негадир кўнглим чопмаяпти шу ишга.

— Унда бундай қиламиз. Сен шу ерда турасан. Мен эҳтиёт бўлиб кириб чиқаман.

— Йўқ, сиз кирсангиз мен ҳам кираман.

— Ўжарлик қилма, сен шу ерда қол.

— Кўрқаман.

— Кўрқма, бу ерларда ҳеч нарса йўқ. Мен дарров чиқаман.

Миркомил уч қулоч баланддаги тоғ қаваги томон тирмашиб чиқа бошлади. Яккам-дуккам буталар ҳам кўзга таш-

ланмас, тоғ ёш бўлса керак, бағрини ҳали ўт-ўланлар ҳам қопламаганди.

Миркомил ўрмалаб чиқиб бораркан, Наргиза унга эҳтиёт бўлишни эслатиб турди. Эри ғор оғзига етай деганида унинг кўзи кавак тепасида омонат осилиб турган тошга тушди. Тош сандиқдай эди.

— Миркомил ака, тўхтанг! — қичқириб юборди Наргиза. — Ана ўша тош!

Миркомил ортига ўгирилди. Сўнг Наргиза кўрсатган томонга бурилиб тошни кўрди. Тош ғор оғзининг лабида эди.

— Нарироққа бориб тур, уни юмалатиб юбораман, — қичқирди Миркомил Наргизага ва яна тепага тирмаша бошлади.

Ниҳоят ғорга етиб бориб, чап тарафидан тошни ушлаб қимирлатишга уриниб кўрди. Тош “қилт” этмади. Миркомил тошни ўзига куч билан тортиб қўйиб юборди. Қаердадир гумбурлаган овоз эшитилди.

— Қочинг! — қичқирди Наргиза.

Миркомил оёғи сирпаниб ўтириб қолди. Буни кўрган келинчакнинг юраги қинидан чиқиб кетаёзди. Шу маҳал қарсиллаган овоз чиқариб, тош пастга думалади.

— Миркомил ака! — қўрқувдан Наргиза турган жойида қотиб қолди. Миркомил қочишга улгурганди. Тошнинг бир чети шундоққина оёғи тагидан ўтиб пастга юмалаб кетди. Чанг-тўзон кўтарилиб, атрофни қасирлаган овоз тутди.

Ғорнинг оғзи буткул бекилиб қолган эди. Уни очишнинг энди иложи йўқлигини англаган Миркомил хотинининг ёнига туша бошлади...

МУАЛЛИФДАН:

Мен Нилуфар билан Лазокатнинг тақдирини билиш учун уйига бордим, улар билан бир зум суҳбатлашдим. Нилуфарнинг гапларига қараганда, отаси қамалиб кетганидан кейин уйига хор-зор бўлиб қайтиб келган синглисини кечирибди (Гули Лазокатнинг оиласидаги парокандаликдан хабар топгач, уни роса азоблаган, бор пули, тилла тақинчоқларини тортиб олиб, тўғри келган одамга рўпара қилиб, анча-мунча пул ишлаган. Лазокат унинг чангалидан зўрға қочиб қутулган). Лекин Нилуфар ҳали-ҳануз на онаси ва на синглиси тайёрлаган овқатдан емас экан.

АДАШГАНЛАР ҚИСМАТИ

(Сўнгсўз ўрнида)

Бугунги адабий жараёни изчил кузатиб бораётган киши унинг ҳар қачонгидан кўра қизгин кечаётганига гувоҳ бўлиши тайин. Адабиётнинг барча тур ва жанрларида ёзилаётган асарлар, ижодий тажрибалар, таъсир ва ҳатто тақлидлар ушбу жараённинг фаол кечаётганидан далолат бериб турибди. Буни, албатта, истиқлолимиз берган ижод эркинлигининг самараси, деб билмоқ лозим. Зотан, яқин ўтмишда, шўролар замонида қайси мавзуда бадиий асар ёзиш, қайси синф вакиллари қаҳрамон қилиб олиш вақти-вақти билан уқтириб турилар, “долзарб мавзулар”да ёзувчиларга юқоридан “социал заказлар” бериларди... Бир сўз билан айтганда, тоталитар шўро тузуми имкон қадар ижод эркинлигини бўғиш, бу жараёни ўз измига бўйсундириб, ўзи истаган ўзанга солиш пайдан бўларди. Бироқ ана шундай шароитда ҳам жасоратли адибларимиз, шоирларимиз халқимизнинг дардини, ташвиш ва қувончларини дадил ёритган асарлар яратилиб, нафақат собиқ иттифоқ миқёсидаги, балки хоризлик китобхонларнинг ҳам эътиборини қозонишга муваффақ бўлишди.

Эндиликда ижодкор ўз эрки-ихтиёри билан ўзини ҳаяжонга солган мавзуда, ўзи танлаган, маъқул кўрган услубда бемалол истеъдодини намоён этиш имконига эга. Ва ана шундай шароит — ижод эркинлиги бадиий адабиётга, хусусан, ижодкорликка бўлган қизиқишини, иштиёқни жуда кўплаб кишилар қалбига солаётганини табиий ҳол, деб қараш ўринлидир.

Кейинги йилларда ижод бўсағасига қадам қўйган кўплаб ёшлар орасида ўзининг дастлабки изланишлари билан китобхонлар назарига тушган, адабий жамоатчиликда фикр-мулоҳазалар уйғотган иқтидор эгалари ҳам талайгина. Шулардан бири талантли ёш ёзувчи Нуриддин Исмоилов. Унинг дастлабки ҳикоялар тўпламига сўзбоши ёзган таниқли адиб Хуршид Дўстмуҳаммад Нуриддиннинг бадиий ижод сир-синоатларини эгаллаш йўлидаги сабъ-ҳаракатларига ишонч билдирган. Адабиётшунос Абдулла Улуғов “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетасида эълон

қилинган мақоласида ёзувчининг бир асари таҳлили орқали унинг қўлга киритаётган ютуқлари ҳамда камчиликлар ҳақида фикр юритади. Айтмоқчимизки, Нуриддин Исмоилов бугунги адабий жараёнда ўзининг ижодий услубини топиш учун дадил киришиб, ижод машаққатларидан ҳайиқмай ҳаракат қилаётган ёзувчи сифатида ҳамкасблари, мунаққидлар эътиборига тушаётган ёшлардан.

Унинг янги “Омонат ғор сири” деб номланган романи фавқ-улодда рўй берган ҳодиса тасвири билан бошланади. Кутилмаган воқеаларнинг бир-бирига боғланиб келиши асарнинг охиригача давом этади ва айни шу жиҳат романнинг катта қизиқиш билан ўқилишини таъминлаган.

Ёш йигитлар — Бобур ва Дониёр тўғри йўлдан адашиб, жиноятчилар гуруҳига кириб қолишган. Улар “Шеф”нинг топириғи билан боришаётиб, енгил машинада ҳалокатга учрайди. Бунгача Бобурнинг бозорда лўли қизни ранжитгани ана шу бахтсиз ҳалокатга бир ишорадай. Ҳалокатдан қаттиқ жараҳатланган йигитлар касалхонага тушишади. Бобурнинг кекса онаси Анбар опа ҳамда унинг опаси Наргиза унинг бошида парвона. Беморлар ҳалидан хабардор бўлиб турган дўхтир Фатхуланинг эса эс-хаёли Наргизада...

Муаллиф асар композициясини уч йўналишда драматик кечган воқеалар асосига қурган. Булар: Бобур ва унинг опаси Наргиза қисмати, жиноий гуруҳ тепасида турган Халил бойвачча ва унинг разолатга юз тутган қизи Лазокатнинг қилмишлари ва лўлилар тўдасининг сардори — гиёҳванд моддалар билан ноқонуний шугулланиб, жиноят кўчасига буткул шўнғиб кетган Бароннинг кирдикорлари. Булардан ташқари асарда Халил бойваччанинг тўнғич қизи оқила Нилуфар, бойваччанинг югурдаги Бердимурод сингари образлар ҳам борки, уларнинг хатти-ҳаракати сюжет линиясидаги воқеалар ривожини тўлдириб қолмай, китобхонга муайян маиший-ахлоқий хулосалар чиқаришга кўмак беради.

Детектив адабиётининг, психологик триллерлар ва илмий фантастиканинг асосчиларидан бири Аллан Эдгар По ҳикоя жанри ҳақида айтган бир фикри саргузаштларга бой асарларни ўқиётганда бот-бот ёдга тушади. Ҳикоя бир ўтиришда ўқиб чиқилгандагина ҳикоя ҳисобланади, деган Эдгар По. Дарҳақиқат, асарнинг, айниқса, детектив асарнинг бош фазилати унинг ўткир сюжетга қурилганида, китобхоннинг диққат-эътиборини охирига тортиб туришида.

Нуриддин Исмоилов “Омонат ғор сири” романида саргузашт адабиётининг ана шу жиҳатини пухта ўзлаштирганини намоён этган. Ундаги воқеалар бир-бири билан мантиқан мустаҳкам

боғланган ва мантиқан бири иккинчисининг давоми, аниқроғи, оқибати сифатида ўқилади. Муаллиф, биз юқорида айтган, асардаги уч асосий сюжет линиясини қўлида маҳкам тутлади ва уларни асосий мақсад — тўғри йўлдан адашганларнинг аламли изтироблари, жиноят кўчасидагиларнинг ҳам оилавий, ҳам шахсан жазога маҳкум кирдикорлари тасвири берилган сахналари билан давом эттиради.

Ва, албатта, детектив асарларга хос бўлган персонаж — ички ишлар ходими Миркомилнинг — изқуварнинг бу сахнада пайдо бўлиши воқеалар ривожига ўзининг ҳам сентиментал, ҳам профессионал таъсирини кўрсатади.

Романда муваффақиятли чиққан образлардан бири Халил бойвачча образи бўлса, таъсирчан чиққан сахналар ҳам унинг оиласидаги можаролар билан боғлиқ. Муаллиф ёшларни жиноят кўчасига бошлаган бу кимсанинг характерини кўпроқ унинг нутқида кўрсатишга уринган. Манманлик, беписандлик, шафқатсизлик унинг феъл-атворида хос. Айни дамда китобхон унинг ичдан нураётган шахсини, таназзулга юз тутаяётган турмуштуриши, оиласининг ахлоқан пароканда ҳолга келаяётганини ва — булар барчасининг сабаб-оқибатларини аниқ-тиниқ кузатиб боради: қилмиш-қидирмиш, деган кўҳна ҳикмат бу жинояткор умрининг, оиласи, айниқса, эрка қизи Лазокатнинг қисматида яққол намоён бўлади. Ноҳалол бойлик кетидан қувиш, ахлоқсизлик охир-оқибат кишини тубсиз жарлик сари етаклаши асарда воқеа-ҳодисалар, қисматлар ҳикояси орқали мантиқан асосланган.

Халил бойваччанинг шериги Барон ва унинг шотирлари фаолияти романининг асосий персонажларига бевосита боғлаб юборилгани тўғриси айрича бир характерлар ёки ҳаракатлар сифатида таассурот уйғотмайди. Бароннинг лўли қиз Лолага майли кучлилиги асар воқеаларидаги интригани кучайтирган. Бир томондан Халил бойвачча ва югурдаги Бердимурод, иккинчи томондан Барон ва шотирлари таъқиб-таъйиқлари остида Бобурнинг, Наргиза ва Лоланинг чеккан азоб-уқубатлари, Анбар опанинг мусибатлари китобхонда разиллик ва зўравонликка қарши нафрат уйғотади. Ва шу нуқтада “Омонат ғор сири” романининг тарбиявий аҳамияти бўртиб кўринади. Бу — биринчи навбатда, ҳар қандай жиноят жазога лойиқ, деган ҳаётий хулосанинг асосли эканида. Қолаверса, адашганнинг айби йўқ, деганларидек, Бобур каби ёшларнинг тўғри йўлдан тойиб, жиноят кўчасига кириши ва бу кўчада ўз бошидан кечирган мусибатлари китобхон учун бир сабоқ буларли.

Ноҳалол бойлик мисоли омонат ғорга бекитилган олтиндай. Уни осонгина қўлга киритишга интилганлар эса нафақат ўз

ҳаётларини таҳликага қўйишади, балки иймон-этиқодларини ҳам бойликка қурбон қилишлари тайин. Романдан келиб чиқадиган асосий маънавий-ахлоқий хулоса ана шундай. Айни шу маънода асарнинг номи — “Омонат ғор сирӣ” ўзини оқлайди.

Асардаги асосий образлар унинг якунида ўз қисматининг хотимасини кўради: адашганлар азоб-уқубатларни енгиб, хавфхатардан халос бўлишади, жиноятни касб этганлар эса панжара ортидан жой олишади. Аслида, ҳаёт мантиғи шуни тақозо этади.

Албатта, романда маромига етмаган ўринлар бор. Жумладан, шиддат билан давом топган сюжет чизиги асар охирига бориб бироз салқилашади: тугуннинг ечими китобхонда бироз осон ҳал этилгандай таассурот қолдиради. Шунингдек, Бароннинг Нарғиза ва Лолага уларни ўрага ташлаб азоб беришлари, охир-оқибат тоққа олиб чиқиб камондан ўқ узиб уларни овлаб ўлдириш билан роҳатланишга уринганлари воқеаларга ортиқ даражада шафқатсизлик тусини беришга уринишдек туюлади.

Нуриддин Исмоилов оммавий китобхоннинг қизиқиши доирасини жуда яхши билади ва айни шу жиҳатдан воқеалар ривожини драматик ҳолатларга қуриб, ўқувчи эътиборини тўтиб туришга ҳаракат қилади. Тан олиш керак, бу романида у ана шунга эришган. Бироқ воқеалар баёнига берилиб кетиш қаҳрамонларнинг психологик ҳолатларини чуқур таҳлил этиш ва ишонarli, таъсирчан кўрсатишга халал берган. Муаллиф персонажлари тутган ҳолатларни, асосан, уларнинг ҳаёлларида кечган фикр-ўйлари орқали асосламоқчи бўлади. Бу етарли эмас. Қаҳрамонларнинг фавқуллодда қалтис қарорларга келиши, таҳликали хатти-ҳаракатларга қўл уриши ва бу уринишлар ўз ҳолича амалга ошиб кетавериши, эҳтимол, бадиият сирларидан хабардор бўлмаган, эстетик савияси шакланмаган ўқувчиларда эътироз тундирмас. Бироқ ўзувчи буни назардан қочиринишга ҳақиқий йўқ. Масалан, Бароннинг ёвузликлари баён этилган сахналар, унинг шотирлари қўл урган босқинчилик ва қотилликлар реаллик билан қайсидир жиҳатлардан унчалик мувофиқ келмайди. Бу сахналар, эҳтимол, оддий китобхонда катта таассурот уйғотиб, унинг қизиқишини оширар. Бироқ уларни бадиий асар, айниқса, роман талаблари даражасида кўрсатиш лозим.

Шунингдек, асарда изқувар Мирқомил образи жуда яхши топилган, ўрнига тушган. Бу муҳим, керакли қаҳрамон аксар ҳолларда ўз вазифаси — романдаги вазифаси — нимадан иборатлигини тўла англаёлмай юради. Унга юкланган вазифа хийла енгил. Аслида, мана шу қаҳрамон романининг локомотиви — етакчи образи бўлиши керакдай туюлади. Айрим қаҳрамонлар нутқи, лаҳжа элементлари муваффақиятли чиққан, бироқ асар-

нинг тили биров бадий бўёқлардан холи, қуруқроқ. Буларнинг барчаси ёш ёзувчининг бадий маҳорати билан боғлиқ етишмовчиликлари, албатта. Маҳорат эса, йиллар давомида изчил изланишлар, ижодий машаққатлар эвазига орттириладиган юксак малака эканини назарда тутсак, Нуриддин Исмоиловнинг бугунги саъй-ҳаракатлари, хусусан, унинг истеъдоди ва меҳнаткашлигидан далолат бериб турган “Омонат ғор сири” романи ёзувчининг бу йўлда чекинмаслигига, бадий жиҳатдан ҳам пишиқ-пухта асарлар яратишига ишонч уйғотади.

Аҳмад ОТАБОЕВ

Адабий-бадиий нашр

Ўзбек тилида

Нуриддин ИСМОИЛОВ

ОМОНАТ FOR СИРИ

Саргузашт-детектив роман

Муҳаррир Аҳмад Отабой

Дизайнер Сергей Бауэр

Техник муҳаррир Зокиржон Алибеков

Мусахриҳ Отабек Сафаров

Саҳифаловчи Фафуржон Мадалов

Босишга 23.01.2008 йилда рухсат этилди.

Бичими 84x108 1/32. Шартли босма табоғи 9,24.

Нашр босма табоғи 8,51. Адади 3 000.

08-521-сонли буюртма.

Нархи шартнома асосида.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
«O'zbekiston» нашриёт-матбаа ижодий уйида чоп этилди.
100129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

РАССЫЛКА